MAQUIS AL BAIX LLOBREGAT

UN CAS DE RESISTÈNCIA ARMADA GESTAT A LA COMARCA DURANT EL PRIMER FRANQUISME

JULI OCHOA

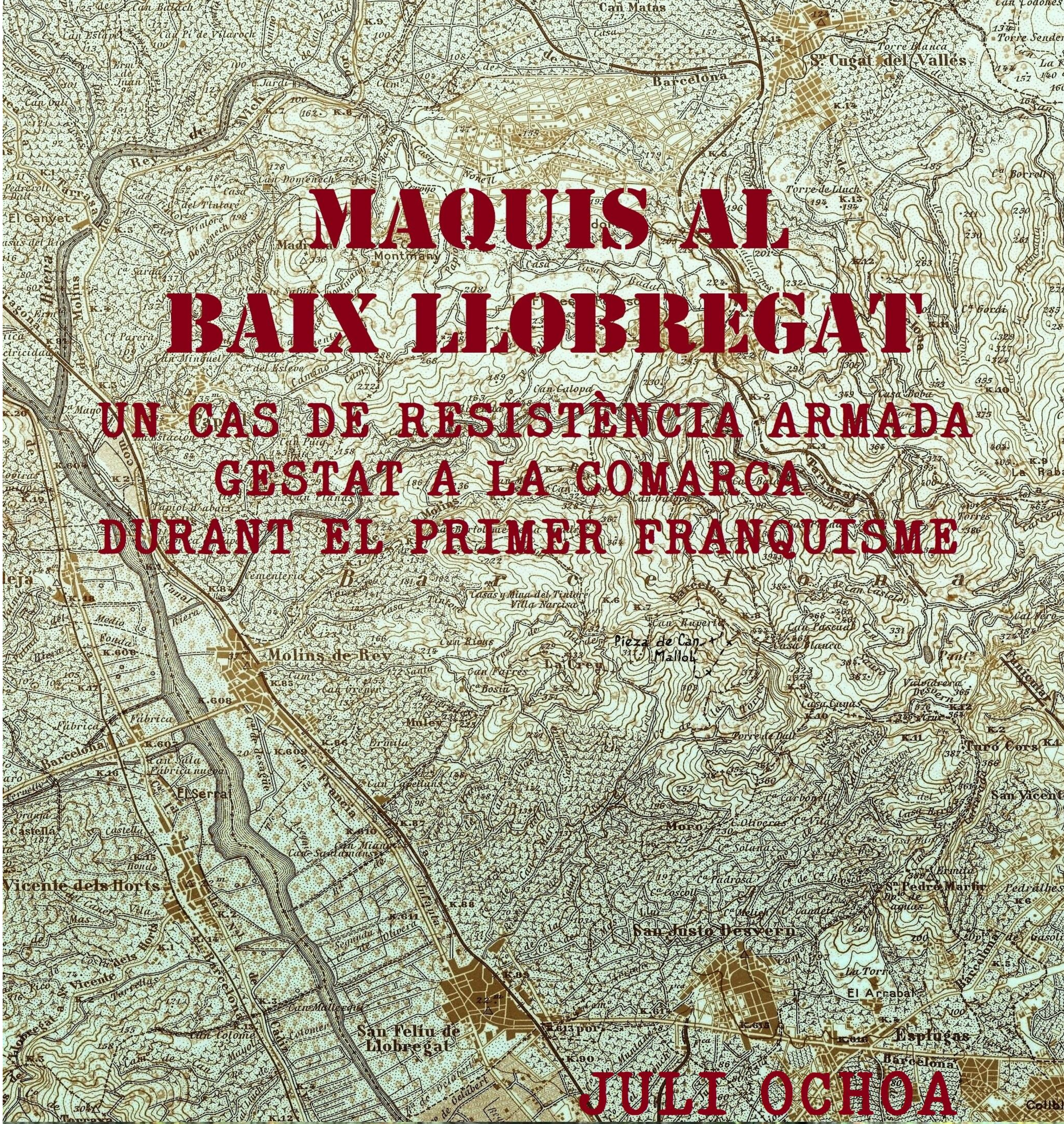

PORTADA: Fragment del mapa topogràfic nacional 1:50.000 "San Baudilio de Llobregat" edició militar, de l'Institut Geogràfic i Catastral i el Servei Geogràfic de l'Exèrcit (1951) i mural sobre el maquis, realitzat l'any 2005 a Sallent, prop del poliesportiu "Agustín Rueda", per l'artista Yeza.

MAQUIS AL BAIX LLOBREGAT

UN CAS DE RESISTÈNCIA ARMADA GESTAT A LA COMARCA DURANT EL PRIMER FRANQUISME[1]

[1] Una gran part del present relat està basada en la informació continguda en el Sumaríssim número 36.172 de l'Arxiu del Tribunal Militar Tercer, les cites a peu de pàgina del qual han estat voluntàriament obviades per tal d'evitar excessives repeticions innecessàries.

«No som atracadors, som resistents llibertaris. Això que ens enduem servirà per donar de menjar als fills dels antifeixistes que han afusellat i que es troben abandonats i pateixen fam. Som els que no hem claudicat ni claudicarem, i seguirem lluitant per la llibertat mentre tinguem un alè de vida».

(Declaració atribuïda al guerriller confederal hospitalenc Francesc Sabaté Llopart)[2]

*   *   *

La guerra civil espanyola de 1936 a 1939 va ser, sense cap mena de dubte, el primer gran enfrontament que es va presentar en els escenaris europeus al llavors puixant feixisme. Cinc mesos després de la victòria de les forces franquistes, aquell mateix conflicte s'escamparia per Europa i tot seguit per la resta del món amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial.

Sempre s'ha mantingut que la dictadura franquista tingué una posició no bel·ligerant i que no va participar directament en la gran contesa que acabava d'esclatar, encara que fets com l'ocupació de Tànger de 1940 a 1945, la utilització dels ports espanyols a l'Atlàntic per part dels submarins de la Kriegsmarine o la mobilització i participació en els combats del front oriental de l'anomenada "División Azul" podrien posar en entredit tal afirmació.

D'altra banda, a Espanya es va organitzar un moviment de resistència antifranquista el mateix any 1939, que va durar, almenys, fins ja entrada la dècada dels seixanta, i que, tot i que va constituir el primer i alhora darrer moviment de resistència antifeixista d'Europa, ha estat ignorat de manera sistemàtica en la major part dels estudis internacionals sobre aquella terrible confrontació mundial.

---

[2] Text recollit amb lleugeres variants per diversos autors, entre ells: MARÍN SILVESTRE, Dolors: : *Clandestinos. El Maquis contra el franquismo, 1934-1975*. Plaza & Janés editores, SA. Barcelona, 2002. P. 211, SERRANO FERNÁNDEZ, Secundino: *Maquis. Historia de la guerrilla antifranquista*. Ediciones Temas de Hoy, S.A. Madrid, 2002. PP. 355-356, RODRIGUEZ GARCÍA, Esther: *El maquis*. Cossetània Edicions. Valls, 2005. P. 112, o TÉLLEZ SOLÀ, Antonio: Sabaté. *Quinze anys de guerrilla urbana antifranquista (1945-1960)*. Lallevir SL/Virus Editorial. Barcelona, 2011. P. 63.

Un cop acabada la Guerra Civil Espanyola amb la victòria del bàndol franquista, i pràcticament sense transició, van començar a organitzar-se arreu de l'estat diverses partides de guerrillers formades pels que encara seguien en armes després de la desfeta i per aquells altres que havien hagut de marxar a les muntanyes tot fugint de la repressió.

El caràcter polític de les guerrilles va ser tan plural com ho havia estat el bloc republicà durant la contesa, amb una important presència de comunistes, socialistes i anarquistes.

No obstant això, i durant una primera etapa, aquest moviment de resistència va estar eminentment protagonitzat pels comunistes, que van arribar a posar en marxa l'octubre de 1944 l'operació "Reconquista de España", en la que una força d'uns 4.000 guerrillers va envair la Vall d'Aran per tal d'instaurar en territori espanyol un Govern provisional de la República, amb l'esperança de ser recolzats pels Aliats, que pocs mesos abans havien desembarcat a Normandia. Mancats finalment de tal suport, aquella ambiciosa operació va acabar esdevenint un rotund fracàs.

Més tard, entre 1945 i 1947, el Partit Comunista va enviar a l'interior d'Espanya quadres guerrillers formats a França amb l'objectiu de fer-se amb el control del partit a l'interior i unificar alhora els grups armats que operaven des de la fi de la Guerra Civil, formant un "Ejército Nacional Guerrillero" constituït per diverses agrupacions regionals. Aquest exèrcit guerriller va mantenir una lluita desigual contra el franquisme, almenys fins l'any 1948, en que, a instàncies de Stalin, el PCE va canviar d'estratègia, renunciant a la lluita armada. A partir de llavors, el fort de la lluita dels opositors comunistes al franquisme es centraria eminentment en el terreny sindical.

Durant un temps, encara, la lluita armada va continuar aquí, a la nostra terra, de la mà dels anarquistes i sovint amb característiques pròpies de guerrilla urbana, fins que finalment, l'any 1951, la CNT acabaria decretant també la retirada dels seus guerrillers.

A partir d'aquell moment, només alguns elements i grups esparsos (Facerias, Sabaté, Massana...), cada vegada més aïllats, van seguir combatent. El darrer maquis caigut a Catalunya va ser Ramon Vila i Capdevila, àlies "Caracremada", mort per la Guàrdia Civil a Castellnou de Bages el dia 7 d'agost de 1963.

El relat que a continuació us presento intenta ser una relació, el més fidel possible, dels fets que va protagonitzar un d'aquests col·lectius d'orientació llibertària que va lluitar contra el règim de Franco, operant durant la primavera i l'estiu de 1947 i tenint com a centre de les seves operacions el Baix Llobregat, la comarca on s'havia format.

L'autor

LA GUERRA NO HA ACABAT

El 26 de gener de 1939, vençuts els focus de resistència del Collet de l'Espinagosa, Sant Pere Màrtir i Pont d'Esplugues, els darrers que l'exèrcit republicà en retirada havia pogut presentar a la comarca del Baix Llobregat a l'avenç sense aturador possible de les forces franquistes, aquests van acabar finalment entrant a la ciutat de Barcelona, i dues setmanes més tard, el 10 de febrer, arribarien al Coll dels Belitres, entre Port Bou i Cervera de la Marenda, completant d'aquesta manera la conquesta del territori català.

El 6 de febrer de 1939, les restes del derrotat exèrcit republicà, juntament amb una munió de refugiats, formen una llarga corrua en el pas fronterer del Portús. Imatge: Agence de presse Meurisse-Mondial-Rol.

La frontera francesa s'obre el 28 de gener de 1939 per acollir una marea humana de refugiats civils, majoritàriament gent gran, infants i dones. A partir del 5 de febrer i fins al matí del dia 9, els soldats de l'exèrcit republicà comencen a passar la frontera i són desarmats pels gendarmes francesos. Oficialment les autoritats anuncien 210.000 civils, 220.000 militars i 10.000 ferits.[3]

Les darreres forces de l'exèrcit republicà que van creuar la frontera van ser els components de la 26a Divisió, formada majoritàriament per antics milicians anarquistes de la columna Durruti. Ho van fer creuant en formació el pas fronterer de la Guingueta d'Ix per anar, ja custodiats per la guàrdia republicana francesa, al camp de concentració

---

[3] DREYFUS-ARMAND Geneviève: *L'exil des républicains espagnols en France. De la guerre civile à la mort de Franco*. Albin Michel. Paris, 1999. P. 53.

provisional de la Tor de Querol, des d'on la major part d'ells serien enviats poc després al camp d'internament de Vernet d'Arièja.

Encara no havien passat un parell de mesos de la conquesta militar de Catalunya quan es va produir la caiguda de la bossa d'Alacant, darrer i tràgic episodi d'aquell funest enfrontament que havia durat tres anys. Tot just l'endemà, l'1 d'abril de 1939, l'estat major dels vencedors emetia triomfalment el que seria el darrer comunicat de la guerra, el contingut del qual ens ha estat repetit fins la sacietat:

> *«En el día de hoy, cautivo y desarmado el Ejército Rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares. La guerra ha terminado. El Generalísimo Franco. Burgos, 1° de abril de 1939».*

Es calcula que durant la contesa, unes 100.000 persones van ser executades pel bàndol autoanomenat Nacional. El final de la guerra no va acabar amb la repressió, ni va obrir pas a la reconciliació, ni tampoc va suposar la fi de la militarització dels judicis polítics, ja que a partir d'aquell moment encara es podran comptabilitzar altres 50.000 assassinats. En seguir en vigor l'estat de guerra fins l'any 1948, l'estat franquista va mantenir els tribunals militars i les forces de seguretat van continuar sotmeses a la seva disciplina.

Sant Just Desvern, gener de 1939: Poc després del pas de les tropes conqueridores creua el poble un comboi de guàrdies civils que amb tota probabilitat serán destinats a la repressió de qualsevol temptativa d'aixecar el cap per part dels vençuts. Fotografia: Albert-Louis Deschamps.

La derrota de les forces que havien defensat la República va desfermar entre els vençuts la por a previsibles represàlies i revenges per part dels vencedors, tal com s'havia pogut veure al llarg del conflicte a qualsevol de les zones que havien anat caient en poder de l'enemic.

En els anys posteriors a la seva victòria, la dictadura va rebutjar tot pensament d'amnistia o reconciliació amb els vençuts. Gairebé quatre-cents mil republicans van haver de partir a l'exili. Un nombre lleugerament inferior van ser sentenciats a penes de presó, reclosos en camps de concentració o forçats a treballar en batallons de penats[4].

Com a conseqüència d'aquella ferotge repressió, les presons estaven completament atapeïdes.

---

[4] PRESTON, Paul: *La política de la venganza. El fascismo y el militarismo en la España del siglo XX*. Editorial Península, Barcelona, 1997. P. 81.

Així, per exemple, el centre penitenciari d'homes de Barcelona, popularment conegut pel nom de Presó Model, un establiment que havia estat projectat per a encabir 800 interns, presentava durant aquells anys unes xifres d'ocupació realment exorbitants, que tot i possiblement maquillades, el mateix règim franquista reconeixia en un article periodístic dedicat a enaltir la seva magnanimitat amb els vençuts:

> *«En cuanto a la eficacia que ha tenido la política penitenciaria seguida por el Caudillo en la región, conviene señalar que siendo la población reclusa de Barcelona, en 31 de diciembre de 1939 de 12.745 reclusos, va descendiendo hasta llegar casi a la normalidad en los tres años últimos, gracias a las medidas generosas de nuestro Gobierno, anteriormente apuntadas, en la siguiente escala: de 8.685 reclusos en 1941, baja a 6.464. en 1942; de 2.971 en 1943, baja a 2.274, en 1944; a 1.764 en 1945, y a 1.858 en 31 de diciembre de 1946, que es la actual población penal de la Prisión Celular de Barcelona».*[5]

AQUELLA DÈCADA DE PORS I SILENCIS

Sovint s'ha considerat que els foscos anys 40, aquella primera època amb el franquisme en el poder un cop aconseguida la victòria en els camps de batalla, havien suposat el total anorreament de les forces democràtiques que van defensar la República.

El 28 de juliol de 1936, a Burgos, la Junta de Defensa Nacional del bàndol rebel havia declarat la llei marcial a tot el territori espanyol, tant si aquest estava ocupat per les seves tropes com si no. Aquella llei marcial continuaria estant vigent fins al març de l'any 1948. Al decret, s'hi proclamava la determinació de la Junta de castigar tot aquell qui, "cegado por un sectarismo incomprensible, cometiera acciones u omisiones que acusaren perjuicio a los fines que persigue este Movimiento redentor de nuestra Patria".

Qualsevol infracció d'aquesta mena es considerava delicte de rebel·lió militar i, per tant, quedava sota la jurisdicció de la justícia marcial. El text de la llei establia procediments judicials extraordinaris pels quals, als acusats, se'ls sotmetria a consells de guerra sumaris.[6]

L'any 1939 començava la duríssima postguerra espanyola. Fotografia: William Eugene Smith.

[5] La Vanguardia Española del 26 de gener de 1947. P. 4
[6] PRESTON, Paul: *L'holocaust espanyol*. Editorial Base. Barcelona, 2011. P. 757.

Des de l'acabament de la guerra s'havia produït en el si de la societat catalana aquella fractura de classes socials que ja existia abans de juliol de 1936.

> *«La gran majoria de la burgesia acceptava de bon grat el 1939 el nou règim, ja fos per conviccions polítiques conservadores o d'ordre, per emprar el concepte utilitzat en les eleccions de 1936, o per necessitat, assumint que la victòria dels nacionals havia servit per sufocar definitivament les brases de la revolució que havia posat en perill la seva concepció del món tres anys abans».*[7]

La salutació "a la romana" amb el braç alçat va ser obligatòria durant un llarg temps. Fotografia: El País.

Realment va ser un temps fortament marcat pel silenci i la por a les constants represàlies sobre els vençuts, que sota les formes de depuracions, empresonaments o execucions, formaven part de la quotidianitat, i en el que la mera supervivència constituïa el principal, o potser l'únic, motor d'una gran part de la població d'aquell exhaust i depauperat país plenament sumit en una aclaparadora autarquia. Des del final de la Guerra Civil fins a l'any 1959, com a conseqüència de la postguerra i l'aïllament internacional, Espanya va estar sumida en una crisi econòmica permanent que van provocar una etapa de total estancament que es va veure agreujat com a conseqüència d'una política econòmica d'inspiració feixista, l'Autarquia, que pretenia aconseguir el creixement econòmic prescindint de totes les importacions i sotmetent l'economia a un control i direcció estret per part de l'Estat.

Això va suposar un greu deteriorament de les condicions de vida. La gana i la pobresa de la major part de la població eren una realitat generalitzada i calgué imposar el racionament, és a dir, la limitació de la quantitat d'aliments que una família podia adquirir legalment, i que quedava enregistrada en una cartilla de racionament. Aquesta política va afavorir, com és habitual, l'auge del mercat negre. Tampoc no es va aconseguir desenvolupar adequadament la indústria. A tot això caldria afegir un gran deute públic.

«...lo que caracteriza a esta época de la economía española es la baja productividad, el paro y el subconsumo. Buena prueba de ello nos la proporcionan los datos de renta per càpita: de 1935 a 1945 se pasa de 8.068 ptas. A 5.716; y en el período 1945-1950 de

[7] GRACIA, Francisco, MUNILLA, Glòria: Salvem l'art! La protecció del patrimoni cultural català durant la Guerra Civil. RBA Llibres, S.A. Barcelona, 2011. P. 448..

esta última cifra a 6.900 ptas. Sólo en 1954, es decir cuando el régimen llevaba ya dieciocho años de vida, se recuperaron de una manera definitiva los niveles macroeconómicos de la preguerra».[8]

Tant els despatxos oficials com les aules escolars havien d'estar presidits per un crucifix acompanyat de les efígies del dictador Franco i de José Antonio, el fundador de la Falange. Fotografia de l'autor.

Fins i tot, i a títol anecdòtic, la salutació tant al carrer com en un recinte tancat amb el braç alçat, pròpia de la Falange, a l'estil dels nazis alemanys o els feixistes italians, que havia estat declarada d'ús obligatori per decret des del 24 d'abril de 1937, va mantenir tal obligatorietat fins a quatre mesos després de la desfeta de les potències totalitàries a Europa, en que un nou decret datat l'11 de setembre de 1945, va acabar derogant tal imposició.

Mantenint fins al darrer moment una certa fidelitat a aquells que havien estat els seus valedors, el règim franquista no va trencar formalment les seves relacions diplomàtiques amb el Tercer Reich fins al mateix dia 8 de maig de 1945 en què el mariscal Wilhelm Keitel signava a Berlin la capitulació alemanya.

Encara hi havia molta gent que tenia la mirada posada en els escenaris europeus amb l'esperança dipositada en una desitjada intervenció dels aliats que, com a continuació de la seva victoriosa lluita contra els totalitarismes alemany i italià restablís aquella república perduda o que almenys instaurés un govern democràtic.

> *«Així, doncs, per damunt de les angoixes que afectaven la majoria de la població provocades per la repressió política i la misèria, es mantenia l'esperança que el triomf dels aliats acabaria també amb el totalitarisme a*

[8] TUSELL GÓMEZ, Xavier: *La España del Siglo XX. Desde Alfonso XIII a la muerte de Carrero Blanco*. Dopesa. Barcelona, 1975. P.408.

> *l'Estat Espanyol. Aquesta era, sorprenentment, una etapa en la qual, malgrat les circumstàncies adverses, l'esforç i la il·lusió es mantenien».*[9]

Aquella esperança, però, aviat es va esvair.

Del 17 de juliol fins el 2 d'agost de 1945 va tenir lloc la Conferència de Postdam, en la qual les tres principals potències vencedores de la guerra a Europa van ajustar entre altres coses, el repartiment de les seves respectives àrees d'influència en el continent.

Durant les converses entre Winston Churchill (finalment substituït per Clement Attlee), Harry S. Truman i Ióssif Stalin, els tres estadistes van estar d'acord en la conveniència d'un canvi de Govern a Espanya, però no en els mètodes per canviar-lo. El Govern soviètic, que veia en el Govern espanyol un més dels règims feixistes que havien combatut, el considerava una amenaça per a la pau mundial i per a les Nacions Unides que es volien crear i demanava als Governs del Regne Unit i dels Estats Units mesures concretes contra el règim de Franco, però les altres dues potències, que tenien interessos comercials i geopolítics a Espanya, van estar en contra de qualsevol intervenció directa, tement fins i tot que una nova guerra civil a Espanya podria suposar la implantació d'un govern comunista que afavoriria la posició de la Unió Soviètica, però no la seva.

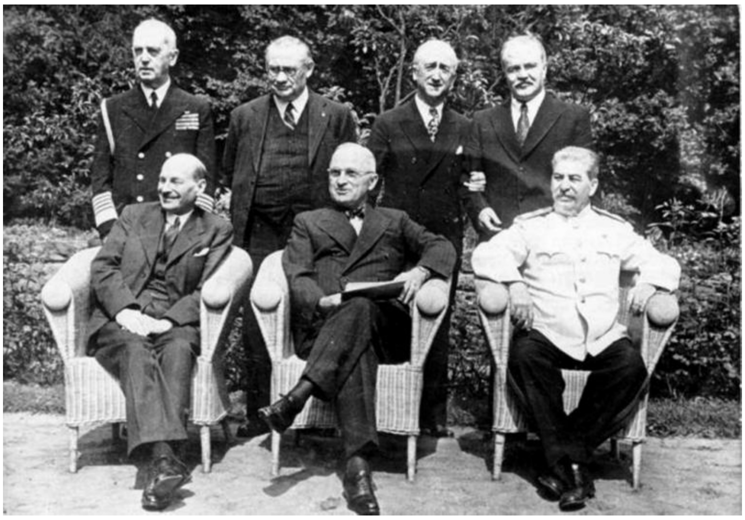

Foto de grup al final de la conferencia de Postdam. Darrera, d'esquerra a dreta: William D. Leahy, Ernest Bevin, James F. Byrnes i Viatxeslav Mólotov. Davant, d'esquerra a dreta: Clement Attlee, Harry S. Truman y Ióssif Stalin. Imatge: Bundesarchiv, Bild 183-R86965.

Finalment el que es va acabar decidint sobre Espanya va ser no intervenir, i com a molt, desaconsellar la seva acceptació per part dels vencedors, tal com els Tres Grans van declarar en el seu comunicat final del 2 d'agost:

> *«Els tres governs creuen el seu deure assenyalar que no donaran, en el que els concerneix, el seu suport a una sol·licitud d'admissió que sigui presentada per l'actual Govern espanyol, el qual, havent estat establert amb el suport de les potències de l'Eix, no posseeix, en raó dels seus orígens, de la seva naturalesa, dels seus antecedents i de la seva estreta associació amb els Estats agressors, els títols necessaris per justificar la seva admissió».*[10]

---

[9] FERRER, Joaquim: *Repressió, clandestinitat i redreçament dels moviments democràtics*. Dins *Història de Catalunya* Vol. 12. Salvat Editores, S.A. Barcelona, 1998. P. 1736.
[10] Acta final de la Conferència de Postdam. Capítol X, Punt 2.

Més tard, la "Doctrina Truman" de contenció del comunisme, adoptada pels Estats Units, va portar a revaloritzar la importància geoestratègica de l'Espanya franquista. Amb això, des de 1948 es va produir una lenta normalització de les relacions exteriors d'Espanya amb les potències occidentals.

Els demòcrates espanyols quedaven doncs abandonats a la seva pròpia sort, i qualsevol possible canvi hauria de ser conseqüència exclusiva dels seus esforços.

Per a molts, encara hi ha la convicció de que la recordada vaga de tramvies de Barcelona de l'any 1951[11], en la que per primera vegada s'havia plantat cara al franquisme després dels 12 anys de cap cot i silenci que van seguir a l'acabament de la Guerra Civil, va ser un dels primers símptomes de l'existència de mobilitzacions contràries al règim dominant, les quals, i que a partir d'aquell moment, anirien agafant cada vegada major embranzida.

Però no hauríem d'oblidar que aquesta reacció d'oposició al franquisme dominant ja s'havia iniciat des d'un primer moment entre una part dels supervivents, que ja des del mateix any 1939 van endegar la tasca de reconstrucció de les llavors desmantellades estructures organitzatives, alhora que, d'una manera paral·lela i totalment complementària, també es van anar constituint arreu del territori nuclis de resistència armada.

Els carrers de Barcelona ocupats per la policía durant la vaga dels tramvies. Fotografia de Bert Hardy.

Entre 1945 i 1951, el govern va lliurar una guerra despietada contra la guerrilla d'esquerres, emprant-hi tots els recursos materials possibles, en detriment d'altres possibles aplicacions més necessàries:

> *«Junto con la Guardia Civil, los grupos paramilitares de la policía y del ejército constituían una fuerza impresionante que superaba el millón de personas, y que suponía una barrera suficientemente segura contra cualquier tentativa de derrocamiento del régimen por medios violentos. Para el mantenimiento del aparato que sostenía el "orden público", policía y fuerzas armadas, el presupuesto aprobado por las Cortes el 19 de Diciembre de 1945 era de más de 6 mil millones de pesetas, el 45% del presupuesto global. Para las necesidades de la educación nacional, por ejemplo, fueron aprobados 875 millones de pesetas, 6,5 % del presupuesto».*[12]

---

[11] Cal no confondre-la amb la de l'any 1957, més propera en el temps i sensiblement menys virulenta.

[12] POZHARSKAIA, Svetlana: *Breve historia del Franquismo*. L'Eina editorial. Barcelona, 1987. P. 116. També podem trobar recollides aquestes mateixes dades a: PRESTON, Paul: *Un poble traït: Corrupció, incompetència política i divisió social*. Editorial Base. Barcelona, 2019. P. 510.

Tot i que aquesta tasca de reconstrucció va ser assumida i duta a terme en el si de gairebé tot el ventall de les forces democràtiques en oposició al règim, o des de les més internacionalistes a les independentistes o des de les més radicals a les més moderades, cal reconèixer als comunistes (el PSUC a Catalunya i el PCE a la resta de l'estat) la major part i principal protagonisme d'aquestes iniciatives, especialment pel que fa a la resistència armada, sobre tot en un primer temps.

LA LLUITA DELS COMUNISTES A L'ÀREA DE BARCELONA

No obstant això, les accions de la guerrilla que s'oposava al règim franquista es van anar produint des del mateix moment de finalitzar la guerra i, també a Barcelona i comarques immediates.

Així, ja es poden trobar a la premsa de l'any 1938 notícies que ens parlen de l'existència de grups de resistents, alguns fortament armats, de les quals possiblement una de les primeres sigui aquesta:

> *«ORDEN PÚBLICO. Importante ocupación de armas. La Policía, siguiendo sus pesquisas en el servicio de captura de la banda de atracadores descubierta hace unos días, ha hallado en un local de la ca1le de Cerdeña número 383, fábrica de cajas de caudales "La Anónima", las siguientes armas; Una ametralladora con cañón de repuesto, 18 fusiles, 2 rifles Winchesters, 40 paquetes de dinamita de 10 unidades cada uno, 4 bloques de dinamita blanca, 2 cajas grandes de bombas Laflte y otras clases, 4 paquetes de municiones de fusil y ametralladora, material para la fabricación de bombas, escopetas y diversos líquidos explosivos, y un buen número de "naranjeros" y pistolas que servían para los atracos. De todo ello se ha dado cuenta ai juez especial nombrado al efecto para la instrucción de dicho sumario, el cual ha comenzado ya su actuación por el procedimiento sumarísimo de urgencia».*[13]

Façana posterior de la fàbrica de cerveses Moritz, escenari d'una de les primeres accions de la guerrilla urbana a Barcelona, en una imatge obtinguda abans de la guerra. Imatge: arxiu casa Moritz.

Les primeres actuacions del maquis van ser obra dels comunistes, amb espectaculars accions com la de l'atracament a la fàbrica de cerveses Moritz, realitzat el 12 d'agost de 1944 per quatre components d'un grup de deu guerrillers que feia poc havia arribat de França i del que prèviament altres membres ja havien comès un altre petit atracament a l'oficina

[13] La Vanguardia Española del 9 de setembre de 1939. P. 5.

del comerciant de llavors hortícoles Pedro Peñalver Hernández.

La premsa de l'època donava així els detalls de l'assalt i posterior detenció d'aquell grup

> *«...el sábado, 12 del actual, penetraron cuatro sujetos en la fábrica de cerveza Moritz, sita en la esquina de la Ronda de San Antonio y calle Casanova y pistola en mano se apoderaron de unas treinta mil pesetas que en aquel momento contaba la encargada de la Caja; a las pocas horas se detuvo a los jefes y a los guerrilleros, recuperándose el dinero en 27.500 pesetas y ocupándose ocho armas cortas, cuatro de las cuales habían servido para el "golpe económico" y las otras cuatro estaban- en el domicilio del jefe técnico de armamento; este último hizo tal resistencia que hubo necesidad de emplear la fuerza para reducirle y se encuentra en el Hospital Clínico con una herida en el vientre, de la que va mejorando».*[14]

Diners de l'època. Col·lecció particular.

Desarticulat el grup per la policia, els seus components van ser jutjats en un consell de guerra que va sentenciar a mort a sis d'ells: Vicente Badia Marin, José Ramón Alvarez, José Perarnau Bacardí, Leocadio Ruiz Farajo, César Somorriba Ledesa i Luis Vitini Flórez, els quals van ser afusellats el 15 d'octubre de 1944 al Camp de la Bota.

A partir d'abril de 1945, es va enviar des de Tolosa un grup dirigent perquè agrupés els diferents guerrillers que havien escapat de la frustrada operació "Reconquista de España" i es trobaven a Barcelona i els seus voltants, amb la idea de formar amb ells la Primera Brigada Guerrillera, també anomenada Agrupació Guerrillera de Catalunya, al front de la qual estava Josep Bru, fent-se càrrec de les activitats armades Moisés Hueso, Miguel Núñez González i Jose Aymerich, anteriorment tinent coronel a la Resistència francesa.

Dissortadament, el 4 d'abril de 1945, en un enfrontament amb la policia, cau ferit per 12 bales Juan Antonio Cuadrado Diago, un dels integrants d'aquesta agrupació guerrillera, i com a conseqüència del seu interrogatori la policia va procedir a la detenció de 29 homes i quatre dones als quals s'intervingueren nombroses armes i municions. Posteriorment, interrogats aquests detinguts, va acabar caient pràcticament tota l'estructura del PSUC. Entre els gairebé dos-cents detinguts es trobaven tots els components de la seva plana major, com Moisés Hueso, Josep Aymerich, Juan Cuadrado, Antonio Hidalgo, Atilano Garcia, Pedro Romeral i Tomasa Cuevas. Amb

[14] La Vanguardia Española, del 22 d'agost de 1944. P. 3.

aquestes detencions, la resistència comunista a Catalunya va quedar temporalment desarticulada, fet que passà a la història com el ”Cop d'Abril”.

A principis de 1946 va tenir lloc un darrer intent per part del PSUC amb la creació de l'Agrupació Guerrillera de Catalunya, el cap de la qual era Pedro Valverde Fuertes, assistit pel comissari Angel Carrero Sancho. Aquesta agrupació estava formada per dues brigades: la I Brigada Jaume Girabau, al front de la qual estava Numen Mestre, i la II Brigada guerrillera, dirigida per Jaume Valls Sardà.

Durant 1946 i part de 1947, aquesta organització va efectuar tota una sèrie d'accions, generalment contra els edificis de Falange o les vies fèrries, i també van atacar el monument de la Victòria, a més a més d'assalts a comerços, com és el cas de les oficines de les Mantequerías Leonesas.

L'atentat a l'edifici on s'editaven els diaris del règim "La Prensa" i "Solidaridad Nacional", situat a la cruilla dels carrers de Villarroel i del Consell de Cent, va ser sens dubte l'actuació més sonada de la guerrilla comunista a Barcelona. Fotografia de l'autor.

La seva acció més significativa va tenir lloc el 29 de novembre de 1946, quan van col·locar una bomba a la seu dels diaris "La Prensa" i "Solidaridad Nacional", els dos diaris "del Movimiento" que s'editaven a Barcelona, causant la mort de dos treballadors i d'una dona que passava per la zona de l'atemptat.

Poc després, la policia va realitzar tota una sèrie de detencions massives entre els suposats membres del PSUC, les quals no només van aconseguir afectar les dues brigades guerrilleres, sinó també l'infraestructura de tot el partit.

El general de la guàrdia Civil Francisco Aguado ens parla del fet fortuït que va desencadenar aquella sèrie de detencions:

«El 12 de enero (1947), en la Rabassada, es robado un turismo. Hecho que a primera vista no tiene mayor importancia. Sin embargo, al ser llevado a un garaje para pintarlo de otro color, pone a la Policía sobre la pista., Así, fueron detenidos Anastasio García y Ángel Carrero, dos conspicuos comunistas, a los que se les ocupó, en el domicilio del segundo, cuantiosa documentación y propaganda del P.S.U.C.

No existieron, pues, dudas acerca de la naturaleza de las acciones terroristas que Barcelona venía padeciendo. Comprobados los hechos, quedó demostrado que la subversión estaba a cargo de dos denominada s brigadas de ciudad, la "Jaime Girabau" y la "Segunda", formada cada una por nueve bandoleros, que no tardaron en caer en manos de la justicia.

Jefe de ambas era Ángel Carrero. Pero la cosa no paró aquí. Proseguida la investigación, pudo saberse que con los fondos producto de los atracos el P.S.U.C., en la ciudad de Barcelona, estaba funcionando a pleno rendimiento»[15]

Entre els dies 13 i 14 d'octubre de 1948 va tenir lloc un consell de guerra contra 78 dels detinguts, el resultat del qual van ser vuit condemnes de mort, de les que quatre foren commutades. Les altres quatre condemnes van ser executades el 17 de febrer de 1949 al Camp de la Bota, on van ser afusellats Joaquim Puig i Pidemunt, editor de "Treball" i Numen Mestre Ferrando, cap de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya, juntament amb Pedro Valverde Fuertes i Àngel Carrero Sancho, els dos principals caps de l'agrupació guerrillera que havia estat desarticulada.

Proletaris de tots els països, uniu-vos!
Lluita
Organ del Partit Socialista Unificat de Cataluny
Angel CARRERO, Pere VALVERD
J. PUIG-PIDEMUNT i Nûmen MESTRES
han estat executats
Pere VALVERDE
Joaquim PUIG-PIDEMUNT
Númen MESTRES

Portada del portantveu del PSUC "Lluita" del 23 de febrer de 1949, donant la notícia de l'afusellament dels quatre dirigents comunistes.

Després de totes aquestes detencions el PSUC va quedar pràcticament desmantellat i va trigar gairebé deu anys a recuperar-se.

Els anarquistes, però, mai van operar conjuntament amb els comunistes: eren dos posicionaments totalment diferents que no podien casar l'un amb l'altre. Fins i tot, quan l'any 1942 es va constituir l'anomenada Unión Nacional Española, impulsora l'any 1944 de la fallida operació militar de gran envergadura anomenada "Reconquista de España", en la que una força formada per uns 4.000 guerrillers d'un total de 13.000 que estaven preparats va ocupar temporalment la Vall

[15] AGUADO SÁNCHEZ, Francisco: El maquis... Op. Cit., P. 210.

Una compañía de la 35ª brigada de l'UNE formada per guerrillers espanyols abans integrants del maquis francés, en una imatge presa poc abans d'iniciar-se l'operació "Reconquista de España". Imatge: Heraldo de Madrid.

d'Aran i altres sectors pirinencs, els guerrillers anarquistes es van mantenir al marge, i els pocs que hi van col·laborar, es pot dir que ho van fer a títol personal, assumint les conseqüències.

Així ens ho confirma l'historiador Ángel Herrerin, titular del departamento d'Història Contemporània a l'UNED:

> *«En la Unión Nacional sólo estuvo representado el Partido Comunista, eso sí, con militantes de otros grupos como republicanos, socialistas o libertarios, pero que actuaron a título personal sin implicación alguna de las organizaciones a las que pertenecieron.*[…] *Los libertarios que participaron en la organización constituida por el Partido Comunista fueron, según apreciaciones de Juan Manuel Molina, unos cinco mil. Estos militantes confederales se organizaron en la Agrupación de Cenetistas de Unión Nacional, lo que supuso su expulsión inmediata de la CNT. Para la organización anarcosindicalista, el ingreso de estos compañeros en la Unión fue consecuencia de la propaganda engañosa llevada a cabo por el Partido Comunista, que proclamaba la supuesta unidad de todos los antifascistas en la Unión Nacional.*[…] *La Agrupación Cenetista de Unión Nacional publicó una nota, en el número de Exilio correspondiente al 15 de junio de 1945, en la que informaba de su autodisolución e ingreso en el movimiento libertario».*[16]

[16] HERRERIN LÓPEZ, Ángel: *La CNT durante el franquismo. Clandestinidad y exilio (1939 – 1975).* Siglo XXI de España editores, S.A.. Madrid, 2004. PP 56 – 57.

«El fracàs de l'operació sobre la Vall d'Aran tingué conseqüències importants: provocà dins del Partit Comunista Espanyol seriosos enfrontaments, entelà el prestigi dels comunistes guanyat en la lluita guerrillera a França i, sobretot, enfortí el règim de Franco».[17]

L'estiu de 1945, el PCE va dissoldre l'UNE per la seva inoperància. No obstant això, aquesta posició capdavantera inicial dels comunistes en la lluita antifranquista es va mantenir fins l'any 1948, en que un canvi radical de plantejaments els va fer abandonar aquesta modalitat de resistència per encetar una nova pauta d'actuació totalment diferent.

Líster, Antón, Carrillo, Pasionaria, Comorera... Líders del PCE a Tolosa el desembre de 1945. Tres anys després farien disoldre les guerrilles comunistas. Arxiu Enrique Líster López.

Així ens ho recorda el destacat polític i militar comunista espanyol Enrique Líster Forján (1907-1994), que havia combatut ocupant càrrecs de responsabilitat tant a la Guerra Civil Espanyola com a la II Guerra Mundial, en què obtingué l'Orde de la Bandera Roja, una de les més altes condecoracions de l'extingida Unió Soviètica:

«En octubre de 1948, en una reunión conjunta del Buró Político del Partido, del Comité Ejecutivo del Partido Socialista Unificado de Cataluña y de un reducido número de delegados de algunos destacamentos guerrilleros y camaradas del aparato, se decidió disolver las guerrillas. Tal como digo..., el argumento de peso y prácticamente el único que se empleó para hacer aprobar esta decisión fué el que así lo había aconsejado Stalin. Un mes antes, en septiembre de 1948, una delegación del Partido se había entrevistado con Stalin. De regreso informaron al Buró Político de que Stalin había aconsejado un cambio de tàctica en nuestro partido: disolver los sindicatos clandestinos, ingresar en los

[17] VALLÈS, Edmond: *Història gràfica de Catalunya sota el règim franquista (1939 – 1975).* Edicions 62, S.A. Barcelona, 1980. P- 69.

sindicatos oficiales donde estaban obligados a afiliarse todos los obreros y disolver las guerrillas».[18]

També ho confirma el conegut polític comunista Santiago Carrillo a l'hispanista francès Jean Descola en una entrevista concedida a Paris l'any 1975:

«Pensábamos que los Aliados nos ayudarían a derribar el franquismo. Nuestros hombres se entrenaban en las montañas. Se disponía de armas. Estábamos dispuestos a liberar España. Pero nuestro jefe, la Pasionaria, que se encontraba en Moscú, nos lo prohibió».[19]

A partir d'aquell moment es pot dir que en el terreny de la lluita armada només van quedar els guerrillers confederals. Unes forces que, encara que sensiblement menys nombroses que els contingents comunistes, també havien estat lluitant des del primer moment, i que encara seguirien enfrontant-se a l'aparell repressor del règim durant uns quants anys més, almenys fins l'any 1963 en què, tal com comentàvem a la introducció, la mort de Ramon Vila Capdevila, àlies Caracremada, Passos Llargs o Capità Raymond, el darrer guerriller català, va suposar la fi de la lluita dels maquis a les nostres terres.

L'ARDU RESORGIR DELS ANARQUISTES

A l'interior de l'Estat, el procés de reorganització del moviment llibertari que va seguir al final de la guerra no va contemplar en un primer moment cap objectiu polític o cap acció de resistència. De manera molt comprensible, les restes disperses de la CNT, van limitar inicialment les seves activitats a endegar les urgents tasques de supervivència, recuperació i ajuda mútua.

Carnet d'afiliació a la CNT emès a Barcelona l'any 1945, en plena clandestinitat, .sobre una targeta que havia estat impresa a Tolosa de Llenguadoc. Col·lecció particular.

Tot i operar en la més absoluta clandestinitat, la CNT va procurar mantenir tot el possible la mateixa estructura federal que havia tingut durant l'etapa anterior de plena llibertat. En conseqüència, el seu element bàsic eren els diferents sindicats de cadascuna de les especialitats cobertes, els quals s'havien d'agrupar en federacions locals, i aquestes al seu torn ho farien en comarcals, després en provincials i finalment en regionals.

[18] LÍSTER FORJÁN, Enrique: *¡Basta!* Ed. G. Del Toro. Madrid, 1970. P. 123.
[19] DESCOLA, Jean: *Oh España*. Editorial Argos, S.A. Barcelona, 1977. P. 311.

Cadascun d'aquests organismes hauria de tenir el seu propi comitè, format per diverses secretaries que s'ocuparien de les diferents activitats, les quals serien coordinades i representades exteriorment per un secretari general.

Al capdamunt de tot aquest organigrama estava el comitè nacional, format pel secretariat permanent, amb el secretari general i els secretaris de cada activitat, i pels delegats dels diferents comitès regionals.

Fruit de molts esforços, i en condicions totalment adverses, entre abril i maig de 1939, tot just acabada la Guerra Civil, ja es va poder establir a València el primer Comitè Nacional de la CNT a l'interior de l'Estat, el càrrec de secretari general del qual va recaure en Esteve Pallarols i Xirgu, àlies "Riera", que havia estat un dels primers presos alliberats dels camps de concentració franquistes gràcies a una falsificació de documents duta a terme pels propis llibertaris així com també gràcies als suborns fets amb l'ajut dels escassos bens que havien pogut sostreure a la desfeta de 1939. En una sol·licitud d'ajuda feta als companys de l'exili ho explicaven així:

JUSTICIA MILITAR

Ayer hubo un Consejo de Guerra contra Esteban Pallarols Gil, que en Cuba cometió un asesinato contra un jefe de Orden Público, de la Habana, por lo que tuvo que huir de aquel país. Luego, en diversos países de la América española organizó movimientos subversivos y más tarde fué secretario de las Juventudes Libertarias en España. Como tal, actuó de enlace entre éstas y la F.A.I. Durante la revolución roja en España organizó, en Torelló, el comité revolucionario local y ordenó el fusilamiento de 40 personas, a cuya ejecución estuvo presente. Cuando se libertó Barcelona marchó a Valencia, donde aun constituyó un comité con elementos de la C.N.T. que se hallaban en contacto con extremistas residentes en el extranjero.

El fiscal, en sus conclusiones, solicitó ayer para este procesado la máxima pena.

Notícia apareguda a la prensa fent referencia al consell de guerra contra Esteve Pallarols Xirgu, secretari general del primer comité nacional de la CNT que es va formar després de la guerra, publicada a la pàgina 6 de La Vanguardia Española del 2 de juliol de 1943.

> *«Que ante el ansia de dinero que muestran todos y cada uno de los vencedores, con el producto de la venta de unos lingotes de plata pertenecientes a la Federación Regional de Campesinos de Levante, había conseguido salvar la vida a muchos de los compañeros detenidos, a algunos de los cuales incluso se les había sobreseído la causa y se encuentran en libertad; pero que agotados dichos fondos, para continuar la obra de salvación de vidas, objeto primordial en estos momentos, se precisa la ayuda del Consejo».*[20]

Al front d'aquell comitè, Pallarols va continuar la tasca reconstructiva, ampliant-la amb l'establiment d'una xarxa d'evasió a França, fins que al novembre d'aquell mateix any 1939 va ser detingut per la policia i empresonat. Va ser jutjat a Barcelona l'1 de juliol de 1943, morint afusellat al Camp de la Bota el dia 8, una setmana més tard.

Després d'aquest primer comitè que havia estat desarticulat es van anar constituint successivament nous comitès nacionals de la CNT, però llevat d'una o dues excepcions, tots els seus components van acabar sent detinguts i jutjats sota el Codi de Justícia Militar en consells de guerra sumaríssims.

[20] BERRUEZO SILVENTE, José: *Contribución a la historia de la C.N.T. de España en el exilio*. Editores Mexicanos Unidos. México D.F., 1967. P. 159.

> *«Desde enero de 1940 hasta mayo de 1947 eran catorce Comités Nacionales de la CNT los que habían ido cayendo en manos de la policía y engrosando las filas de los presos en cárceles y penales. Por lo general, cada caída de un Comité Nacional llevaba consigo la de los CCRR y, en consecuencia, puede darse por cierto que, por lo menos en el área nacional, eran unos cuatrocientos militantes los que engrosaban las cárceles. Ateniéndonos a esos datos puede calcularse que, por la reconstrucción clandestina de la CNT, se encontraban detenidos unos 5 600 militantes. En general, y con la excepción de Barcelona, todos los detenidos por ese delito pasaban ante consejos de guerra, condenados a penas de veinte a treinta años y muchos de ellos a la de muerte».*[21]

A França, i després d'haver passat pels tristament famosos camps d'internament de la Catalunya Nord, gran part dels anarquistes exiliats van anar a parar als "Bataillons de Marche" o a les "Compagnies de Travail", formacions sotmeses a un dur règim disciplinari que estaven adscrites a l'exèrcit francès i que havien estat creades el 12 d'abril de 1939 pel govern Daladier per tal de realitzar treballs de gran envergadura d'interès públic o estratègic a zones frontereres o en terrenys militars. Tot i que molts d'ells van ser enviats a reforçar les obres de fortificació com la línia Maginot, una part considerable d'aquell potencial humà va ser destinat a la construcció d'embassaments.

El "Barrage de l'Aigle", bressol del maquis anarquista, en un segell commemoratiu francés. Col·lecció particular.

Cal situar l'inici de la reestructuració de la CNT i del Moviment Llibertari a l'exili precisament en una d'aquestes grans construccions: el Barrage de l'Aigle, situat al riu Dordonha, entre els departaments de Corresa i Cantal. Al novembre de 1941, quan ja les tropes de Hitler havien ocupat França, els homes de l'Aigle, entre els que caldria esmentar José Germán González, José Berruezo Silvente o Josep Asens Giol, corrent tota mena de riscs, van formar la Comissió organitzadora del Moviment Llibertari Espanyol a França, el qual agrupava elements de les tres branques (CNT, FAI i FIJL) .

El 1942, la Federació Local del Barrage de l'Aigle comptava amb 80 militants, creant-se després altres grups al Barrage de Laroquebrou, Marone i Mines d'Ales, així com també a les regions dels Pirineus i de Tolosa de Llenguadoc. El 6 de juny de 1943 va tenir lloc el Ple de Mauriac, en què van participar ja delegacions de diversos llocs de França. La reorganització es va anar estenent tant per la zona ocupada com per la que depenia del règim de Vichy.[22]

Tot això va culminar en el Ple de Muret, celebrat el 12 de març de 1944, en el qual la CNT a França va quedar totalment vertebrada tot just tres mesos abans que tingués lloc

---

[21] PAZ, Abel (Diego Camacho Escámez): *El anarquismo contra el estado franquista. CNT 1939-1951*. Fundación de estudios libertarios Anselmo Lorenzo. Madrid, 2001. P. 239.
[22] BERRUEZO SILVENTE, José: *Contribución...* Op. Cit., PP. 16 – 30.

el desembarcament dels aliats a Normandia, col·laborant, participant i fins i tot organitzant en gran manera la resistència antifeixista que va lluitar per l'alliberament del país veí.

L'alliberament de Tolosa de Llenguadoc, el dia 19 d'agost de 1944, va ser coordinat per les forces liderades per l'intel·lectual Jean-Pierre Vernant en les que els republicans espanyols van tenir un paper essencial. El 17 de setembre de 1944, durant la visita que el General De Gaulle va fer a la recent alliberada ciutat de Tolosa, entre les tropes que van desfilar davant seu, va ser fortament aplaudit un nombrós destacament de l'Agrupació de Guerrillers Espanyols (AGE) que al seu front duia la bandera tricolor

Tolosa de Llenguadoc, 17 de setembre de 1944: Guerrillers espanyols equipats amb cascs i armament capturats als soldats alemanys desfilen brandant la bandera republicana. Fotografia de Jean Dieuzaide (1921-2003).

republicana.
De fet, regions senceres com el Perigòrd o ciutats com Foix van ser alliberades directament pels espanyols, cosa que al més aviat ultranacionalista general De Gaulle no li va acabar de fer gaire gràcia. Així ho comentava ell mateix a les seves memòries:

> *«El 16 de setembre de 1944 estava a Tolosa, ciutat prou agitada. Al sud-oest, des de sempre, estaven vives les dissensions. Però la política de Vichy i la tragèdia de l'ocupació les havien sobreexcitat. A més, el maquis, nombrós a la regió, havia patit combats molt durs* [...] *La proximitat immediata d'Espanya aguditzava la tensió, ja que molts espanyols, refugiats des de la guerra civil al Gers, l'Arieja i l'Alta Garona, s'havien unit al maquis i ara sortien pregonant el seu projecte d'entrar armats al seu país. Naturalment, els comunistes, ben situats i ben organitzats, atiaven la foguera dels disturbis per fer-se amb el control de la situació, i en part ho havien aconseguit. D'altra banda, s'estava*

formant a la regió una "divisió" espanyola amb la finalitat, àmpliament difosa, de marxar sobre Barcelona».[23]

A partir de llavors, Tolosa va passar a ser en la pràctica el principal centre a l'exili de l'oposició al franquisme, i durant molt de temps els exiliats anarquistes van tenir el seu bastió en aquella ciutat. En un primer moment es van ubicar a la Bourse du Travail, entre la plaça de Sant-Sernin i la Rue Merly. En aquella seu va tenir lloc, l'octubre de 1944, un dels plens més importants del Moviment Llibertari a l'exili. Més tard es van instal·lar al número 4 de la Rue Belfort, molt a prop de l'estació de trens, en un edifici al qual s'hi accedia per l'entrada d'una antiga cafeteria restaurant. En aquella seu, i durant molt de temps, es va editar pràcticament tota la premsa llibertària a l'exili.

Aspecte actual de la portalada de l'antiga Brasserie Alsacienne, situada al número 4 de la Rue de Belfort, a la ciutat de Tolosa de Llenguadoc, a través de la qual s'accedia al que en aquell temps era la seu de la CNT a l'exili.

El 25 de febrer de 1939 havia nascut el Moviment Llibertari Espanyol (MLE), una organització creada per aglutinar els militants anarquistes de la CNT, la FAI i la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries a l'exili. Es va crear a París, quan la Guerra Civil Espanyola no havia acabat i les organitzacions anarquistes a l'interior encara eren operatives. En formaven part els coneguts militants Germinal Esgleas, Frederica Montseny, Francesc Isgleas, Germinal de Souza, Valeri Mas, Antonio Herrera, Marià Rodríguez Vázquez (a) "Marianet", Roberto Alfonso, Horacio Martínez Prieto, Rafael Iñigo i Serafín Aliaga.[24]

La seva principal funció era desenvolupar una activitat conjunta que era clandestina a l'interior d'Espanya, sota la dictadura de Francisco Franco, i completament legal a l'exili, on es va ocupar dels milers de refugiats anarcosindicalistes que hi havia a França.

Un cop finalitzada la II Guerra Mundial, i davant l'actitud aliada de no-intervenció a Espanya, el MLE va apel·lar a la consciència obrerista dels anys trenta, va encoratjar la rebel·lia i va impulsar decididament la resistència armada d'acord amb l'organització armada de l'interior anomenada Moviment Llibertari de Resistència (MLR) o Moviment Llibertari Revolucionari (MLR) que va començar dient-se Moviment Ibèric de Resistència (MIR).[25]

---

[23] DE GAULLE, Charles: *Mémoires de guerre et mémoires d'espoir*. Éditions Plon. Paris, 2016. (llibre electrònic sense paginar).
[24] BERRUEZO SILVENTE, José: *Contribución*... Op. Cit. P. 158.
[25] SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran. *El Maquis anarquista. De Toulouse a Barcelona por los Pirineos*. Ed. Milenio. Lleida, 2006. PP 26-27.

DUES TENDÈNCIES

En aquells moments, i en el si del moviment llibertari es podien distingir clarament dues tendències netament diferenciades.

D'una banda hi havia la fracció dita "Possibilista", que tot continuant l'estratègia de col·laboració que s'havia seguit durant el període republicà, propugnava la col·laboració amb la resta de les organitzacions antifranquistes, fossin progressistes o conservadores, arribant fins i tot a participar en els governs republicans a l'exili. Tal és el cas dels cenetistes José Expósito Leiva i Horacio Martínez Prieto que el 21 d'agost de 1945 van ocupar sengles carteres ministerials al seu govern a l'exili mexicà, altrament conegut com a "Gobierno de la Esperanza".

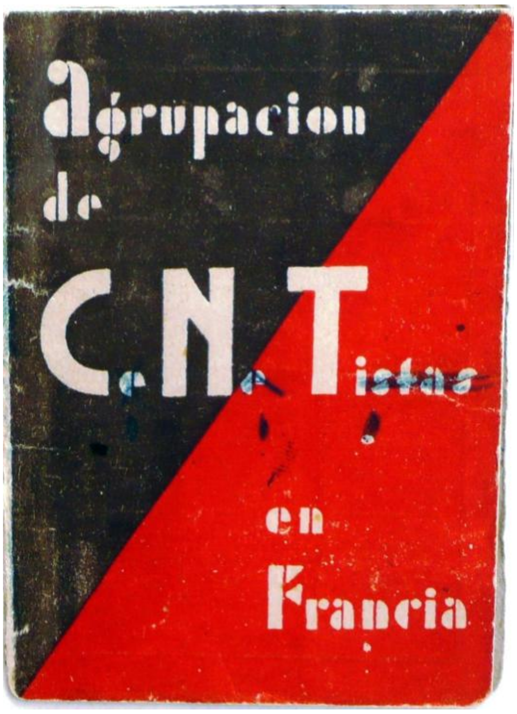

Carnet acreditatiu de la CNT a l'exili. Font: Periódico Diagonal.

L'altra fracció, dita "Ortodoxa", optava per mantenir-se fidel als plantejaments originals de l'Anarquisme, era eminentment revolucionària i rebutjava qualsevol forma de col·laboració amb els partits polítics de qualsevol signe ja que en això hi veia la causa de l'afebliment del moviment llibertari.

> *«En la jerga anarcosindicalista "posibilista" y "activista" son palabras a menudo sinónimas de "político" y "apolítico" o "sindicalista y "anarquista". Dentro de un marco ideológico común, o sea el rechazo del modelo jerarquizado de organización como, por ejemplo, el partido político de corte leninista, la elección de una norma de funcionamiento basado en el individuo y la decisión de entidades básicas, un proyecto de transformación global de tipo federalista y autogestionario –"el comunismo libertario"- esos vocablos enfrentados ilustran la batalla de los dos conceptos sobre medios idóneos para conseguir ese último objetivo. Simplificando, el "posibilista" es sensible a la coyuntura política y preconiza pequeños pasos, alianzas con las demás fuerzas si parece necesario, mientras que el "activista" prefiere el enfrentamiento directo y el rechazo del compromiso. Indudablemente, la historia de la CNT es el producto de esas dos inclinaciones».*[26]

La incorporació d'Expósito i Martínez al govern del Dr. Giral va ser el detonant que va fer esclatar la crisi entre ambdós posicionaments, consumant-se l'escissió en el si del MLE. L'exili i els joves llibertaris de l'interior van optar majoritàriament per la via ortodoxa, mentre que l'interior i un sector minoritari del MLE a l'exili es van decidir per la posició possibilista.

---

[26] ALTED, Alicia i DOMERGUE, Lucienne (Coord.): *El exilio republicano español en Toulouse, 1939 – 1999*. Universidad nacional de educación a distancia i Presses universitaires du Mirail. Madrid, 2003. P. 142, nota 60.

Mentre que a l’interior de l’estat la posició predominant, i potser com a una forma de pal·liar la pròpia feblesa davant la poderosa estructura repressora en el poder, era la primera d’aquestes postures, a l’exili, especialment a França, on la participació dels exiliats en les guerrilles que van foragitar els ocupants alemanys havia estat decisiva, aquesta segona positura, radical i que comportava l’ús de la violència, gaudia d’un major predicament.

La total diferència entre ambdós plantejaments feia que fossin també radicalment diferents les tàctiques que segons cadascun d’ells calia seguir per tal d’expulsar el règim franquista del poder. Mentre que els possibilistes apostaven per la negociació política, amb l'objecte que el suport actiu que esperaven de les potències occidentals contribuís a provocar la fi de la dictadura, els ortodoxes només confiaven en l'acció directa, optant per la insurrecció, el sabotatge o l'atemptat. L'organització ortodoxa pretenia l'aixecament del poble mitjançant l'enviament de militants d'acció que a través del que anomenaven «la propaganda pel fet» possibilitessin la insurrecció popular que hauria de derrocar el règim franquista. Aquests grups d'acció llibertaris, hereus directes dels grups d’acció dels anys 20,[27] van desenvolupar una actuació preferentment urbana i ubicada a les principals ciutats de Catalunya.

Ple del II congrés del MLE – CNT celebrat a Tolosa del Llenguadoc l’octubre de 1947, en el que, entre altres coses, es va crear la Comissió de Defensa. (Imatge:http://cnt.es/noticias/cien-imagenes-para-un-centenario-cnt-1910-2010. Consulta de 27 de gener de 2019).

Així, l’octubre de 1947, al II Congrés del MLE – CNT que va tenir lloc a Tolosa del Llenguadoc, per part de la CNT de tendència ortodoxa es va crear la Comissió de Defensa, que s’encarregaria d'organitzar i dur a terme aquest tipus d'accions a la

[27] Els grups d'acció es van constituir l’any 1923 com a grups d'autodefensa de la CNT per tal de garantir la seva supervivència i respondre al terrorisme de l'Estat, llavors dut a terme principalment pel sometent militaritzat i especialment pels pistolers del Sindicat Lliure que finançava la patronal catalana.

Península. La seva tasca consistiria literalment en «impulsar la resistència i l'acció directa, el sabotatge, perfeccionar l'organització de lluita, descarregar cops eficaços contra l'enemic en tots els fronts».

El general de brigada de la Guàrdia Civil Francisco Aguado, creador del servei d'estudis històrics de l'esmentat cos armat, ens diu al respecte:

> *«El grupo de los "puros", controlado por Federica Montseny, Germinal Esgleas y Roque Santamaría, tenía como técnico para la acción violenta a Pedro Mateu Cosidó, uno de los asesinos de Eduardo Dato.* [...] *Cerebro director de la planificación del terrorismo ácrata desde Francia, fué Pedro Mateu Cosidó, que al igual que los de misión anàloga en el comunismo, tampoco vino a España. Los brazos ejecutores del terrorismo anarquista fueron escasos en su número, si se compara con los del estalinismo, pero muy escogidos y de mucha mayor peligrosidad».*[28]

ELS GRUPS D'ACCIÓ

Tot i que el posicionament majoritari a l'interior de l'estat era el possibilista, des del primer moment es constata l'existència de determinats grups que, d'una manera un tant autònoma, però sense tallar ni acabar de perdre del tot el contacte amb els altres companys seus organitzats, comencen a practicar un tipus de lluita més violent, d'enfrontaments armats, més en la línia dels grups d'acció preconitzats per la facció ortodoxa, majoritària a l'estranger.

Germinal Esgleas i Frederica Montseny fotografiats a Tolosa de Llenguadoc l'any 1957. Imatge: Ateneu Llibertari Estel Negre.

Ben aviat caldrà afegir a aquests grups aquells altres que d'una manera organitzada aniran arribant des de l'exterior, amb els quals sovint mantindran contacte i fins i tot actuaran plegats en més d'una ocasió.

Tots els homes que des d'aquell moment van sortir des de França per intensificar la lluita contra la dictadura i cooperar amb la CNT de l'interior, tenien un plantejament molt clar: Recuperar la CNT sense crear divisions. Van constituir, o reforçar, organitzacions afins tals com la FAI o la FIJL per tal d'aconseguir que finalment la CNT abandonés la seva majoritària postura pactista.

[28] AGUADO SÁNCHEZ, Francisco: *El maquis en España*. Editorial San Martín. Madrid, 1975. PP 258-259.

Aquells grups estaven formats principalment per idealistes romàntics que supeditaven la consecució d'una desitjable estabilitat o confort a nivell personal a la realització dels objectius finals de la causa per la qual es movien i per la que estaven disposats a donar, si calia, la seva pròpia vida, tal com li deia a Frederica Montseny el mític guerriller Ramon Vila Capdevila:

> *«Hoy o mañana, ya sé que debo caer. Luchas como la nuestra precisan víctimas. Y no se puede pensar nunca en salvar la vida. Si se salva uno, pues buena suerte. Si se cae, pues es lo que ya uno debe dar por descontado. Hasta ahora la muerte me ha ido respetando. Si viene, aquí o allà, ¡qué más me da! ».*[29]

Alguns dels més coneguts caps dels grups d'acció anarquistes

Pervertint aquella imatge, aquests homes eren definits d'una altra manera ben diferent pels que que s'havien d'oposar als seus afanys:

> *«Unos hombres fatalmente fríos y eficaces formados en la delación y en la crueldad en una medida que para nuestra mentalidad cristiana resulta de difícil comprensión. Unos hombres lo suficientemente tenaces para ver caer a un lado y otro de su ruta a los compañeros y para cubrir los huecos con exactitud casi mecànica, conscientes de su derrota y de la imposibilidad del triunfo. Atentos sólo a obedecer la consigna del momento sin preguntarse nada más, sin una mirada atrás, sin una vacilación».*[30]

Els grups d'acció, que des de maig de 1945 van començar a arribar a Barcelona, van ser ben rebuts pels comitès confederals locals. Tot seguit, i coordinats per la mateixa secretaria de Defensa del Comitè Regional de la CNT de Catalunya van començar a actuar juntament amb aquells pocs grups que a l'interior ja practicaven aquest tipus de lluita, una lluita els objectius de la qual eren definits així,amb prou claredat, pels seus adversaris directes, la "Dirección General de Seguridad":

> *«a) Desorganizar la economía del país.*
> *b) Nutrir de fondos al Comité del Secretariado Intercontinental CNT-FAI-JJLL en el exilio para que pueda continuar constituyendo grupos.*

---

[29] MONTSENY, Federica: *El éxodo: Pasión y muerte de españoles en el exilio*. Galba edicions. Barcelona, 1977. P. 187.

[30] GUTIERREZ MARTÍN, Antonio J.: *Guía bibliogràfica. La lucha con el "maquis"*. Dins *Ejército. Revista ilustrada de las armas y servicios*. Núm. 203. Madrid, desembre de 1956. P. 69.

c) "Eliminar" al mayor número posible de personas.
d) Crear un ambiente de terror que desmoralice al pueblo y envalentone a los enemigos del régimen;
y e) provocar con estos desórdenes la intervención extranjera, haciendo patente la incapacidad del Gobierno español para dominar el caos desencadenado».[31]

Tot posant els autòctons i els de procedència forana dins d'un mateix sac, el comissari de policia Tomás Gil Llamas, cap de la Brigada Criminal de Barcelona entre 1944 i 1953, ens parlava així d'aquests grups d'acció:

Partida de maquis creuant el Pirineu. Imatge: La Depêche du Midi.

«En Toulouse, la Casa Sindical Española, agrupación de caràcter anarquista, sita en el número 4 de la calle Belfort, se encargó de organizar los grupos de pistoleros que por rutas clandestinas fueron llegando a Barcelona a partir del año 46; bandas capitaneadas, entre otros, por los siniestros Pedro Adrover Font, Francisco Martínez Marqués, los hermanos Francisco y José Sabater Llopart y José Luís Facerías, cuyos objetivos se centraban obsesivamente en robar la mayor cantidad posible de dinero y en asesinar a la gente sin el menor escrúpulo. Contra esas bandas tuvo que trabar lucha la policía barcelonesa, y a ella se entregó por entero la Brigada Social, ayudada, en muchas ocasiones, por la Brigada Criminal, hasta lograr el aniquilamiento o completa desarticulación de los grupos de desalmados que siempre contaban con el refugio que les brindaban más allá de la frontera y al que se acogían temporalmente muchos de ellos para retornar al cabo de cierto tiempo».[32]

Segons l'escriptor i polític anarquista català Eduard Pons Prades, es pot calcular que fins l'any 1960, els guerrillers cenetistes que van ser enviats des de França van ser de l'ordre d'uns tres-cents cinquanta, dels quals un centenar va acabar perdent la vida i un seixanta-cinc per cent va caure en mans de la policia. Segons aquest autor, i basant-se en dades oficials, l'activitat que van realitzar aquests grups d'acció a Catalunya es pot

31 Informe de la "Dirección General de Seguridad" de data 8 de novembre de 1944, recollit per HERRERIN LÓPEZ, Ángel: *La represión contra la CNT (1939-1949)* dins *Historia Contemporánea* nº 28, Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea. 2005. PP 382-383.
32 GIL LLAMAS, Tomás: *La Ley contra el crimen. Policías y maleantes frente a frente*. Imprenta Pulcra. Barcelona, 1956. PP.238–239.

calcular que va consistir en una vintena de segrests, setanta-cinc sabotatges i tres-cents seixanta-set dels anomenats "cops econòmics".[33]

De tota manera, encara que aparentment pugui semblar que el suport material que rebien aquests grups per part del comité de Tolosa era l'adequat, la realitat era que aquest, en el fons, no volia comprometre l'estatus de legalitat que tenia amb les autoritats franceses i això el portava a retallar al màxim la poca ajuda que facilitava als grups armats, especialment quan ja estaven operant a l'interior.

Privats, així, d'una ajuda suficient procedent de l'estranger, aquests grups es van veure obligats a realitzar assalts de caràcter econòmic cada vegada amb major freqüència per tal de poder finançar les activitats que realment volien dur a terme, la qual cosa va acabar facilitant en gran manera la tasca de la propaganda oficial del règim, que presentava aquests grups com a vulgars partides de bandolers i atracadors, justificant amb tals arguments la salvatge repressió que contra ells van desfermar.

Segells de cotització a la CNT. Col·lecció particular

No tots, però, procedien de l'exili. Una gran part dels grups anarquistes que en aquell temps i des d'un primer moment es van enfrontar amb les armes a l'aparell de l'estat estava formada per elements locals, als quals progressivament es van anar incorporant alguns lluitadors procedents d'altres zones de l'estat i també els que es van anar enviant des de França.

LA SITUACIÓ A CATALUNYA

Durant els primers anys immediatament posteriors a l'acabament de la guerra, la situació dels treballadors arreu de l'estat era realment penosa, especialment a Catalunya, que fins al moment de la seva caiguda, havia estat el bastió dels enemics vençuts per aquells que ara tenien el poder.

> *«En los primeros años de la postguerra la clase obrera catalana estaba totalmente vencida y desmoralizada. Sobrevivir era la principal y esencial lucha de los trabajadores. Las condiciones de vida de la clase trabajadora eran especialmente penosas por una serie de factores: míseros salarios (a nivel de 1936, a pesar de que los precios habían subido más del 50%); largas jornadas laborales (se introdujo la semana laboral de 48 horas). Además en muchos casos, los trabajadores fueron obligados a trabajar gratuitamente 2 o 3 horas*

[33] PONS PRADES, Eduardo: *Guerrillas españolas: 1936-1960,* Editorial Planeta. Barcelona, 1977.

semanales como "contribución personal al Estado" o como "reparación por daños" a la industria durante la Guerra Civil; enfermedad y desnutrición (la cartilla de racionamiento que permitía comprar con cupones algunos elementos de primera necesidad y pésima calidad, ocupó un papel destacado)».[34]

En una etapa inicial d'aquella primera dècada sota la dictadura franquista, les organitzacions obreres de Catalunya havien tingut un caràcter merament defensiu i de supervivència. Sota l'amenaça d'una duríssima repressió, calia anar reconstruint amb molta prudència tot allò que havia estat desmantellat.

És a partir de l'any 1945, en que la desfeta del nazisme en els fronts europeus animava a creure en una propera caiguda del règim de Franco, quan es comencen a enregistrar les primeres lluites obreres, les quals, venien motivades en gran part pel descontent que va causar la baixada dels salaris que va tenir lloc com a conseqüència directa de les importants restriccions energètiques del moment.

A principis de 1946 es van desenvolupar conflictes en importants indústries dels sectors del metall i del tèxtil a les comarques del Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Occidental, Vallès Oriental, Maresme i Bages on cal ressaltar la importància de la vaga que hi va haver a Mataró, i especialment la de Manresa, que tot i les duríssimes condicions de l'època, es va acabar resolent de manera favorable a les reclamacions dels treballadors.

Notas de la región

MANRESA

Normalidad laboral

Manresa, 31. — Superada la fricción laboral que interrumpió durante algunas horas la normalidad del trabajo, éste ha recobrado su eficiencia en todos los turnos de la industria merced a la afortunada intervención sindical y a la colaboración indudable que, por encima de sus diferencias, han encontrado en ambos sectores litigantes.

Aún cuando el roce de puntos de vista no alcanzó en ningún momento calidad de conflicto propiamente dicho y ni siquiera llegó a manifestarse durante dos jornadas completas de trabajo, la reanudación de éste total y absoluta ha producido natural satisfacción en nuestra ciudad. — C.

Tot traient-li ferro, la prensa del moment es va fer ressò de les vagues que estaven tenint lloc. La Vanguardia Española de l'1 de febrero de 1946. P. 12..

El fet que es produïssin totes aquelles vagues i que en moltes d'elles s'obtinguessin els resultats perseguits, dóna prou constància de l'existència en aquell moment d'uns sindicats que, malgrat la terrible persecució de la qual eren objecte, estaven cada vegada més ben organitzats. Així, per exemple, en el ple nacional de la CNT celebrat clandestinament a Carabaña (Madrid) entre el 12 i el 16 de juliol de 1945, la delegació del comitè regional de Catalunya, que havia pogut reconstruir catorze sindicats, va informar que comptava amb cinc o sis mil afiliats només a Barcelona, i que aquest nombre s'elevava a més de vuit mil si es comptava tot Catalunya.[35]

---

[34] LÓPEZ DÍAZ, Víctor Manuel: *La conflictividad laboral en el área metropolitana de Barcelona (1961 – 1975).* Tesi doctoral. Departament d'història moderna i contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra, 2016. PP. 16 – 17.

[35] HERRERIN LÓPEZ, Ángel: *La CNT durante el franquismo* ... Op. Cit. P. 71.

EL SINDICALISME A LA COMARCA FINS EL FINAL DE LA GUERRA CIVIL

El 28 de setembre de 1864, davant les creixents demandes del moviment obrer mundial, es va fundar a Londres la Associació Internacional de Treballadors (AIT), també coneguda com la Primera Internacional Obrera, una organització que es pot considerar com la primera temptativa conscient i coherent d'organitzar a la classe obrera a nivell internacional per fer front al sistema econòmic capitalista.

La finalitat d'aquesta Primera Internacional era l'organització política del proletariat tant a Europa com a la resta de món, així com ser un fòrum, en el que van col·laborar Karl Marx i Friedrich Engels, on s'analitzaria la problemàtica comú per tal de determinar les línies d'acció a seguir en conjunt.[36]

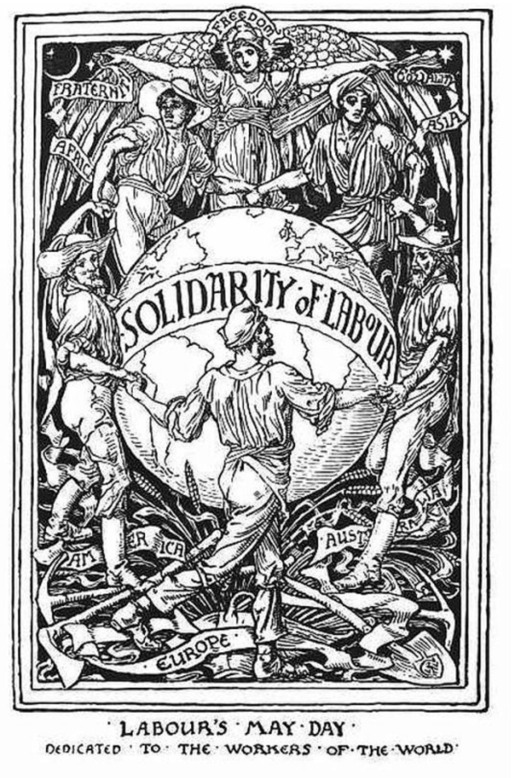

Alegoria de la solidaritat entre tots els treballadors del mon, objectiu de la Primera Internacional. Xilografia feta l'any 1890 pel il·lustrador anglès Walter Crane (1845-1915)

En aquella mateixa època, a la comarca del Baix Llobregat i com va passar arreu del país, una de les conseqüències de la Revolució de Setembre de 1868 havia estat la legalització i conseqüent consolidació de l'associacionisme obrer de caire reivindicatiu, la qual cosa va donar com a resultat que l'any 1872 ja estiguessin constituïdes i en ple funcionament diferents seccions obreres de la Primera Internacional a la major part de les poblacions comarcanes:

Així podem trobar quatre seccions a Cornellà, una secció a Esplugues, quatre seccions i una federació local a Martorell, una secció a Sant Andreu, una secció i una federació local a Sant Just Desvern, el mateix a Sant Joan Despí, dues seccions a Sant Vicenç dels Horts, tres seccions i una federació local al Papiol, quatre seccions i una federació local a Esparreguera, el mateix a Olesa, quatre seccions a Molins de Rei i una a Pallejà.

L'any següent es formaria a Sant Boi una societat de paletes constituïda també en secció de la Internacional, i arreu de la comarca, i de manera anàloga a les seccions industrials que s'acabaven de crear, es van organitzar seccions d'agricultors de la Internacional en els següents pobles: Cornellà, el Papiol, Martorell, Molins de Rei, Sant Andreu de la Barca, Sant Feliu de Llobregat i Sant Joan Despí. [37]

---

[36] A partir de 1868 però, i arran de la incorporació de Mikhaïl Bakunin, s'enregistraria en el seu si una creixent polarització que més endavant acabaria conduint a l'enfrontament entre dues tendències que a partir d'aquell moment serien irreconciliables: d'una banda, els anarquistes amb Bakunin al seu capdavant, i de l'altra, els marxistes, el lideratge dels quals va ostentar Marx.L'any 1872, en el 5è congrés de l'AIT que es va celebrar a La Haia, es produí l'escissió definitiva entre marxistes i anarquistes.

[37] Dades extretes de: CARBONELL I PORRO, Joan; OLLÉ I TORRENT, Maribel; RENOM I PULIT, Mercè; SANTACANA I TORRES, Carles; TRIBÓ I TRAVERIA, Gemma: *Aproximació a les formes i evolució de l'associacionisme al Baix Llobregat, en el marc de les transformacions sòcio-econòmiques i polítiques de l'època,*

A l'arribar el segle XX, la progressiva substitució del vapor per l'energia elèctrica, en el que s'ha anomenat "Segona Fase de la Revolució Industrial", va propiciar el creixement de les indústries tant en nombre com en volum.

Les primeres que s'instal·len al Baix Llobregat, on la proximitat a Barcelona, la facilitat de comunicacions i l'abundant ma d'obra procedent en gran part de la creixent immigració interior juguen molt a favor, abasten un ampli espectre, en el que cal destacar les dels sectors metal·lúrgic, químic i tèxtil.

Durant la primera dècada del nou segle, però, la implantació d'un sindicalisme de caràcter anarquista a la comarca es podia considerar pràcticament nul·la.:

> *«Notem alhora, que en el primer Congrés de la C.N.T. –celebrat els dies 8, 9 i 10 de setembre de 1911- dels 11.000 afiliats que hi són representats per les delegacions de 78 associacions catalanes, cap prové del Baix Llobregat».*[38]

SOLIDARIDAD OBRERA

Periódico Sindicalista.–Organo de las Sociedades Obreras

REDACCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: PONIENTE, 24, 2.º | Año V | Barcelona 8 Septiembre de 1911 | Núm. 83 | Número suelto 5 céntimos

Confederación Nacional del Trabajo

PRIMER CONGRESO OBRERO

NUESTRO SALUDO Á LOS DELEGADOS

Portada de la publicació Solidaridad Obrera núm. 83, del 8 de setembre de 1911, en la qual es donava noticia del primer congrés de la C.N.T. celebrat tot just un any després de la seva fundació, alhora que es feia una salutació a tots els delegats que hi van participar, entre els quals no figurava cap representació dels treballadors baixllobregatins.

De mica en mica i progressivament, al llarg d'aquell segle i fins a la fi de la Guerra Civil, les organitzacions sindicals de la comarca, hereves d'aquelles que havien sorgit durant el darrer quart del segle anterior, van arribar a estar plenament consolidades, especialment les d'orientació anarquista:

> *«Una de les especificitats més destacades del primer terç del segle XX és la consolidació del sindicalisme de classe, que havia sorgit durant el vuit-cents. I*

---

segle XIX-1930. Dins: AAVV: *El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat. Agricultura intensiva i industrialització*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1995. P. 683.

[38] TARDÀ I COMA, Joan: *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX*. Patronat Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1991. P. 122.

aquesta consolidació es copsa, fonamentalment, pel que comporta la formació d'un gran sindicat com la Confederació Nacional del Treball. Al Baix Llobregat, el sindicalisme anarcosindicalista es desenvolupa força. El 1919 hi havia sindicats afiliats a la CNT a 15 pobles de la comarca, amb una Federació Comarcal Obrera amb seu a Sant Feliu, capitalitat que es desplaçà durant la República a l'Hospitalet. En aquella data superaven els mil afiliats Cornellà, Olesa i Sant Feliu, mentre que el 1931 aquesta situació es produïa a Cornellà, Gavà, L'Hospitalet, Olesa, El Prat, Sant Feliu i Esparreguera. Si bé és cert que la major part dels afiliats als sindicats cenetistes eren obrers industrials, cal tenir present que en diverses poblacions hi havia sindicats pagesos afiliats a la CNT. En la data de referència de 1919 aquesta situació es produïa en aquests pobles de la comarca: Esplugues, L'Hospitalet, El Prat, Sant Feliu, Sant Joan Despí i Sant Just Desvern».[39]

L'ANARQUISME AL BAIX LLOBREGAT DESPRÉS DE LA GUERRA

Com a principals artífexs que havien estat l'any 1936 de la sufocació del sollevament feixista a Barcelona i de la formació de les columnes que van combatre al front d'Aragó, els anarquistes van arribar a tenir molt poder a Catalunya durant tota la guerra civil, fins i tot, la crisi de maig de 1937, que tant va enfortir la posició dels comunistes, no va arribar a fer-los perdre la influència que exercien a tots els nivells.

A pràcticament tots els pobles de la comarca, els anarquistes van tenir molt pes durant la guerra, fins i tot absolut en algunes èpoques i llocs. Només cal tenir presents, entre molts altres, el cas de la Torrassa a l'Hospitalet o el de Molins de Rei.

Año I — Molins de Llobregat, 12 Septiembre de 1936 — Núm. 1

ESPARTACUS

Boletín semanal del Comité Local de Milícias Antifascistas

Redacción y Administración: Secretaría de la Comisión de Abastos

Titular de la publicació d'orientació eminentment anarquista "Espartacus", editada a Molins de Rei durant la guerra. Arxiu Municipal de Molins de Rei.

Tot allò, però, podia semblar que s'havia acabat anant en orris després de la victòria del bàndol rebel. La CNT va ser declarada il·legal pel Decret 108 de la Junta de Defensa Nacional franquista, que posava fora de la llei totes les organitzacions contràries a la seva rebel·lió militar, confiscant totes les seves propietats situades a la zona nacional. Aquesta il·legalització va quedar confirmada pel Decret d'Unificació de 1937, en el que

---

[39] CARBONELL I PORRO, Joan (et al.): *Aproximació a les formes...* Op. Cit,. PP. 696 – 697.

es declaraven dissoltes totes les organitzacions polítiques que no estiguessin integrades en la FET i de les JONS. El 1939, poc abans d'acabar la guerra, el primer govern franquista va promulgar la Llei de responsabilitats polítiques, en la qual, entre moltes altres coses, es confirmava novament la il·legalització de l'organització i expropiava els seus béns; immobles, material, vehicles, comptes bancaris, empreses col·lectivitzades i documentació.

Però com vèiem abans, la lenta però progressiva recuperació havia començat a partir del mateix moment de la finalització de la contesa, i a finals de 1944 es podia considerar que tant la CNT com les altres formes d'organització de l'anarquisme al Baix Llobregat ja funcionaven normalment, tal com ho demostra la participació dels representants baixllobregatins en el Ple Regional que es va celebrar a Sant Martí de Cerdanyola on, entre moltes altres coses, es va confirmar la reconstitució de la FIJL.

És difícil, però, poder precisar el nombre d'afiliats que aplegava, atesa la clandestinitat del moment i encara més, els seus propis principis, pels quals no tots aquells que es consideraven cenetistes cotitzaven o participaven amb el mateix grau de compromís.

La seva estructura orgànica era mínima, ja que la presa d'acords en el si d'una mateixa localitat es realitzava a través del ple local, que enviava el seu delegat al ple comarcal el qual, actuant de manera anàloga, enviava el seu delegat als organismes superiors. Se sap que en aquells moments, el secretari comarcal era un tal Martínez, de qui no ha transcendit major informació, i que el tresorer era Josep Ibáñez.

EL SANTJUSTENC JOSEP IBÁÑEZ

Pal de paller d'aquella organització comarcal era, sens dubte, el veí de Sant Just Desvern Josep Ibáñez Martí. No perquè ell fos, ni de molt, el que estava al capdavant, que no ho era, sinó perquè per la seva condició de tresorer i gestor de les quotes internes, tots els representants de les diverses agrupacions locals havien d'estar en contacte amb ell, almenys per liquidar les recaptacions i obtenir nous segells de cotització.

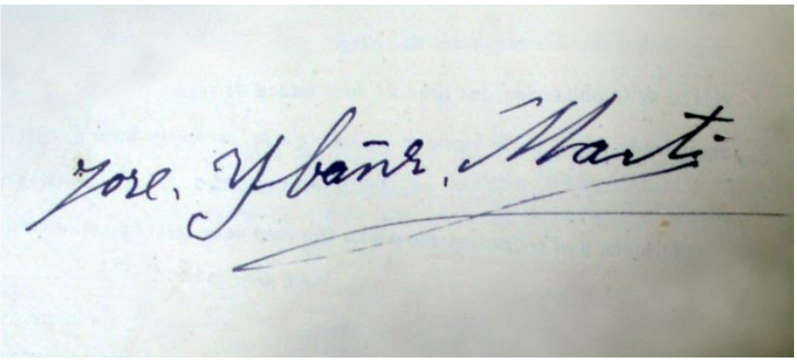

Signatura autógrafa de Josep Ibáñez Martí, tresorer de la Comarcal de la CNT. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer.

Josep Ibáñez Martí havia nascut l'any 1903 a Artana, un poble de la castellonenca comarca de la Plana Baixa, i de ben jove va haver de marxar a Barcelona, on va poder trobar feina a la fàbrica de ciment "La Auxiliar de la Construcción, S.A.", productora del ciment Sanson, nom pel qual tothom va acabar coneixent aquella indústria. Una fàbrica que tot just havia acabat d'entrar en funcionament l'any 1921 a Sant Just Desvern, localitat del Baix Llobregat,

llavors encara oficialment adscrita al Barcelonès, en la que va residir des del moment de la seva incorporació.

Treballant com a mecànic en l'esmentada empresa, va patir pocs anys més tard un greu accident laboral quan estava a la pedrera de Santa Creu d'Olorda reparant un camió i aquest va fer una falsa maniobra aixafant-li una cama, la qual li va haver de ser amputada. No podent per tal motiu continuar exercint la seva feina anterior, la direcció el va col·locar de porter.

Alguns anys més tard, i per causa de les seves inquietuds polítiques, es va implicar en els fets del 6 d'octubre de l'any 1934, sent detingut al final del conflicte i internat durant un temps en el vaixell Uruguay.[40]

Militant de la CNT, Josep Ibáñez va ser regidor del darrer consistori republicà de l'ajuntament de Sant Just Desvern durant el brevíssim període comprès entre el 16 de gener de 1939 i el primer de febrer d'aquell mateix any, en que es va haver de cedir el lloc als components del nou ajuntament franquista.[41]

Un cupó "Pro Ciegos" de l'any 1947. La seva venda constituïa la font d'ingresos de la familia de Josep Ibáñez. Col·lecció particular.

Aquests antecedents li van suposar que tot just acabada la guerra fos acomiadat com molts altres antics companys de treball en una gran operació de depuració darrera de la qual s'afirma que estava el falangista Francisco de Paula Palau Rabassó, tècnic de l'empresa i un dels principals instigadors teòrics de la conspiració que havia originat l'aixecament feixista de 1936 a Barcelona.

Atesa la seva discapacitat física, Josep Ibáñez va poder trobar feina a l'ONC[42], dedicant-se a la venda ambulant del "Cupón pro-Ciegos", ocupació legal que li permetia dur a terme simultàniament la seva tasca recaptatòria clandestina en el si de la CNT.

I és així com, per raó del càrrec que ocupava, Ibáñez rebia a casa seva les visites regulars dels delegats dels diversos comitès locals, fins al punt en que aquell domicili situat al número 68 del carrer d'Anselm Clavé (dit també carrer de la Sala) de Sant Just Desvern, en el que hi vivia amb la seva muller Teresa Palomero Arnandiz i els seus fills Teresa, Vicenta i Josep[43], esdevingué la seu oficiosa i freqüent punt de reunió de la Comarcal de la CNT al Baix Llobregat.

---

[40] LÓPEZ ESTEVE, Manel: *Els fets del 6 d'octubre de 1934*. Editorial Base. Barcelona, 2013. Annex II, P. 123 (Consultable a https://www.editorialbase.cat/fitxers/FetsOctubre_Annex2.pdf. Consulta del 23 de desembre de 2020).

[41] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Actes Municipals. Acta del dia 1 de febrer de 1939.

[42] Organización Nacional de Ciegos (O.N.C.), nom que es va mantenir fins l'any 1952 en que va passar a anomenar-se Organización Nacional de Ciegos Españoles (O:N:C:E.)., tal com actualment és coneguda.

[43] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Padró municipal d'habitants. Any 1945.

ALGUNS DELS VISITANTS HABITUALS

Per descomptat, una de les persones que més estaven en contacte directe amb en Josep Ibáñez era l'anteriorment esmentat Martínez, que com hem vist, ostentava el càrrec de secretari d'aquella agrupació.

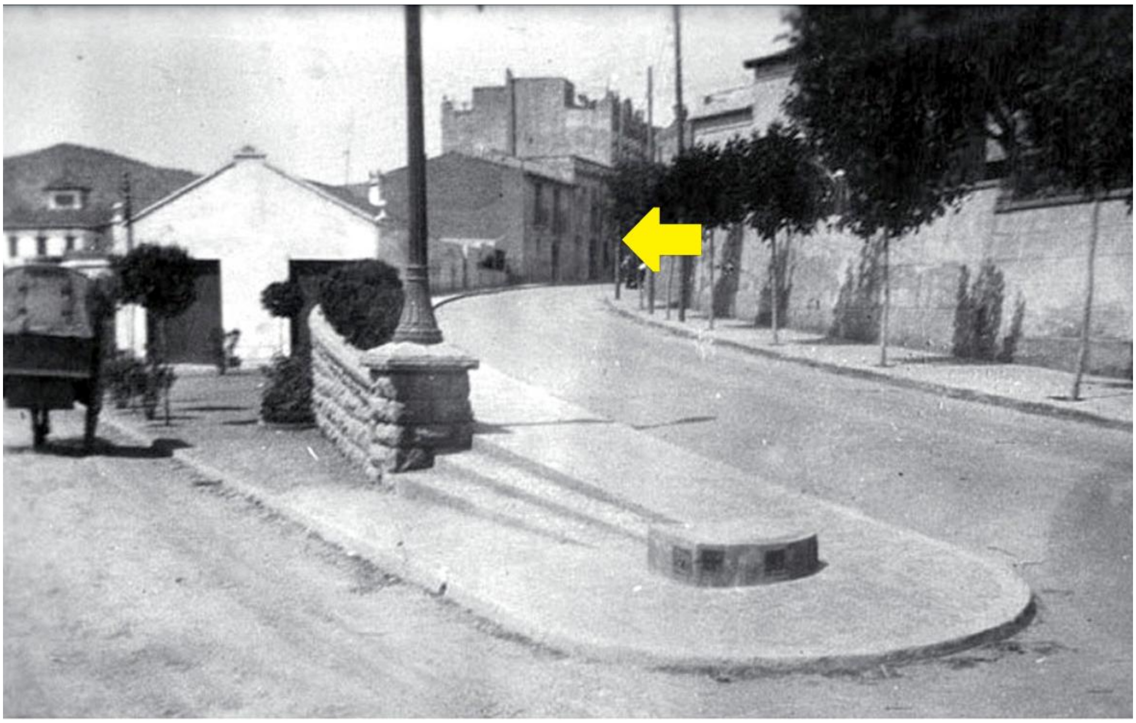

El carrer d'Anselm Clavé, a Sant Just Desvern, durant la década dels 40. La fletxa assenyala el domicili de Josep Ibàñez, on es reunía clandestinament la cúpula de la CNT del Baix Llobregat. Imatge: Arxiu Històric de Sant Just Desvern.

També s'havia vist durant un temps amb un tal Jimeno, delegat de defensa d'aquella comarcal, fins que cap al juny de 1947 i com a conseqüència d'unes detencions que es van produir a l'Hospitalet, aquest tal Jimeno es va fer fonedís, perdent-se el seu rastre.

D'aquella agafada de l'Hospitalet ens parla el comissari Eduardo Quintela, cap de la brigada político-social i acarnissat perseguidor dels enemics polítics del règim:

> *«La Policia de Hospitalet conoció la existencia de la C.N.T. organizada allí, detuvo a varios de sus directivos y produjo una espantada en los demás, que desaparecieron de sus domicilios y no han vuelto por ellos».*

Un altre dels visitants assidus era Francesc Aragó Bocillo, barceloní, nascut el 2 de setembre de 1916 al Poble Sec i resident a Cornellà, on vivia al número 14 del carrer d'Ermengol Goula.

D'idees anarquistes, Francesc Aragó havia participat a la Guerra Civil com a voluntari en la columna Ortiz, formada a Barcelona el 24 de juliol de 1936, la qual acabaria transformant-se més tard en la 25a Divisió de l'Exèrcit Popular de la República. Després d'un breu exili a França en acabar la guerra i d'haver estat destinat a un batalló de treballadors a la seva tornada, el trobem els primers dies de gener de 1947 contactant

amb l'abans mencionat Martínez, secretari de la Comarcal del Baix Llobregat, el qual el va introduir en aquella organització proposant-lo per a responsable de premsa i propaganda, càrrec que havia acceptat, passant a formar part de la cúpula comarcal.

També el visitava regularment Cirilo Fabián Villanueva Lahoz com a delegat de l'agrupació local de Molins de Rei, de la qual era enllaç, residint en el número 215 de la carretera, llavors anomenada avinguda del "Generalísimo Franco".

Fabián Villanueva, que tenia 47 anys i estava solter, era comptable de professió, havent estat depurat a l'acabar la guerra. L'any 1945 havia entrat en aquella agrupació local de la CNT, on per tenir un nivell cultural sensiblement superior al dels seus companys, exercia el càrrec –no contemplat orgànicament- de conseller o assessor.

També de Molins de Rei, encara que amb menor freqüència, mantenia contactes amb Pedro Caballero, delegat de la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries (FIJL) en aquella localitat, el qual, com més endavant podrem veure, tindria un important paper en la fase inicial de formació del grup de guerrillers que va actuar a la comarca.

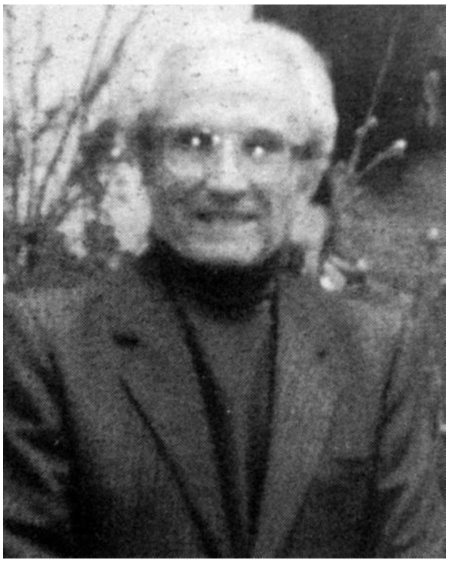

Andrés Martínez Hernández, el cenetista espluguí que facilitava a Josep Ibáñez els segells de cotització.Imatge: Ateneu Llibertari Estel Negre.

Un altre dels contactes regulars de Josep Ibáñez era Andrés Martínez Hernández, nascut a Mazarrón (Múrcia) el 16 de juny de 1917 i resident, des que tenia 10 anys, a Esplugues, localitat on va ser un dels fundadors i primer subsecretari de la federació local de la CNT. Voluntari en les columnes anarquistes que es van formar en els inicis de la guerra, Andrés Martínez va combatre fins al darrer moment, sent capturat al port d'Alacant en la darrera acció d'aquella guerra. Després d'haver passat per diversos camps de concentració i de ser destinat als batallons de treballadors forçats, havia estat finalment alliberat l'any 1942.

Tornat a Esplugues, juntament amb els també espluguins Miquel Bardisa Santamaria, antic regidor anarquista i Miguel Giménez, van reconstruir la CNT local, de la qual va ser secretari. Aprofitant la circumstància de que, després d'haver estat treballant a diversos llocs, havia acabat finalment treballant de tipògraf a la prestigiosa impremta Oliva de Vilanova, situada al carrer de Casanova de Barcelona, era ell qui després d'haver fet els corresponents motlles, imprimia els segells de cotització que després lliurava a Josep Ibáñez.

Molts altres van ser els visitants regulars d'aquell domicili santjustenc que havia esdevingut la seu física d'una organització clandestina. Aquests esmentats en són una mostra. Només caldria afegir també entre els visitants al també membre de la cúpula comarcal José Plazas Aparicio, un home d'uns 35 anys natural de Cartagena que tenia el càrrec de responsable de defensa, de qui més endavant tindrem ocasió de parlar més abastament.

La filla de Josep Ibáñez, Teresa Ibáñez Palomero (Sant Just Desvern, 1926 - 2016), recordava vagament aquelles reunions que tenien lloc a casa seva amb gent que deia ser "de Cornellà", sobre les quals no va rebre mai cap mena d'explicació:

> *«Jo el sentia a ell parlar amb gent que venia a casa i parlava de socialisme* […] *Es van aprofitar de que el meu pare era socialista i pertanyia a un grup clandestí, dels molts que n'hi havien. Però no participava en res. Més aviat va ajudar a gent que estava molt compromesa,*[…] *els noms no es deien i a més a més nosaltres érem molt petits».*[44]

Teresa Ibáñez Palomero, filla de Josep Ibáñez Martí. Imatge: Arxiu Històric de Sant Just Desvern.

LA FORMACIÓ D'UN GRUP D'ACCIÓ A LA COMARCA

Al costat dels integrants d'aquesta estructura organitzativa de caràcter sindical, trobem que també en formen part altres elements, possiblement de sangs més calentes, que no tenint prou amb aquella mena de resistència un tant passiva al règim, eren partidaris d'emprar altres modalitats de lluita més directa, a l'estil dels grups de defensa que havien operat en el passat, tal com de manera inflamada ho preconitzava en portada l'òrgan Solidaridad Obrera:

> *«Detrás de los Sindicatos, están nuestros Grupos de Defensa. Van a ACTUAR, cumpliendo su peculiar cometido. ¡Tiemblen los delatores, que respaldados por la impunidad de un carnet falangista, o roídos por su ciego egoísmo, causen el menor daño a nuestros cuadros sindicales! Pagarán con justeza sus fechorías. ¡Libertarios! A demostrar que seguimos en pié por la libertad del proletariado. ¡Por la República! ¡ACCIÓN en todas partes! ¡Sicarios, os ha llegado la hora; para vosotros no hay cuartel!».*[45]

Així trobem que entre la segona meitat de l'any 1946 i els primers mesos de 1947, i de forma força discreta, es comencen a enregistrar entre determinats elements de la militància confederal de la comarca tota una sèrie de contactes que acabaran donant com a fruit la creació d'un grup amb voluntat de dur a la pràctica aquest tipus de lluita.

No era aquest del Baix Llobregat un cas únic: Tals grups d'acció llibertaris, sempre molt minoritaris, ja feia un cert temps que s'havien començat a formar per afinitat entre els seus components i estaven duent a terme accions pròpies de "guerrilla" urbana en l'àmbit de les principals ciutats catalanes, especialment a Barcelona i la seva area d'influència immediata.

---

[44] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Entrevista concedida per Teresa Ibáñez Palomero el 6 d'octubre de 2005 a Jordi Amigó, arxiver municipal.

[45] Solidaridad Obrera núm. 28. Febrer de 1947. P. 1.

Des d'un primer moment, la formació d'aquest tipus de grups va ser ben vista i fins i tot promoguda i recolzada per la facció ortodoxa, que era majoritària a l'exili. La posició dels possibilistes que estaven a l'interior de l'estat, tot i no ser del tot favorable, no s'hi oposava frontalment.

EL MAQUIS LUIS AGUSTIN VICENTE

Tot i que en el grup d'acció que es va formar al Baix Llobregat no hi va haver en cap moment la figura d'un líder, cal reconèixer al murcià Luis Agustín Vicente, ja bregat en la lluita guerrillera quan va arribar a la comarca, l'haver estat un dels seus principals impulsors alhora que un dels seus elements més destacats.

Luís Agustín Vicente, principal impulsor del grup de guerrillers format al Baix Llobregat. Imatge obtinguda de http://losdelasierra.info/spip.php?article130 (consulta del 24 d'octubre de 2019).

Nascut el 22 de gener de 1920 a la localitat de Llorca, a la murciana comarca de l'Alto Guadalentín, es tenen poques dades sobre els seus primers anys. Se sap que la seva família es va traslladar a Còrdova, i que és allà on va començar la seva militància anarquista. Exiliat a França l'any 1939, va tornar l'any 1942 i es diu que es va establir a l'Alt Llobregat, on va participar en la lluita de guerrilles, desapareixent d'allà en publicar-se el 3 de setembre de 1946 una ordre de crida i cerca en contra seva per haver desertat del servei militar.

Algunes biografies seves ens diuen que després d'això va estar residint un temps a la localitat occitana de Tarascó d'Arièja. En tal cas, aquella estada hauria de ser molt breu, ja que entre finals d'aquell mateix any i principi de 1947 el trobem treballant de peó en els desmunts de la mina i pedrera Berta, explotació de minerals situada a cavall dels termes de Sant Cugat i el Papiol, prop també del terme de Rubí, al temps que resideix a Molins de Rei, en el número 44 del carrer de Joaquim Verdaguer, pràcticament al costat de l'edifici de la Federació Obrera, que en aquells moments i fins l'adveniment de la democràcia, va estar ocupat per les dependències de la Central Nacional Sindicalista (CNS), el sindicat vertical del franquisme.

Sabedor de que era objecte de persecució, havia adoptat una nova identitat, passant a fer-se dir "Luis Ruiz Costa"[46], dient també que era natural de Càdis (segurament per justificar el seu marcat accent del sud).

És a Molins de Rei, i amb el nou nom que llavors utilitzava, on Luis Agustín Vicente va travar ben aviat coneixença amb Pedro Caballero, el delegat local de les Joventuts Llibertàries, el qual li va facilitar al moment l'ingrés en aquella organització, presentant-li en Jimeno, que llavors era el seu responsable de defensa.

Grup de treballadors a la boca de la mina Berta, on Luis Agustín Vicente va captar els seus companys de treball Julián Núñez Gil i José Asensio García. Fotografia d'autor anònim publicada a PEREZ DE PEDRO, Pau: Complex Mina Berta, dins Arxiv del Centre Excursionista de Terrassa núm. 3 Terrassa, 2016. P. 193.

L'ARRIBADA DEL GUERRILLER EXTREMENY JULIÁN NÚÑEZ GIL

Julián Emiliano Núñez Gil havia nascut l'any 1914 a la localitat extremenya de Peñalsordo, situada pràcticament a tocar del trifini on conflueixen Extremadura, Castella - la Manxa i Andalusia, i des de feia poc temps estava residint en el carrer Major de Sant Joan Despí, un carrer que sempre havia estat conegut popularment pel nom de "La Carretera", encara que en aquells moments ostentava la denominació oficial de "General Mola".

Poc es podien imaginar els seus veïns que l'arribada d'aquell immigrant extremeny no havia estat en absolut deguda a motivacions laborals...

A la seva terra se'l buscava, almenys des de l'any 1941, ja que, possiblement a causa de les seves activitats durant la guerra o per la seva posterior implicació en la guerrilla antifranquista de l'immediata postguerra, en el jutjat d'instrucció provincial de Badajoz, i per ordre del tribunal regional de Càceres, hi havia obert un expedient en contra seva.[47]

I és que Julián Núñez Gil era un maquis que havia format part d'una important organització anomenada "Segunda Agrupación Guerrillera". Aquesta agrupació, en la que una gran part dels seus integrants eren d'orientació llibertària, actuava principalment en un ampli sector de la província de Badajoz i en la de Ciudad Real, i el seu principal camp d'operacions abastava la vall d'Alcúdia, Almadén, Puertollano, Chillón, Guadalmez i Alamillo entre altres poblacions d'aquella rodalia.

---

[46] En el present relat s'ha preferit seguir mantenint el seu nom autèntic de Luis Agustín Vicente, tot i que a pràcticament tota la documentació corresponent a aquesta etapa de les seves activitats apareix esmentat com a "Luis Ruiz Costa", el pseudònim que llavors utilitzava.

[47] Boletín Oficial del Estado del 21 de juliol de 1941. P. 2883.

Plaça Major de Peñalsordo (Badajoz), localitat d'origen del guerriller Julián Emiliano Núñez Gil. Fotografia feta per Fernando Garrorena Arcas (1901 – 1965).

Aquella agrupació estava formada per tres divisions guerrilleres: la divisió número 21, que estava dirigida per Eusebio Liborio Lombardía "Lavija", la divisió número 22, dirigida per José Caballero Domínguez "El Yamba" y la 23 divisió, dirigida per Vicente Rubio Babiano "Perico" o "Pedro El Cruel".

Cadascuna d'aquestes divisions constava, al seu torn, de diferents petites partides.[48]

Després d'una assemblea celebrada a finals de març de 1946 per tal de solucionar els constants conflictes interns entre anarquistes i comunistes, en la que es va destituir l'anterior cap Ramon Guerreiro Gómez "Julio", d'orientació comunista, havia estat nomenat cap d'aquella agrupació el cordovès Norberto Castillejo Jiménez, conegut pel sobrenom de "Teniente Veneno".

Dins d'aquesta agrupació guerrillera abundaven els anarquistes procedents de la província de Badajoz, entre els quals caldria esmentar el propi Julián Núñez Gil, natural de Peñalsordo, Manuel Martínez de la Mata "El Mera", de Cabeza del Buey, Fernando Maraña Falcón "El Joven"o Eusebio Liborio Lombardía "Lavija", aquests dos darrers nascuts a la localitat de Guareña.

Sense que es coneguin exactament els motius, aquell mateix any 1946, en que la lluita d'aquell grup de guerrillers estava en el seu punt àlgid, Julián Emiliano Núñez Gil els va deixar, abandonant aquells escenaris, i cap al desembre el trobem residint a Madrid, on treballa per a una constructora domiciliada al número 66 del passeig del pintor Rosales.

Poc temps després, aquella unió inicial entre comunistes, socialistes i anarquistes que hi havia hagut a l'agrupació guerrillera que acabava de deixar, se'n va anar en orris, i tant socialistes com anarquistes van decidir abandonar la lluita armada en aquell territori, deixant sols els comunistes.

Alguns grups, com el grup encapçalat per Norberto Castillejo, àlies "Teniente Veneno", van continuar lluitant, però no gaire temps més tard, el 21 d'abril de 1947, aquella partida seria desarticulada com a conseqüència d'un enfrontament armat que van tenir amb la guàrdia civil d'Almadén, en el qual van morir el propi Norberto Castillejo i

[48] Dades extretes de: GUERRERO CASTELLANO, Dionisio: *Dionisio Castellano García "Palomo". Su historia, y la de otros guerrilleros con él relacionados*. Editorial Aebius. Madrid, 2011. P. 153.

Manuel Martínez de la Mata “el Mera”, sent capturats o dispersant-se la resta dels seus components.

Un dia, al sortir del seu treball a l’empresa de construcció, Julián Núñez es va trobar dos dels seus antics companys, Fernando Maraña Falcón “El Joven” i José Caballero Domínguez “El Yamba”, que li van dir que havien vingut amb ordres d’executar-lo per haver desertat de la guerrilla, però que no tenien cap intenció de fer-ho si a canvi ell anava a Barcelona i aconseguia establir contacte amb els cenetistes locals, una proposta que ell va acceptar immediatament.

Arribat a Catalunya, Julián Núñez Gil va ser inicialment acollit per aquells als que havia vingut a contactar fins que es va poder instal·lar a Sant Joan Despí i va començar a treballar de peó en els desmunts de la mina Berta, on el seu company de feina Luis Agustín Vicente el va introduir poc temps després en el grup d’acció que s’estava organitzant al Baix Llobregat.

UNA NOVA INCORPORACIÓ: CRISTÒFOL CASTELLVÍ SABATÉ

Ajudat inicialment pel seu introductor en aquella organització, Luis Agustín va anar establint nous contactes amb elements susceptibles de prendre part en el tipus d’accions que ell volia dur a terme. Un dels primers elements amb qui va contactar va ser Cristòfol Castellví.

Cristòfol Castellví Sabaté havia nascut feia 30 anys a Riba-roja d’Ebre, en la casa número 33 del carrer Garites. Estava casat amb Nativitat Andreu i tenia un fill. De professió era pagès, i en esclatar la guerra va ingressar com a milicià voluntari a la columna Macià-Companys, sent destinat després a la 69a Brigada Mixta de l’Exèrcit Popular de la República, de la qual va desertar l’octubre de 1938, quan combatia al front de Llevant, passant-se a la zona ocupada pels franquistes, els quals el van mantenir empresonat a Vitòria fins al 5 de febrer de 1940 en que va ingressar a la presó de Tarragona.

El 7 de març d’aquell any va ser jutjat en consell de guerra, juntament amb altres 10 encausats procedents dels jutjats de Tortosa i Gandesa, per un tribunal militar establert a Tarragona[49] que el va condemnar a 12 anys i un

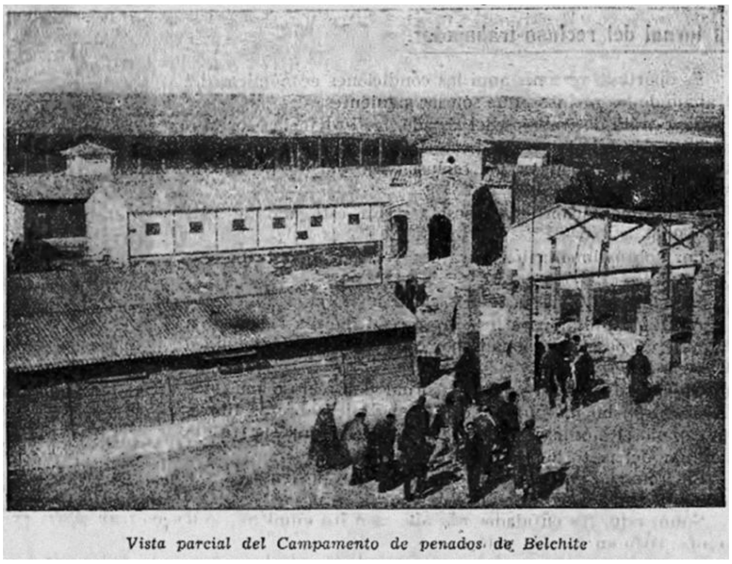

El camp de concentració de Belchite, on va estar internat Cristòfol Castellví, en una fotografía apareguda a la publicació “Redención” memoria anual del “Patronato para la Redención de Penas por el Trabajo” corresponent a l’any 1941.

[49] VENTURA SOLÉ, Joan: *Presó de Pilats. Tarragona 1939 – 1941. Apunts sobre la repressió de la postguerra a les comarques tarragonines*. Diputació de Tarragona, 1993. P. 234.

dia de reclusió temporal, que havia de complir realitzant treballs forçats.

El 30 de maig va ser destinat al Campament de Treball Penitenciari de Belchite (Saragossa), un dels diversos camps de concentració regits pel Patronat de Redempció de Penes pel Treball que facilitaven mà d'obra captiva a “Dirección de Regiones Devastadas” del franquisme per tal de reconstruir pobles o elements d’infraestructura viària que havien quedat malmesos o destruïts per la guerra. A Belchite va haver de treballar en la construcció d’un poble de nova creació, atès que l’original havia quedat completament destruït durant la guerra, i en acabar va ser enviat al destacament penitenciari de Quinto de Ebro, des d’on es va poder escapar quan ja portava mig any treballant sota aquell sever règim d’esclavatge.

En la seva fugida, va intentar passar a França per la Vall d’Aran, però fou detingut pels gendarmes francesos que el van retornar a territori espanyol. Llavors es va refugiar a l'antic llogarret pallarès d'Orrit, en aquell temps ja pràcticament despoblat, el qual formava part del terme de Sapeira, (que l’any 1970 seria agregat al seu torn al terme municipal de Tremp). Allà s’hi va estar uns 14 mesos treballant de franc, només a canvi del menjar, fins que cansat d’aquesta nova forma d’esclavitud es va decidir a marxar a Barcelona, residint des d’octubre de 1944 a Esplugues, localitat on vivia en el pis 2n 4a de la casa número 263 de la carretera, coneguda localment pel nom de carrer de Laureà Miró.

Ignorant aquella evasió, el jutjat militar de liquidacions demanava a Belchite aquell mateix any 1944 la data en que Castellví havia estat posat en llibertat, per tal de tenir-ne constància.[50]

No gaire temps després de la seva arribada va entrar en contacte amb l’anteriorment esmentat Jimeno, el qual el va introduir a la CNT comarcal i al mateix temps el va presentar a Luis Agustin, que ja havia començat a captar els possibles integrants del grup d’acció que pretenia formar.

Pistola Victoria de 7,65 mm. anàloga a la primera de les armes que va rebre Cristòfol Castellví. Imatge obtinguda d’Internet.

Plenament d’acord amb el que se li proposava, Cristòfol Castellví s’hi afegí al moment, i tot seguit en Jimeno el va equipar proporcionant-li una pistola Victoria de 7,65 mm, armament que alguns dies més tard es veuria ampliat al rebre, també de part d’en Jimeno, una altra pistola –aquesta vegada va ser una Astra, també de 7,65 mm.- que li va arribar a través d’un tal Ramón, un individu que tenia una parada de verdures en el mercat de Collblanc.

[50] RECASENS LLORT, Josep: *La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945).* Centre d’Estudis de la Ribera d’Ebre i Cossetània edicions. Valls, 2003. P. 212.

EL GRUP SEGUEIX CREIXENT: MANUEL ANDREU CUBERO

Manuel Andreu Cubero havia nascut l'any 1911 a Linares (Jaén) llavors encara una important ciutat minera amb una puixant economia basada en la extracció i transformació del plom. Era el tercer de quatre germans, fills del miner José Andreu García i de la seva muller Antonia Cubero, els quals vivien en una senzilla caseta situada en el número 54 de l'anomenat "Camino de Pozo Ancho", un vial perifèric que com el seu nom ens indica consistia en un dels nombrosos camins d'accés al sector on s'obrien les mines.

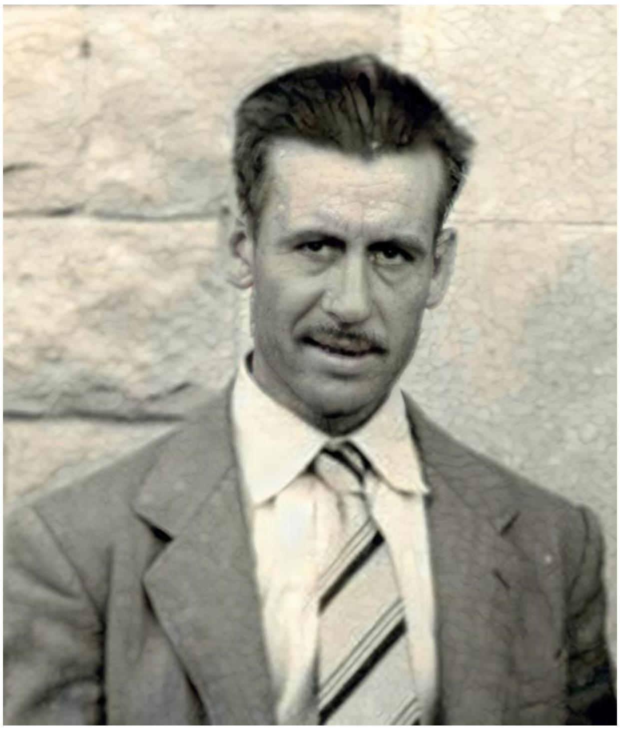

Manuel Andreu Cubero. Imatge: Fons fotogràfic patrimonial de la família García.

Poca cosa se sap dels seus primers anys ni tampoc sobre la seva participació en la guerra, fins que el trobem, ja entrada la dècada dels 40, casat amb la virgitana Mercedes García Luengo i pare de cinc fills, residint a l'hospitalenca barriada de Collblanc, davant mateix de Sant Ramon, en el pis segon primera de la casa número 75 de la carretera, llavors anomenada "Avenida del general Primo de Rivera", al temps que treballa en una de les nombroses bòviles de la rodalia.

Havent entrat en contacte amb Luis Agustín, ben aviat s'integraria en el grup guerriller que aquest estava formant, en el que serà conegut entre els seus companys pel sobrenom de "Manolo el Andaluz".

EL NUCLI INICIAL ES COMPLETA: JOSÉ ASENSIO GARCÍA

José Asensio García havia nascut 37 anys abans a l'almerienca localitat de Níjar, i des de ben jove s'havia afiliat a l'UGT. Quan va esclatar la guerra va ser dels primers voluntaris locals en mobilitzar-se contra els sollevats, havent lluitat en diversos fronts de batalla fins que finalment va acabar caient fet presoner durant la Batalla de l'Ebre. Acusat, com ho van ser tants altres, amb el suat argument d'haver auxiliat la rebel·lió, va ser condemnat a dotze anys i un dia de reclusió, sortint en llibertat l'any 1941, any en que es va traslladar a Barcelona, passant a viure a la localitat de Molins de Rei, on vivia al primer primera de la casa número 10 del carrer de Narcís Monturiol.

Al poc d'haver-se instal·lat a Molins de Rei va entrar a treballar a la propera mina i pedrera Berta, on va tenir ocasió de travar coneixença amb Luís Agustín, company de

treball seu, amb qui sentia una certa afinitat ideològica. Per això, quan aquell li va proposar d'hostatjar a casa seva el nouvingut Julián Núñez Gil, que tot just acabava d'arribar a la comarca, ho va fer de bon grat. Més endavant, Agustín li aniria presentant Cristòfol Castellví i Manolo l'Andalús, els altres components d'aquell grup d'acció en el qual s'acabaria integrant.

LA PRIMERA ACCIÓ

La primera acció que es coneix d'aquell grup que tot just s'acabava de formar va ser duta a terme per Luís Agustín Vicente i el seu company de feina Julián Emiliano Núñez Gil.

A la vista dels seus historials previs, queda prou clar que tant l'un com l'altre eren homes d'acció amb un mateix criteri sobre el tipus de lluita que calia tirar endavant, així que no van trigar gaire a posar-hi fil a l'agulla.

Tenien molt clar que abans d'emprendre cap acció d'una certa envergadura necessitaven disposar d'uns mínims recursos materials que els hi ho permetessin. Uns recursos dels quals estaven en aquell moment totalment mancats. El que primer els calia era procurar-se l'armament necessari per tal de poder dur a terme alguns "cops econòmics" inicials que els permetessin disposar d'un cert fons de maniobra per les posteriors operacions a emprendre.

Luis Agustín va acudir a Pedro Caballero, el delegat de la FIJL que havia estat el seu primer contacte amb els anarquistes locals, i aquest li va vendre una pistola semiautomàtica Victoria model 1911 de 7,65 mm. i amb carregador capaç per a set projectils, al mateix temps que també els facilitava una altra pistola més gran, de marca i model indeterminats, que seria utilitzada per Julián Núñez.

Aspecte que oferia en els anys 40 el petit nucli de Santa Creu d'Olorda vist des del mateix punt on va tenir lloc l'episodi que es descriu. Un indret llavors força solitari. Imatge: Col·lecció particular.

Equipats amb aquest armament i amb la intenció d'assaltar un vehicle en algun indret que estigués poc transitat i amb bones vies de fugida en cas que les coses anessin mal dades, els dos homes es van encaminar un capvespre indeterminat d'abril de 1947 cap al lloc en el que havien pensat: la carretera que des de Molins de Rei portava cap a Vallvidrera, tot just a l'alçada de Santa Creu d'Olorda. Era aquell un indret realment molt solitari, però per aquella

via, tard o d'hora passaven cotxes susceptibles de ser assaltats sense el perill de ser vistos per altres possibles vehicles.

En apropar-se al lloc van poder veure que al costat de la carretera hi havia un vehicle estacionat tot just a tocar del petit trencall que porta a l'antiga església parroquial. Els dos maquis s'hi van atansar cap a ells brandant les seves armes...

El vehicle estava ocupat per una família alemanya que, espantada per aquell assalt, els va lliurar immediatament tots els diners que portaven, consistents en unes tres mil pessetes.

Per tal de fer-nos una idea sobre què suposaven exactament tant aquesta quantitat com les que més endavant s'esmentaran, fruit de posteriors accions, cal tenir en compte que l'any 1947 el salari mig efectiu a la indústria percebut per un treballador qualificat era de 22,23 pessetes diàries, mentre que el d'un treballador no qualificat era de només 16,15.[51]

En aquella ocasió no es van voler apoderar de cap joia, rellotge o qualsevol altre objecte de valor, només es van endur diners en efectiu, i amb el botí obtingut, Luis Agustín i Julián Núñez es van perdre en la foscor mentre marxaven muntanya avall.

UNA SEGONA TEMPTATIVA, AQUEST COP FRUSTRADA

A la vista de l'èxit que havien tingut Agustín i Núñez en aquella primera acció, els guerrillers baixllobregatins es van animar a tornar a provar sort en aquell mateix indret, al qual no consideraven encara "cremat", ja que ben mirat, era difícilment imaginable una repetició com la que pensaven dur a terme.

Així, un vespre d'aquell mes d'abril, també en data indeterminada, van tornar a la carretera que anava de Molins de Rei a Vallvidrera per tal d'assaltar un altre vehicle. En aquella ocasió no va ser convocat en Julián Núñez Gil, i l'escamot que havia d'actuar va estar format per Luis Agustín Vicente, ànima d'aquells guerrillers, i un altre element, de fugaç

Imatge actual de la carretera de Molins de Rei a Vallvidrera en les immediacions de Santa Creu d'Olorda. En aquell temps, l'indret oferia pràcticament el mateix aspecte: Un tram de carretera solitari ple de viaranys que s'internaven en el bosc. Fotografia de l'autor.

[51] CARRERAS, Albert i TAFUNELL, Xavier (Coords.): *Estadísticas históricas de España: Siglos XIX-XX,* Vol. 1. Fundación BBVA. Bilbao, 2005. P. 1225.

estada en aquell grup, anomenat José García[52], el qual va acudir a la trobada equipat amb una pistola petita, semiautomàtica, del 6,35. També els va acompanyar Pedro Caballero, el responsable de la FIJL que en el seu moment havia captat Agustín i els havia proporcionat, a ell i a Núñez, les armes amb les que van donar el seu primer cop.

Oportunament situats en el punt previst per l'emboscada, van esperar l'arribada d'algun vehicle que circulés per aquella poc transitada carretera... El primer que s'hi va aproximar va ser un turisme que marxava a bona velocitat, i que, en veure aquells tres individus que enmig de la incipient foscor intentaven aturar-lo mentre brandaven les seves armes, no tan sols no es va aturar, sinó que de manera imprevista va accelerar la velocitat de la seva marxa al mateix temps que, amb un cop de volant, feia intenció d'envestir-los.

Els tres frustrats assaltants es van haver d'enretirar d'un salt mentre veien com aquell vehicle s'allunyava d'ells carretera endavant, perdent-se de vista. Decebuts per l'insospitat gir que havien pres els esdeveniments, van decidir retirar-se d'aquell escenari.

Pocs dies més tard, Luís Agustín Vicente es va trobar el García, el qual li va donar el sorprenent missatge de que en Pedro Caballero havia mort i que ell marxava a França. Des de llavors no van tornar a veure mai més ni l'un ni l'altre.

L'ACCIDENTADA ARRIBADA DE FERNANDO MARAÑA FALCÓN

Quan pels volts de l'estiu de 1946 es va produir l'escissió en el si de la "Segunda Agrupación Guerrillera", una part dels seus components d'orientació anarquista van abandonar la lluita armada. D'altres, però, el que van fer va ser canviar d'escenaris. Tal és el cas, entre altres, d'Eusebio Liborio Lombardía "Lavija", José Caballero Domínguez "Yamba" i Fernando Maraña Falcón "Joven".

Estació de la Caracollera, on Fernando Maraña va dur a terme la seva darrera acció amb la "Segunda Agrupación Guerrillera" que operava a la Vall d'Alcúdia. Fotografia: Julio CPM.

Les dues darreres accions que aquests homes van realitzar en terres manxegues havien tingut lloc el mes de setembre de 1946, en que el dia 7 van atracar la sucursal del Banco Español de Crédito a Puertollano aconseguint un botí de 250.000 pessetes que estaven destinades al pagament de les nòmines de les mines d'Almadén, i tres setmanes més tard, el

[52] No cal confondre'l amb José Asensio García, també integrant del grup des dels primers moments.

24 d'aquell mateix mes, les partides de "Lavija" i "Pedro el Cruel", operant conjuntament, van assaltar el tren correu Madrid – Badajoz al seu pas entre les estacions de Veredas i Caracollera, apoderant-se de les saques de correu i de 13 caixes que contenien la recaptació de la RENFE.

Instal·lats a Madrid, Eusebio Liborio "Lavija" i Fernando Maraña "Joven", van entrar en contacte amb grups d'estraperlistes, dedicant-se a anar fent petits furts per tal de poder sobreviure. El 5 de novembre de 1946 i com a conseqüència d'una delació, van ser interceptats pel Grup de Frau de la Guàrdia Civil en un dels seus amagatalls, situat al carrer de Maria Luïsa del barri de Tetuán de las Victorias, produïnt-se un tiroteig.

Enterrament dels guàrdies civils Enrique Astudillo i Luís Pérez, ambdós morts per Fernando Maraña durant l'enfrontament del 5 de noviembre de 1946. Imatge: Agència Efe.

Fernando Maraña es va poder escapar d'aquell encalçament policial després d'abatre els números de la Guàrdia Civil adscrits al "Primer Tercio Móvil" Enrique Astudillo Suárez i Luis Pérez Valares, el primer dels quals va morir a l'acte, mentre que el segon, greument ferit, ho faria dos dies més tard.

"Lavija", que havia resultat ferit en aquell tiroteig, va ser portat a la "Casa de Socorro" annexa a l'ajuntament de Chamartin de la Rosa[53], on a l'empara de l'anomenada "Ley de fugas" va morir a mans dels seus captors, possiblement ressentits per la mort dels seus dos companys.

És llavors quan, sentint-se poc segur a Madrid, en Maraña i el també guerriller "Yamba", volent marxar d'allà i traslladar-se a Barcelona, van anar a trobar Julián Núñez Gil, tal com hem pogut veure anteriorment, i el van enviar a Barcelona per tal que establís contactes. Mentrestant ells dos es van esperar ocults en el quart pis del número 5 del carrer de l'Ancora, prop de l'estació d'Atocha.

Durant el trajecte a Barcelona, quan el tren es trobava entre les estacions de Seguers / Sant Pere Sallavinera i Aguilar de Segarra, i en un dels controls rutinaris de la documentació dels passatgers que llavors es feien, els dos guerrillers van despertar les sospites del policia Jesús Serrano Iglesias, agent de la brigada mòbil de servei en aquell tren, el qual va anar a buscar la parella de guàrdies civils d'escorta, moment que els dos homes, veient-se descoberts, van aprofitar per tirar-se del tren en marxa quan aquest passava per un túnel, caient separats: un al seu interior i l'altre prop de la boca de sortida.

[53] Poble que seria annexionat a Madrid el 5 de juny de 1948, convertit-se en el primer municipi de la perifèria madrilenya que es va incorporar al seu terme.

Ja fora del tren, van marxar separats, camps a través, cap a Barcelona, arribant Fernando Maraña tres dies abans que el seu company.

En arribar a Barcelona, Fernando Maraña va establir contacte amb un antic guerriller socialista anomenat "Clavel"[54], desertor com ell de la mateixa agrupació, el qual li va presentar al seu torn un nou contacte, Santiago Ferragut Parera, un militant de la CNT resident al Poble Sec, el qual l'acolliria en el seu domicili del carrer de Blasco de Garay número 14, 4t pis.

Els guerrillers fugitius, al poc d'haver arribat a Barcelona. D'esquerra a dreta: "Clavel", Fernando Maraña, Paulina Amaro i José Antonio Caballero. Imatge: Imanol/ Periódico Diagonal.

Santiago Ferragut era germà del destacat anarcosindicalista berguedà Antoni Ferragut Parera, que durant la dictadura franquista seguiria afiliat clandetinament a la CNT i que l'any 1977 participaria en la reorganització de la CNT, sent secretari del sindicat tèxtil.

José Antonio Caballero Domínguez "el Yamba", que va arribar uns dies més tard, s'hi va estar poc temps a Barcelona i amb la seva companya Paulina Amaro Pachá va passar a França, establint-s'hi definitivament. Mentrestant, a Cabeza del Buey (Badajoz), Emilia Dominguez Domínguez, la seva mare, era detinguda i torturada durant tres dies, en que li van rebentar el dits clavant-li canyes entre les ungles perquè declarés el parador del seu fill fugitiu. Finalment va ser internada a la presó de Badajoz per acabar finalment a la presó de Las Ventas, a Madrid.[55]

Fernando Maraña ja no tornarà a veure el seu company de fugida mai més. Instal·lat en el seu domicili barceloní, reprendrà el contacte amb Julián Núñez, el qual l'introduirà en el grup d'acció que tot just llavors s'estava acabant de formar, i a partir d'aquest moment adoptarà el nom de Juan Sánchez Ruiz, nom pel qual serà conegut per tots els seus nous companys.[56]

---

[54] Segons el "Resultando" número 27 de la sentència inclosa en el sumaríssim 36.127 aquest tal "Clavel" és identificable amb un tal Vicente Braulio, de qui no es donen més dades perquè "no ha sido habido".

[55] MORENO GÓMEZ, Francisco: *La resistencia armada contra Franco. Tragedia del maquis y la guerrilla. El centro-sur de España. De Madrid al Guadalquivir*. Editorial Crítica. Barcelona, 2001. P. 308.

[56] De manera anàloga al cas de Luis Agustín Vicente (vegeu nota núm. 43), en el present relat s'ha preferit seguir mantenint el seu nom autèntic de "Fernando Maraña Falcón", tot i que a pràcticament tota la documentació

UN NOU COP

Cap al vespre del dijous 15 de maig, dos dels homes del grup s'encaminen altra cop cap a la carretera de Molins de Rei a Vallvidrera que els és tan ben coneguda, amb l'intenció de donar un nou cop econòmic. Aquesta vegada els que hi van són Luís Agustín Vicente, que ja havia participat en la primera acció del grup, i el recentment incorporat Cristòfol Castellví per a qui aquesta acció constituïa el seu "baptisme de foc" com a guerriller.

En arribar a les immediacions de Santa Creu d'Olorda, i pràcticament en el mateix lloc que la vegada anterior, van trobar un cotxe estacionat, amb els seus ocupants a l'interior. Immediatament s'hi van atansar apuntant-los amb les seves pistoles i els van exigir que els lliuréssin tot el metàl·lic que portaven.

El solitari nucli de Santa Creu d'Olorda, i de manera especial la sinuosa carretera de Molins de Rei a Vallvidrera en el tram que passava per les seves immediacions, constituïen un atractiu escenari per aquest grup de guerrillers. Imatge: Frederic Bordas.

El botí obtingut va ser més modest: només 600 pessetes. Tot i això, no van voler prendre'ls cap joia o altre objecte de valor, ja que el seu objectiu eren només els diners, que anirien destinats a reforçar la caixa sindical de resistència així com també per nodrir el fons de maniobra del grup.

---

corresponent a aquesta etapa de les seves activitats apareix esmentat com a "Juan Sánchez Ruiz", el pseudònim que llavors utilitzava.

EL VIATGE DE FRANCO A CATALUNYA

Espanya, des que va acabar la Segona Guerra Mundial, era un país mal vist pels vencedors. El general Franco havia simpatitzat, i fins i tot col·laborat, amb les potències de l'Eix, i ara, amb el triomf de les democràcies a nivell mundial, el règim de Franco s'havia quedat completament sol, aïllat internacionalment, en aquell fosc període conegut com l'Autarquia.

La situació interior del país era terrible, amb l'economia encara destrossada per les seqüeles de la Guerra Civil i una població famèlica i mancada dels mínims recursos necessaris per poder tirar endavant.

A més, a aquesta penosa situació calia afegir també el fet que França, com a represàlia per l'afusellament a Madrid de 10 guerrillers entre els quals estava Cristino García Granda, comandant en cap d'una divisió de la resistència i heroi nacional francès, havia tancat la seva frontera amb l'estat espanyol el dia 27 de febrer de 1946, donant lloc a una situació d'aïllament físic que es mantindria al llarg de dos anys, fins al 10 de febrer de 1948.

Gener de 1942: Primera visita de Franco a Barcelona. Fotografia: Pérez de Rozas.

A Franco li calia donar una altra imatge als ulls del món, i una de les millors que podia oferir era una gran demostració d'acceptació i fervor popular precisament en aquella part dels dominis que ell i els seus havien conquerit i que major desafecció els havia demostrat des del primer moment.

Faria una visita, llarga en el temps i extensa en el contingut, a Catalunya, en la qual li pensava donar el major relleu mediàtic possible al convenientment orquestrat "bany de masses" que allò hauria de suposar, i que com a colofó enllaçaria amb la visita que havia previst fer a Espanya Eva Duarte, la popular "Evita", esposa de Juan Domingo Perón, president de la República Argentina, un dels poquíssims països que no li havia girat l'esquena al seu règim.

La primera visita de Franco a Catalunya després d'acabada la guerra havia estat del 25 al 31 de gener de 1942, amb motiu del tercer aniversari de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, i més que res havia consistit en una demostració al mes pur estil feixista del domini exercit per les forces autoanomenades "la Cataluña real" que ostentaven el poder des de l'any 1939.

Aquesta segona visita, que començaria el 17 de maig de 1947, havia de ser totalment diferent, ja que el que es pretenia era donar al món aquella desitjada imatge de fervor popular que des del règim es volia transmetre.

Com sempre es feia en aquestes ocasions, per tal d'evitar qualsevol possible dificultat, les forces policials s'havien encarregat de fer una neteja prèvia de la població, retirant de circulació tots aquells elements potencialment problemàtics.

«Durante los días anteriores –como sería habitual en todas las visitas del Jefe del Estado a las ciudades del país- se ha procedido al arresto de centenares de "desafectos" fichados, muchos de los cuales no tienen ya otra preocupación que la de conseguir trabajo estable».[57]

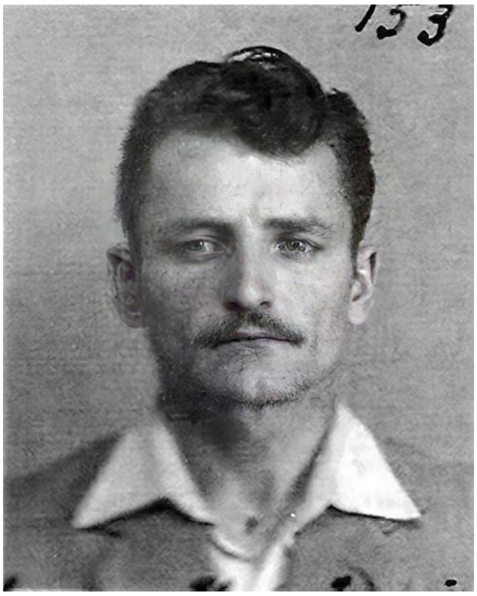

El guerriller confederal Domènec Ibars Juanias, àlies "Rosset". Imatge: Periódico Diagonal.

LES PRIMERES REACCIONS: DUES TEMPTATIVES D'ATENTAT

Domènec Ibars Juanias, àlies "Rosset", membre de la Comissió de Defensa de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) de Barcelona, a partir de l'any 1946 havia anat realitzant incursions des de França per tal de dur a terme diverses accions de guerrilla urbana.

Havent tingut notícia del projectat viatge de Franco a Barcelona, va entrar una vegada més en territori espanyol eludint els severs controls d'aquella frontera tancada i va contactar amb un grup bastant hermètic que operava sobre el terreny per tal de dur a terme una acció conjunta. Aquest grup era el que s'ha vingut a anomenar "Los Anònimos".

"Los Anónimos" és una forma de denominació convencional per fer referència a un grup d'acció que havia operat a Catalunya en aquell temps, del qual es tenen molt poques dades, la major part de les quals procedeixen del testimoni del propi Domènec Ibars. Per ell se sap que eren un grup d'unes 10 persones, majoritàriament andalusos i murcians, la majoria dels quals procedia de grups guerrillers desarticulats a Andalusia i que havien aconseguit arribar a Barcelona, on actuaven de manera autònoma, sense que, per mesures internes de seguretat, mantinguessin contacte amb cap altre grup, llevat del cas puntual de les col·laboracions amb Domènec Ibars.

Conseqüència directa d'aquest secretisme és que només se'n coneguin els noms de dos d'ells: Miguel García García "el Seco" i Ginés Urrea Piña. Aquest darrer, detingut l'any 1950 quan col·laborava amb altres grups i executat l'any 1952, va ser la única víctima

[57] BAYO, Eliseo: *Los atentados contra Franco*. Plaza & Janés S.A.. Barcelona, 1976. P. 98.

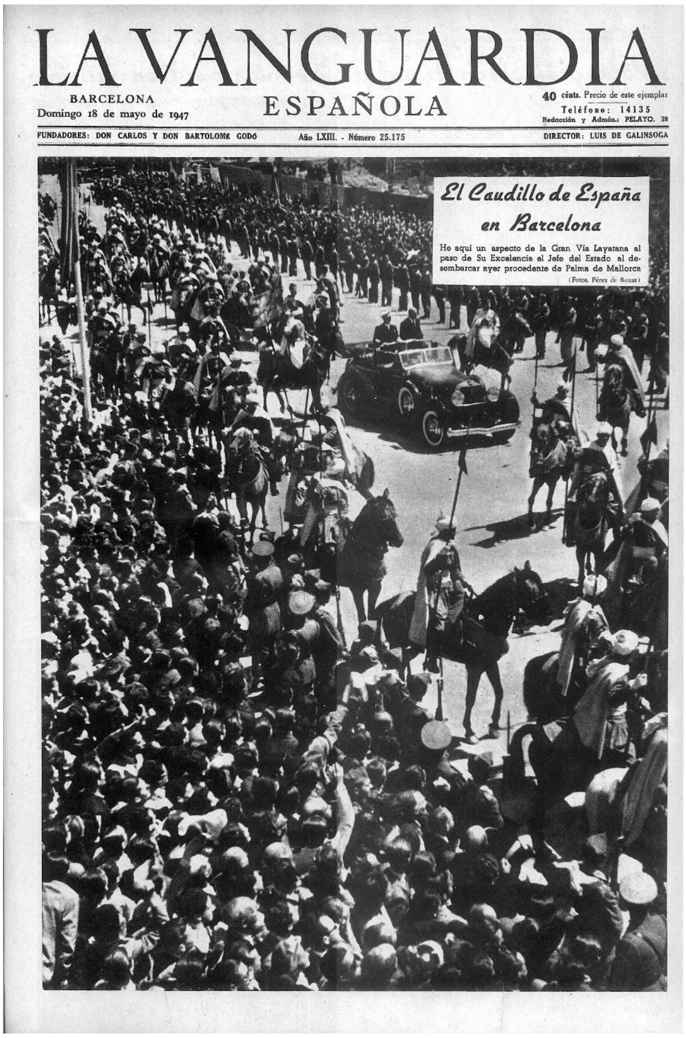

LA VANGUARDIA
ESPAÑOLA

BARCELONA
Domingo 18 de mayo de 1947

40 cénts. Precio de este ejemplar
Teléfono: 14135
Redacción y Admón.: PELAYO. 28

FUNDADORES: DON CARLOS Y DON BARTOLOMÉ GODÓ — Año LXIII. - Número 25.175 — DIRECTOR: LUIS DE GALINSOGA

El Caudillo de España en Barcelona

He aquí un aspecto de la Gran Vía Layetana al paso de Su Excelencia el Jefe del Estado al desembarcar ayer procedente de Palma de Mallorca

(Fotos. Pérez de Rozas)

Tota la premsa del moment es va fer ressò de la visita del dictador. Portada de la Vanguardia Española del 18 de maig de 1947.

enregistrada en aquesta petita organització tancada, que finalment es va acabar dissolent sense haver abandonat mai les seves estrictes mesures de seguretat.

Procedent de Palma de Mallorca, on havia inaugurat el monòlit de la Feixina, dedicat a honorar la memòria del creuer feixista “Baleares”, enfonsat durant la guerra per la flota republicana, Franco arribaria a Barcelona a bord del creuer “Miguel de Cervantes”, escortat per onze vaixells de guerra de l’armada espanyola

El grup format per Ibars i “Los Anònimos” va projectar executar la seva acció al port mateix, tot just en el moment en què Franco posés els peus a Barcelona, al peu del monument a Colom, on Franco seria rebut per la flor i nata dels jerarques locals i on es formaria la comitiva que des del mateix Portal de la Pau aniria fins al Palau de Pedralbes, tot passant pel passeig de Colom, la plaça d’Antonio López, la Via Laietana, el carrer de la Tapineria i la Plaça de la Catedral on es faria una parada per entrar al temple, continuant desprès per la via Laietana fins la plaça d’Urquinaona, ronda de Sant Pere, Plaça de Catalunya, passeig de Gràcia Avinguda Diagonal (llavors del Generalísimo), plaça de Francesc Macià (llavors de Calvo Sotelo) fins al Palau de Pedralbes, estant tot el recorregut custodiat per forces de l’exèrcit, reforçades amb la policia armada en el segon tram.[58]

Per fer-ho van preparar dues bombes fetes a base de trilita i explosiu plàstic d’un kilo i mig de pes cadascuna, les quals haurien d’esclatar mitjançant uns fulminants procedents de l’exèrcit nord-americà, que havien d’esclatar als cinc segons d’haver-los activat, i que pensaven llançar des del peu del monument a Colom, on s’haurien situat prèviament, al pas del cotxe on anés en Franco.

[58] La Vanguardia Española del 18 de maig de 1947. P. 4.

Armats amb pistoles convenientment ocultes, i amb els artefactes explosius dissimulats a l'interior de carteres de pell, els guerrillers van esperar en aquell lloc des dels primers moments en que s'hi va començar a aplegar gent, i a les onze ja es trobaven a l'esplanada el ministre de Governació Blas Pérez González; l'almirall Bastarreche, capità general del departament marítim; el general, Solchaga, capità general de la IV regió militar, el subsecretari d'obres públiques, Federico Turell; el bisbe de Barcelona, Gregorio Modrego Casaus; el governador civil, Eduardo Baeza Alegria; el cap superior de Policia, Manuel Chinchilla, i moltes altres autoritats i jerarques del règim.[59]

Escortat per la seva inseparable guardia mora i muntat en l'Hispano-Suiza model J12 que li havia estat regalat l'any 1938 per Miquel Mateu, que acabaría sent el primer alcalde franquista de Barcelona, Franco deixa enrera el monument a Colom, inconscient de que durant uns moments la seva vida ha estat en mans d'un escamot anarquista. Imatge: Revista Destino.

Finalment, arriba Franco: Parlaments, aclamacions, i a poc a poc es comença a formar la comitiva. Els conspiradors, atents a tot el que passa, estan ja a punt d'actuar. Només esperen el senyal que els faci Domènec Ibars per llançar els seus explosius i perdre's entre la multitud...

De sobte, però, un fet fortuït ho va fer canviar tot:

> *«Unos minutos antes de que se forme la parada de las autoridades, los Anónimos, que ocupan la primera fila, se desconciertan. Delante de ellos pasan dos columnas de niños que enarbolan banderas nacionales. Los compañeros se miran. Los que están en los leones observan la maniobra y consultan con la mirada a Domingo lbars. No es necesario que les indique lo que han de hacer. A las 11,25 pone pie en tierra de Barcelona Francisco Franco. Los niños hacen ondear las banderitas».*[60]

[59] Id.
[60] BAYO, Eliseo: *Los atentados*...Op. Cit. P. 101.

El senyal que Domènec Ibars va transmetre amb la mirada als seus companys va ser immediatament entès i posat en pràctica: Ells eren uns lluitadors disposats, si calia, a matar i a morir, però de cap manera eren uns assassins… Calia renunciar a l'acció!

I és que, tal com ens confirma l'historiador àcrata Diego Camacho Escámez, més conegut pel seu pseudònim d'Abel Paz:

> *«El terrorismo despiadado no ha sido nunca norma de los anarquistas. Por lo general, en actos de este tipo siempre se ha procurado no ocasionar víctimas inocentes, y en muchos casos no han rehuido la responsabilidad del acto. La entrada en escena de esos chiquillos desmoralizó a Los Anónimos».*[61]

Aquell mateix matí encara hi hauria una altra temptativa d'atentat totalment independent de l'anterior…

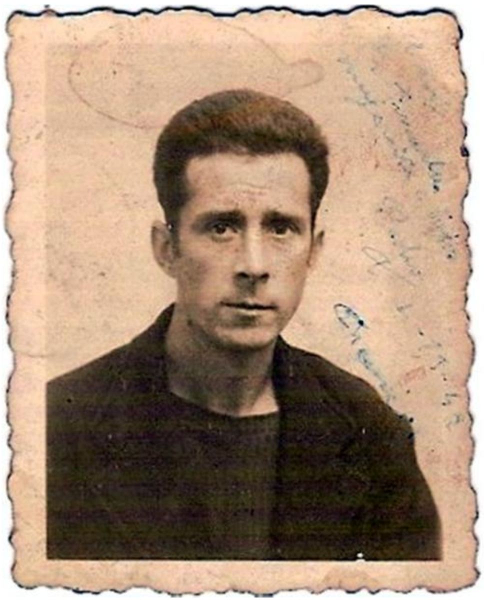

El guerriller confederal Pere Adrover Font, àlies "Iaio". Imatge: Periódico Diagonal.

Aquesta la pensaba dur a terme el també maquis anarquista Pere Adrover Font àlies "el Iaio", nascut a Palma de Mallorca, antic secretari general de les Joventuts Llibertàries del Masnou i supervivent del camp d'extermini nazi de Mauthausen.

Coneixedor també del recorregut que faria el dictador en aquella jornada, es va atansar a la catedral amb la intenció d'entrar-hi portant una caixa de sabates que també contenia una bomba en el seu interior.

Davant, però, de la impossibilitat material de trencar les barreres de seguretat i de poder accedir a l'interior del temple, els accessos al qual estaven totalment ocupats per la policia i els membres de l'escorta de Franco, va haver de desistir i retirar-se el més discretament possible.[62]

Ben mirat, aquestes dues temptatives, sense cap connexió directa entre l'una i l'altra, ni tampoc amb el grup dels seus correligionaris baixllobregatins, van ser, sens dubte, dues temptatives molt agosarades caracteritzades per la seva gran dosi d'improvisació i un marge de seguretat mínim, tots dos suplerts amb escreix per l'esperit d'entrega dels seus actors, disposats en tot moment a assumir qualsevol conseqüència que se'n pogués derivar.

El dictador, però, objectiu d'uns i altres, se n'havia pogut sortir sense haver tingut ni tan sols consciència del perill que havia planat pel seu damunt.

---

[61] PAZ, Abel: *El anarquismo contra...* Op. Cit. P. 237.
[62] BAYO, Eliseo: *Los atentados...*Op. Cit. P. 101.

L'endemà, el diumenge 18 de maig de 1947, el grup del Baix Llobregat realitzaria al seu torn una nova acció, la qual seria bastant més sonada que les altres que havia realitzat fins llavors... I tot i que no anava directament adreçada a la seva persona, aquesta si que l'advertiria en Franco, ja que fins i tot la va poder escoltar perfectament des del Palau de Pedralbes on descansava!

PREPARANT UNA NOVA ACCIÓ

La fàbrica de ciment La Auxiliar de la Construcción (LACSA), productora del ciment Sanson, tenia les seves instal·lacions a la part baixa del terme de Sant Just Desvern, a tocar de la carretera N-II, i es nodria de les roques calcàries que s'extreien a la pedrera situada a la muntanya de Santa Creu d'Olorda, situada a 4 kilòmetres en línia recta de la seva planta transformadora, amb la qual estava connectada mitjançant una línia aèria de vagonetes.

En aquesta empresa, llavors una de les més grans i potents de la zona, hi treballaven o hi havien treballat alguns dels protagonistes del present relat. Entre ells podríem esmentar els ja coneguts Josep Ibàñez i José Plazas, tresorer i cap de defensa respectivament de la comarcal del Baix Llobregat. Tant l'un com l'altre havien estat acomiadats en aquella depuració anteriorment esmentada.

Casa número 4 de la desapareguda Plaça de la Fortuna, a Sants, en els baixos de la qual estava la taverna on es reunien els maquis baixllobregatins. Imatge: Arxiu Municipal de Barcelona

Una mica abans d'aquestes dates del viatge de Franco, en José Plazas, que ja portava un pla d'acció al cap, juntament amb dos companys més, dels quals en cap moment es van facilitar els noms, es va presentar en una taverna on freqüentment es trobaven els components d'aquell grup que ja havia començat a actuar.

Al front d'aquella taverna estava Feliça Elie, ajudada pel seu marit Fidel Martí i el seu fill Raül Martí Elie, aquest darrer, nascut a la localitat minera de La Grand-Combe, en el departament del Gard, que havia entrat clandestinament a Espanya l'any 1941 i encara no havia regularitzat la seva situació, i estava situada en els baixos del número 4 de la santsenca plaça de la Fortuna[63], per la qual cosa quedava relativament lluny de la zona d'operacions dels baixllobregatins, constituint, en certa manera, el punt de reunió i base

[63] Aquesta històrica plaça de la barriada de Sants va desaparèixer juntament amb la veïna plaça de Victor Balaguer (a la que tothom li deia "Del Niño" per una petita escultura que hi havia) amb la construcció, a mitjans dels anys 60, del primer Cinturó de Ronda, avui conegut com a Ronda del Mig.

logística d'aquell grup, especialment perquè comptaven amb la complicitat de Raül, el fill.

En una d'aquelles trobades, en Plazas els va proposar anar una nit a la pedrera de Santa Creu d'Olorda, que ell coneixia prou bé pel fet d'haver-hi treballat durant bastant temps, per tal de proveïr-se d'explosius que estaven emmagatzemats en el seu polvorí, ja que es trobava en un indret completament solitari i no disposava de cap mesura de seguretat fora d'un parell d'homes que el vigilaven.

Així, quan començava a caure la tarda del diumenge 18 de maig de 1947, va sortir de la taverneta de la plaça de la Fortuna un grup format per Luís Agustín Vicente, Cristòfol Castellví Sabaté, Manuel Andreu Cubero, José Plazas Aparicio i els dos individus els noms dels quals només eren coneguts per aquests dos darrers.

Quan ja estaven al carrer es van trobar amb en Julián Núñez Gil, que venia a fer una estoneta de tertúlia, i li van explicar què anaven a fer. En Núñez s'hi va afegir sense dubtar-ho ni un moment.

Un autobús "EJ" aturat al Parador de Sant Just Desvern, final de trajecte d'aquella línea, en una fotografía coetània dels fets que es descriuen. Imatge obtinguda de http://www.autobusesbcn.es (lectura del 23 d'octubre de 2020).

Plegats, van agafar l'autobús "EJ"[64] fins a Esplugues on en arribar, en Plazas els va dir que ara que la operació ja estava en marxa, ell se'n tornava a Barcelona, ja que no els podia acompanyar pel fet de ser sobradament conegut per part dels guardes, antics companys de treball seus.

Els companys van insistir en la conveniència de que ell hi anés, atès el seu millor coneixement de les característiques d'aquell polvorí i del seu entorn, i van poder vèncer aquesta petita reticència.

[64] El 17 de juny de 1946 l'empresa Urbas va absorbir Autobusos Roca (que dos anys abans havia comprat l'antiga empresa La Santjustenca) i va anomenar "EJ" aquesta línia, una denominació que llevat d'un breu període durant l'any 1948 en que es va dir "CJ"per haver-se escurçat el seu trajecte fins a Collblanc a causa de l'escassetat dels combustibles, es va mantenir fins la dècada dels anys 90.

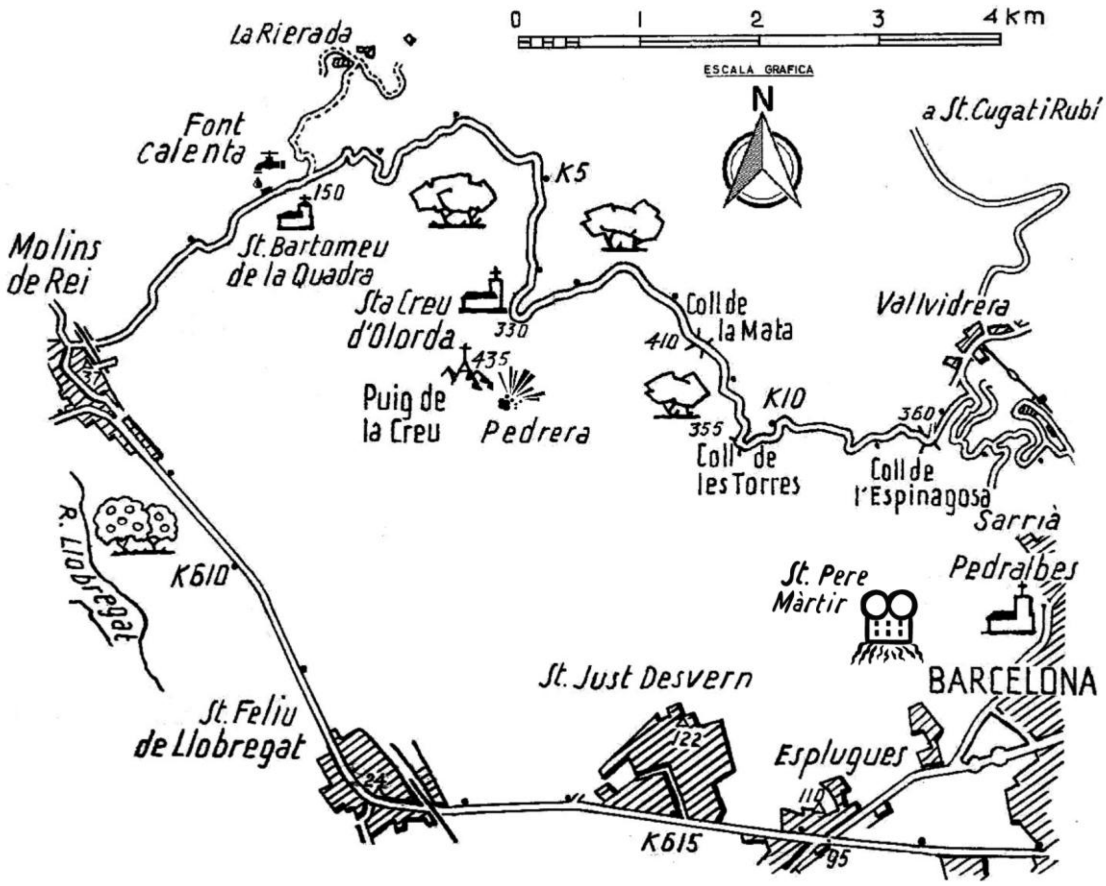

Mapa esquemàtic dels principals escenaris de l'acció de la voladura del polvorí de la pedrera de Santa Creu d'Olorda, confeccionat a partir d'un mapa encartat en el llibre: COLL, Xavier: Serra de Collserola (Tibidabo). Editorial Alpina. Granollers, 1970.

I des d'allà, els sis homes van començar a caminar cap al seu objectiu anant a trobar el coll de la Creu d'en Candeler i la Plaça de les Bruixes, gairebé sota mateix de les instal·lacions que la Companyia Telefònica havia acabat de bastir l'any 1940 en el cim de la muntanya de Sant Pere Màrtir. Tot seguint el vell camí de la Carrerada, aviat arribarien a la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei, la seva vella coneguda que, entre boscos i anant per dalt de la carena, els acabaria portant fins a Santa Creu d'Olorda.

LA VOLADURA DEL POLVORÍ DE SANTA CREU D'OLORDA

Ja era ben fosc quan van arribar. La propera nit del dia 20 seria la lluna nova i en aquells moments només hi havia un fil de lluna.[65]

Sabien, pel que havia dit en Plazas, que els guardes, per tal de deixar constància de les seves rondes de vigilància, sortien de la seva caseta a unes hores concretes per anar a enregistrar la seva visita en un rellotge que estava instal·lat en una altra part de les

---

[65] Calendario meteoro-fenológico 1947. Ministerio del Aire. Dirección general de protección de vuelo. Madrid, s/d. P. 21

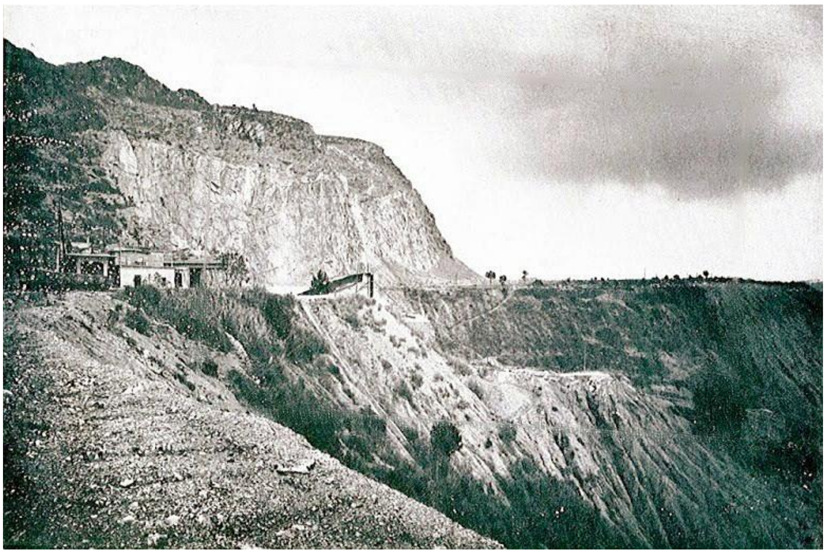

La pedrera de Santa Creu d'Olorda i les edificacions on va tenir lloc l'acció que es relata, en una tarjeta postal anterior als fets emesa per la propia empresa. Col·lecció particular.

instal·lacions, així que el que van fer va ser localitzar aquest rellotge i emboscar-se pel seu voltant per tal de sorprendre els vigilants quan arribessin.

Els dos vigilants, com bé ho recordava José Plazas, eren dos homes més aviat grandets. D'un d'ells, Juan Augusto Rodríguez, no en sabia gaire, però amb l'altre es coneixien prou bé. El seu nom era Domènec Tàrrega Menich, tenia cosa d'uns cinquanta anys i era veí de Sant Feliu de Llobregat, on vivia amb Júlia Donoso Vidal, la seva dona.[66]

Tant l'un com l'altre podien reconèixer en Plazas, especialment el segon d'ells, fins i tot encara que es tapés la cara, ja que el seu característic parlar -tartamudejava lleugerament- el delataria fàcilment.

Arribat el moment, els dos vigilants van anar a marcar en el rellotge de control i allà van ser sorpresos pels guerrillers que els estaven esperant amb les cares tapades. No van oposar cap mena de resistència i varen ser conduits cap a la seva barraca, on van quedar lligats de mans i custodiats per Julián Núñez, a qui cap dels dos vigilants coneixia. Ja a fora, a poca distància de la caseta on estaven Núñez i els guardes, es va quedar Cristòfol Castellví, que vigilava tant aquesta com la resta de l'entorn.

Mentrestant, els restants companys, dirigits per Luis Agustín i José Plazas, s'encaminaven cap al polvorí, que van obrir sense dificultats, trobant que en el seu interior hi havia emmagatzemats 2.400 kilos de dinamita, que segons l'anteriorment esmentat Francisco de Paula Palau Rabassó, enginyer i directiu de l'empresa propietària, estaven valorats en 326.847 pessetes.

Sense perdre temps van començar a retirar la quantitat que es pensaven endur per a utilitzar-la en posteriors accions de sabotatge, i a tal efecte van començar a emplenar sacs –un per persona- amb uns 10 kilos de dinamita cadascun d'ells. Mentre els altres tres preparaven els sacs, en Plazas es va dedicar a preparar l'artifici que hauria de fer explotar les dues tones llargues de dinamita que quedaven. Fet això, van fer venir el Castellví i el Núñez, que havia deixat tancada amb clau la cabana amb els guardes en el seu interior. Cada un dels sis homes va agafar un dels sacs i, després d'haver deixat engegat el dispositiu detonador, van marxar ràpidament d'aquell lloc.

[66] Arxiu Comarcal del Baix Llobregat. Xarxa de Padrons Històrics. http://158.109.8.76/xarxes/?c=persona&id=60755 (consulta del 4 de gener de 2021).

És de suposar que creien, amb certa raó, que quan esclatés la dinamita del polvorí, la detonació crearia la suficient alarma com per fer que s'hi presentés la Guàrdia Civil, i en tal cas no hauria estat gens convenient que els trobessin carregant aquells sacs. Per això, van anar cap a la carretera i un cop en ella van començar a baixar en direcció a Molins de Rei fins a un lloc que ja tenien prèviament pensat.

Boca de registre de la mina de captació d'aigües de la Font Calenta, a Molins de Rei, que els guerrillers van considerar una "alcantarilla". Imatge: http://www.encos.cat (consulta del 18 de setembre de 2020).

No gaire més avall, a l'alçada de l'antiga església parroquial de Sant Bartomeu de la Quadra, llavors encara en reconstrucció[67], a l'atre cantó de la carretara i no gaire lluny d'ella, hi havia una petita esplanada amb un safareig en un dels seus racons, al que anava a parar l'aigua de l'anomenada Font Calenta, una fonteta que es nodria d'una petita mina de captació propera. Aquell lloc, conegut prèviament per alguns d'ells i desconegut pels altres, era prou discret com per a amagar-hi momentàniament els explosius, que ja vindrien a buscar més endavant.

En paraules de Julián Núñez, un des protagonistes d'aquell fet, durant la seva declaració:

> *«Salieron a la carretera de Vallvidrera a Molins, en dirección a este último pueblo, hasta llegar a una alcantarilla cerca de una fuente en cuyo lugar fueron escondidos los sacos, entre unas matas»*.[68]

Sembla ser que en aquest amagatall no van arribar a deixar tota la càrrega que portaven, i que també van dipositar almenys una part prop de Vallvidrera, al costat d'un pont, entre unes mates, de la qual la Guàrdia Civil acabaria trobant 8 paquets de cartuxos d'un kilo de pes cadascun.

Lliures dels sacs de dinamita, els sis homes emprengueren el camí de tornada, desfent les seves passes per la carretera, ara en direcció a Vallvidrera, i quan ja es trobaven relativament a prop de Can Calopa, tot just quan passaven pel costat d'una vella caseta

---

[67] Destruïda aquesta església durant la guerra i havent-se començat la seva reconstrucció l'any 1943, els treballs havien quedat aturats l'any 1946 i no es van tornar a engegar fins a 10 anys després.

[68] A aquesta versió de que els sacs es van dipositar en una "*Alcantarilla*" que hi havia anant cap a Molins de Rei, sembla oposar-se a un informe policial posterior –també inclòs en el sumaríssim 36.127- en el que es diu que la dinamita sostreta va ser finalment trobada prop d'un pont de Vallvidrera. Ben mirat, però, una i altra poden no ser contradictòries sinó complementàries, atesa la provisionalitat del primer amagatall. El propi Núñez vé a confirmar tal possibilitat quan dona per fet que la dinamita es va canviar posteriorment de lloc però que ell ja no hi va participar: "*su intervención en el hecho acabó aquí; no han vuelto a solicitar su ayuda para transportar la dinamita ni para cosa con el asunto relacionada*".

de peons caminers que hi havia al costat de la carretera, una fortíssima explosió els va deixar el cor glaçat per uns moments.

En aquell moment eren les 00:30 hores del dia 19 de maig, i l'aparell detonador que havia preparat en Plazas va funcionat perfectament .

Novament és Julián Núñez qui ens recorda com els membres del grup van sentir aquella explosió:

> *«El estampido fué fragoroso, iluminóse el cielo y trepidó el piso de la carretera, como en un terremoto».*

Per uns instants van tenir un fugaç pensament pels dos pobres guardes que havien deixat lligats pràcticament al costat d'aquell polvorí que acabava d'explotar... Probablement, aquells infeliços haurien mort!!! I és que en cap moment se'ls havia passat pel cap que l'explosió podia arribar a ser de tal magnitud. Afortunadament, els dos guardes del polvorí només van sofrir petites lesions de caràcter lleu.

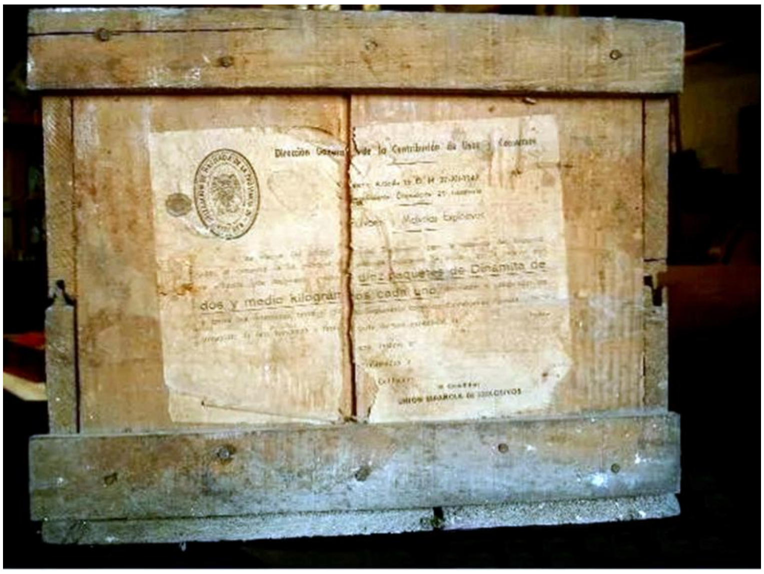

Caixa de dinamita de l'any 1947. Imatge obtinguda d'Internet.

Continuant el seu camí, els sis guerrillers es van anar allunyant d'aquell escenari.

De la magnitud d'aquella fortíssima explosió, així com també de les primeres reaccions d'alarma que va despertar, ens dona també una bona idea l'informe de la pròpia policia que, des d'aquell mateix moment, va assumir com a un dels seus principals objectius localitzar els autors i neutralitzar-los.

> *«La explosión fué tan fuerte que se oyó en Tarrasa, Sabadell y en algunos sectores de Barcelona, lugares de donde inmediatamente llegaron sendos telefonemas a esta Jefatura Superior de Policía, participándolo, desconocedores los comunicantes del sitio y causas del estampido, pero alarmados por su potencia, de manera que al hacerlo saber inquirían de paso si había ocurrido alguna catàstrofe que se relacionase con la estancia del Jefe del Estado en la ciudad».*

Una conseqüència afegida i segurament no prevista d'aquest atemptat va ser l'immediata baixada del valor de les accions de l'empresa cimentera que es va enregistrar a la borsa. La premsa del moment s'en feia ressò:

«BOLSA DE BARCELONA
Barcelona 29. El dinero ha afluído de nuevo a corro de acciones en la sesión de hoy, y esto ha dado lugar a que el mercado se haya animado extraordinariamente, registrándose un gran número de operaciones con cambios firmes y alzas de consideración en casi todos los valores cotizados [...] *Unicamente los cementos Sansón han descendido ocho enteros».*[69]

L'explosió del polvorí de Santa Creu d'Olorda, que, afortunadament, va ser incruenta, va inaugurar la ratxa d'explosions de polvorins que aquell any 1947 van sacsejar l'estat espanyol, crispant al màxim els ànims del règim franquista.

La nit del 18 d'agost d'aquell any tindria lloc la detonació completament accidental del dipòsit d'explosius que l'Armada espanyola tenia a Càdis. L'explosió va ser de tal magnitud que es va poder veure des de la caserna del mont Hacho, a Ceuta, i va causar unes dues-centes víctimes mortals.

Encara no havia passat un mes de l'explosió de Càdis quan, el dia 21 de setembre també esclatava accidentalment un altre polvorí militar. Aquesta vegada va ser l'anomenat polvorí Gurugú, a Alcalà d'Henares, causant 21 víctimes mortals, entre civils i militars.[70]

Efectes de l'explosió, l'any 1947, del polvorí d'Alcalà d'Henares. Imatge: fotograma NO-DO.

Les investigacions dutes a terme posteriorment van deixar ben clar que -al revés que el cas de Santa Creu d'Olorda- les explosions d'aquests dos polvorins militars havien estat accidentals i motivades per les seves deficients condicions d'emmagatzematge, però el franquisme mai ho va voler reconèixer, atribuint-les oficialment a sabotatges realitzats pels enemics del seu règim.

Aquella explosió fortuïta del polvorí d'Alcalà d'Henares va ser utilitzada pel govern del dictador Franco per detenir, reprimir i empresonar nombrosos militants antifeixistes: Vuit membres del Partit Comunista d'Espanya i de les Joventuts Socialistes Unificades van ser condemnats a mort i afusellats a Ocaña el 20 d'agost de 1948, i altres 69 persones van ser condemnades a penes que van oscil·lar entre els 3 i els 25 anys de presó.

[69] *ABC del divendres 30 de maig de 1947. Edició del matí. P. 16.*

[70] No van ser aquestes les úniques explosions de polvorins ocorregudes durant el primer franquisme: L'any 1939 va esclatar el de Peñaranda de Bracamonte, causant més de 100 morts, l'any 1940 ho faria el del Pinar de Antequera, amb més de 100 morts, l'any 1945 ho faria el de Tarancón, amb 26 morts, i l'any 1950 tornaria a esclatar el del Pinar de Antequera, motivant el seu tancament definitiu.

CONSTRUCCIÓ D'UNA CASERNA DE LA GUÀRDIA CIVIL.

La tremenda explosió del polvorí de Santa Creu d'Olorda, que en la nit del 18 al 19 de maig havia sobresaltat i commocionat tota la rodalia, va suposar un tremend afront per a tot l'aparell de seguretat i repressor del règim franquista. S'havia comès, i amb èxit, un espectacular atemptat a molt poca distància del propi dictador i en un moment en que precisament, per la seva presència i la de tants altres jerarques del règim en aquestes terres, havien estat mobilitzats al màxim tots els dispositius de seguretat, i les diferents forces de seguretat de l'estat es van marcar l'objectiu de perseguir aquest grup rebel que els havia posat en evidència.

Una de les primeres mesures que es van prendre, motivada en gran part a instàncies dels

La caserna de la guardia civil que es va construir al costat de la pedrera de Santa Creu d'Olorda per tal de custodiar el seu polvorí. Detall d'una fotografía de l'ICGC.

mateixos propietaris de la pedrera, va ser la construcció en aquell mateix punt d'una caserna de la guàrdia civil per tal que la custòdia del polvorí fos realment efectiva.

Tot i que la presa de consciència de la necessitat de construir tal caserna va sorgir gairebé immediatament després de la realització de l'atentat, caldrà esperar, però, fins l'any 1950 per veure-la amb les obres finalitzades i en plè funcionament.

Sobre aquesta caserna, amb capacitat per a cinc guàrdies civils amb les seves respectives famílies, que formarien la seva guarnició permanent, ens dóna notícia un magnífic estudi publicat recentment sobre la desapareguda colònia obrera de Santa Creu d'Olorda:

> *«Al llarg del 1950, amb les obres ja iniciades, l'empresa sol·licità el permís i pagà les taxes a l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat per aixecar una casa cuartel de la Guardia Civil per proporcionar habitatge a cinc guàrdies i a les seves famílies. És aquesta la primera notícia que tenim de la construcció de*

vivendes dins de l'espai industrial de la pedrera del Sanson. La sol·licitud va signada per l'apoderat de l'empresa, el Sr. Manuel Escrivà de Romaní i de Luxán, i els plànols van ser realitzats per Josep M. Alemany i Juvé que era arquitecte municipal de Sant Just Desvern, coneixedor dels directius de la LACSA i dels Escrivà de Romaní (Marquesos de Monistrol) propietaris de la Torre Blanca.
L'arquitecte explica a la memòria les motivacions per aixecar la construcció "destinada a la custodia del polvorín, propiedad de dicha razón social". No cal ser gaire espavilat per veure que aquesta construcció no deixa de ser una conseqüència de l'assalt al polvorí; de la mateixa manera, les autoritats governatives havien optat per emprar a la Guardia Civil per lluitar contra el maquis antifranquista, augmentant força les construccions de casernes en entorns rurals i de muntanya en aquells anys.
Aquests cinc guàrdies civils i les seves famílies van ser els primers habitants oficials d'una incipient colònia Sanson. Ens queda el dubte de saber si ja hi havia abans guàrdies i les seves famílies vivint en condicions precàries en algun indret de la Pedrera però sembla que no. La Caserna estava situada entre la cota 300 i 310, tenia el portal a migdia i era situada -en direcció a l'ermita i explanada de Santa Creu- a l'esquerra del camí que unia la cantera amb la carretera de Molins a Vallvidrera».[71]

EL PODERÓS ENEMIC AL QUAL S'ENFRONTAVEN.

A nivell policial, en l'àmbit del territori de l'estat operaven dues diferents formacions, la Guàrdia Civil, i la Policia Armada. Tot i que l'àmbit d'actuació d'uns i altres era el mateix, era clarament manifesta la major incidència de la Guàrdia Civil en les zones rurals i la de la Policia Armada en les àrees urbanes.

Guàrdies civils desfilant pel passeig de Gràcia de Barcelona del dia del Pilar del'any 1949. Fotografia: Arxiu fotogràfic de l'Ajuntament de Barcelona.

La Guàrdia Civil, després que Franco hagués abandonat la seva intenció inicial de dissoldre aquest cos per la participació de molts dels seus elements en el bàndol republicà

[71] AMIGÓ, Jordi; GRANÉ, Jordi; JIMÉNEZ, Jordi; REQUENA, Sílvia; TORT, Esther: La colònia Sanson (Sant Feliu de Llobregat) P. 5. Document en PDF inclòs a la pàgina web del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya "Pobles obrers". https://poblesobrers.mnactec.cat/es/la-colonia-sanson-2/ (consulta del 24 d'octubre de 2020). També en parla, i amb gran riquesa de dades sobre la construcció de la caserna, aquest altre interessant estudi: JIMÉNEZ ZAMORA, Jordi: *Primera notícia d'un estiu de lluita armada. Anarquisme i antifranquisme al Baix Llobregat, 1947*, publicat el 7 de juliol de 2021 a la revista digital *Fet a Sant Feliu*.

durant la guerra, havia estat totalment reestructurada i depenia directament de l'exèrcit, del qual provenien en aquell moment tots els seus oficials.

La depuració en els cossos de seguretat es va dur a terme entre 1941 i 1944. Només al juny i juliol d'aquest últim any, 550 caps i oficials i 1.000 suboficials de la Guàrdia Civil havien estat separats del servei. Es pot afirmar que després del procés de purificació dels cossos de seguretat que va fer el general Varela, no va quedar-hi cap comandament, no només contrari, sinó fins i tot tebi, pel que fa al règim franquista.[72]

El seu màxim òrgan era la Direcció General de la Guàrdia Civil, al front de la qual estava el general franquista Camilo Alonso Vega, i constava d'una organització central i una altra perifèrica. D'aquesta darrera depenien les comandàncies, generalment d'àmbit provincial, i de cadascuna d'aquestes comandàncies depenien les diferents companyies territorials que cobrien la seva demarcació. Cada una d'aquestes companyies territorials estava formada al seu torn pels diferents posts que estaven situats en moltes poblacions d'una certa importància local o comarcal, generalment sota la coneguda forma de "Casa Cuartel de la Guardia Civil".

Forces de la policía armada desfilant pel Passeig de Gràcia de Barcelona el dia del seu patró, el Sant Àngel Custodi. Imatge: Arxiu fotogràfic de l'Ajuntament de Barcelona.

Pel que fa a la Policia Armada, el territori de l'estat estava repartit en dues zones, anomenades subinspeccions: la de Madrid i la de Barcelona, havent-hi un coronel al front de cadascuna d'elles. De la subinspecció de Madrid depenien les circumscripcions de Madrid, Bilbao i Oviedo, i de la subinspecció de Barcelona depenien les circumscripcions de Barcelona, València i Sevilla, cadascuna amb un tinent coronel al seu davant.

El territori de cadascuna d'aquestes circumscripcions estava dividit en diferents comandàncies, així, de la circumscripció de Barcelona depenien les comandàncies de Barcelona i de Saragossa, i de cadascuna d'elles depenien, a part de les forces de guarnició, les anomenades "banderes mòbils", on cada bandera comptava amb quatre companyies, cadascuna de les quals estava integrada per dues Secciones de fusellers y una d'especialitats.

[72] IGLESIAS MACHADO, Salvador: *La evolución del concepto de orden público y del sistema penal* dins DELGADO AGUADO, Julián (et alii): *La noción del orden público en el constitucionalismo español*. Editorial Dykinson SL. Madrid, 2011. P. 203.

Detall d'una orla commemorativa confeccionada l'any 1945 amb els retrats dels components de la plana major de la jefatura superior de policía de Barcelona, on, entre altres, destaquen les imatges del seu cap superior, el coronel Juan Asensi Cepero (centre) i del comissari Eduardo Quintela (a dalt a l'esquerra). Col·lecció particular.

Des de l'any 1942, el cap superior de policia de Barcelona era el coronel Juan Asensi Cepero, assistit en aquells moments pel tinent coronel José Ramírez de Cartagena, cap de la quarta comandància (Barcelona), del comandant Lorenzo Thomas Perelló, cap de la bandera de guarnició i dels també comandants Francisco Ripoll Ibor i Manuel Teruel Alonso, caps de les dues banderes mòbils. La seu barcelonina dels diferents organismes que depenien del coronel Asensi estava situada en el conegut edifici de la Via Laietana, disposant d'altres instal·lacions i casernes en diversos punts de la ciutat de Barcelona, com la caserna de la Plaça d'Espanya.
Al costat d'aquesta estructura militar de la Policía Armada pròpiament dita, la qual estava encarregada de les funcions de manteniment de l'ordre públic i de les actuacions policials, hi havia el Cuerpo General de Policía, que s'encarregava de les funcions d'investigació dels crims i de la repressió política.

La primera d'aquestes tasques era responsabilitat de la brigada criminal, al front de la qual estava el comissari Tomás Gil Llamas, mentre que de la repressió política s'encarregava l'anomenada brigada político-social, la policia política secreta espanyola, que havia estat creada l'any 1941, després de la visita d'Heinrich Himmler i sota l'assessorament de l'oficial de la Gestapo Paul Winzer, per José Maria Finat y Escrivà de Romaní[73], comte de Mayalde, llavors director general de seguretat i posteriorment alcalde de Madrid.

I al front d'aquesta brigada estava en aquell temps el comissari Eduardo Quintela Bóveda, de trista memòria entre els lluitadors antifeixistes, assistit des de l'any 1946 pel

[73] Cal tenir present que José María Finat y Escrivà de Romaní, successor del sinistre José Ungria al front de la DGS, era fill de Blanca Escrivà de Romaní y de Quintana, cosina de Manuel Escrivà de Romaní y de Luxan, un dels principals accionistes i directius de l'empresa La Auxiliar de la Construcción, propietària de la cimentera Sanson i de la seva pedrera de Santa Creu d'Olorda.

també comissari Pedro Polo Borreguero, cap de la unitat de serveis especials, i de l'inspector Miguel Morán Astigarraga, entre d'altres.

L'historiador Manel Risques ens ho amplia:

> *«El inspector Eduardo Quintela fué el primer organizador de la policia politica en Barcelona poco despues del 26 de enero de 1939, y de que el coronel Jose Ungria, por orden del Jefe de los Servicios de Ocupacion, general Eliseo Alvarez Arenas, se encargase de los servicios de seguridad en dicha plaza y provincia. A sus órdenes inmediatas ejercieron poco después los comisarios Pedro Polo Borreguero y, desde 1941, Antonio de Juan Creix, que ya había formado parte del Servicio de Informacion y Policia Militar (SIMP) durante la guerra a las ordenes del ya citado coronel Ungria. También Vicente de Juan Creix, hermano de Antonio, se incorporaria a lo que seria la Brigada Politico-Social (BPS). Todos ellos adquirieron una relevancia extraordinaria por el celo que emplearon en la aplicación de la tortura a los detenidos. Celo que se mantendría en el tiempo como una de las caracteristicas inherentes a la acción de la policia politica franquista».*[74]

A aquestes forces repressores governamentals cal afegir una altra milícia de tipus parapolicial caracteritzada històricament per un posicionament sovint marcadament reaccionari i al servei de les oligarquies locals: el Sometent. .

Aquesta històrica institució, que, per catalana, havia estat dissolta en acabar la guerra, va despertar l'interès del franquisme pel possible suport que li podia aportar en la seva lluita contra qualsevol forma de resistència al seu règim, i especialment contra els maquis. Així, el 9 d'octubre de 1945 el Ministeri de la Governació decretava la seva reinstauració amb el nom de "Somatén Armado" no tan sols a Catalunya, sino a la totalitat del territori espanyol.[75]

Distintiu de solapa del "Somatén Armado" reinstaurat durant l'època franquista. Imatge: Museu virtual del "Cuerpo del Somatén de España".

Aquest nou sometent franquista, depenent de l'abans esmentat ministeri, estava orgànicament subordinat a la guàrdia civil, a la qual auxiliava, i els seus membres eren generalment seleccionats pels alcaldes i dirigents de FET i JONS locals entre els afectes al règim, havent de ser autoritzat el seu ingrés pel cap del post local de la guàrdia civil.

A partir d'aquell moment, el sometent es va organitzar ràpidament arreu de l'Estat. El llavors governador civil de Barcelona, Bartolomé Barba Hernández, ens dóna xifres del seu desplegament a la seva demarcació:

---

[74] RISQUES CORBELLA, Manel: *La tortura y la Brigada Político-Social.* Historia Social núm. 44 Barcelona, 2003. P. 89.

[75] Boletín Oficial del Estado núm. 298 del 25 d'octubre de 1945. P. 2542.

«Los trámites y los nombramientos fueron llevados a cabo con tal actividad que el 6 de mayo de 1946, es decir, unos siete meses después de publicado el decreto, el somatén estaba constituido por un total de 4.434 hombres en 297 pueblos de la provincia, es decir, en la casi totalidad de las localidades que la componen, salvo en los de más de 10.000 habitantes, y en los que por su escasa población no habían podido reunir hasta entonces el número de personas en las condiciones precisas para alcanzar el mínimo exigido por el reglamento».[76]

Bartolomé Barba, governador civil de Barcelona. Imatge: Arxiu fotogràfic de l'Ajuntament de Barcelona.

COP DE TIMÓ AL BAIX LLOBREGAT

Darrerament, i molt especialment durant aquell mes de maig, a les trobades que el comité comarcal de la CNT anava fent regularment a Sant Just Desvern, es parlava amb major freqüència d'un tema que cada vegada tenia major acceptació entre els membres d'aquella cúpula comarcal:

La conveniència o no de continuar en la línia moderada, altrament dita "Possibilista", predominant a l'interior de l'estat, i que preconitzava prioritzar la lluita per la consolidació sindical i la col·laboració amb la resta de les organitzacions antifranquistes, fossin progressistes o conservadores, o bé decantar-se per les directrius més puristes de la tendència anomenada "ortodoxa", majoritària a l'exili, la qual era eminentment revolucionària i rebutjava qualsevol forma de col·laboració amb els partits polítics de qualsevol signe ja que en això hi veia la causa de l'afebliment del moviment llibertari.

Ja havíem vist anteriorment com la total diferència entre ambdós plantejaments feia que fossin també radicalment diferents les tàctiques que segons cadascun d'ells calia seguir per tal d'expulsar el règim franquista del poder: Mentre que els possibilistes apostaven per la negociació política, els ortodoxes només confiaven en l'acció directa, a l'estil dels grups d'acció.

També hem pogut veure com a nivell individual, algun dels elements s'havien involucrat en major o menor grau amb el grupet guerriller que s'havia format a la comarca i eren coneixedors dels bons resultats que de moment anaven tenint... I això que en el comitè encara no tenien notícia de que l'autoria de la voladura del polvorí de Santa Creu d'Olorda havia estat seva, ni havien tingut lloc encara els espectaculars cops de mà que ben aviat es farien...

[76] BARBA, Bartolomé: *Dos años al frente del gobierno civil de barcelona y otros ensayos*. Javier Morata, editor. Madrid, 1948. P. 67.

També els va influir, i bastant, el constatar com la resposta que les forces de l'estat donaven als posicionaments moderats era absolutament despietada, tal com sempre ho havia estat:

Enric Marco, secretari del 13è Comité Nacional de la CNT i heroi de guerra condecorat dues vegades pel general De Gaulle i una pels britànics. Detingut l'any 1947, va estar empresonat fins l'any 1964. Imatge: Españoles en la 2ª G.M.. https://www.mve2gm.es (consulta del 8 de gener de 2021).

El 18 de maig de 1947, al matí, era detingut al passeig de Colom de Barcelona el secretari del tretzè Comitè Nacional de la CNT, Enric Marco Nadal, que havia arribat dies abans en missió orgànica, i tot just dos dies més tard, el 20 de maig de 1947 queia el Comitè Regional de la CNT amb e1 seu secretari general Hermes Piquer Fargas, i en la mateixa batuda van caure també els comitès provincials de Barcelona i Girona, els comitès de les federacions locals de Barcelona i Badalona, les juntes dels sindicats de la Metal·lúrgia, Construcció, Productes Químics i altres. En total van ser detinguts més de 100 militants de la CNT sobre els quals caurien dures condemnes.[77]

«El maig de 1947 de la poderosa CNT de Catalunya no en queda ni l'apuntador. En cinc mesos, havien caigut cinc-cents militants, s'havien desmantellat gairebé tots els organismes confederals i s'havia empresonat els homes més importants de la cúpula reformista de l'interior, entre els quals el secretari general Enrique Marco Nadal. La trampa de maig va ser la pitjor caiguda de la CNT en tota la postguerra per la seva eficàcia devastadora i va enfonsar el bloc reformista que dominava sense gaires fissures l'entramat cenetista i començava a demostrar una perillosa capacitat de mobilització social».[78]

Una gran part d'aquells cenetistes detinguts va anar a parar el 25 de juny a la presó Model. El comunista Pere Valverde Fuentes, company seu de captiveri que més tard seria executat, va deixar constància escrita del testimoni d'aquells homes sobre el tracte sofert durant la seva estada en mans de la policia.

> *«Ultimamente fueron ingresados en este establecimiento unos sesenta detenidos de la CNT. Segun ellos fueron torturados en Jefatura y dos fallecieron, uno de ellos por haberle arrancado los testiculos* [...] *Mientras estabamos en Jefatura trajeron un JILL, detenido que se llama TEODORO LOPEZ COLAS, y fue*

[77] TÉLLEZ, Antonio: *La guerrilla urbana I. Facerias*. Ruedo Ibérico. Paris, 1974. PP 104 – 105.
[78] MALLÓ, Oriol: *La revolta dels quixots*. Editorial Empúries. Barcelona, 1997. P. 104.

muerto a causa de las torturas en un intervalo de dos dias. El sadismo que toman es criminal».[79]

A poc a poc, aquest darrer posicionament es va acabar imposant en aquelles reunions, i així, la darrera setmana de maig, el comitè de la Comarcal del Baix Llobregat va acabar prenent l'acord de separar-se de la CNT col·laboracionista i passar-se als ortodoxes, partidaris, com hem vist, d'una forma més enèrgica d'enfrontar-se al règim.

Assumint plenament aquesta línia, una de les primeres decisions que van prendre va ser la d'enviar a Tolosa de Llenguadoc un representant de la comarcal per informar-los sobre la decisió que havien pres i els proposés l'enviament de grups de militants d'acció a la comarca, als quals s'encarregarien de donar la necessària empara i cobertura logística, per tal que aquests grups nouvinguts actuéssin en col·laboració amb el que ja operava a la comarca.

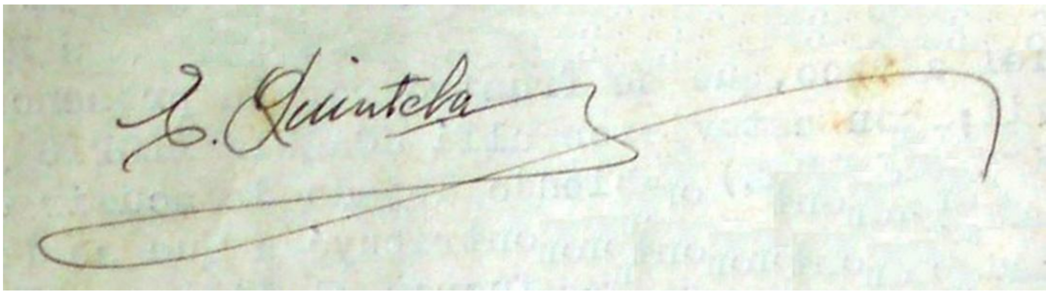

Signatura autógrafa del comissari de policía Eduardo Quintela Bóveda. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer.

El que seria el seu major enemic, el comissari Eduardo Quintela, ho descrivia amb les següents paraules:

«Todo quedó esclarecido al averiguarse que la Comarcal del "Bajo Llobregat", organizada por la C.N.T. colaboracionista habíase pasado a los intransigentes, y había enviado a Francia un delegado a ofrecerse a los de la FEDERICA[80] *y a recibir consignas y órdenes que cumplimentar dentro de España. La C.N.T.intransigente pregona como estrategia única a desarrollar en su lucha contra la burguesía y el Estado, el sabotage, el atraco, el atentado, el crimen, en una palabra; el pasarse a dicha fracción los del Bajo Llobregat, u otros que se pasaren, implica que aceptan el desorden permanente como política la mas adecuada pro obrerismo, y que la entidad que se decide a desertar de un campo al que despectivamente moteja de "moderado", está manejada por un plantel de criminales en acción o en potencia».*

El membre de la cúpula de la comarcal comissionat per a anar a Tolosa amb aquella ambaixada va ser el responsable de premsa i propaganda, Francesc Aragó Bocillo, el qual, tot seguit, va començar a preparar la seva marxa.

---

[79] Escrits datats el 26 de juliol de 1947, intervinguts a Pere Valverde Fuentes quan pretenia enviar-los a l'exterior des de la presó, que es troben inclosos en el Sumarissim 35.786, rotlle 5è. Recollit a RISQUES CORBELLA, Manel: *La tortura...* Op. Cit. P. 98, i també a FONTOVA, Rosario: *La Model de Barcelona. Històries de la presó*. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona, 2010. P. 156.

[80] Es refereix, és clar, a Frederica Montseny i Mañé.

UNA NOVA ACCIÓ A COLLSEROLA

Mentre els components de la comarcal consensuaven en les seves reunions la transcendent decisió que estaven a punt de prendre, els components del grup d'acció continuaven posant en pràctica la dinàmica dels cops econòmics que havien engegat.

Així, el dimarts 27 de maig, dos dels seus components, els noms dels quals no ha transcendit es van encaminar cap a la Carretera de les Aigües, una pista de servei de la companyia d'aigües de Barcelona, asfaltada només parcialment, que circulava a mig pendent del vessant barceloní de Collserola gairebé sempre per descampat, tocant poquíssimes zones habitades i algunes edificacions aïllades, com la torre dels alemanys, desapareguda ja fa uns quants anys, on vivia la família Müller, la torre de la Lluna, vil·la Paula, i ben poques més.

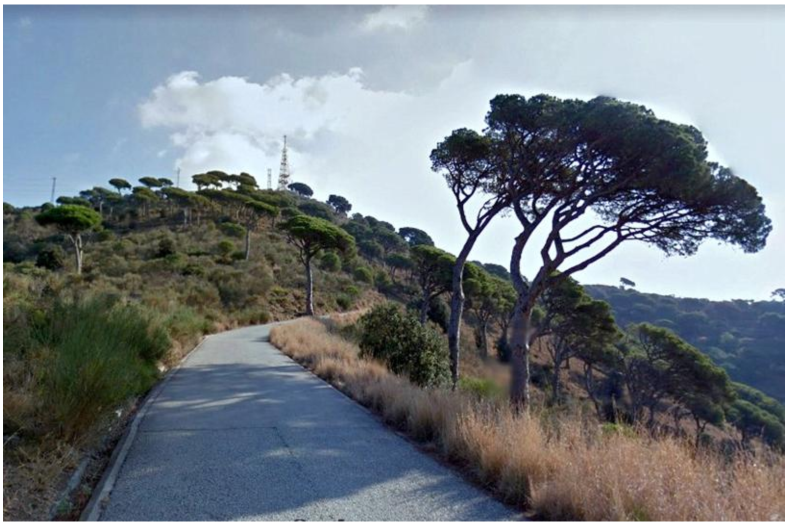

Aspecte actual de la carretera de les aigües prop del seu extrem meridional, en el tram comprès entre el dipòsit de Finestrelles i i la caseta de les Aigües, al peu del cim de Sant Pere Màrtir. Fotografia de l'autor.

Tot i que aquella carretera era un indret realment solitari, en un moment determinat van trobar un cotxe que estava aturat, del qual acabaven de baixar els seus ocupants, possiblement a admirar les espectaculars vistes sobre Barcelona que es dominen des de tota aquella carretera.

Una d'aquells ocupants, Elisa Maria Schumach, que vivia en una luxosa torre situada a la cantonada dels carrers d'Iradier i Margenat, entre la Bonanova i els Escolapis de Sarrià, a la part alta de Barcelona, recordava després, en presentar a la policia la denúncia d'aquell fet, que un d'aquells dos homes, pistola en mà, els havia obligat a lliurar-li els diners que portaven, consistents en unes 500 pessetes, mentre que l'altre es va mantenir tota la estona vigilant, d'esquenes a ells, a una certa distància.

Comès l'atracament, els dos homes es van perdre muntanya avall.

ACCIONS SIMULTÀNIES D'ALTRES GRUPS

Altres grups d'acció, també de naturalesa àcrata, actuaven en aquell temps.

Aquell mes de maig de 1947, al mateix temps que es produïa la detenció d'Enric Marco Nadal, en uns moments en que la repressió assolia cotes crítiques, s'havia constituït sota els auspicis de la FIJL catalana i per iniciativa del fragatí Llibert Sarrau Royes, una organització secreta anomenada Moviment Llibertari de Resistència (MLE), amb l'objectiu concret de plantar cara a la violència legal del règim amb la creació de grups

específicament de combat, deslligats per complet de les activitats polítiques i sindicals de la CNT, plantejament anàleg al que havia inspirat la formació del grup baixllobregatí.

Els objectius principals d'aquests grups van ser la policia, els bancs, les fàbriques i els informants infiltrats que tant mal havien causat al moviment llibertari.

Ràpidament, aquell moviment engegat per Llibert Sarrau va aconseguir aglutinar el més granat dels lluitadors anarquistes del moment:

> *«En julio de 1947 ya se habían incorporado al MLR: Ramón González Sanmartí, José Lluís Facerías, Francisco Ballester Orovitg, Juan Cazorla Pedrero, Celedonio García Casino, Domingo Ibars Juanias, Jesús Martínez Maluenda, así como varios compañeros de Levante, entre ellos Oltra, y algunos más. También se había establecido una colaboración circunstancial con el grupo de José Pareja Pérez, Pedro Adrover Font, Antonio Gil Oliver, etc.».*[81]

La primera de les accions dutes a terme sota els auspicis del MLR tindria lloc el 31 de maig de 1947:

La fàbrica tèxtil Roca Umbert, C.A., situada a Granollers, un dels primers objectius del tot just constituït moviment Llibertari de Resistència. Imatge: ICGC.

Aquell matí, Juan Cazorla Pedrero àlies “Tom Mix” i Ramón González Sanmartí “el Nano de Granollers”van segrestar un automòbil Citroën propietat de l'empresa “Saltos y Explotaciones del Montseny” i es van fer acompanyar pel seu conductor Diego Gómez Zurita fins a l’avinguda del Pare Claret, on el van fer baixar dient-li que més tard li tornarien el vehicle.

Més endavant van recollir Pere Adrover Font “el Iaio”, Celedonio García Casino “Celes”, de la FIJL del Carmel, i el seu cunyat José Falceto Abadia, i van marxar cap a Granollers.

Un cop arribats es van dirigir a la fàbrica Roca Umbert C.A., una imponent indústria en la que hi treballaven unes 2.000 persones.

Per tal de no ser reconegut pel fet d’haver-hi treballat, González Sanmartí es va quedar al volant, mentre els altres, després d’haver tallat la línia telefònica, entraven armats a les oficines i tancaven els seus directius Juan Vilardebò, Francesc Riera, Josep Jané, i

[81] TÉLLEZ, Antonio: *La guerrilla...* Op. Cit. P 103.

altres mentre amenaçaven la resta d'empleats, i s'apoderaven de 18.000 pessetes, no podent, però, obrir la caixa forta on haurien obtingut un major botí.

Després es van donar a la fuga, deixant abandonat el vehicle en un bosc dels voltants de Lliçà de Vall.

També, aquell mes de maig de 1947, Josep Lluís Facerias, també conegut per "Face" o "Petronio", juntament amb Celedonio García Casino i José Falceto Abadia, van col·locar a dos quarts de set de la tarda una bomba a la caserna de la 3a Comandància Mòbil de la Guàrdia Civil, situada a la Travessera de Gràcia, i alguns dies després, ja entrat el mes de juny, el mateix grup, acompanyat aquest cop per Enrique Martínez Marín "Quique", de la FIJL del Carmel, va col·locar també una bomba en un repetidor de radiodifusió del Tibidabo, però va ser descoberta i es va poder desactivar abans que esclatés.

I encara, el juliol d'aquell mateix any, el mateix grup que havia assaltat la fàbrica Roca Umbert de Granollers va atracar una sucursal del Banc de Bilbao situada al carrer de Mallorca, a Barcelona, obtenint 172.000 pessetes.

La Caserna de la Guàrdia Civil de la Travessera de Gràcia, objectiu dels maquis l'any 1947, en una targeta postal d'època sensiblement anterior als fets que es relaten. Col·lecció particular.

EL VIATGE DE "LA PERONA"

El dimarts 3 de Juny, havent donat per finalitzada la seva visita a Catalunya, Franco es trobava un altre cop a Madrid per ultimar els detalls de l'immediata visita d'Eva Duarte de Perón, l'arribada de la qual estava prevista pel proper diumenge, dia 8.

El règim de Franco necessitava urgentment que alguna nació de cert prestigi li donés algun tipus de recolzament i sobretot que li aportés el necessari suport material per fer front a la depauperació extrema en què es vivia, i Argentina podia ser perfectament aquella taula de salvació.

Per fomentar-ho, Franco havia concedit la Gran Creu de l'Orde d'Isabel la Catòlica a Evita, que l'acceptà encantada, anunciant que recolliria personalment aquella distinció. Perón, però, per diluir el mal efecte de relacionar-se amb un règim tan mal vist a nivell internacional, va decidir que aquell viatge formés part d'un altre més gran en què també visitarien altres països, per tal de no quedar encotillat en només la visita a Espanya, i així s'estalviava tensions amb els Estats Units i la Gran Bretanya, principals promotors del boicot al règim de Franco.

A Franco ja li va estar bé la decisió de Perón, ja que la raó de l'aliança entre Espanya i l'Argentina no era la simpatia que es poguessin professar els governs de Madrid i Buenos Aires sinó que l'argentí actuava per interessos polítics i, sobretot, econòmics, i Espanya necessitava urgentment els excedents de cereals que l'Argentina li venia.

En total l'Argentina enviaria 400.000 tones de blat, 120.000 de blat de moro i 20.000 de carn congelada, l'import dels quals seria pagat gràcies a un crèdit de 400 milions de dòlars pagadors a quatre anys que Perón va atorgar al mateix temps que també assegurava el proveïment de blat a Espanya fins l'any 1951.

És així com va començar la que s'anomenaria la "Gira del Arco Iris", consistent en un viatge de 79 dies d'Eva Perón, per Espanya, Itàlia, el Vaticà, Mònaco, França, Suïssa, Portugal, Brasil i Uruguai.

En el decurs d'aquella gira romangué a l'Estat Espanyol durant quelcom més de dues setmanes d'intensa activitat, que van començar el dissabte 7 de juny amb l'arribada a les 20:30 a l'aeroport de Villa Cisneros (actualment Dakhla), en el llavors Sàhara espanyol, per fer l'endemà, diumenge 8, i després d'una breu estada a Las Palmas de Gran Canaria, la seva entrada oficial a Madrid.

Franco i Eva Perón aclamats a la plaça d'Orient, escenarti habitual de les "adhesiones inquebrantables" al "Caudillo". Imatge: Archivo ABC.

La seva estada va durar exactament 18 dies, fins al dijous 26, en que després d'haver transmès per ràdio el seu discurs de comiat, marxà a la tarda en avió cap a Roma per tal de continuar el seu viatge, després d'haver visitat Madrid, Àvila, Segòvia, Toledo, Granada, Sevilla, Huelva, Santiago de Compostela, Pontevedra, Vigo, Saragossa i, finalment, Barcelona, ciutat en la que s'hi va estar 5 dies, on entre altres moltes activitats, va visitar el monestir de Montserrat.[82]

La crisi econòmica que poc més tard afectaria l'Argentina va provocar la suspensió dels enviaments de cereals l'any 1949, i a partir d'aquell moment les relacions es van anar deteriorant progressivament.

Però a aquelles alçades a Madrid ja no li calia el suport de Buenos Aires: Durant els anys 50, la "Guerra Freda" va marcar una nova època en la que ja es comptava amb el

[82] A títol anecdòtic, recordem que l'any 1947 es va començar a formar a Barcelona una agrupació de barraques, habitades majorment per gitanos, que va prendre el nom de "La Perona" pel fet d'haver coincidit la seva formació amb la visita d'Eva Duarte de Perón. Aquella barriada va subsistir fins l'any 1989, en que es van enderrocar les últimes barraques que el formaven per construir en el seu lloc el parc de Sant Martí.

suport dels Estats Units, especialment perquè la Casa Blanca, immersa en la seva lluita contra el comunisme, necessitava aliats clarament anticomunistes, i Franco ho era de soca-rel.

LA MISSIÓ DE MANUEL ARAGÓ

Gairebé de manera simultània a la triomfal arribada a l'estat espanyol de la màxima dignatària argentina, Francisco Aragó Bocillo, en compliment de l'encàrrec pel qual havia estat comissionat pels seus companys, aconseguia sortir del país de manera subreptícia seguint un dels diversos itineraris que comunament empraven els maquis i contrabandistes per creuar discretament la frontera.

L'activista i guerriller Raül Carballeira Lacunza (Coronel Suárez, Argentina, 1918 – Barcelona, 1948), en una fotografía feta a Tolosa l'any 1946. Imatge: Rolf Dupuy ("Los de la Sierra").

Un cop en territori francès va intentar dirigir-se cap a Tolosa, però ben aviat va despertar les sospites dels gendarmes, que el van aturar per tal que s'identifiqués, i en no ser convincents les seves explicacions, el van portar a Perpinyà, on el van retenir en espera de que es resolgués d'alguna manera la seva situació irregular o, en cas contrari, retornar-lo a l'estat espanyol.

Havent pogut avisar als de Tolosa del què li havia passat, aquests hi van enviar a corre-cuita un delegat seu portant els oportuns avals i garanties.

En aquells moments, els membres del Comitè Nacional del Moviment Llibertari, els quals havien estat designats en el ple celebrat l'agost de 1946 a Tolosa, eren: Germinal Esgleas Jaume com a secretari general i relacions (interior i exterior); Miguel Vázquez Valiño com a secretari d'organització; Pere Mateu Cusidó, secretari de coordinació; Julio Patán Gutiérrez com a secretari jurídic; Paulí Malsand Blanco com a secretari polític; Joan Sans Sicart, tresoreria i arxiu; i Joan Puig Elias com a secretari de cultura i propaganda.

El company que el propi Pere Mateu Cusidó, màxim responsable dels grups d'acció, va enviar a recollir-lo a Perpinyà era Raül Carballeira Lacunza, un dels militants més destacats de la FIJL.

Carballeira era argentí, i havia anat a Espanya l'any 1937 a lluitar per la República. En acabar la guerra i després d'haver estat en diversos camps d'internament, va passar a residir a Tolosa, on participà en la resistència contra els alemanys. Més tard va editar el setmanari "Impulso", portaveu de les tesis tradicionals anarquistes, i va tenir un paper molt actiu en la reconstrucció de la FIJL, en la que va ocupar el càrrec de secretari de Relacions del seu primer Comitè Peninsular, format a Tolosa el 5 d'abril de 1945.

També va participar aquell any en el Primer Congrés de la CNT a París, fins que el març de 1946 va abandonar el seu càrrec a la FIJL per tal de dedicar-se de ple a la lluita directa antifranquista.

Un cop resolt satisfactòriament l'entrebanc de Perpinyà, els dos homes, Carballeira i Aragó, es van encaminar plegats cap a Tolosa.

El 10 de juny de 1947, una vegada arribats, Carballeira el va presentar a Germinal Esgleas i a Pere Mateu, els quals el van acollir càlidament, entusiasmant-se amb la proposta que els portava, i confirmant-li que enviarien un o dos grups d'acció formats per elements convenientment seleccionats per tal que actuessin en el seu territori a l'empara de la cobertura oferta per la comarcal del Baix Llobregat.

Frederica Montseny i Pere Mateu en una fotografía feta l'any 1969 a Còrdas d'Albigés (Tarn) on Mateu va residir fins la seva mort, esdevinguda l'any 1982. Imatge obtinguda d'Internet.

Pel que fa a l'armament amb que es dotaria aquells grups, no calia preocupar-se, ja que es disposava d'un abundant arsenal:

> *«El movimiento libertario disponía en Francia de gran cantidad de armamento apresado a los alemanes y birlado a los ingleses y a los norteamericanos. Durante la guerra mundial los anarquistas, a más de actuar en la Resistencia, habían procurado almacenar la mayor cantidad posible de armamento de todo tipo, en previsión de la campaña que habría de reemprenderse en España».*[83]

Al mateix temps li van parlar de la conveniència de fer campanya entre els membres dels altres comitès per tal d'atreure'ls a les posicions ortodoxes que ells havien adoptat, o en tot cas, anar-los desplaçant dels centres de decisió.

En paraules del propi Francesc Aragó:

> *«En lo referente a consignas insistieron sobre todo en que procurasen los de Cornellá y demás pueblos de la Comarcal, ahora que se habían convertido al apoliticismo, ir infiltrándose en los comités de los colaboracionistas para ver de desplazarlos de sus cargos directivos y hacer que la masa de militantes volviera a ser lo que en otros tiempos había sido, a identificarse en todo con la F.A.I.».*

[83] BAYO, Eliseo: *Los atentados...* Op. Cit. P. 83.

Pere Mateu, com a secretari de coordinació, es va posar ràpidament a treballar per tal de poder formar aquells grups que pensaven enviar al Baix Llobregat.

Així ho descriuria un cert temps després el temible capità del cos jurídic de l'exèrcit espanyol Sebastián Montserrat Alsina, adscrit a l'auditoria de guerra de la quarta regió militar:

> *«Acto seguido los dirigentes del titulado MOVIMIENTO LIBERTARIO ESPAÑOL dispusieron la salida para España de algunos grupos de afiliados a dicha organización, provistos de armas, municiones y explosivos, para que llevaran a efecto un cierto número de actos de bandidaje y terrorismo, ya que en esta ocasion disponian de otros elementos en el interior, los citados afiliados controlados por la Comarcal del Bajo Llobregat, que les prestarían los oportunos auxilios e incluso se les facilitarian alojamientos adecuados para el cumplimiento de los respectivos cometidos a su cargo».*

El primer que va fer Pere Mateu va ser seleccionar un element de la seva plena confiança per tal que s'incorporés a la comarcal del Baix Llobregat en qualitat d'agregat al seu delegat de defensa, i des de tal càrrec coordinés les accions dels grups que tenien intenció d'enviar.

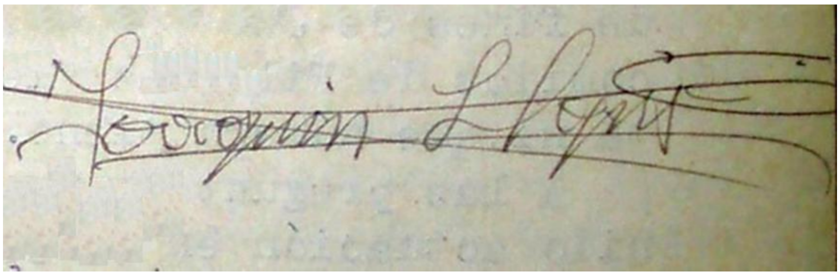

Signatura autógrafa de Joaquim Llopis Granell, que acompanyaria Francesc Aragó Bocillo en el seu viatge de tornada al Baix Llobregat. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127.

L'elecció va recaure en el barceloní, i originari de les Coves de Vinromà, Joaquim Llopis Granell, un element bastant jove -en aquells moments tenia 24 anys- que ni tan sols havia participat en la guerra atesa la seva curta edat, però que en paraules del general de la guàrdia civil Francisco Aguado, se'l podia considerar un "especialista capacitado".[84]

Els seus pares, Joaquim Llopis i Vicenta Granell, s'havien hagut d'exiliar en acabar el conflicte i vivien a la localitat de Saint-Jean-de-Maurienne, en el departament de la Savoia i regió d'Alvèrnia-Roine-Alps, prop de la frontera amb Itàlia, localitat a la qual, l'any 1943, ell també havia passat a residir-hi després d'haver creuat clandestinament la frontera.

En rebre, el mes de juny de 1947, la convocatòria de Pere Mateu, en Joaquim Llopis no ho va dubtar ni un moment i se'n va anar a Tolosa per posar-se a la seva disposició. En arribar el va atendre Raül Carballeira, que li va exposar què s'esperava d'ell. Sense dubtar-ho un moment, en Llopis ho va acceptar, i llavors en Carballeira li va presentar

---

[84] AGUADO SÁNCHEZ, Francisco: *El maquis*... Op. Cit. P. 260.

en Francesc Aragó, a qui acompanyaria en la seva immediata entrada en territori espanyol.

FORMACIÓ DEL PRIMER GRUP

Francesc Aragó i Joaquim Llopis s'hi van estar a Tolosa fins al dia 25, però mentrestant, Pere Mateu ja havia començat a treballar en aquell projecte, i ben aviat va formar un primer grup de guerrillers constituït per cinc elements de la seva plena confiança, alguns dels quals havien format part de la partida liderada pel famós maquis català Marcel·lí Massana i Bancells.

Francisco Sánchez Berenguer, de 25 anys, natural de l'almerienca localitat de Viator i Saturnino Sanz Velilla "el Tempranillo", de la mateixa edat, natural de la Torre de Vilella (en castellà, Torrevelilla) a la comarca del Matarranya, eren dos obrers tèxtils afiliats a la CNT, exiliats des del final de la guerra.

El famós guerriller berguedà Marcel·li Massana, de la partida del qual havien format part Francisco Sánchez i Saturnino Sanz, ara integrants del primer dels gruips formats per Pere Mateu. Imatge: Arxiu Nacional d'Andorra, fons Francesc Pantebre Arqué, publicada al diari digital gratuït Bondia del 16 de novembre de 2015.

Fidels a les seves fermes conviccions àcrates, tots dos havien format part, juntament amb Antonio Torres "Gachas", Antonio Sánchez i altres companys, d'un grup de set guerrillers dirigits per Massana que havia realitzat la seva primera incursió en territori espanyol a través d'Andorra l'agost de 1945, en la que es donà un cop econòmic consistent en efectuar una col·lecta més o menys obligada entre els feligresos de l'església de Sant Vicenç d'Espinalbet, majoritàriament acomodats estiuejants, tornant més tard a territori francès després d'haver volat unes torres elèctriques a la Nou de Berguedà.[85]

Quan, un parell d'anys més tard, Pere Mateu els va proposar que formessin part del primer dels grups que volia organitzar, tots dos van manifestar el seu acord, incorporant-se d'immediat.

També en formarien part dos antics miners de les mines de sal de Cardona, també militants de la CNT, que, exiliats, vivien en aquella rodalia: Miguel José Haro Haro, de 42 anys, natural de Sorbas, a Almería, i Pedro Antonio Vicente Baraza, de 37 anys,

---

[85] REGUANT, José Maria: *Marcelino Massana. ¿Terrorismo o resistencia?* Dopesa. Barcelona, 1979. P. 97, i també: CLARA, Josep: *Marcel·lí Massana, l'home més buscat. Un mite de la guerrilla anarquista*. Rafael Dalmau editor, 2016. P. 48 – 49.

natural de Mojácar, també a Almeria, el qual durant els Fets de Maig de 1937 a Cardona havia tingut un destacat paper com a membre del comitè d'enllaç dels miners.

Al front d'aquell grup estaria Francisco Pedro León García Avellaneda, casat, natural de Pozo Alcón (Jaén) i llavors resident des de feia temps a Tarascon (Arièja), una localitat occitana situada entre Andorra i Foix en la que també vivia Marcel·lí Massana. Comparat amb els seus companys, amb els seus 54 anys era tot un veterà, per la qual cosa l'anomenaven "el Cojo Viejo".

EL GRUP DE PARÍS

Una vegada format aquell primer grup, Pere Mateu va començar a preparar un segon grup, el qual aniria acompanyat per Francesc Aragó i Joaquim Llopis i que entraria a l'estat Espanyol després que ho hagués fet el primer grup, i per una altra ruta diferent.

El santsenc Feliciano Perpiñan Pla, integrant del segon dels grups organitzats per Pere Mateu. Fotografia: Ateneu Llibertari Estel Negre.

Els components d'aquell segon grup que també s'havia d'infiltrar es van captar a París.

Felipe Langa Heras havia nascut l'any 1919 a Caniles, un poblet de Granada a tocar de Baza i de ben jove havia emigrat a Barcelona, on el va sorprendre la guerra. Quan la retirada es va refugiar temporalment a França, tornant al poc temps altre cop a territori espanyol fins que l'exèrcit franquista va cridar la seva lleva, moment en que va marxar definitivament al país veí. Treballant a París, va fer amistat amb un company de feina, Manuel Ruiz Morandeira, un obrer tèxtil natural i veí de Sabadell, casat, que en acabar la guerra, i després d'haver estat tancat des del 21 de febrer fins al 6 de juny de 1939 a la presó de Pamplona, havia passat a França, on vivia i treballava en aquells moments.

Manuel Ruiz Morandeira, que militava a la CNT, havia rebut la convocatòria enviada per Pere Mateu, i al moment es va disposar a anar-hi, convencent, de pas, el seu company Felipe Langa, el qual també s'hi va afegir de bon grat.

A aquests dos homes s'hi afegirien altres quatre: José Millan, que en principi havia d'assumir el càrrec de cap d'aquell grup, José García, Isidoro Abril i un element molt jove, de només 21 anys, que es deia Feliciano Perpiñan Pla, també conegut com a "Fèlix", el qual havia nascut el 18 de novembre de 1926 a Sants de pares vinguts d'un poblet de Conca. No va participar a la guerra i l'any 1946 havia desertat de l'exèrcit franquista, marxant a França, on estava militant en la FIJL de París, de la qual n'era secretari, càrrec que alternava amb la realització de missions d'enllaç entre el Moviment Llibertari Espanyol (MLE) de l'interior i de l'exili. Havent estat detingut a Barcelona, es va escapar quan el portaven a la comissaria i va tornar a França, on, en ser cridat per Pere Mateu, s'havia afegit als altres companys convocats.

Una vegada constituït aquest segon grup, els seus sis components van marxar a Tolosa a reunir-se amb els altres dos, tal com ho confirma Felipe Langa:

> *«En Paris, pues, se organizó el grupo de seis, que, juntos, vinieron a Toulouse, donde los recibieron CARBALLEIRA y MATEU, y los presentaron a FRANCISCO ARAGO y a JOAQUIN LLOPIS, con quienes habían de cruzar la frontera y venir a España».*

L'ACCIÓ DE LES COSTES DE GARRAF

Mentre els grups que s'organitzaven a Tolosa estaven ultimant els preparatius i es disposaven a posar-se en marxa, el grup d'acció que s'havia format al Baix Llobregat seguia treballant i preparava noves actuacions, de tal manera que la propera que pensaven realitzar estava prevista per la nit del diumenge dia 22 de juny.

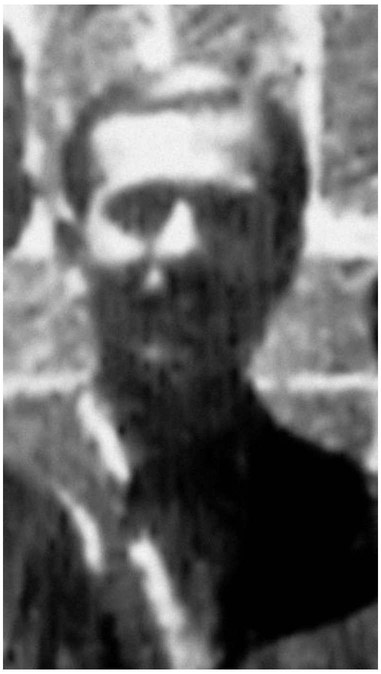

Fernando Maraña, instigador de l'acció de les Costes de Garraf.

Com en els casos anteriors, l'acció prevista seria un cop econòmic pel sistema d'assaltar vehicles automòbils, ja que en aquella època només acostumava a viatjar en cotxe particular la gent d'un nivell econòmic relativament elevat, gran part de la qual, i llevat de ben poques excepcions, solia ser bastant afí al règim imperant.

El matí d'aquell dia, i procedent de Saragossa, Eva Duarte de Perón havia d'arribar a Barcelona en la que seria la darrera etapa de la seva visita a l'estat espanyol dins d'aquella "Gira del Arco Iris" que estava realitzant.

A Barcelona seria convenientment atesa en tot moment per Carmen Polo Martínez-Valdés, muller del dictador, nombrosos jerarques del règim i pràcticament totes les autoritats locals. Franco havia d'arribar el 24, dia de Sant Joan, per tal de donar la major solemnitat possible al comiat de la il·lustre visitant, que havia de tenir lloc el dijous 26.

Tota l'activitat i moviment de personalitats franquistes que tal esdeveniment comportava, va suposar, llògicament, un major desplegament policial de protecció dins de la ciutat de Barcelona i el seu entorn immediat, en detriment de la seva rodalia, que indubtablement acusava tal desviament d'efectius. Aquesta circumstància seria aprofitada pels maquis de la comarca: el cop es realitzaria en un punt determinat de la carretera de les Costes de Garraf que ja havien seleccionat prèviament, i que es trobava a poc més d'una vintena de kilòmetres de Barcelona.

El promotor d'aquesta acció havia estat l'antic integrant de la "Segunda Agrupación Guerrillera" que havia operat a Ciudad-Real i Extremadura, Fernando Maraña Falcón "El Joven", el qual ara es feia dir Juan Sánchez Ruiz, nom pel qual era conegut pels seus altres companys. Per tal de dur-lo a terme va cridar el seu paisà i antic company Julián Emiliano Núñez Gil, així com també va convocar el riba-rojà i veí d'Esplugues Cristòfol Castellví Sabaté.

Aquella tarda, tots tres homes, convenientment armats, es van encaminar cap a la carretera que uneix Castelldefels i Sitges tot vorejant el massís calcari del Garraf, el qual forma en aquell tram espectaculars penya-segats.

La primera, i potser la més àmplia de les 86 corbes que descriu aquell tram de carretera és la que salva les dues rieres que en unir-se formaven en la Cala Ginesta, una àmplia cala de sorra fina entre penya-segats, completament desdibuixada actualment per la construcció, ja fa bastants anys, d'un port esportiu en aquell lloc.

La casa anomenada La Ginesta, situada en un dels principals revolts de les Costes de Garraf, punt escollit pels maquis per a dur a terme l'acció del 22 de juny de 1947. Fotografia de l'autor.

L'indret escollit per parar l'emboscada va ser el punt d'aquella corba més allunyat de la costa, gairebé al costat de l'antiga casa anomenada La Ginesta, que encara es conserva, ja que des d'allà es dominaven perfectament els seus dos braços i es podia advertir la possible arribada de la policia o de qualsevol altre element perillós.

Cap a les 9 del vespre, els tres homes, que estaven apostats des d'una estona abans, van sortir a la carretera per començar a aturar els vehicles que hi passessin.

El primer va ser un cotxe particular conduït per l'ontinyentí Jesús Figueras Martí, acompanyat per l'industrial Alfredo Tortosa Poquet, propietari de l'empresa tèxtil "Hilados Onteniente" un dels majors contribuents d'aquella localitat castellonenca, i pel també ontinyentí Gonzalo Montes Tormo i de l'esposa d'aquest darrer.

Els assaltants, encanyonant-los amb les seves armes, es van identificar com a Guerrillers de la República i els van comminar a que els lliuressin tots els diners que portaven, així com també totes les joies i altres objectes de valor.

Era aquesta la primera vegada en que s'emportaven quelcom més que diners en metàl·lic, i això era en part degut al fet que a través de Manuel Andreu Cubero "Manolo

el Andaluz", havien entrat en contacte amb un sevillà de 49 anys que es deia Juan Pérez Mejías, un perista que tenia una botiga al carrer de Santa Madrona, en el "Barri Xino", que els compraria aquells objectes per treure'n després benefici.

Aquell primer vehicle els va proporcionar 16.700 pessetes que portaven entre els tres homes, així com també el moneder i les joies que portava la dona, consistents en rellotge, anell, i arracades tot de platí i brillants. També es van quedar amb les documentacions personals de tots ells, amenaçant-los de prendre represàlies en cas de denunciar-ho a la policia.

Encara no havien acabat de despatxar aquest primer cotxe, quan ja n'arribava un altre, el qual va ser també aturat, quedant-se junt a l'anterior, al qual li van ordenar que no marxés en tant que ells no li ho diguessin.

El vehicle que acabava d'arribar era un turisme matriculat quatre anys abans, conduit per Francisco Comas Vila, de 44 anys, domiciliat a Barcelona, en el número 10 de la plaça de Catalunya, doctor enginyer industrial i president del consell d'administració de l'empresa Clima Artificial S.A., de qui van obtenir la quantitat de 2.600 pessetes en metàl·lic, quedant-se també la documentació del vehicle.

El següent vehicle assaltat estava ocupat per Julián Mezquita Curmatchas, un home gran, vidu, el qual anava acompanyat per Josefina Casanella Maresch, als quals els van sostreure 1.970 pessetes en metàl·lic, així com joies i altres objectes valorats en unes 26.500 pessetes.

El magnat segovià Nicomedes García Gómez i la seva muller Juliana Gallego Tejedor, dues de les víctimes de l'acció dels guerrillers baixllobregatins. Fotografia: Casino de Madrid.

Després van aturar un altre cotxe, al qual van ordenar que s'estacionés junt als que ja estaven retinguts. Aquest nou vehicle, amb matrícula O-10965, estava conduit per Abilio Verano Serra, xofer al servei de l'amo del vehicle, el magnat segovià Nicomedes García Gómez, acabalat industrial fundador i propietari de les destileries on es produïa l'anís "La Castellana", el whisky "DYC" i el vermut "Garciani", així com també d'una empresa d'autobusos, una naviliera i una agència de publicitat, i fins i tot d'un banc, el "Banco General del Comercio y de la Industria", que bastants anys més tard acabaria venent a Rumasa.

Nicomedes García Gómez viatjava acompanyat per la seva dona Juliana Gallego Tejedor i el metge cirurgià Alfonso Gila Sancho, emparentat amb la més rància noblesa segoviana., i d'ells van obtenir els assaltants la quantitat de 7.100 pessetes més joies i diversos objectes valorats en unes 13.800 pessetes.

Un cinquè cotxe es va venir a afegir als que estaven retinguts en aquella corba. Aquest estava conduit pel doctor Francesc Ferrando Estapà, natural de Reus, cap d'otorinolaringologia de la Quinta de Salut l'Aliança, el qual viatjava acompanyat per la seva esposa, Carmen Botet Ozores, nascuda a Cuba d'una família oriünda de Palamós, i del seu fill, el també metge Francesc Ferrando Botet, dels quals van obtenir només 240 pessetes en metàl·lic i diversos objectes de valor no determinat.

El sisè cotxe que van aturar estava ocupat per Josep Targa Carreras, i la seva muller Pepita Cuyàs Marfull, que vivien a Barcelona, en el número 76 del passeig de Gràcia, entre els carrers de Mallorca i València, i estaven vinculats familiarment a la propietat del laboratori farmacèutic Martin Cuatrecasas, més coneguts pel nom de Laboratoris Fide, als que van sostreure 1.200 pessetes en metàl·lic i joies per valor de 7.500 pessetes.

Guàrdies civils en el seu post de Garraf, situat en aquell temps en els edificis modernistes del celler Güell. Fotografia: Bloc "Memòries de la meva infancia a Garraf" http://latusque.blogspot.com/ (consulta del 12 de gener de 2021).

El següent vehicle estava ocupat pel barceloní Josep Maria Galofré Surís, fill del famós pintor vallenc Francesc Galofré Oller i germà del també acreditat pintor Francesc Galofré Surís. Josep Maria Galofré estava casat amb la figuerenca Pilar Dalfó Pagès, filla del principal majorista de safrà d'aquell temps, amb la qual viatjava acompanyat pels seus fills Josep i Pilar. D'ells els assaltants van obtenir un rellotge d'or valorat en 4.000 pessetes.

Així van continuar durant poc més d'una hora, arribant a assaltar fins a 14 vehicles diferents, el darrer dels quals va ser el que ocupava Josefina Ausell Massó juntament amb altres acompanyants, dels quals van obtenir diners i joies que totalitzaven unes 30.000 pessetes, segons el que després van declarar.

Un cop els guerrillers van considerar que ja n'hi havia prou, especialment per la considerable quantitat de vehicles que estaven aturats en aquella corba, els van deixar marxar, fugint tots aquells vehicles tant de pressa com van poder d'aquell escenari.

Van ser precisament els ocupants d'aquell darrer vehicle, els que en marxar es van creuar amb un altre cotxe, conduit per Joan Mallafré Pagès, de 43 anys i natural de la Secuita, que anava cap el lloc on havien estat assaltats, avisant-lo d'allò que potser encara es podia trobar. Ràpidament en Mallafré va girar cua i plegats es van encaminar cap al poblet coster de Garraf, a l'entrada del qual es trobava el celler Güell, un conjunt d'edificis modernistes, obra d'Antoni Gaudí i del seu ajudant el mestre d'obres Francesc d'Assís Berenguer, que en aquell temps hostatjava un post de la guàrdia civil.

Informats els guàrdies de guarnició en aquell post del què havia estat passant feia només una estona a tot just un kilòmetre i mig del lloc on ells estaven, van agafar les seves armes i s'hi van atansar ràpidament, per trobar, quan arribaren, que havien fet salat i els tres guerrillers ja s'havien fet fonedissos.

El banquet d'Homenatge a Eva Duarte de Perón, torbat durant uns moments per la noticia de l'acció dels guerrillers a les Costes de Garraf. Fotografia publicada a la p. 333 del llibre d'Enrique F. Widmann-Miguel: "Eva Perón en España" Buenos Aires, 2014.

Immediatament els guàrdies van informar els seus superiors sobre el que havia passat, i la notícia es va estendre ràpidament, arribant fins i tot als comensals del sopar de gala en honor de la visitant argentina que aquella nit s'estava celebrant en el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, als quals, per uns moments, se'ls van glaçar els somriures als llavis.

Mentrestant, Maraña, Núñez i Castellví tornaven cadascun a casa seva amb una part del botí obtingut i que momentàniament s'havien repartit per tal de facilitar el seu transport.

EL VIATGE DEL PRIMER DELS GRUPS FORMATS A TOLOSA

A mitjan juny de 1947 ja estava constituït el primer dels grups que s'enviarien a l'interior, format, com hem vist anteriorment, per Pedro León García Avellaneda "Cojo Viejo", Francisco Sánchez Berenguer, Saturnino Sanz Velilla, Pedro Antonio Vicente Baraza i Miguel José Haro Haro.

Van ser convenientment equipats per la organització, rebent cadascun d'ells una metralleta, una pistola i un sarró, i a més, per a tot el grup, diversos efectes consistents en cinc quilos d'explosiu plàstic, cinc caixes dels detonadors anomenats "llàpis explosius", quatre carregadors complets de metralleta, cent projectils solts per les metralletes i trenta-cinc per les pistoles, a més de les corresponents documentacions falses i la quantitat de dues mil pessetes en bitllets de curs legal.

Per tal de guiar-los en el seu camí, i especialment per ajudar-los a passar la frontera, una operació sempre delicada i plena de perill, la organització els va proporcionar un dels millors guies possibles, ja que la seva elecció va recaure en Ramon Vila Capdevila[86], mític guerriller i expert passador, que en aquells moments estava a Tolosa després d'haver acompanyat un altre grup de cinquanta guerrillers que s'havien infiltrat per tal

[86] Així s'afirma a: TÉLLEZ, Antonio: *La guerrilla...* Op. Cit. P. 110.

de dur a terme un atemptat contra Franco durant la seva visita a Sallent, una operació que finalment es va frustrar.[87]

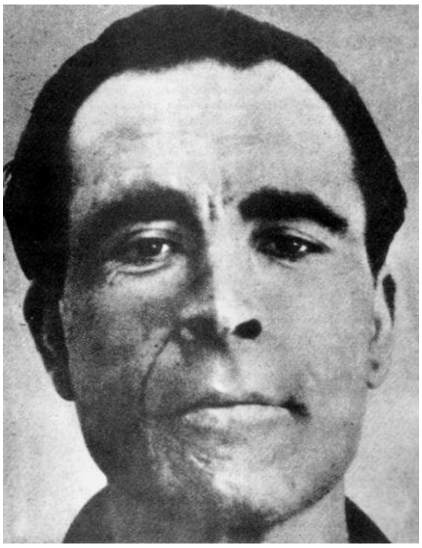

Ramon Vila Capdevila, també conegut com a "Caracremada", "Maroto", "Passos Llargs" o "Capità Raymond", el veterà guerriller que va guiar aquell primer grup. Imatge: Wikimedia Commons.

Després d'haver acordat una cita amb Francesc Aragó per quan tots ja estiguessin a Barcelona, el grup de cinc guerrillers, acompanyat per aquell guia d'excepció que els havia estat facilitat, van sortir de Tolosa el dia 16 de juny de 1947 en un tren de la SNCF fins a Perpinyà i d'allà a Vilafranca del Conflent, on van canviar al petit tren groc[88], que els portaria cap a la localitat de La Guingueta d'Ix, en les immediacions de la qual van creuar discretament la frontera.

Una vegada en aquest cantó van seguir un tram del curs del riu Segre i després van creuar la serralada Cadí-Moixerò, per passar a la comarca del Berguedà, on, marxant sempre apartats dels camins principals, van passar prop de Berga, aturant-se prèviament en el mas de Santaeugínia, a Cercs, una masia que constituïa una base segura on els guerrillers sovint reposaven i adquirien provisions, i de la qual era masover Joan Vilella Peralba, de sobrenom "El Moreno", un fidel col·laborador dels grups guerrillers llibertaris.[89]

Del pas d'aquest grup i del fet que anava guiat per RamónVila Capdevila, que en aquella època es feia dir Ramon Llaugí, ens dóna testimoni l'hospitalenc Josep Bertobillo Molas, miner de Fígols i gendre de Joan Vilella:

> *«...Que unos cuatro meses después* [juny] *y también en ocasión de hallarse en casa de su suegro, vió llegar a ésta a otra partida integrada por seis y al frente de la cua liba también el referido Llausí* [sic], *los cuales después de comer y de referirles que eran sus propósitos ejercer actividades encaminadas al derrocamiento del régimen, prosiguieron su marcha hacia el interior de España, sin conocer el punto a que se dirigían».*[90]

Després d'aquest descans al mas de Santaeugínia, el grup va continuar la seva marxa cap a les proximitats de Santa Maria de Merlès, per arribar més endavant a les immediacions de Mura, en plena serra de l'Obac.

---

[87] BAYO, Eliseo: *Los atentados*... Op. Cit. PP. 93 – 97.

[88] Segons Jesús Martínez Maluenda, un dels principals "passadors" anarquistes, aquesta era la via que normalment s'emprava per anar de Tolosa fins al mas Tartàs, de Palau de Cerdanya, situat a cosa d'un quilòmetre de la línia fronterera i base principal de les incursions dels maquis llibertaris. Vegeu SERRA FONTELLES, Jaume: *El duende del maquis. Jesús Martínez Maluenda*. Virus editorial. Barcelona, 2012. P. 65

[89] Joan Vilella Peralba acabaria sent assassinat per una força de la guàrdia civil de Berga formada pel tinent Manuel Martín Valero, un caporal i cinc guàrdies, el 14 de novembre de 1949 prop del pont del Molí de la Sala, a Vilada i en aplicació de la "Ley de Fugas", juntament amb el seu gendre Josep Bertobillo Moles i Josep Puertas Puertas.

[90] Tribunal Militar Territorial Tercer. Causa 1383-IV-53. Recollida a CLARA, Josep: *Ramon Vila, Caracremada. El darrer maqui català*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 2020. P 61.

Amb lleugeres variacions segons les circumstàncies del moment, aquest itinerari d'infiltració era el que amb major freqüència acostumaven a seguir en un o altre sentit els grups de guerrillers, tant els que entraven com els que sortien de França. Jesús Martínez Maluenda, un dels principals passadors que també utilitzava sovint aquesta ruta, així ens ho confirma, tot ampliant alguns detalls:

> *«Salimos de la base Tartás, Osséja, pasamos el Llano de las vacas, a mano derecha de La Molina, cruzamos la carretera que viene de la Collada de Tosas, pasamos Super-Molina, bajamos al río Llobregat, lo cruzamos y por un camino ancho pasamos la Nou. Bajamos por la carretera que empalma con la que viene de Berga y por un camino de cabras llegamos a casa del malogrado Moreno* [...] *y cuando estaba en casa del Moreno ya no era problema. Si era de noche me fijaba en el Llobregat, porque todas las luces de los pueblos estaban encendidas; entonces, en vez de bajar por el río, me iba a un par de quilómetros apartado del río. La guía mía era las luces de los pueblos. Llegaba al Puente de Vilomara y ya se terminaban las luces del Llobregat. Entonces me fijaba en las altas montañas de Tarrasa o bien en Montserrat. ¿pa' qué quería yo más brújula, pa' qué quería yo más mapa, si desde pasada la Molina ya tenía indicadores del recorrido? Y cuando llegaba a las primeras montañas que dan a Tarrasa, llegando arriba a la montaña, ya veía yo las luces del Tibidabo y entonces seguía el camino que me parecía mejor».*[91]

Joan Vilella (Esquerra) i Josep Bertobillo (dreta) els dos homes que van hostatjar el grup de guerrillers en el mas de Santaeugínia. Fotografia: Diputació de Barcelona.

Abans d'arribar a Mura, i de comú acord, García Avellaneda i Sánchez Berenguer es van separar del grup i per Matadepera es van acostar fins a Sabadell, on van agafar un tren que els deixaria a Barcelona, on contactarien amb la gent local que els havia de donar suport.

També Ramon Vila havia deixat aquell grup, una vegada finalitzada la seva missió de passador.

Mentrestant, els altres tres components del grup de guerrillers, carregant tots els paquets, es van endinsar a la serra fins arribar a la Font de la Pola, un punt permanent d'aigua situat en el fons d'una balma de grans dimensions que oferia un bon recer, i en la que esperarien la tornada dels altres dos companys.

[91] SERRA FONTELLES, Jaume: *El duende...* Op. Cit., PP. 79, 152 i 153.

La Font de la Pola, a la Serra de l'Obac, refugi temporal d'aquell grup de maquis. Fotografia de l'autor.

La balma en qüestió estava situada en ple bosc, en el vessant de ponent del Turó de les Tres Creus, i en ella un grup d'excursionistes de Terrassa havia construït a finals dels anys vint una cisterna per emmagatzemar l'aigua que hi degotejava, habilitant també el conjunt amb la construcció d'un parell de taules de formigó i pedra, uns ganxos per penjar les botes de vi i un petit rebost. A més, en les seves immediacions hi havia també algunes covetes obrades que eren susceptibles de ser utilitzades com a habitatges.

Temps després de l'estada d'aquest grup de guerrillers, aquell indret acabaria sent també utilitzat per la Guàrdia Civil com a punt d'aguait per capturar altres possibles maquis que també es volguessin servir d'aquell refugi.

MENTRESTANT, AL BAIX LLOBREGAT

El dia 24 de juny, el primer dels grups d'acció enviats des de Tolosa ja estava de camí, i el segon estava a punt de fer-ho.

Mentrestant, el grup que s'havia format al Baix Llobregat continuava amb la seva tònica d'anar realitzant cops econòmics, i així, el dia 24, a la seva prou coneguda carretera de Molins de Rei a Vallvidrera, Luís Agustín Vicente i Manuel Andreu Cubero van assaltar a punta de pistola un cotxe que estava aturat. El seu propietari, molt espantat, els va donar la cartera sense oposar cap mena de resistència, la qual només contenia cent cinquanta pessetes...

Això els tocaria possiblement el cor, ja que els dos assaltants li van tornar la cartera sense agafar el diners, tot dient-li que marxés.

Agraït per aquell insospitat gest, aquell home encara els va donar, abans d'anar-se'n, cinquanta d'aquelles pessetes.

Tres dies després, cap a les sis de la tarda del 27, Luís Agustín Vicente, aquesta vegada tot sol, tornava a aquella carretera i a l'alçada de Sant Bartomeu de la Quadra aturava un cotxe conduit per Enrique D., obtenint 7.800 pessetes.

Més tard, quan la víctima d'aquest atracament va posar la corresponent denúncia, aquella quantitat inicial ja havia crescut, i segons ell, el que l'assaltant li havia pres havien estat 10.000 pessetes!!!

L'ACCIDENTADA VINGUDA DEL SEGON GRUP

El dia de Sant Joan de 1947 ja estava a punt de sortir el segon dels contingents, format pels sis guerrillers reunits a París: Felipe Langa Heras, Manuel Ruiz Morandeira, José Millan, José García, Isidoro Abril i Feliciano Perpiñan Pla.

També van ser equipats per la organització, que els va facilitar deu metralletes (quatre per la Comarcal i sis pel grup), cinc pistoles i un revòlver (una pistola per la comarcal i la resta pel grup), dotze bombes de mà i una motxilla amb dinamita, fulminants, llapis explosius i altres efectes.

Armament freqüentment utilitzat per les partides dels maquis: pistoles, granades de mà i metralletes britàniques "Sten". Imatge: diari digital Naiz del 24 de juliol de 2019.

A l'igual que els integrants del grup anterior, aquests sis homes tenien clares instruccions de que s'havien de beneficiar de l'empara que se'ls oferia des del Baix Llobregat, però que el seu camp d'acció no s'hauria de circumscriure en absolut a aquella comarca, sinó que el seu abast havia de ser molt més ampli.

Amb ells també anirien Francesc Aragó Bocillo, que tornava al Baix Llobregat per reintegrar-se a la seva Comarcal, Joaquim Llopis Granell que, com hem vist, l'acompanyava per tal d'incorporar-se en qualitat d'adjunt a defensa, i un guia per facilitar el seu pas per la frontera, a l'igual que havia fet Ramon Vila amb el grup anterior.

El grup, format doncs per nou homes, va sortir de Tolosa el dia 25 de juny de 1947, dirigint-se cap a Prats de Molló, en el Vallespir.

Van creuar la frontera per les immediacions del santuari de la Mare de Déu del Coral i del Coll d'Ares per encaminar-se, ja al vessant del Ripollès, cap a Sant Pau de Seguries i Sant Joan de les Abadesses.

Al poc d'haver passat aquesta darrera població, esdevingué un incident que els afectaria seriosament. El propi Francesc Aragó ho descriu:

> *«Pasado que hubieron S. Juan de las Abadesas, en donde no pararon, de noche, ocurrió que los perros de una casa de campo alarmaron a sus moradores ladrando furiosamente, hasta el extremo que de la casa salió un hombre y a voces pidió a tro hombre que trajera la escopeta. El incidente desconcertó de mala manera a todos, pues como estaba S. Juan de las Abadesas a muy corta distancia, temieron que se produjera revuelo que atrajera allí a la Guardia Civil o a soldados, y eso les decidió a emprender la carrera, separándose dos del grueso del grupo, quienes no se halló después».*

Els dos elements que es van perdre a causa d'aquell ensurt fortuït van ser José García i Feliciano Perpiñan, portadors de dues metralletes i set bombes de mà, als quals ja no van tornar a veure més.

Donant-los per extraviats, i suposant que ja procurarien arribar a Barcelona pels seus propis medis, els restants companys d'expedició van continuar el seu camí.

La Farga de Bebié. En una masia de la seva rodalia els guerrillers van amagar temporalment l'armament que portaven. Col·lecció particular.

Una vegada passada la ciutat de Ripoll, i poc abans d'arribar a la Farga de Bebié, van acordar deixar tot el material que transportaven en una masia de confiança. Així, podrien arribar més còmodament a Barcelona i un cop situats, ja tornarien més endavant a buscar tot allò que hi havien deixat.

Un cop lliures d'aquella càrrega van continuar el seu camí cap a Barcelona, ciutat a la que van poder arribar sense cap altre entrebanc.

Un cop a Barcelona, però, tant José Millán, que en teoria havia de ser el cap d'aquell grup, com Isidoro Abril, atès que molt possiblement ja tenien tots dos els seus propis contactes a Barcelona, van abandonar els seus companys, els quals mai més van tornar a saber res més d'ells.

Així doncs, d'aquella expedició de vuit homes més el guia que els havia acompanyat en els trams inicials del seu viatge, només van arribar plegats al seu destí quatre d'ells, d'una banda Francesc Aragó Bocillo, que tornaria al seu lloc dins de la Comarcal, i Joaquim Llopis Granell, que s'hi integraria, i per l'altra banda, Felipe Langa Heras i Manuel Ruiz Morandeira, que, fidels a les consignes que havien rebut, es van acollir a l'empara de la Comarcal del Baix Llobregat per tal de poder disposar del recolzament ofert i d'un allotjament segur que els permetessin dur a terme la tasca que els havia estat encomanada.

Un cop a Barcelona, Francesc Aragó Bocillo va tornar al seu domicili de Cornellà i va aconseguir allotjament per Joaquin Llopis Granell prop de casa seva, en una casa de menjars de confiança, propietat de Filomena Vicente. Poc després Llopis començaria a treballar, també a Cornellà, de peó en una obra que s'estava fent a la fàbrica Siemens.

Per la seva part, Felipe Langa Heras i Manuel Ruiz Morandeira van manifestar que ja tenien resolt a nivell particular el tema de l'allotjament.

LA DECEBEDORA TROBADA AMB ELS MEMBRES DEL PRIMER GRUP

El matí del dia 30 de juny de 1947, i d'acord amb el que havien ajustat a Tolosa, Francesc Aragó Bocillo i Francisco Pedro León García Avellaneda es van trobar a la Plaça de la Universitat, de Barcelona.

En el decurs d'aquella entrevista García Avellaneda va entregar a Aragó un paquet contenint una de les metralletes que havien portat, al mateix temps que Aragó li assegurava que faria les gestions oportunes per tal d'aconseguir allotjament adequat per a la totalitat dels components del seu grup.

García Avellaneda va assentir sense massa entusiasme, però li va dir que de moment el problema més peremptori que tenien era el de la manca de diners. Per ajudar-lo, Aragó li va donar cent pessetes que portava en aquell moment, quantitat que es va veure incrementada en cinc-centes més aquella mateixa tarda.

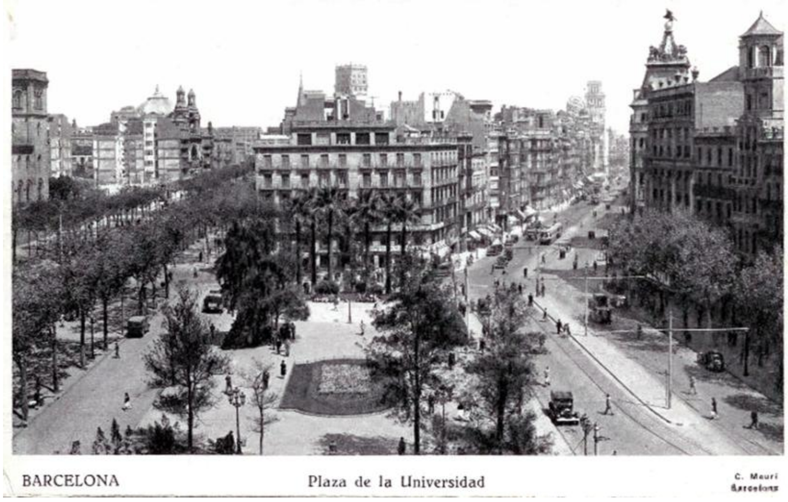

La Plaça de la Universitat, de Barcelona, en una targeta postal dels anys 40. Col·lecció particular.

Alguna cosa, però, no havia funcionat com s'esperava. Des d'un primer moment García Avellaneda va estar defugint el concretar qualsevol mena de vincle, per petit que fos, entre els membres del seu grup i la gent del Baix, a no ser el mer suport econòmic.

Això va acabar refredant, i molt, la relació entre uns i altres, fins al punt en que els del Baix Llobregat van decidir tancar l'aixeta dels diners, tal com ho recorda el propi Aragó:

> *«... y que sepa, no se entregó a estos sujetos cantidad alguna más, aunque mucho lo mendigaron en repetidas ocasiones».*

La mala maror que regnava entre uns i altres era manifesta. García Avellaneda va encarregar al seu company Francisco Sánchez Berenguer, que havia baixat amb ell a Barcelona, que tornés altra cop a la Font de la Pola per donar als altres companys la seva versió del què havia passat, segons la qual, ja no podien comptar amb el suport que esperaven per haver estat "capturats per la policia tots els seus contactes".

> *«Inmediatamente el procesado FRANCISCO SANCHEZ BERENGUER regresó a una fuente conocida por la Pola, sita en el término municipal de la Mura, en donde los restantes procesados, con los que en compañía volvió otra vez a esta plaza por ferrocarril y saliendo a recibirles en la Estación del Arco de Triunfo el procesado GARCÍA AVELLANEDA quien en este momento les informó de la*

detención por la policía de varios afiliados de la organización clandestina de la Confederación Nacional del Trabajo, figurando precisamente entre los mismos los encargados de facilitarles alojamiento, motivo por lo que de comun acuerdo decidieron regresar de nuevo a la mencionada fuente de la Pola del término municipal de Mura, a la que consiguieron llegar sin ninguna dificultad y en cuyos alrededores permanecieron durante algunos días».

Així doncs, els components d'aquell grup, tallat qualsevol vincle amb la Comarcal del Baix Llobregat, es van quedar ocults a la Font de la Pola, mentre que García Avellaneda i Sánchez Berenguer es quedaven a Barcelona a buscar un allotjament segur.

L'ACCIÓ DE LA CARRETERA DE BEGUES

Completament aliè a les tensions que afectaven els altres grups que suposadament havien de reforçar les seves accions, el grup del Baix Llobregat continuava operant, i engrescats pels bons resultats obtinguts en l'acció de les Costes de Garraf, ja n'estaven preparant un altre d'anàlogues característiques.

Vista del sector de la carretera de Gavà a Begues en el que va tenir lloc l'acció que es descriu. Tarjeta postal de Lucien Roisin Bésnard (1884 – 1943). Col·lecció particular.

En tal sentit, havien estat considerant que la carretera que des de Gavà puja fins a Begues, tot passant per l'ermita de Bruguers, podia ser un bon escenari pels seus plans, quan un lamentable fet imprevist va jugar en certa manera en favor seu:

El dia 26 de juny s'havia declarat accidentalment un paorós incendi forestal al massís del Garraf que va afectar els termes de Sant Pere de Ribes -on s'havia iniciat-, Sitges, Gavà i Begues, destruint nombrosos conreus i cremant 1.200 hectàrees de boscos.

Les tasques d'extinció d'aquell foc van durar quatre dies, i per tal de donar el necessari suport a les dotacions de bombers que hi treballaven es van mobilitzar forces molt diverses, entre elles la guàrdia civil, tal com ho recull la premsa del moment:

«Sitges, 30. - Los denodados trabajos llevados a cabo permanentemente durante cuatro días para localizar y extinguir el pavoroso incendio registrado en las sierras de Begas, Morella y Panadés han dado un feliz resultado, gracias a la decisión con que trabajaron la benemérita Guardia Civil secundada

activamente por numerosos obreros de la fábrica de cementos de Vallcarca y vecindario de las zonas afectadas».[92]

La guàrdia civil de la rodalia va estar participant en les tasques d'extinció fins que el foc es va poder extingir definitivament. Calia aprofitar aquella circumstància, i així, el cop que havien projectat el van donar el dilluns 30, quan els guàrdies encara estaven enfeinats apagant els darrers focus de l'incendi.

Aquell dia, passades les nou del vespre, un grup format per Luis Agustín Vicente, Manuel Andreu Cubero i José Asensio García es va apostar a la partió dels termes de Gavà i Begues, en els vessants de la muntanya de la Desfeta, entre els kilòmetres 6 i 7 de l'abans esmentada carretera.

Disposats a repetir el reeixit cop dut a terme pels seus companys la setmana anterior, els tres maquis van començar també a aturar els vehicles que anaven arribant.

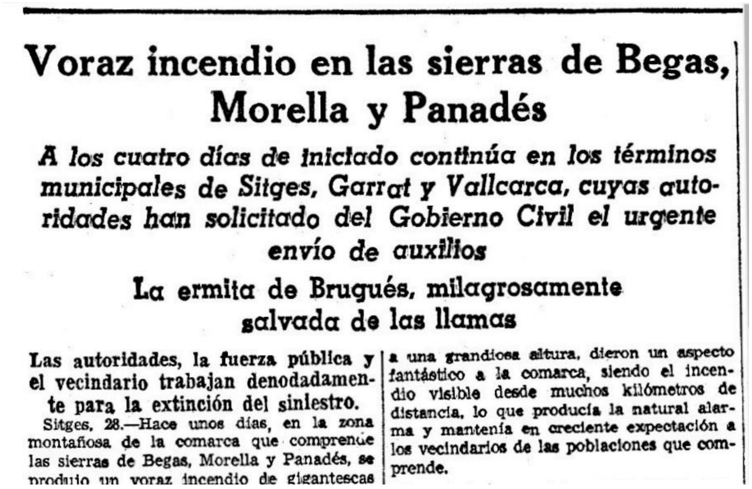

Voraz incendio en las sierras de Begas, Morella y Panadés

A los cuatro días de iniciado continúa en los términos municipales de Sitges, Garrat y Vallcarca, cuyas autoridades han solicitado del Gobierno Civil el urgente envío de auxilios

La ermita de Brugués, milagrosamente salvada de las llamas

Las autoridades, la fuerza pública y el vecindario trabajan denodadamente para la extinción del siniestro.

Sitges, 28.—Hace unos días, en la zona montañosa de la comarca que comprende las sierras de Begas, Morella y Panadés, se produjo un voraz incendio de gigantescas

a una grandiosa altura, dieron un aspecto fantástico a la comarca, siendo el incendio visible desde muchos kilómetros de distancia, lo que producía la natural alarma y mantenía en creciente expectación a los vecindarios de las poblaciones que comprende.

Els titulars dels diaris recollien la noticia d'aquell esfereïdor incendi que tan oportú va ser pels guerrillers. La Vanguardia Española del 29 de juny de 1947. P. 14.

El primer vehicle va ser un camió conduit per Demetri Vendrell Munné, un home de 51 anys que era propietari de diverses vaqueries repartides per la dreta de l'Eixample barceloní.[93] Intimidat per les armes dels assaltants, els va lliurar tots els diners que duia, consistents en 3.500 pessetes.

El segon vehicle que van aturar també era un camió. Aquest estava conduït per Ramon Pau Rigol, amo de la masia beguetana de Can Martí des del seu matrimoni, l'any 1918, amb Maria Martí Pagès, pubilla dels anteriors propietaris. Malgrat que fins i tot van arribar a escorcollar-lo, els assaltants no li van poder prendre la quantitat de 500 pessetes que duia en una butxaca dels pantalons.

El tercer vehicle assaltat va ser un turisme particular en el que viatjava Andrés Figueras Palacio, veí de l'Hospitalet i propietari, juntament amb altres membres de la seva família, d'una antiga i acreditada indústria que en una primera època s'havia anomenat Andrés Figueras y C^{a} i més tard es va dir Hijas de Andrés Figueras, consistent en una fàbrica de blanqueig, tints i aprestos que formava part de l'associació d'indústries auxiliars de la tèxtil, i estava situada a la carretera de València de Sant Martí de Provençals. Amb ell viatjava també Josep Ustrell Ripoll i alguns membres de la seva

[92] La Vanguardia Española de l'1 de juliol de 1947. P. 5.

[93] Fins la dècada dels 70, a Barcelona hi van haver unes 700 vaqueries, petites granges situades en plena ciutat on es venia llet de vaca acabada de munyir. Per qüestions de salubritat, aquests establiments es van prohibir l'any 1961 i se'ls va concedir una moratòria de 10 anys per traslladar-se fora de la ciutat. Les darreres, funcionant ja de manera il·legal, van ser tancades l'any 1984.

família. Sota l'amenaça de les pistoles, Andrés Figueras va entregar 550 pessetes en metàl·lic i dos rellotges de polsera valorats respectivament en 500 i 300 pessetes. Per la seva part, Josep Ustrell, els va lliurar 400 pessetes en metàl·lic.

La fàbrica Andrés Figueras y Cª en unes imatges publicades del llibre "Barcelona Artística e Industrial"

El següent vehicle assaltat estava ocupat per un home de 31 anys anomenat Eusebio Escarpenter Blanco, que vivia a Barcelona, en el número 330 del carrer de Mallorca i era propietari d'una coneguda fàbrica de gèneres de punt situada a la Riera Gavarra de Canet de Mar. D'ell van obtenir 350 pessetes en metàl·lic i una ploma estilogràfica valorada en 800 pessetes.

El darrer vehicle que van aturar va ser un taxi de Barcelona amb matrícula B-74346, conduït pel seu propietari, l'osonenc Joan Bori Miralpeix, que els va lliurar la quantitat de 700 pessetes en metàl·lic.

Considerant que entre el primer i el darrer dels vehicles assaltats ja havia transcorregut un temps més que raonable, els tres maquis van decidir posar fi a aquella acció, perdent-se muntanya avall en la foscor de la nit.

ELS MOVIMENTS DEL GRUP DE GARCÍA AVELLANEDA

Les gestions que van dur a terme García Avellaneda i Sánchez Berenguer per tal de trobar un allotjament que oferís unes certes garanties de seguretat per als components del seu grup no van trigar gaire a donar resultat, podent localitzar a la fi una pensió que estava situada a l'entresol del número 28 del carrer de la Lluna, entre els de Guifré i Ferlandina, la qual estava regentada per Victoria Alonso Durán, una dona de 48 anys, natural de La Fregeneda (Salamanca), que els hi havia merescut la suficient confiança.

Òbviament no s'hi podien traslladar a aquella pensió amb tot el seu arsenal, així que abans d'instal·lar-se a Barcelona, aquell grup de guerrillers va establir diversos petits dipòsits suficientment amagats dels quals s'anirien proveint per realitzar les seves futures accions.

El principal estava ocult en un bosc proper a la masia de La Mata, en el terme municipal de Mura, en un punt relativament proper a la balma on havien estat refugiats però bastant més accessible si s'hi anava des de la carretera que passava pel coll d'Estenalles. Els altres dos dipòsits els van establir en altres punts més allunyats, ja que un es trobava en un indret proper a l'estació d'Olesa de Montserrat i l'altre estava a Monistrol de Montserrat, sota unes pedres d'una casa en ruïnes que hi havia prop de l'estació.

La Masia de La Mata, prop de la qual el grup de García Avellaneda va establir un dels seus dipòsits d'armament. Fotografia de Zerkowitz en una tarjeta postal de l'època. Col·lecció particular.

Un cop instal·lats, i sentint-se segurs, ben aviat començarien a operar.

UN FET LUCTUÓS, OBRA DE DELINQÜENTS COMUNS[94]

A comançament de juliol de 1947, el policia armat de la secció de Cavalleria de l'esquadró de Barcelona Eugenio Mansilla Gómez, de 27 anys i natural de Pontillo (Badajoz), en companyia dels paisans Francisco Mañas de Arcas de 25 anys, natural d'Almeria, i Pedro Campoy García àlies "El Catalán", de 25 anys, natural de Baza (Granada), en una de les freqüents reunions que tots tres mantenien al bar Sevilla del carrer de Sant Rafael, en el cor del Barri "Xino", es van posar d'acord per tal de realizar un atracament en un establiment de Sant Cugat del Vallès, i amb tal intenció es van desplaçar a aquella localitat el dia 3 de juliol de 1947.

L'atracament va fracassar i, després de passar gairebé tota la nit amagats a la muntanya, van anar cap a Vallvidrera, on de matinada, i quan es trobaven a Casa Trampa, van despertar les sospites del sereno municipal d'aquella demarcació Salvador Agustí Navarro, que els va comminar a identificar-se, i com que només portaven com a mitjà d'identificació les cartilles de racionament, el sereno els va voler detenir, i en negar-se els tres sospitosos, va donar la veu d'alarma.

Llavors el policia Eugenio Mansilla li va etzibar cinc trets a boca de canó amb la seva pistola reglamentària, matant-lo a l'instant, i en veure que s'apropava gent, tots tres malfactors van emprendre ràpidament la fugida emparats per la foscor.

Van ser detinguts un parell de setmanes més tard, el 17 de juliol, després que Mansilla i Mañas haguessin comès un nou atracament a mà armada el dia 16 a les 9 del vespre en

[94] La Vanguardia Española del 22 de juliol de 1947 P. 10 i del 5 de febrer de 1948 P. 8, i El Faro de Ceuta del 13 de novembre de 1947 P. 3.

una botiga de queviures del carrer de Ganduxer número 74, on es van apoderar de 500 pessetes.

Tots tres atracadors acabarien sent jutjats en un consell de guerra celebrat l'11 de novembre d'aquell mateix any, de resultes del qual Eugenio Mansilla, que va ser sentenciat amb la pena capital, va ser executat el 3 de febrer de 1948 i els seus dos companys, Mañas i Campoy, van haver d'acomplir sengles penes de presó.

EL REFERÈNDUM DE LA LLEI DE SUCCESSIÓ

Davant la necessitat de suavitzar la pressió de les democràcies occidentals, el franquisme va organitzar un aparent rentat de cara que el permetés perpetuar-se a base de presentar la seva imposada continuïtat com si es tractés del resultat de l'expressió sobirana del poble.

Full volant emès pel govern encoratjant a participar en aquell referéndum. Col·lecció particular.

En tal sentit s'havia dictat el 8 de juny de 1947 un decret pel qual es sotmetia a referèndum un Projecte de Llei aprovat per les Corts Espanyoles que fixava les normes per a la Successió a la Prefectura de l'Estat.

El 6 de juliol d'aquell mateix any es va convocar els espanyols a les urnes i com no podia ser de cap altra manera, el nou text legal va ser clamorosament acceptat pel noranta-tres per cent dels votants.

Les coaccions que el règim va utilitzar per obligar a votar van ser múltiples: en els treballs s'exigia un certificat justificatiu d'haver votat, que també era exigit per l'obtenció d'un salconduit per viatjar per l'interior d'Espanya, ja que sense aquest document, estès pels ajuntaments o les comissaries de policia, no es podia transitar pel país.

Segons les sempre discutibles xifres oficials, al referèndum celebrat dilluns 6 de juliol de 1947 hi van votar 15.219.565 espanyols, el 89% del cens, dels quals 14.145.163, el 93%, van votar "SI"; 722.656 (el 4,7%) van votar "NO" i hi va haver 351.746 (el 2,3%) vots en blanc o nuls.[95]

---

[95] PRESTON, Paul: Un poble traït... Op. Cit. P520.

Com a conseqüència, el BOE de 27 de juliol de 1947 va publicar la Llei de Successió a la Prefectura de l'Estat en la que es disposava que Espanya, com a unitat política, era un Estat catòlic, social i representatiu, que d'acord amb la seva tradició, es declarava constituïda en Regne. La Prefectura de l'Estat li corresponia al "Caudillo"de la Croada i generalísimo dels Exèrcits Francisco Franco Bahamonde, i que, en cas de vacant, els poders de la Prefectura de l'Estat els assumiria un Consell de Regència.

També es va preveure el possible retorn de la monarquia borbònica (cal no oblidar que una part considerable dels integrants del "Movimiento" eren monàrquics) i així, en qualsevol moment el Cap de l'Estat podria proposar a les Corts la persona que segons ell hauria de ser cridada al seu dia a succeir-lo, a títol de Rei o de Regent, amb les condicions exigides per aquesta Llei.

El candidat proposat havia de ser un home, espanyol, haver complert l'edat de trenta anys, professar la religió catòlica, posseir les qualitats necessàries per a l'acompliment de la seva alta missió i jurar les lleis dictades pel franquisme: el Fur dels Espanyols, el Fur de Treball, la Llei Constitutiva de les Corts; la present Llei de Successió, la del Referèndum Nacional i qualsevol altra que, des de llavors fos promulgada, així com, sobretot, jurar lleialtat absoluta als principis del "Movimiento".

UNA ACCIÓ A SANT JUST DESVERN

El mateix dia en que s'havia de celebrar aquella tremenda farsa electoral de marcat caràcter continuista, poc abans del trenc d'alba tenia lloc una nova acció dels maquis baixllobregatins.

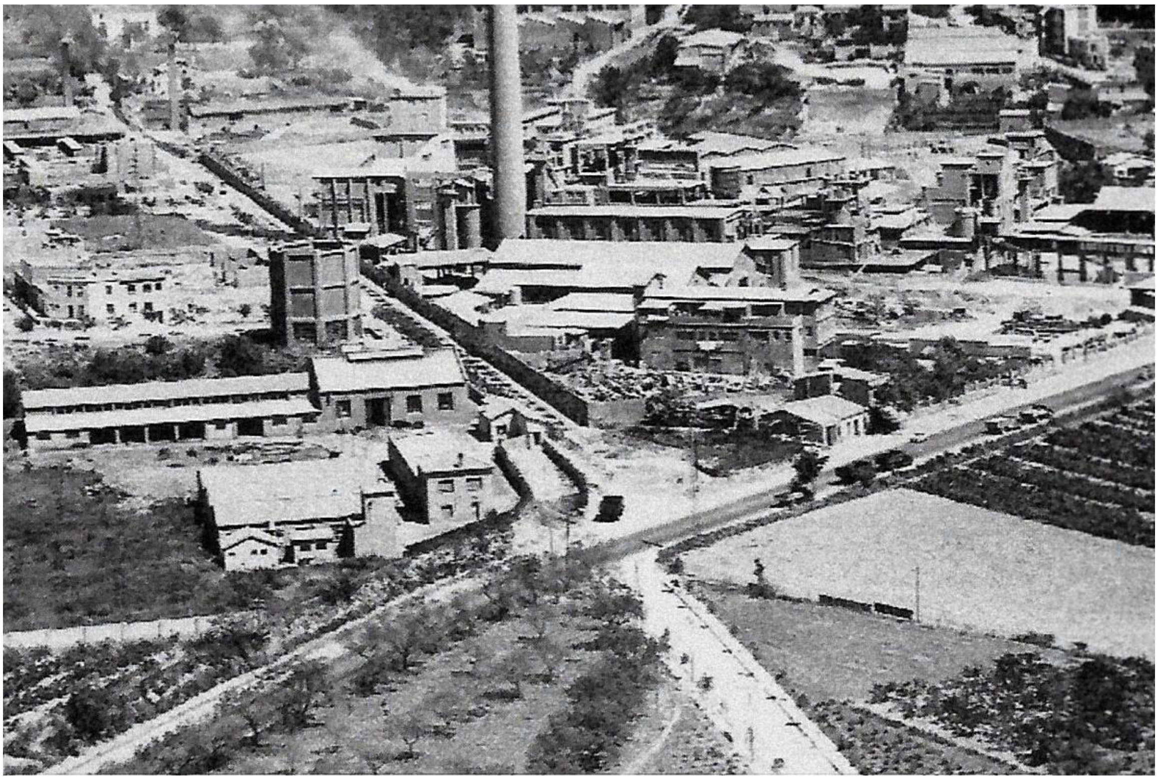

L'indret dels Quatre Camins, situat a la carretera N-II al seu pas per Sant Just Desvern, a tocar de la fàbrica de ciment Sanson. Fotografia: ICGC.

El tram de carretera entre Sant Just i Sant Feliu, tant la primera baixada que anava des de Can Modolell fins al torrent del Pont Reixat, com la segona, que des dels Quatre Camins resseguia la tàpia de la Torreblanca fins arribar a creuar la riera de Sant Just i trobar les primeres cases de Sant Feliu, sempre havia estat un indret realment solitari, escenari d'emboscades durant la Guerra del Francès i de constants assalts de bandolers al llarg de tot el segle XIX.[96]

Potser per aquest motiu, els components del grup del Baix Llobregat van triar per al seu següent cop econòmic els Quatre Camins, un indret situat gairebé al costat de la fàbrica de ciment, on l'antic camí de Sant Just a Sant Joan i Cornellà creua la carretera, ja que també en aquell temps aquell punt seguia sent un lloc bastant solitari, especialment durant la nit, en que l'activitat de la fàbrica disminuïa i els pocs treballadors que vivien a les casetes annexes ja estaven tancats a casa.

Esteve Noguera Furriol en una fotografía de l'any 1941. Imatge: FamilySearch

La matinada del diumenge 6 de juliol de 1947, un escamot format per José Plazas Aparicio, Fernando Maraña Falcón, Cristófol Castellví Sabaté, José Asensio García i Manuel Andreu Cubero[97] es van apostar en aquell lloc disposats a anar assaltant els vehicles que s'hi anessin acostant, tot seguint el que ja havia passat a ser el seu més habitual "modus operandi".

El primer vehicle que va arribar a aquell punt era un cotxe estranger, amb matrícula de Nova York. El conduïa Esteve Noguera Furriol, un home de 55 anys, vidu, que havia nascut a la Garriga i que de ben jove havia emigrat a Mèxic, passant després als Estats Units, on residia des de l'any 1916, havent obtingut finalment la ciutadania estatunidenca l'any 1942. Establert a Nova York s'havia llaurat una certa posició econòmica treballant com a sastre, arribant a tenir diversos locals als districtes de Queens i el Bronx.

Després d'un parell de setmanes de travessia marítima, havia arribat a començament de juny i tenia previst tornar altre cop als Estats Units el 5 d'agost en el vaixell Marqués de Comillas, que havia de sortir de Bilbao. En aquells moments estava fent un petit viatge per tal de visitar la terra on havia nascut, acompanyat per alguns familiars seus que havia retrobat.

[96] Vegeu OCHOA GONZALEZ, Juli: *Jaume Montserrat i el seu temps. La turbulenta trajectòria vital d'un bandit i guerriller santjustenc a través de les cròniques de l'època*. PP. 38 – 41. Consultable a: https://n9.cl/ab5r9

[97] Segons les declaracions dels participants, l'escamot estava format per aquests cinc guerrillers, tot i que els testimonis de les víctimes fan referència a sis assaltants. En tot cas, d'aquest possible sisè component del grup no ha transcendit el nom.

L'atzar va fer que aquella matinada creués Sant Just per la carretera, esdevenint el primer dels automòbils que els maquis baixllobregatins van aturar. Amb les cares cobertes amb mocadors i amenaçant-lo amb les seves pistoles, els assaltants li van prendre 3.000 pessetes, però el més greu per ell va ser que aquell ensurt i els posteriors tràmits a les dependències policials li havien esguerrat qualsevol possible bon record d'aquell viatge.

El següent vehicle va arribar quan els guerrillers encara retenien el primer cotxe.

En ell viatjava l'industrial barceloní Vicente Flores Barba, que viatjava acompanyat per la seva esposa, Josefina Mas Giner i era propietari de la indústria electrònica Ibero Componentes S.A., situada al carrer de Villamarí número 106 – 108, dedicada a la fabricació, entre altres, dels coneguts aparells de ràdio de la marca De Wald.

D'aquest segon vehicle els assaltants van obtenir 700 pessetes en metàl·lic a més d'un rellotge i un joc de ploma estilogràfica i llapis valorats en conjunt en 850 pessetes.

Considerant que era molt arriscat perllongar la permanència en aquell lloc, els assaltants van deixar marxar els cotxes i es van fer fonedissos pels diversos camins que sortien d'aquell punt.

A partir d'aquesta acció, tant José Plazas Aparicio com Fernando Maraña Falcón deixaran d'operar en el grup de maquis baixllobregatins, seguint cadascun d'ells el seu propi camí.

L'ACCIÓ DE LA FONT DEL LLEDONER

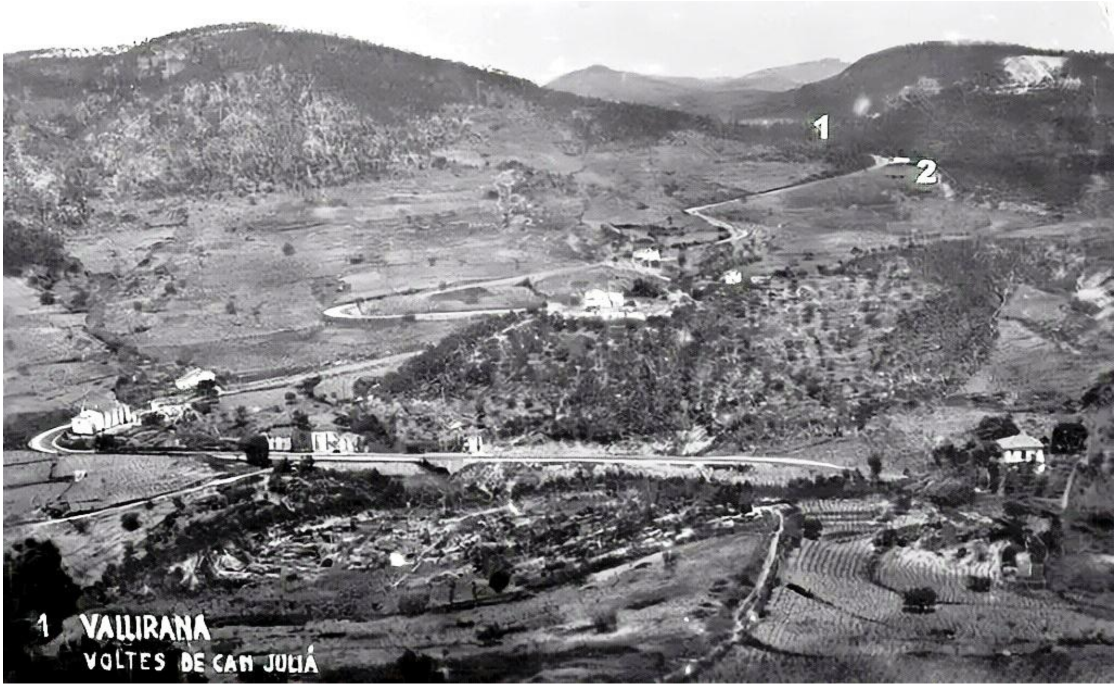

L'escenari dels fets: En primer lloc es poden apreciar les Voltes de Can Julià, i al seu capdamunt l'emplaçament de la Font del Lledoner, marcat amb el número 1, i la casella dels peons caminers, marcat amb el número 2. Imatge: Targeta postal d'època. Col·lecció particular.

L'indret de Sant Just Desvern on els maquis comarcals havien dut a terme el seu darrer cop havia resultat ser potser massa cèntric i això els havia aconsellat avortar aquella operació molt abans del que d'entrada haurien volgut. Ja en retirar-se anaven pensant que la propera acció s'hauria de fer en un punt més aïllat, per l'estil d'aquells reeixits precedents de les Costes de Garraf o la carretera de Begues.

Així doncs, per la següent acció, prevista pel dimecres 9 de juliol, van triar un lloc que per la seva similitud amb aquells altres dos, els va semblar prometedor.

El punt escollit estava situat a Vallirana, era el tram de la carretera N-240 de Barcelona a València comprès entre el capdamunt de les voltes de can Julià i el pont del Lledoner, una mica més enllà d'una casella de peons caminers, tot anant en direcció al coll d'Ordal.

El lamentable aspecte de deixadesa que ofereix actualmente la Font del Lledoner, escenari dels fets que es descriuen. Fotografia: DIBA.

Aquell dia, al voltant de dos quarts de deu del vespre hi van fer cap els guerrillers Luís Agustin Vicente, Manuel Andreu Cubero, José Asensio García i Julián Núñez Gil, els quals, en arribar a les immediacions del punt escollit, es van trobar que ja hi havia un camió aturat en aquell lloc.

Efectivament, el camió en qüestió era un vehicle de transport i repartiment de l'empresa barcelonina Industrias Frigoríficas de Alimentación, més coneguda per la seva marca comercial Frigo, els principals gelats que es venien en aquella època. Pel que es veu, el motor d'aquell camió s'havia escalfat mentre pujava pels revolts de la carretera, i els dos empleats que el portaven, Luís Rodríguez Rodrigo i José Amela Sales, l'havien hagut d'aturar al costat d'una font, l'anomenada Font del Lledoner, que raja pràcticament al costat de la carretera.

En aquells moments, els dos treballadors estaven posant aigua al radiador del vehicle quan van ser sorpresos pel grup de maquis, els quals es van presentar brandant les pistoles al temps que s'identificaven com a guerrillers de la República. Immediatament els van exigir tots els diners que portessin, instruccions que van obeir al moment els del camió, lliurant-los els diners que portaven, consistents en 700 pessetes, sobre les quals

els van aclarir que no eren de la seva propietat particular, sinó de l'empresa per a la qual treballaven.

En aquell precís moment van veure com s'apropava un segon camió, aquest carregat amb peix, que, com l'anterior, també anava en direcció a Vilafranca.

Els assaltants li van fer immediatament senyals per tal que s'aturés, però el seu conductor, lluny de fer-los cas, va accelerar i amb un cop de volant va fer el gest d'envestir-los, marxant d'aquell lloc a tota la velocitat possible.

Els guerrillers li van respondre efectuant alguns trets amb les seves armes, però aquell vehicle es va perdre ràpidament en la nit en direcció al coll de l'Ordal.

Suposant que a la primera ocasió possible aquell conductor donaria part a algun dels molts controls de la guàrdia civil que hi havia a les carreteres, els guerrillers van abandonar immediatament el lloc dels fets, tornant a Barcelona a peu i camp a través.

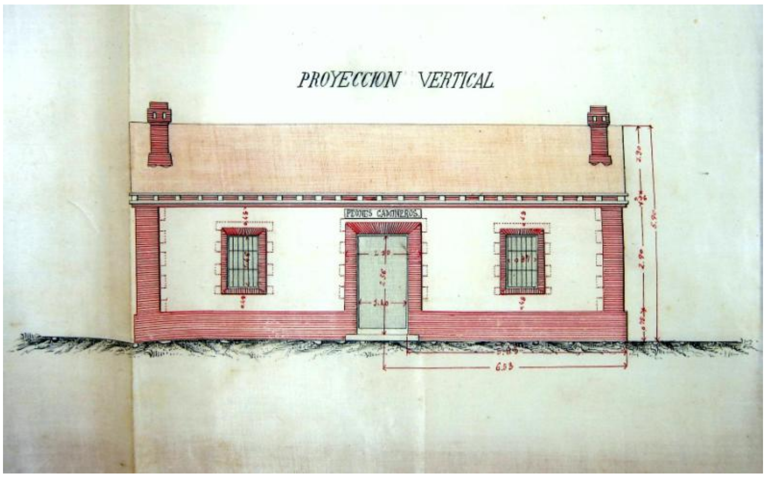

Les antigues caselles dels peons caminers, situades estratègicament al costat de les carreteres. Disseny de l'arquitecte Lucio del Valle (1815-1874).

No anaven desencaminats els maquis baixllobregatins al suposar que l'ocupant del segon camió avisaria la guàrdia civil en la primera ocasió en que això li fos possible. I així va ser. Oportunament alertats, els hi va faltar temps per a personar-se en l'escenari dels fets.

Tot just arribats, els guàrdies civils van localitzar en aquelles immediacions un jove ciclista, de nom Francisco Cañada Hernández, el qual, atesa la seva poc justificable presència a aquelles hores en aquell escenari, va carregar en principi amb tots els neulers.

No tenint prou amb aquella detenció, els guàrdies civils van detenir també Joaquin Carmona González, de 60 anys, natural de Madrid, peó auxiliar del Ministeri d'Obres Públiques que vivia en la casella de peons caminers que es trobava uns centenars de metres més avall del lloc dels fets, i Avelino Rosell Peña, de 51, natural de Puente Arce (Santander), també peó de camins i habitant de la casella que estava situada més avall, en terme de Vallirana.

Carmona va declarar que efectivament, havia estat testimoni del que acabava de passar, i que en acabar, els guerrillers que es retiraven el van amenaçar dient-li que guardés silenci. Rosell, per la seva part, es va limitar a dir que ell no havia vist res.

Pel que fa al jove ciclista també detingut, en posteriors investigacions es va esbrinar que feia un cert temps que s'havia escapat de casa seva per tal d'anar a buscar feina, i que havia fugit muntat en aquella bicicleta, que era de lloguer i estava valorada en 500 pessetes, la qual era propietat d'un tal Andrés Morales Mora. Aquest motiu va ser suficient perquè aquell jove aventurer fos engarjolat i reu en un consell de guerra per terrorisme, en el qual, afortunadament, només resultaria condemnat a indemnitzar el propietari amb el valor de la bicicleta sostreta.

L'EXECUCIÓ D'ELISEU MELIS

El comissari Eduardo Quintela, cap de la brigada Politico-Social de Barcelona, sempre havia preferit mantenir un embrió organitzat de la CNT a canvi d'estar perfectament informat dels seus moviments, ja que això li permetia anar coneixent les intencions dels seus membres, especialment les d'aquells grups d'acció que s'escapaven del control orgànic, no important-li tant els aspectes merament sindicalistes d'aquella organització que perseguia.

Eliseu Melis Díaz, el doble agent al servei de la policía que va ser executat per un escamot del M.L.R. Fotografia: Anarquismo en Imágenes.

Eliseu Melis Díaz era un veterà militant de la CNT i de la FAI. Afiliat al Sindicat Fabril i Tèxtil de Barcelona, havia col·laborat amb el diari Solidaritat Obrera i havia format part del grup Cultura, adherit a la FAI. A la fi de la guerra no va poder fugir a França, tornant a Barcelona, on aviat va caure en mans de la policia, juntament amb el també cenetista Antoni Seba Amorós. Tots dos van ser requerits per Quintela, qui els obligà a escollir entre col·laborar amb la policia o enfrontar-se a un piquet d'execució.

La primavera de l'any 1939 Eliseu Melis va marxar a França i exposà el seu cas a la direcció de la CNT a l'exili, oferint-se com a agent doble, però no li van donar cap solució, tornant a Barcelona l'agost de 1940 .

La seva principal tasca al servei de Quintela va consistir en captar-se la confiança dels seus companys per tal de poder anar desarticulant periòdicament l'organització clandestina, concretament en aquells moments en que el seu nivell de desenvolupament era considerat alarmant per les autoritats governamentals.

Tot i la caiguda de nombrosos militants a l'agost de 1941 i a les sospites que això havia despertat entre molts dels seus companys, Eliseo Melis va aconseguir ser elegit secretari general de Catalunya de la CNT en una assemblea que va tenir lloc a Las Planas el 1942.

Finalment, conscients de l'extrema perillositat d'aquest personatge, des del Moviment Llibertari de Resistència es va enviar un grup d'acció que rebia el nom de Talión i que estava format per José Pareja Pérez "El Roset", Antoni Gil Oliver, Ramon González

Sanmartí "El Nano de Granollers", José Villegas Izquierdo i Pere Adrover Font "El Iaio", que el van tirotejar a la sortida d'un bar de la plaça del Bonsuccés el dia 12 de juliol de 1947. Ferit, Eliseu Melis va poder fugir fins a la Casa de la Caritat, davant de la qual el van poder rematar. En aquell tiroteig també va resultar ferit el guerriller José Pareja Pérez, el qual també moriria quatre hores més tard a l'hospital de Sant Pau.

Aspecte actual del bar de la plaça del Bonsuccés a les portes del qual va ser tirotejat el confident Eliseu Melis. Fotografia: Betty W. (Tripadvisor).

Amb la mort de Melis, el M.L.R. va fer aparició de manera pública mitjançant una declaració que anava adreçada al poble en la que a més de fer una vetllada menció dels dos grups procedents de Tolosa que s'acabaven d'infiltrar, comentava l'execució d'Eliseu Melis amb aquestes paraules:

> *«En adelante, al terrorismo gubernamental responderemos con el terrorismo popular. A las balas homicidas de los pistoleros uniformados responderán las pistolas y las ametralladoras del M.L.R. A los delatores, los hombres del M.L.R. los ajusticiarán en la calle, en sus casas, donde los encuentren... cual alimañas; como han ajusticiado ya al primero, el fatídico Elíseo Melis, de triste memoria, el 12 de julio, a las 13 horas, en la calle Montalegre de Barcelona».*

Solidaridad Obrera, l'òrgan oficial de la CNT, es va despatxar a gust donant la notícia:

> *«EL CAMINO DE LOS TRAIDORES.*
> *Eliseo Melis, muerto a tiros en Barcelona.*
> *El domingo dia 13, la noticia corrió como la pólvora. Al principio no lo creímos; pero finalmente hubimos de rendirnos a la evidencia. La noticia era cierta. El sábado día 12 de julio de 1947, el traidor y confidente de la policía Eliseo Melis terminó su miserable y cobarde existencia.*
> *Eliseo Melis había blasonado durante muchos años de militante revolucionario. Pero su temple era blando y viscoso, su corazón débil y su conciencia fácil a la doblez y la traición. Y falló. El triunfo de Franco y la falange rindió su leve resistencia espiritual. Desde entonces pasó al campo de los traïdores y los confidentes, al servicio del régimen que verbalmente había combatido durante muchos años.*
> *Eliseo Melis no era simplemente un confidente. Su influencia en los medios policíacos, su cínico descaro y su habilidad lo habían convertido en el símbolo*

de la confidencia. Su muerte tampoco es la de un traidor cualquiera. Es un ejemplo y una advertencia amenazadora.
Los demás traïdores y confidentes no deben olvidar esta advertencia. Deben saber que tarde o temprano el fin de los traïdores es inexorablemente la muerte infamante.
Con la C.N.T. no se juega impunemente».[98]

Coincidint gairebé en el temps amb l'execució d'Eliseo Melis, el M.L.R. havia planejat també el segrest del cap principal de la Brigada Político-Social de Barcelona, Eduardo Quintela. Des del mes d'abril de 1947 se seguien les seves passes i es va decidir que es faria a les immediacions de l'avinguda de Sant Antoni Maria Claret i del carrer del Trobador, ja que Quintela, encara que variava sovint de camí, sempre passava per aquell punt elegit per anar a casa seva, situada en el carrer de la Vinya, a la barriada del Carmel. Aquell atemptat, però, no es va poder dur a terme per causa de les detencions que la policia va fer el 8 d'agost de 1947 entre els components de les Joventuts Llibertàries.[99] Tot i que en aquella ocasió no es va poder realitzar, el projecte no va caure en l'oblit.

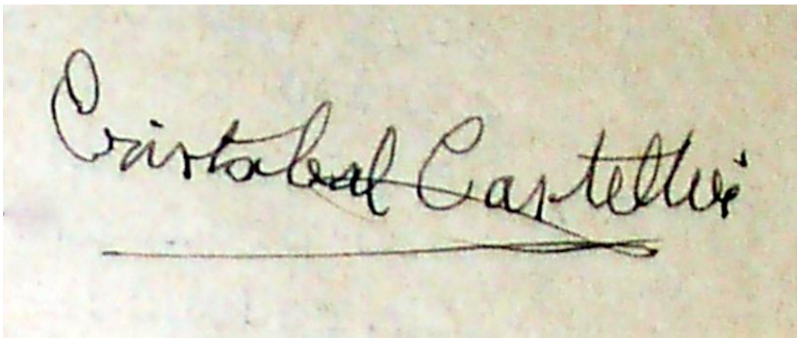

Signatura autógrafa de Cristòfol Castellví, assidu participant en els assalts que es van realizar a la carretera de Santa Creu d'Olorda. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer.

ALTRA VEGADA A LA CARRETERA DE SANTA CREDU D'OLORDA

Una setmana després del poc airós episodi de la Font del Lledoner, el grup de maquis del Baix Llobregat tornaven a operar en un terreny que els era sobradament familiar: la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei al seu pas per Santa Creu d'Olorda.

Així, el dimecres 16 de juny, entre les 5 i les 6 de la tarda, Luís Agustín Vicente, acompanyat per Manuel Andreu Cubero i Cristòfol Castellví Sabaté, atracaven en aquell lloc un cotxe que estava ocupat per un matrimoni, apoderant-se de vuit-centes pessetes en metàl·lic i dos rellotges. Poc abans de deixar-los marxar, però, Cristòfol Castellví s'ho va repensar i va tornar als seus propietaris els dos rellotges i cinquanta o cent pessetes.

L'endemà, divendres 11, tornaven a mig matí al mateix lloc, aquesta vegada acompanyats per José Asensio García, i aturaven un cotxe que conduïa un home de 39 anys anomenat Fernando Viñas Cortina acompanyat de dos fills seus, de curta edat.,

Fernando Viñas, juntament amb la seva esposa Teresa Oms Mans, amb la qual s'havia casat al poc d'haver acabat la guerra, era propietari de la firma Oms y Viñas SRC, amb seu social al Passeig de Gràcia número 113, una empresa que llavors era la principal del

[98] Solidaridad Obrera núm. 31. Agost de 1947. P. 3.
[99] PAZ, Abel.: *El Anarquismo contra*... Op. Cit. P. 250.

seu sector, dedicada al subministrament integral de materials per l'hostaleria, amb línies pròpies de vaixella, cristalleria, coberts i mobiliari especialitzat.

Sota l'amenaça de les pistoles de Luis Vicente i Cristòfol Castellví, l'assaltat els va fer entrega de 1.800 pessetes que portava, mentre que els altres dos maquis, separats d'ells uns quants metres, vigilaven l'entorn.

Encara, aquesta vegada en data indeterminada, els guerrillers van tornar a provar sort en aquella carretera. En aquella ocasió hi van anar Luis Agustín Vicente, Manuel Andreu Cubero i Cristòfol Castellví, però al poc d'haver arribat es van haver de retirar ràpidament en detectar la presència de la guàrdia civil.

UN COP CONJUNT DELS DOS GRUPS VINGUTS DE TOLOSA

Anteriorment hem pogut veure les trajectòries seguides pels dos grups que havien estat enviats des de Tolosa, el primer dels quals havia arribat íntegrament i després d'una estada a la Font de la Pola, ara ja estava assentat a Barcelona, mentre que del segon només havien arribat al seu destí dos elements, Manuel Ruiz Morandeira i Felipe Langa Heras.

Santa Maria de Martorelles, escenari del cop econòmic que van realitzar conjuntament els integrants dels dos grups vinguts des de Tolosa. Targeta postal de l'època. Col·lecció particular.

Aviat, però, aquests dos elements van establir contacte amb els membres de l'altre grup, tal com ho confirma Langa en la seva declaració:

> *«RUIZ, por su parte tomó contacto con los del otro grupo que saliera de Toulouse antes que ellos, grupo del que hacía de jefe un individuo algo cojo y de cierta edad a quien por ello designaron por el remoquete de "Cojo Viejo" y fué el dicho RUIZ el que hizo a tal grupo la presentación del que declara».*

Establert el contacte, el dijous 17 de juliol els membres dels dos grups van dur a terme una acció conjunta.

Aquell dia, Pedro León García Avellaneda, Pedro Antonio Vicente Baraza i Saturnino Sanz Velilla, membres del primer grup, juntament amb Manuel Ruiz Morandeira i Felipe Langa Heras, del segon grup, es van encaminar a la localitat de Santa Maria de Martorelles, en el Vallès Oriental, atracant en aquella població la botiga de queviures

regentada per Josep Riulas Prat, de seixanta anys d'edat, el qual, intimidat per les armes de foc que esgrimien els assaltants, els va entregar els diners que en aquell moment tenia al calaix del mostrador, i que totalitzaven 1.500 pessetes.[100]

No hi ha constància de que després d'aquesta acció puntual, uns i altres tornéssin a operar plegats.

L'ACCIÓ DELS BRUCS

Disposats a continuar amb la línia dels cops econòmics que, a banda dels seus efectes mediàtics els havia anat proporcionant fins llavors un més que raonable fons de maniobra, els guerrillers baixllobregatins es van preparar a dur a terme un nou assalt.

Aquesta vegada el lloc que havien escollit estava relativament lluny dels seus escenaris habituals, a cosa d'una seixantena de kilòmetres. Es tractava d'un indret, solitari com tots els anteriors, situat a l'alçada del kilòmetre 571 de la carretera N-II, més o menys a l'alçada de Sant Pau de la Guàrdia, tot just al capdamunt dels conegudíssims revolts del Port dels Brucs.[101]

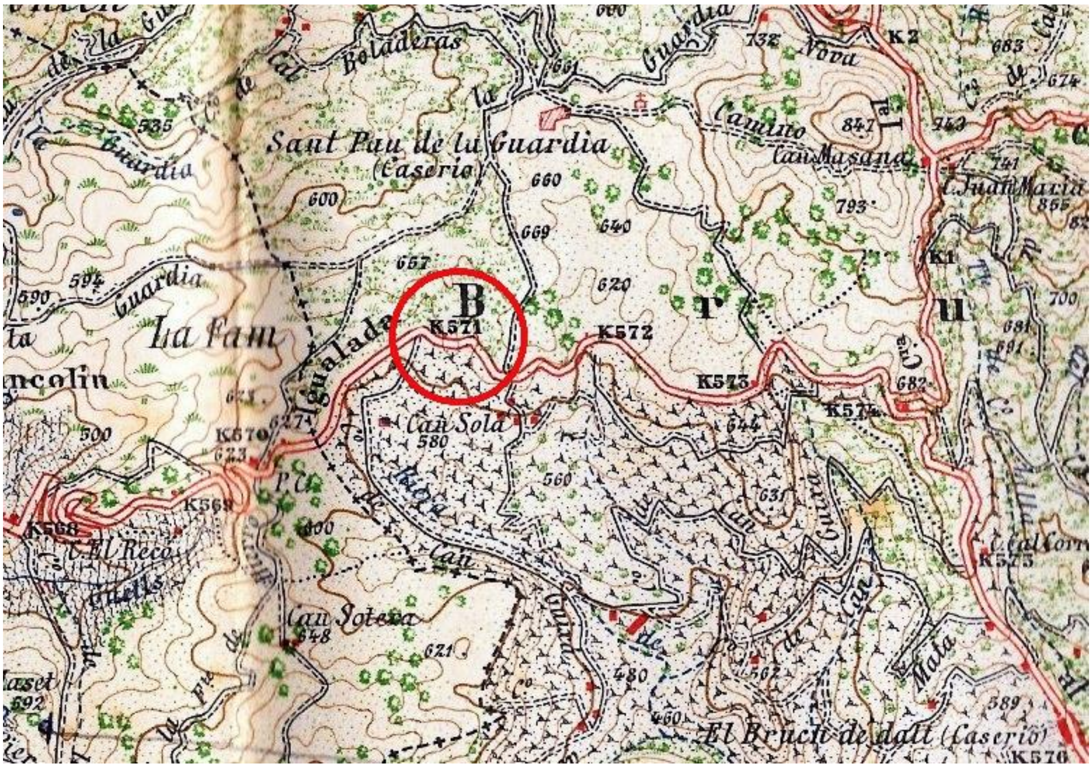

Situació del punt on va tenir lloc l'acció dels Brucs. Anotació de l'autor sobre el mapa "Igualada" 1/50.000, full núm. 391 de l'Instituto Geográfico y Catastral. 2a edició, 1950.

[100] Evidentment desinformat, el general de la guàrdia civil Francisco Aguado situa aquesta acció a la població baixllobregatina de Martorell (Vegeu AGUADO SÁNCHEZ, Francisco: *El maquis*...Op. Cit. P. 259), una dada que altres autors han anat repetint posteriorment sense haver-la contrastat.

[101] Aquest port i els seus tancadíssims i costeruts revolts van ser fins l'any 1975, en que s'inaugurà el túnel dels Brucs, un autèntic malson per tots els vehicles, especialment els camions, ja que constituïa un lloc de pas obligat per tothom que circulés per aquella carretera que, a l'enllaçar Madrid i Barcelona, era la principal de l'estat.

Així, el dissabte 19 de juliol, Luís Agustín Vicente, Cristòfol Castellví Sabaté i José Asensio García van agafar un tren dels Ferrocarrils Catalans fins a l'estació de Martorell-Enllaç on van transbordar a un altre que els deixaria a Monistrol de Montserrat. Ja a Monistrol van continuar a peu tot vorejant aquell imponent massís muntanyós fins a situar-se a l'altra banda, en el coll de Can Maçana, des del qual anirien a trobar, després d'aquella llarguíssima caminada, la carretera N-II en la que estava l'indret que havien escollit.

Un cop situats, cap a les 10 del vespre van començar a aturar vehicles.

El primer va ser un cotxe particular amb matrícula de Sevilla que, havent acabat de remuntar els sinuosos revolts de la carretera, circulava en direcció a Barcelona.

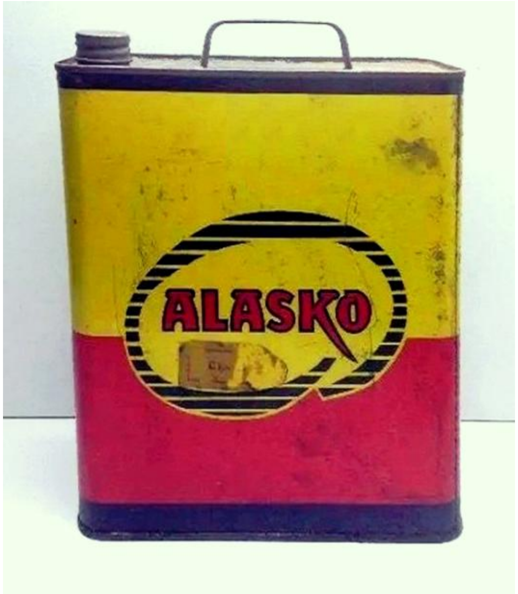

Una llauna d'oli lubrificant Alasko, comercialitzat per la firma Viuda de Jaime Sala Sala, propietat de Mercè Roca i Ramon Sala. Col·lecció particular.

En ell viatjava el jove industrial targarí afincat a Barcelona Ramon Sala Roca, que anava acompanyat per la seva mare, Mercè Roca Sangrà, amb la que compartia la propietat d'un lucratiu negoci de comercialització de pintures, lubrificants i olis industrials amb seu al carrer de Mallorca número 237, de Barcelona, essent els distribuïdors oficials de la llavors acreditada marca d'olis lubrificants Alasko. Amb ells també viatjava un tercer ocupant, de nom José Delgado Gómez, el qual va ser igualment desposseït del que portava, obtenint de tots tres la quantitat de 1.000 pessetes en metàl·lic juntament amb diversos objectes de valor taxats en unes 14.400 pessetes.

El segon cotxe va ser un automòbil Fiat amb matrícula de Madrid, sobre el qual no hi ha cap dada pel que fa als seus ocupants o al possible valor del que els hi va ser sostret, atès que en acabar aquell episodi van marxar immediatament i mai van formular cap denúncia.

Altre tant va passar amb els dos vehicles següents, dos camions que també van marxar immediatament del lloc dels fets sense denunciar posteriorment aquell robatori del qual havien estat víctimes.

No va ser aquet l'únic cas. El comissari Eduardo Quintela, tenaç perseguidor dels maquis, prou que ho comenta:

> *«En algunos casos no se ha conseguido establecer los nombres de los perjudicados porque no consta en esta Oficina de Policia telefonema o denuncia y porque los ladrones relatan los hechos con detalle, pero ignoran como se llamaban los robados».*

Sense cap dada que permeti afirmar-ho, aquest aparentment poc comprensible comportament posterior per part dels ocupants d'alguns dels vehicles assaltats, especialment els camions, podria guardar algun tipus de relació amb el nombrós tràfec irregular de mercaderies que es donava en aquell temps.

Com a conseqüència del règim autàrquic imperant, el sector agrari espanyol estava subjecte en els anys 40 a una àmplia intervenció estatal. Els preus estaven fixats per l'estat i el consum estava controlat a través d'un rígid sistema de racionament. Aquesta situació va tenir com a conseqüència directa l'aparició d'un potent mercat negre, tot i l'aparent esforç del règim per impedir-ho a través de la "Comisaria General de Abastecimientos y Transportes". El mercat negre va ser una realitat quotidiana que es va mantenir fins a ben entrada la dècada dels cinquanta, constituint en el fons una forma d'acumulació de capital i enriquiment al marge de la legalitat vigent que va beneficiar principalment la gran burgesia agrària i comercial i fins i tot una gran part de la burocràcia del règim.

El cinquè vehicle que l'escamot de maquis va aturar aquella nit era també un camió que a l'arribar al lloc dels fets s'havia hagut de detenir en trobar que aquell embús li barrava el pas, fent-ho precisament en el moment en que els guerrillers ja estaven a punt de donar per finalitzada aquella operació i es disposaven a deixar marxar tots aquells vehicles.

Mentre Luis Agustín Vicente es quedava a acabar de desvalisar l'últim dels camions que havien aturat, Cristòfol Castellví i José Asensio es van dirigir cap al que acabava d'arribar, encanyonant immediatament els ocupants de la cabina amb les seves pistoles, i la seva sorpresa va ser majúscula quan es van adonar que aquelles noves víctimes eren policies.

La caserna de Belchite, a la plaça d'Espanya, i al seu costat, fent cantonada amb el carrer de Tarragona, l'economat de la policía armada al qual portava queviures el camió assaltat als Brucs. Tarjeta postal de l'època. Colecció particular.

Efectivament, aquell camió estava adscrit a l'economat que la policia armada tenia a Barcelona, a la cantonada de la plaça d'Espanya amb el carrer de Tarragona, al costat mateix de la caserna de Belchite, i en ell viatjaven quatre guàrdies que no anaven uniformats, sinó vestits amb granotes de treball, i que transportaven queviures per l'esmentat economat. Tots ells anaven desarmats, llevat del seu oficial, que portava una pistola.

A la cabina del camió anaven el caporal Vicente Gago, que era el conductor, i el tinent Jesús Puyolés Tella, que en veure aproximar-se els guerrillers va amagar ràpidament la pistola que portava. Aquella estratagema, però, no li va servir de res, ja que Castellví va pujar a la cabina i va trobar immediatament l'arma, apoderant-se d'ella.

En aquell moment va arribar Luis Agustín Vicente, que ja havia acabat amb el camió anterior, i ja junts van fer baixar del vehicle tant els dos ocupants de la cabina com els altres dos guàrdies, que viatjaven a la caixa, prenent-los les carteres a tots quatre.

Després d'aquell vehicle, els guerrillers ja no en van aturar cap més i es van retirar d'aquell lloc tornant a peu cap als seus respectius domicilis eludint en tot moment les carreteres, en una nova caminada que els ocuparia tota la nit.

Aquell poc honrós episodi no va suposar en absolut cap baldó en el full de serveis del tinent Puyolés, el qual, tot just cinc mesos després d'aquest fet va ser ascendit a capità[102], grau amb el qual es jubilaria l'any 1965.

Pel que fa a la pistola, se la va acabar quedant en Luís Agustín Vicente.

Luís Agustín Vicente va acabar quedant-se amb la pistola del tinent de la policía.

ELS CONTACTES DE RUIZ I LANGA: WENCES "EL MAÑO"

Manuel Ruiz Morandeira i Felipe Langa Heras, els dos únics elements del segon grup enviat des de Tolosa que havien arribat al seu destí, no havien romàs inactius. Recordem, per exemple, que en el seu moment havien manifestat als companys de la Comarcal del Baix Llobregat que ells dos ja tenien els seus propis medis per aconseguir allotjament.

Després d'haver contactat i posteriorment col·laborat amb els membres de l'altre grup en el cop econòmic que aquells van donar a Santa Maria de Martorelles, potser per considerar que aquells companys ocasionals ja constituïen un grup sufiucientment

[102] Diario Oficial del Ministerio del Ejército del 30 de desembre de 1947. P. 1.215.

cohesionat, van mirar d'obrir-se en altres direccions i establir noves connexions, i és així com van entrar en contacte amb Wences “el Maño”, que havia arribat feia poc a Barcelona.

Wenceslao Jiménez Orive havia nascut el 28 de gener de 1922 a Gijón, era el major de quatre germans. Sent encara un nen es va traslladar amb la seva família a Saragossa, ja que el seu pare, ferroviari, havia estat destinat a la capital aragonesa. Aquest, militant anarcosindicalista, era secretari del Sindicat de Ferroviaris de la CNT de Saragossa.

El maquis Wenceslao Jiménez Orive. Imatge: Anarcopedia.

En els primers dies d'agost de 1936, quan el seu pare feia el servei d'interventor entre Saragossa i Canfranc, va ser detingut, baixat a l'estació de Jaca i afusellat pels feixistes al costat d'altres companys confederals a les afores de la ciutat. Quan va esclatar la contesa, Wenceslao estudiava disseny a l'Escola Industrial, però més tard va abandonar els estudis per no haver de afiliar-se a la Falange, posant-se a treballar de ferroviari.

Militant inicialment en el socialisme, va ser detingut en dues ocasions a començaments dels anys 40 per repartir propaganda antifranquista. L'any 1946 va ser detingut a Saragossa juntament amb el conegut militant llibertari aragonès Ignacio Zubizarreta Aspas, havent estat tots dos brutalment torturats. Quan, tres mesos després, Wences va ser alliberat, es va adherir a la clandestina Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries (FIJL).

Al maig de 1947 va participar en un intent d'atemptat contra el dictador Franco a la carretera nacional Madrid-Saragossa, a l'altura del Port de la Muela, prop de Calataiud. En no reeixir aquella temptativa, es va unir durant un temps a un grup de guerrillers rurals, deixant-lo poc temps després decebut per la ineficàcia que veia en aquell tipus de lluita, arribant al convenciment de que eren preferibles els mètodes de la guerrilla urbana.

Ja estava fora de la llei i no podia tornar a Saragossa ni dur una vida normal, cosa que tampoc desitjava. Conseqüent amb aquest plantejament, immediatament després d'haver participat com a delegat d'Aragó en el Ple Nacional de la FIJL que es va celebrar a Madrid el 15 de juliol de 1947, va passar a Catalunya, on al poc d'arribar va poder contactar amb Ruiz, Langa i els elements locals.

UNA ACCIÓ AVORTADA

Animats per l'èxit repetidament assolit en els diversos cops econòmics que darrerament havien dut a terme tallant la circulació en determinades carreteres, el grup del Baix Llobregat va preparar una nova acció d'aquest tipus.

La proposta va sortir del responsable de defensa José Plazas Aparicio, i els participants serien Luís Agustín Vicente, Cristòfol Castellví Sabaté i Joaquim Llopis Granell, als quals acompanyaria Wenceslao Jiménez Orive "el Maño" en la que havia de ser la seva primera acció en aquestes terres.

Dos guàrdies civils davant de la benzinera i hostal dels Quatre Camins, a Sant Vicenç dels Horts. Fotografia de Jesús Peiró.

En una data indeterminada que podríem situar entre les setmanes tercera i quarta de juliol, els components de l'escamot es van encaminar cap al punt escollit, que estava situat entre Sant Boi i Sant Vicenç, a l'alçada de Santa Coloma. Castellví duia una metralleta embolicada en un drap, i Llopis anava equipat amb una pistola Walther que li havia deixat Francesc Aragó. A l'hora de la veritat, però, dos dels que s'havien compromès a participar, en José Plazas i en Luís Agustín, no es van presentar. Considerant que amb els tres que quedaven n'hi hauria més que suficient, Cristòfol Castellví, Joaquim Llopis i Wenceslao Jiménez van continuar amb el seu propòsit, però en arribar al lloc previst es van adonar de la presència de guàrdies civils en aquell punt.

Després d'esperar una bona estona i veure que aquells guàrdies no marxaven, van decidir plegar veles i deixar-ho per a una altra ocasió, marxant finalment d'aquell lloc de la manera més discreta que els va ser possible.

UN NOU ELEMENT: AVENIR MARCÉ

Tot just acabava de passar una setmana des que Manuel Ruiz Morandeira i Felipe Langa Heras havien col·laborat amb el grup de García Avellaneda en l'acció de Martorelles quan tornem a tenir notícies del primer d'ells.

Recordarem que en el seu moment havien manifestat a Francesc Aragó Bocillo que no calia que els trobés allotjament atès que ja ho havien pogut resoldre a nivell particular.

En el cas de Ruiz Morandeira, que abans d'exiliar-se havia estat veï de Sabadell, havia pogut retrobar antigues coneixences i va ser així com va contactar amb Avenir Marcé

El sabadellenc Avenir Marcé Tomàs. Detall d'una fotografía de grup publicada en el llibre d'Antoni Monés Giner "Pels camins de la memoria" (1996).

Tomàs, un element que aviat jugaria un paper decisiu en la trajectòria d'aquests grups, tant els dos que van venir de Tolosa com el que s'havia originat al Baix Llobregat.
Avenir Marcé Tomàs havia nascut a Sabadell el 15 d'abril de 1919 i era fill de Magí Marcé Segarra, conegut polític sabadellenc nascut a Vilanova i la Geltrú que en temps de la República havia estat dues vegades alcalde d'aquella capital vallesana.

Abans de la guerra, l'Avenir havia treballat d'escrivent a l'empresa d'Esteve Dalmau Roca, dedicada a la gestió de deixalles i també al trasllat de cadàvers al cementiri. En esclatar el conflicte va marxar voluntari amb la columna Macià-Companys, i quan es va formar l'Exèrcit Popular de la República va ser adscrit a l'estat major de la 30a divisió del 9è cos d'exèrcit, estant destinat al parc mòbil d'automobilisme a Úbeda (Jaén). Més tard va passar a Palafrugell, ingressant després a l'Escola de Guerra de la que va sortir amb el grau de tinent cap al final de la guerra, tot just dues setmanes abans de la caiguda de Barcelona.

Amb la retirada va passar a França, ingressant a la legió estrangera, de la que va desertar quan estava destinat a Mogador (Marroc) per tornar a Espanya. Detingut, va estar empresonat al Puerto de Santa Maria i sotmès l'any 1941 a un consell de guerra que el va condemnar a 12 anys i un dia, rebaixats a 6 anys i un dia de treballs forçats, sent destinat al batalló de treballadors núm. 94, a Sanlúcar de Barrameda. El 22 de novembre de 1942 va obtenir la llibertat, tornant tot seguit a Sabadell.[103]

Des de la seva arribada, Avenir Marcé, ja casat, vivia en aquella capital vallesana en una caseta situada en el número 172 del carrer de Garcilaso i treballava en una empresa local situada a la carretera de Barcelona, al costat de la vía del tren, que era propietat de Joan Valls Figueras i es dedicava al rentat industrial de llanes. En ella, l'Avenir Marcé feia de representant, utilitzant per als seus desplaçaments un cotxe propietat de Joan Figueres Valls (fill) que l'empresa posava a la seva disposició.

EL VIATGE A RIPOLL

Després d'haver establert contacte, el 26 de juliol de 1947 es van trobar a Barcelona Avenir Marcé Tomàs i Manuel Ruiz Morandeira, el qual li va comentar que despres de la seva llarga absència de Sabadell, tot i estar encara perseguit per la policia, havia

[103] Moltes de les dades biogràfiques d'aquest interessant personatge m'han estat amablement facilitades per l'acreditat historiador sabadellenc Esteve Deu Baigual.

decidit tornar a la seva terra procedent de França, on havia estat refugiat fins a aquell moment.

També li va dir que en el seu camí de tornada havia hagut de deixar amagada entre altres coses una certa quantitat de propaganda en contra del règim, i que li calia anar-la a buscar, al temps que li demanava que l'acompanyés en aquella poc arriscada empresa, ja que li constava que l'Avenir Marcé podia disposar a voluntat d'un automòbil, cosa que en aquell temps quedava totalment fora de l'abast de la major part de la població, a la qual cosa en Marcé va accedir.

Després de'aquella primera conversa, i per tal de posar fil a l'agulla, Ruiz Morandeira, que en realitat pretenia anar a recuperar aquelles armes que en el moment de venir havien deixat en una masia que estava prop de la Farga de Bebié, el va presentar en una segona entrevista a Francesc Aragó Bocillo i Felipe Langa Heras, i junts van ultimar els detalls d'aquell viatge.

Primerament va sortir Joaquim Llopis Granell en tren fins a Ripoll, i des d'allà va anar a peu fins la masia on guardaven les armes, on, li van lliurar tot l'armament que allà estava dipositat excepte una pistola que, precisament, era seva. Es tractava d'una pistola Colt M1911 que li havia donat personalment en Raül Carballeira poc abans de sortir de Tolosa.

Una Pistola Colt M1911, reglamentària en les forces armades dels Estats Units, com la que Joaquim Llopis no va poder recuperar per haver-se-la quedat els amos de la masia. Imatge: Armas.es.

> *«De su pistola "Colt", dice que la dejó en la masía con las demás armas y que cuando fué por ella no se la dieron los dueños de la masía, sino que dijeron que tal vez el guía se la había vuelto a llevar a Francia cuando pasó de regreso, o tal vez algún otro grupo que por lo visto, había pasado también por aquella casa; el caso es que la pistola no pudo ya hacerse con ella».*

Resignat, va recollir la resta d'aquell arsenal i ho va carregar tot en un ase que li van prestar els de la masia, anant a esperar els seus companys prop de la carretera.

Manuel Ruiz Morandeira i Avenir Marcé havien sortit mentrestant en el cotxe que conduïa aquest darrer, i quan van arribar al punt concret de la carretera van trobar que el seu company ja els estava esperant. Van carregar els paquets d'armes al cotxe i mentre els de la masia se'n tornaven amb el burro, ells van emprendre el camí de tornada.

Les armes van ser descarregades a Sabadell, en la casa on vivia Avenir Marcé, el qual va deixar ben clar als seus companys que només les podia acollir provisionalment, i que allà no s'hi podien estar gaire temps.

TRASLLAT DE LES ARMES A SANT JUST DESVERN

Efectivament, aquelles armes no podien estar gaire temps en aquella casa, especialment per no comprometre el seu pare, un personatge notòriament desafecte al règim que l'any 1940 va poder retornar de l'exili sense problemes gràcies a l'aval del nou alcalde, el falangista Josep Maria Marcet Coll, que li havia demanat expressament que tornés.

Ruiz Morandeira i Llopis li ho van dir a Francesc Aragó, el qual es va preocupar per localitzar un nou lloc, aquest cop del Baix Llobregat, on poder dipositar aquelles armes.

El lloc finalment escollit va ser la casa on vivia Josep Ibañez Martí, el tresorer de la comarcal, un domicili particular prou tranquil i lluny de tota sospita en les golfes del qual ja feia temps que s'havia començat a emmagatzemar un petit dipòsit de material bèl·lic. Així, entre l'armament que ja hi havia en aquell moment es podien comptar cinc fusells russos Mosin Nagant 1891 abandonats per l'exèrcit republicà en retirada, que havien estat recollits al final de la guerra, als quals calia afegir la dinamita sostreta del polvorí de la pedrera de Santa Creu d'Olorda, que finalment, havia anat a parar a aquelles golfes.

Anys més tard, Teresa Ibáñez, la seva filla, ho recordava així:

> *«Hi va haver un grup que van robar dinamita de la Sanson, i la portaven amagada, i com que la policia els perseguia, ho van pujar a casa, allà on hi havien les golfes, sap?».*[104]

Cinc fusells Mosin Nagant 1891 anàlegs a aquells que havia ocultat Josep Ibáñez a casa seva. Fotografia: Avito.ru.

[104] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Entrevista concedida per Teresa Ibáñez Palomero el 6 d'octubre de 2005 a Jordi Amigó, arxiver municipal.

Els paquets amb l'armament van estar a Sabadell només dos o tres dies, passats els quals, i d'acord amb el que havien acordat, Avenir Marcé els va carregar al cotxe i va anar a un punt concret de Barcelona on s´havia de trobar amb Francesc Aragó.

La casa en el primer pis de la qual vivia Josep Ibáñez, al carrer d'Anselm Clavé o de la Sala, a Sant Just Desvern. Fotografia: Albert Cortès.

Quan hi va arribar, aquell, que ja l'esperava, va pujar al cotxe i li va començar a indicar el camí que havien de seguir.

Arribats a Sant Just Desvern, Aragó li va indicar que aturés el vehicle al costat d'una cantonada i allà van descarregar el material que portaven.

Dient-li que l'esperés allà sense seguir-lo, Aragó va anar portant els paquets fins la casa de Josep Ibáñez, el qual se'n va fer càrrec des d'aquell moment mentre que Francesc Aragó i Avenir Marcé marxaven, cadascun a casa seva, un cop feta la feina.

Temps més tard, quan tot es va saber, tothom en aquell veïnat se'n feia creus al saber l'existència del perillós dipòsit d'armes i explosius que havien tingut a tocar de casa:

> *«…aquest senyor guardava aquest material o un altre igualment perillós a casa seva. Aquest fet va merèixer un rebuig cap a la persona del senyor Ibáñez per part dels veïns que jo diria que va durar tota la vida, si més no a la meva famíia, que vivia paret amb paret».*[105]

SANT CUGAT: UN PLA QUE VA ACABAR EN RES

Pocs dies després que l'Avenir Marcé hagués portat a Sant Just les armes que havia baixat de Ripoll, va rebre una trucada telefònica del seu paisà Manuel Ruiz Morandeira en la que li deia que calia que l'anés a veure a Barcelona i el convocava a trobar-se l'endemà a la plaça del Pes de la Palla, situada en un dels extrems del Barri Xino.

[105] Testimoni del santjustenc Francesc Blasco Urpinell a l'autor mitjançant correu electrònic de data 9 de gener de 2019.

Quan en Marcé s'hi va presentar va veure que en Ruiz no estava sol, sinó que l'acompanyava un altre home que li va ser presentat només com "el Maño", el seu sobrenom, i del qual li va dir que era membre del Comitè Peninsular de les Joventuts Llibertàries (òbviament es tractava de Wenceslao Jiménez Orive, la nova incorporació al grup).

El que en aquella entrevista li van comentar va ser que per tal de poder tirar endavant qualsevol projecte els hi calia disposar de medis econòmics, ja que tant l'un com l'altre es trobaven sense diners. Marcé els va dir que ell estava més o menys per l'estil, i tots tres, plegats, van començar a planejar la realització d'un cop econòmic.

Ruiz Morandeira i Jiménez Orive portaven poc temps a Catalunya i no coneixien gaire el territori, per la qual cosa va ser l'Avenir Marcé qui va proposar quin podia ser l'objectiu.

La cèntrica plaça dels Quatre Cantons, llavors "Plaza del Caudillo",a Sant Cugat del Vallès. Després d'haver voltat infructuosament per tots els seus carrers, els quatre guerrillers van acabar marxant sense haver arribat a fer-hi res. Targeta postal, col·lecció particular.

Els va dir que sabia d'una torra a Sant Cugat que era de gent adinerada i que en aquell moment estaven de vacances, de manera que només hi seria el porter, afegint que els diners es guardaven en una caixa forta, a la qual cosa en Wences va comentar que els caldria rebentar-la amb algun explosiu.

Ruiz Morandeira va dir que podrien parlar amb Francesc Aragó Bocillo per tal de fer-lo partícep d'aquell cop i que aportés una part dels explosius que es guardaven a Sant Just, a la qual cosa, i una vegada consultat, Aragó s'hi va negar en rodó.

Tot i no comptar amb aquell recurs, el 31 de juliol de 1947 els tres homes, als quals també s'hi va afegir Felipe Langa Heras, van fer cap a Sant Cugat muntats en el cotxe que conduïa Avenir Marcé. Ja sobre el terreny, després d'haver voltat per tot Sant Cugat durant una bona estona sense poder trobar la torra o xalet que buscàven, van acabar finalment optant per deixar-ho córrer.

UNA ACCIÓ REALITZADA PER ELEMENTS DEL GRUP DE GARCÍA AVELLANEDA

Ja feia un temps que alguns dels guerrillers que havien vingut amb el grup de Pedro García Avellaneda, concretament Francisco Sánchez Berenguer i Saturnino Sanz

Velilla, els dos antics integrants de la partida de Marcel·lí Massana, en portaven una de cap.

Amb la intenció de donar un cop que fos sonat, van decidir que el seu objectiu seria la llavors encara potent empresa hidroelèctrica "Riegos y Fuerza del Ebro S.A.", que en el seu temps (febrer-març de 1919) havia estat l'origen de la famosa Vaga de la Canadenca, tota una fita del moviment obrer català.

Aquesta llavors encara poderosa companyia, pertanyent al grup "Barcelona Traction Light and Power", popularment conegut pel nom de "La Canadenca", del qual era una filial, explotava la energia elèctrica generada als embassaments de Camarasa, Sant Llorenç de Montgai, Serós, Reculada, Terradets i Talarn i la central tèrmica de Fígols. Va estar operant fins l'any 1948, en que va fer fallida, i poc després, l'any 1952, va acabar integrant-se en FECSA.

La seva idea era volar algunes de les torres d'alta tensió de la xarxa de transport i subministrament d'aquella companyia, i amb aquest propòsit, un dels primers dies d'agost es van apropar a la subestació situada a Can Barba, prop de Terrassa, on conflueixen diverses línies elèctriques.

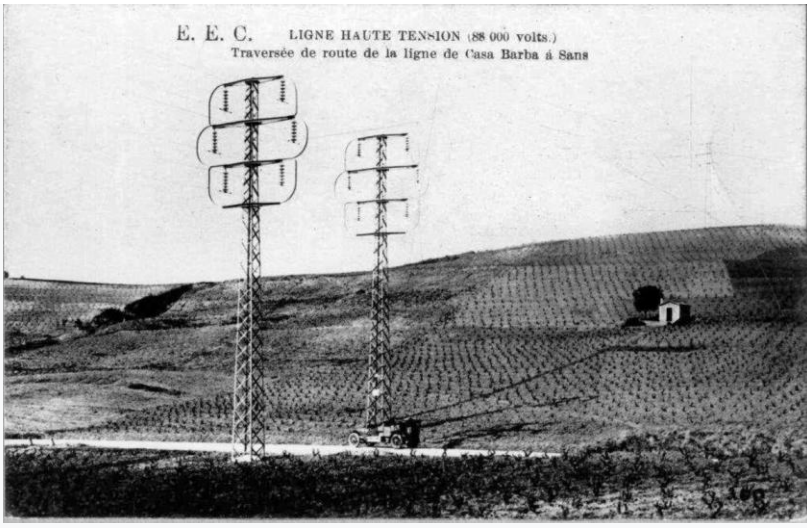

Torres elèctriques de Can Barba. Targeta postal publicitària sense data, editada per l'empresa Energia Elèctrica de Catalunya.

Un cop sobre el terreny, van col·locar explosius al peu de diverses torres metàl·liques, fent-los explotar i aconseguint fer malbé quatre d'elles: les torres número 999, 1.000 i 1.001 de la línia número 5 i també la torre número 748 de la línia número 8, retirant-se després del lloc dels fets sense haver tingut cap contratemps. [106]

EL FALLIT COP DEL FRONTÓ NOVEDADES

Frustrats per la pèrdua de temps que havia suposat la fracassada acció de Sant Cugat, els tres guerrillers es van separar, havent quedat, però, en trobar-se Ruiz i Marcé un altre dia per tal que aquest li pugués prestar al primer uns diners que li calien per poder comprar uns medicaments.

---

[106] AGUADO SÁNCHEZ, Francisco**:** *El maquis...* Op. Cit. P. 259: "Otra partida anarquista, la del Avellaneda, vuela la línea de alta tensión de Tarrasa y realiza un atraco en Martorell [sic]".

Quan es van tornar a trobar, aquesta vegada cap al vespre i també a Barcelona, Ruiz es va presentar acompanyat per Langa i Wences, comentant-li a l'Avenir Marcé que la situació econòmica en la que tots tres es trobaven era tan precària que amb prou feina disposaven de diners per sopar.

L'Avenir, que es trobava en una situació molt més desfogada pecuniàriament que els altres tres, els va dur a la Barceloneta, on van sopar plegats, i a les acaballes, mentre els tres convidats li tornaven a parlar de l'apurada situació material en què es trobaven, li van proposar d'acompanyar-los amb el cotxe a algun dels diversos frontons que hi havia a Barcelona, on podrien donar un cop econòmic que portaven al cap, garantint-li que seria ràpid i pràcticament sense risc.

En aquell temps els frontons gaudien de gran popularitat entre el públic barceloní, havent-hi un bon nombre d'aquestes instal·lacions repartides per tota la ciutat de Barcelona.

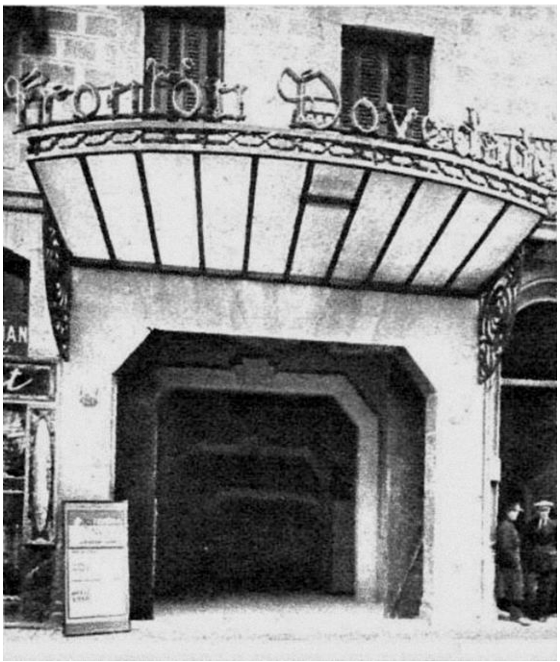

Entrada principal del frontó Novedades, situada en el número 638 de la Gran Vía. Fotografia: Merletti.

«No se trata de hacer una relación exhaustiva, pero merecen ser mencionados estos frontones. En 1894 se abrió Beti-Jai (siempre fiesta) en Gran Via de les Corts Catalanes, 435/Entença: una simple cancha y aforo para dos mil personas, que cerró en 1920. Club Natació Barcelona, en Joan de Borbó, 93 (1917). Principal Jai-Alai (fiesta alegre), en la Rambla, 27 (1918-1989). Novedades, en Casp, 13 (1929-57). Txiqui-Alai, en la plaza Bonsuccés, 1, (1935-1961) que se distinguió por la novedad de presentar chicas pelotaris. Nuevo Mundo, en Paral·lel, 50 (193649). Sol y Sombra, en Gran Via-Marina (1940-73). Colón, en la Rambla, 18 (1941 y remodelado en 1992) ».[107]

El seu èxit, però, no era tan sols fruit del seu innegable interès de l'esport que allà es practicava, sinó també del fet que en els frontons estaven autoritzades les apostes, i això consitutuïa el principal atractiu per a un sector certament nombrós del públic que hi assistía, arribant-se a moure en aquell joc quantitats de diners sovint considerables.

El pla, en principi senzill en el seu plantejament, consistia en anar a un d'aquells frontons i vigilar els apostadors per tal de poder atracar a la sortida a algun d'ells que hagués guanyat una quantitat més o menys forta de diners.

Convençut Marcé pels seus companys, tots quatre van anar en el cotxe fins al cèntric frontó Novedades, que estava situat al número 638 de la Gran vía de les Corts

[107] PERMANYER, Lluís: *La Barcelona de los frontones*. Dins *La Vanguardia* del 14 d'octubre de 2018. PP. 74 – 75.

Catalanes, llavors anomenada oficialment "Avenida de José Antonio", amb entrada també pel número 13 del carrer de Casp, i allà van comprar dues localitats amb les quals van entrar Avenir i Wences, mentre els altres dos es quedaven dins del cotxe esperant la seva sortida.

Després d'estar-s'hi durant tota la sessió sense haver pogut detectar cap objectiu potencialment interessant, els dos homes van sortir d'aquell establiment, encaminant-se cap al vehicle que els estava esperant. I va ser llavors quan en Wenceslao es va girar, tornant sobre les seves passes, en veure que darrera d'ells sortia també Luís García Altuna "Chiquito de Vergara", intendent d'aquell frontó i antic "pelotari", al qual havia reconegut d'immediat.

L'intendent del frontó, Luís García Altuna "Chiquito de Vergara" (de fosc, en el centre de la imatge) envoltat per alguns "pelotaris". Fotografia: Merletti.

Suposant que Altuna portaria uns bons calers al seu damunt, Wences el va encanonar amb la seva pistola tot dient-li que l'acompanyés cap al vehicle, però la víctima, en comptes d'obeir-lo es va resistir, per la qual cosa Wences va acabar fent-lo anar a empentes cap al vehicle. A l'arribar, i en el moment en que Ruiz Morandeira obria la portella perquè entrés Altuna, aquest va tenir la mala fortuna de rebre un fort cop amb ella com a conseqüència d'una d'aquells empentes, caient a terra al temps que vociferava demanant auxili mentre un alarmat públic, cada cop més nombrós, anava envoltant aquella escena.

Veient que ja no hi havia res a fer, i tement la imminent arribada de la policia, els quatre homes van engegar el vehicle, allunyant-se a tota velocitat d'aquell lloc.

LA PRIMERA DETENCIÓ

Aquella fugida del frontó Novedades en el cotxe de l'empresa on treballava l'Avenir Marcé havia estat vista per molts testimonis, i això permeté a la policia identificar els possibles autors d'aquell fet.

Tot just quatre dies després, el divendres 8 d'agost de 1947, la policia detenia l'Avenir Marcé en el seu domicili del carrer de Garcilaso número 172 de Sabadell.

Evidentment desinformat, el general de la guàrdia civil Francisco Aguado situa aquesta detenció en el mateix moment de la fallida acció del Frontó Novedades:

«El 8 de agosto, Marcet es detenido en el curso de un atraco a mano armada. Fué comprobada su participación en varios hechos de esta naturaleza y en la recogida de armamento».[108]

L'edifici número 43 de la Via Laietana, on estava instal·lada la VI Brigada Regional d'Informació Social. A la primera planta estaven situats els despatxos, en els pisos superiors estaven les sales d'interrogatori , i els calabossos en el soterrani. Imatge: Memòria BCN.

Havent estat portat a les dependències de la Brigada Político Social, situada a l'edifici que ocupa el número 43 de la Via Laietana, tot seguit va començar el temut interrogatori en el que va participar activament el propi comissari Eduardo Quintela Bóveda mentre actuava de secretari i anava prenent nota de les seves confessions l'agent de policia Miguel Moran Astigarraga.

Tot i la seva resistència inicial durant els durs interrogatoris policials als quals va ser sotmès, va acabar cedint i posant finalment la policia sobre la pista dels seus restants companys.

Així doncs, com a conseqüència d'aquell assalt precipitat, Avenir Marcé Tomàs esdevingué la primera de les baixes que a partir d'aquell moment s'anirien produïnt i que acabarien per suposar la total desarticulació d'aquell nucli de resistència originat al Baix Llobregat.

Ens ho confirma l'abans esmentat general de la Guàrdia Civil:

«La detención de Marcet, desmanteló por segunda vez la Sección de Defensa hasta hacerla desaparecer».[109]

UNA TEMPTATIVA D'EXTORSIÓ I UNA NOVA DETENCIÓ

Coincidint en el temps amb els moviments de Marcé, Langa, Ruiz Morandeira i Wences, l'extremeny Julián Núñez Gil, de qui des de la seva participació el 9 de juliol

[108] AGUADO SÁNCHEZ, Francisco: *Historia de la Guardia Civil.* Vol. 7. Ediciones Históricas, S.A. Madrid, 1983. P. 3.

[109] Id.: *El maquis*... Op. Cit. P. 261.

en l'acció de la Font del Lledoner no es tenen més notícies, va decidir passar també a l'acció, proposant-se realitzar en solitari un cop del tipus econòmic tot emprant una nova modalitat que fins llavors no havia estat practicada per aquell grup: l'extorsió.

El subjecte passiu d'aquella acció seria Francisco Goñi Aventín, propietari d'una coneguda fleca i pastisseria de l'Hospitalet que estava situada a Collblanc, en la cantonada dels carrers d'Occident i Progrés, tot just a tocar del mercat.

Sabedor, possiblement a través del seu company Manuel Andreu Cubero, que era veí d'aquella barriada, que el pastisser Francisco Goñi gaudia d'una folgada posició econòmica i en el convenciment de que l'atemorit destinatari així ho faria, li va adreçar una carta en nom de la guerrilla amenaçant-lo de mort si aquest no li lliurava la quantitat de vint-i-cinc mil pessetes en el lloc, dia i hora que en tal carta l'indicava.

Goñi va rebre aquella missiva el dia 4 d'agost, però, lluny d'obeir les instruccions que contenia, un cop superat l'ensurt inicial li va faltar temps per anar a avisar la policia, i van ser aquests els que es van presentar a la cita, detenint l'incaut extorquidor que, certament, havia pecat d'un fatal excés de confiança.

El mercat de Collblanc i a la seva esquerra el carrer d'Occident, en el que es trobava la pastisseria regentada per Francisco Goñi, en una fotografía dels anys 40. Col·lecció Jose Juanes.

La premsa del moment se'n va fer ressò d'aquest fet a través de l'agència Cifra[110], en una nota que rebaixava l'import de la quantitat exigida i afirmava que el pagament s'havia arribat a realitzar:

> *«Barcelona 11. Ha sido puesto a disposición de la autoridad militar Julián Núñez Gil, que hace unos días escribió un anónimo a un comerciante de Hospitalet, exigiéndole la entrega de 5.000 pesetas, bajo amenaza de muerte. En el anónimo decía que no sabía escribir muy bien, pero que con la pistola no erraba nunca. Se le ocupó el dinero y una pistola del nueve largo, cargada y con bala en la recámara. Este sujeto tiene antecedentes de haber tomado parte en hechos delictivos, cometidos en Almadén y Peñarroya, a las órdenes de un tal Veneno, que fué muerto por la fuerza pública en una refriega».*[111]

Així, i gairebé al mateix temps que a Sabadell era detingut Avenir Marcé, també va caure a l'Hospitalet Julián Emiliano Núñez Gil, i d'aquesta gairebé absurda manera, aquest antic guerriller extremeny va passar a ser el segon dels integrants del grup de

[110] Secció de notícies nacionals de l'agència EFE, la qual havia estat fundada a Burgos l'any 1939 per Ramon Serrano Súñer, cunyat de Franco.
[111] ABC del dimarts 12 d'agost de 1947. P. 21.

maquis baixllobregatins que va caure en mans de la policia, que al poc d'haver-lo capturat va poder comprovar que contra ell ja existia un expedient obert pel jutge instructor provincial de responsabilitats polítiques de Badajoz[112], per la qual cosa el van mantenir tancat en espera de rebre instruccions per la causa que contra ell se seguia

Tot just havent acabat de detenir Julián Núñez Gil, la policia va realitzar una rutinària inspecció superficial del seu domicili, que com hem vist anteriorment estava a Sant Joan Despí, no trobant-hi res destacable. En una segona volta, però, un cop coneguda la seva implicació amb el grup del Baix Llobregat, es va procedir a fer un exhaustiu escorcoll que els permetè trobar-hi, entre altres coses, algunes peces altament comprometedores procedents del botí obtingut en el cop que es va donar a les Costes de Garraf.

Pressionat pels seus interrogadors, Núñez els va acabar parlant de la seva estada a la guerrilla de Ciudad Real, el seu pas per Madrid i la vinguda a Barcelona, on va contactar amb Luis Agustin Vicente -a qui en cap moment va esmentar pel seu nom autèntic sinó pel que llavors feia servir de Luis Ruiz Costa- i com a través d'ell es va relacionar amb els altres components del grup del Baix Lloregat, amb els quals va participar en les accions de les Costes de Garraf, del polvorí de Santa Creu d'Olorda i del camió de la casa Frigo, una informació que acabaria posant paulatinament en mans del comissari Eduardo Quintela els restants components del maquis del Baix Llobregat, tant del grup pròpiament comarcal com dels altres dos que havien arribat procedents de l'exili francès.

COMENCEN ELS INTERROGATORIS.

Després de les seves respectives detencions, tant Avenir Marcé com Julián Núñez Gil van ser duts a les dependències que la Brigada Político Social tenia al conegut edifici situat al número 43 de la Via Laietana i tancats en els calabossos del seu soterrani, coneguts col·loquialment com "El Submarí", en espera de ser interrogats en les sales dels pisos superiors que estaven destinades a tal fi.

Rètol que presideix l'entrada principal del número 43 de la Via Laietana. Imatge: Betevé..

Un informe elaborat pel departament d'investigació del Foreign Office britànic, datat el 9 d'agost de 1949, descrivia amb aquestes paraules la Direcció General de Seguretat i la Brigada Polític-Social:

«Los archivos de la DGS están basados en el modelo nazi. Están cabal y

[112] BOE del 21 de juliol de 1941. P. 2883.

extremadamente bien organizados, asegurando una vigilancia sistemática sobre todos los enemigos sospechosos del Estado. Debe ser resaltado que los puntos negros de la justicia española son por norma las comisarías, más que las propias prisiones. Todos los casos políticos caen dentro de la Brigada Político-Social que actúa por orden del jefe superior de Policía. El interrogatorio de un prisionero puede incluir el uso de crueles artefactos, tendentes a forzar las declaraciones posteriormente llamadas «confesiones». Como reciben un extra, los mal pagados policías tienden a usar métodos más violentos cada vez y a prolongar cuanto sea posible el aislamiento de los prisioneros para obtener una confesión. Tanto las mujeres como los hombres reciben este trato. Pueden estar detenidos durante semanas antes de que se formule formalmente cualquier cargo contra ellos. Cuando el dossier es terminado, el prisionero es trasladado a una de las prisiones del Estado, pasando a jurisdicción militar. Es claro que cualquier intención de normalidad del gobierno de Franco debe pasar por volver a un normal tratamiento judicial de sus oponentes políticos, eliminados por la inobservancia de las leyes cada vez más liberales aprobadas a medida que la guerra civil quedaba más distante y por la continuidad de una Policía de tipo fascista en la que se desata la innata crueldad de los españoles. No se esperan mejoras en el trato de los presos, ya que las autoridades españolas consideran la actual situación internacional más que suficiente para justificar sus métodos».[113]

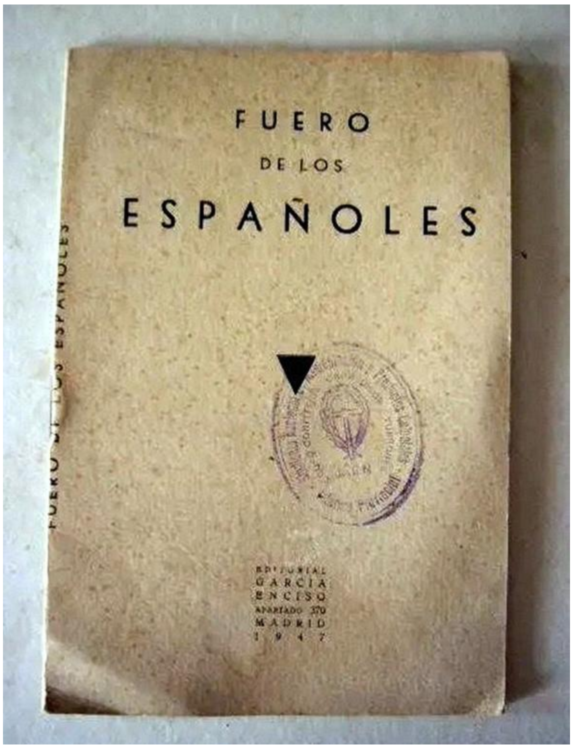

El "Fuero de los Españoles", una llei franquista que el propi govern conculcava. Col·lecció particular.

Tot i que l'article 18 de l'anomenat "Fuero de los Españoles" assegurava que tot aquell que que hagués estat detingut havia de ser posat en llibertat o lliurat a l'autoritat judicial en el termini de setanta-dues hores, en realitat tal principi no s'acostumava a posar en pràctica, especialment en aquell temps, i els períodes d'estada dels detinguts a les dependències policials duraven tot el temps que calgués als interessos dels repressors.

«...lo cual hacía del citado Fuero un texto absolutamente nominal, jurídicamente ineficaz, puesto que la persona nunca podía invocarlo ante un juez para su aplicación inmediata. Un papel mojado como garantía jurisdicional de los derechos y libertades. Por lo tanto, también después de 1945, la limitación del período de detención gubernativa era una pura falacia,

[113] National Archives (Londres). Ref.: FO 371/79.687. Recollit per MARCO CARRETERO, Jorge i GÓMEZ BRAVO, Gutmaro: *La obra del miedo. Violencia y sociedad en la España franquista 1936-1950*. Ediciones Península. Barcelona, 2011. PP 311 – 312.

> *que duraría toda la dictadura. Esto significaba en aquellos años que la permanencia de un detenido en la comisaría de policía podía llegar perfectamente a los treinta días, y más, si era preciso».*[114]

Sotmesos a fortes mesures físiques de pressió per part dels seus interrogadors durant tantes sessions com fos necessari, tard o d'hora la major part dels detinguts acaba per cedir i facilitar total o parcialment aquella informació perseguida pels seus captors.

> *«...la tortura no era sols, sota el Règim Franquista, una mera tècnica per a l'obtenció d'informació, sinó una autèntica institució, un element inherent i natural al mateix sistema policial de la dictadura. Caure a les mans de la Brigada Político-Social implicava haver de veure's les cares amb individus com Eduardo Quintela, encarregat d'organitzar la policia política a Barcelona a partir de 1930».*[115]

Març de 2019: Aspecte que oferia la placa en homenatge a les víctimes de la repressió franquista tan sols dos dies després d'haver estat col·locada per l'Ajuntament de Barcelona a la porta de l'edifici de la Via Laietana. Imatge: El Periódico.

> *«Els mètodes usats eren més aviat poc sofisticats. El més habitual era el corro; tan aviat com un detingut ingressava a la Via Laietana 43, era rodejat de policies que el colpejaven amb punys, porres i tot tipus d'objectes. Era la rebuda habitual. També era freqüent que els policies apaguessin les seves cigarretes al cos del detingut.*
> *Qualsevol interrogatori solia començar amb una pallissa intimidatòria [...] Les tècniques de tortura aplicades a Via Laietana eren molt diverses. En primer lloc hi havia les pallisses. Per exemple, el "vergazo"; un dels torturats el definia com "una verga dissecada coberta de filferro enrotllat i enfundada en cuir. Feia un mal terrible. Era molt flexible, s'adaptava a cada corba del teu cos i t'arrencava la pell". Molts torturats també mencionaven la pràctica del "tambor": col·locaven una galleda metàl·lica de tal forma que cobrís el cap del detingut, i la colpejaven amb porres. Al dolor dels cops, s'hi afegien els problemes de tímpans, que podien quedar afectats sense remei. També es practicaven diferents tipus d'ofegaments: amb una galleda amb aigua, o amb aigua i orina, amb una bossa... Era molt habitual també obligar als detinguts a mantenir durant molta estona postures insostenibles».*[116]

---

[114] GÓMEZ ISA, Felipe (Dir): *El derecho a la memoria*. Departamento para los Derechos Humanos, el Empleo y la Inserción Social de la Diputación Foral de Gipuzkoa. Bilbao, 2006. P. 513.

[115] DELGADO RUIZ, Manuel; HORTA CALLEJA, Gerard; PADULLÉS PLATA, Jofre: *Lluites secretes: testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2012. P. 78.

[116] NERIN, Gustau: *La Via Laietana: El cau de les tortures*. A *El Nacional.cat* del 2 d'octubre de 2019. Lectura del mateix dia.

Interrogat per propi Quintela, que estava auxiliat en tot moment per l'inspector Miguel Morán Astigarraga, Avenir Marcé va acabar confessant gairebé tot el que sabia des del moment que va ser reclutat pel seu paisà Manuel Ruiz Morandeira, donant-los detalls dels contactes establerts i de la recollida i transport de l'armament en què havia participat, fent fins i tot menció de les frustrades accions dutes a terme juntament amb els seus nous companys.

Per la seva banda, Julián Emiliano Núñez Gil, sotmès com Avenir Marcé a idèntics mètodes coercitius, també va acabar confessant-ho gairebé tot, començant per la seva època de militància en la desarticulada agrupació guerrillera que dirigia el "Teniente Veneno", passant per la seva estada a Madrid i el contacte mantingut allà amb Fernando Maraña i el Yamba, per acabar donant detalls de la seva arribada a Barcelona, la seva incorporació al grup que s'havia format al Baix Llobregat de la mà de Luis Agustín Vicente, i de la seva participació en les accions del polvorí de Santa Creu d'Olorda, de les Costes de Garraf i la Font del Lledoner, facilitant al mateix temps a la policia els noms dels companys que també hi havien participat.

LES DARRERES ACCIONS DEL GRUP DEL BAIX LLOBREGAT

Desconeixent aquelles primeres detencions dels seus companys i que subsegüentment la policia ja anava al seu darrera, Luís Agustín Vicente i Manuel Andreu Cubero encara van continuar durant un breu temps amb la seva ja habitual pràctica d'assaltar vehicles a peu de carretera.

La carretera N-II al seu pas pel congost de Roca de Droc, prop del paratge de la Resclosa`. Fotografia: Lucien Roisin Besnard.

Així, el dia 6 d'agost, aliens encara a allò que se'ls venia al damunt, tots dos homes van decidir apostar-se en un paratge conegut per la Resclosa, un sector de la carretera N-II situat a mig camí entre Pallejà i Sant Andreu de la Barca, al peu de l'escarpada vessant de la muntanya Roca de Droc, entre aquesta i el curs del riu Llobregat.

En el moment d'arribar-hi van veure com en aquell punt estava aturat un cotxe en l'interior del qual hi havia dues persones. Els ocupants eren Franco Serrano Gómez, de 39 anys, natural de Castellfabib, al Racó d'Ademús, i la seva muller, Maria Teresa Albaladejo Jumilla, de 36, nascuda a El Algar (Múrcia), tots dos residents des de feia temps a Barcelona, en el carrer de Bailen número 145, 1r 4a.

Intimidats per les pistoles que esgrimien els assaltants, aquell matrimoni els va lliurar tots els diners que portaven, consistents en només dues-centes pessetes, i amb tan pobre botí, els dos guerrillers es van retirar d'aquell escenari.

Pocs dies més tard, Agustin i Andreu tornaven a operar a la carretera de Molins de Rei a Vallvidrera, prop de Santa Creu d'Olorda. En aquesta ocasió va ser passat el migdia, entre les 2 i les 3 de la tarda d'un dia indeterminat, en què van aturar un cotxe obtenint quatrecentes pessetes.

El dijous 14 d'agost de 1947 va tenir lloc la que seria la darrera actuació del grup de guerrillers baixllobregatins. L'escenari, com tantes altres vegades, tornava a ser la carretera que passa per Santa Creu d'Olorda, i els protagonistes eren altre cop Luis Agustín Vicente i Manuel Andreu Cubero.

L'industrial Josep Amich Massanes, subjecte passiu de la darrera acció del grup de maquis del Baix Llobregat, en una imatge posterior als fets que es descriuen. Fotografia: familia Amich.

El conductor del vehicle que van aturar va resultar ser Josep Amich Massanes, de 45 anys, que residia a Barcelona en el carrer de Roger de Llúria número 104, 2n 2a; un industrial prou conegut que des dels anys vint es dedicava a la fabricació de mitjons i altres gèneres de punt a la seva fàbrica de Dosrius.

Seguint la tònica general d'aquells assalts, els dos maquis el van intimar a que els lliurés tots els diners que portava, però en veure que només duia al damunt la insignificant quantitat de cinquanta pessetes, van dessistir de prendre-les, dient-li a la seva víctima que marxés carretera endavant, una ordre que en Josep Amich no dubtà ni un moment en acomplir.

Amb aquest fallit assalt a un vehicle, realitzat tan sols quatre mesos després i pràcticament en el mateix lloc que aquell altre que havia suposat l'inici de les seves activitats, acabava la trajectòria de lluita del grup baixllobregatí. La major part dels seus integrants, com veurem, acabaran caient en mans de l'aparell repressor governamental i algun d'ells, fins i tot sucumbirà, mentre que els pocs que s'hauran pogut lliurar del cercle policial acabaran reprenent cadascun el seu camí tot seguint diferents direccions.

COMENCEN LES DETENCIONS EN CADENA. NOUS INTERROGATORIS

La conseqüència immediata de les confessions arrencades a Avenir Marcé i a Julián Núñez va ser l'inici d'una sèrie de detencions de gairebé tots aquells companys que havien estat delatats.

Així, el dilluns 18 d'agost de 1947 era detingut per la policia Cristòfol Castellví Sabaté, a qui li van ser intervingudes una metralleta Sten, una pistola Victòria model 1911, de calibre 7,65 mm, sense número visible ni carregador, i una altra de marca Astra model

Falcon 4000 del mateix calibre, número 88.575 amb el seu corresponent carregador, així com també diners i algunes joies procedents dels atracaments realitzats. A més, segons va confessar, també tenia una altra metralleta Sten anàlega a la que li havia estat intervinguda i que havia deixat amagada sense coneixement de la seva propietària en el bar de la Plaça de la Fortuna on sovint es reunien.

Interrogat sobre l'origen d'aquell armament, va confessar que l'havia obtingut per mediació de Francesc Aragó Bocillo i que procedia del dipòsit d'armament que aquell grup havia pogut reunir.

Aquell mateix dia era detingut també Joaquín Llopis Granell a qui li va ser ocupada una pistola Walther P38 de nou mil·límetres equipada amb tres carregadors.

Subfusell de fabricació británica Sten MkII. Francesc Aragó va confessar haver introduit quatre com aquest, entre altres coses. Imatge obtinguda d'Internet.

L'endemà, dia 19, era detingut Francesc Aragó Bocillo, que va acabar confessant que ell havia estat el delegat que en el seu moment es va enviar a França per tal d'oferir al comitè intransigent de Tolosa l'adhesió de la comarcal de la qual formava part com a directiu, i que per a la defensa d'aquesta comarcal havia portat de França personalment quatre metralletes Sten, una pistola Walther i mil cinc-centes pessetes, aclarint que la resta de les armes del dipòsit esmentat per Castellví havien arribat transportades per diferents grups. També va insistir en que ell no va participar en cap de les accions, i que el seu treball havia estat bàsicament d'organització i distribució de l'armament. També va confessar que el dia 30 de juny havia establert contacte amb el delegat d'un dels grups que havia arribat de França i que va redactar comunicats destinats a Tolosa, els quals no s'havien arribat a enviar per manca d'enllaços.

No li va ser trobada cap arma, ja que normalment no en duia, atès el caracter eminentment administratiu i de gestió del seu comès, i els únics objectes comprometedors que li van ser ocupats, segons informe policial, van consistir en:

> *«Un sello de caucho de la "Secretaria de Propaganda de la Comarcal del Bajo Llobregat", mil cincuenta sellos de cotización, de una peseta, veinticinco salvoconductos en blanco, sellados por diversas comisarías y veinte cédulas personales, en blanco, de la Diputación de Guipúzcoa».*

També en aquelles dates i en diferents moments van caure en mans de la policia Josep Asensio García i Manuel Andreu Cubero.

Pocs dies abans de les primeres detencions d'elements d'aquest grup, Josep Asensio havia hagut de viatjar per motius familiars a Madrid i després a Almeria. Interessada en

la seva detenció, la policia barcelonina va alertar els seus homòlegs d'ambdues ciutats, aconseguint la seva detenció a Madrid, des d'on va ser dut a Barcelona, on va ser interrogat per Quintela el 21 de juliol, confessant que havia contactat amb el grup del Baix Llobregat a través del seu company de feina a la pedrera Berta "Luis Ruiz Costa" (sense fer esment en cap moment de l'autèntic nom de Luis Agustín Vicente, que potser tots ignoraven), i que juntament amb ells va participar en l'atentat de la pedrera de Santa Creu d'Olorda i en les accions de la Font del Lledoner, dels Brucs i alguns dels cops que es van donar a la carretera de Santa Creu d'Olorda. Atès que no se li va trobar cap arma, va acabar confessant que en totes aquelles accions havia portat una pistola que li havia deixat en Cristòfol Castellví.

Manuel Andreu Cubero havia estat detingut prèviament per un altre motiu diferent. Imartge: Fons fotogràfic patrimonial de la família García.

Á l'igual que havia passat amb Julián Núñez Gil, Manuel Andreu Cubero també estava tancat en aquells moments per un altre motiu. El dia 8 de juliol l'havia detingut la policia de l'Hospitalet per haver participat en activitats sindicals de la CNT, i en aquells moments estava ingressat a la presó Model de Barcelona. Va ser al descobrir que ell també estava implicat en el cas del grup del Baix Llobregat que es va procedir a la seva excarceració per tal de ser interrogat per Quintela i els seus homes a la seu de la DGS sobre la seva vinculació amb els maquis.

Durant l'interrogatori, Manuel Andreu va confessar haver participat en la voladura del polvorí de Santa Creu d'Olorda, així com també en els dos atracaments consecutius duts a terme el 6 de juliol a Sant Just Desvern, davant de la fàbrica de ciment Sanson, fent esment de que en aquesta acció l'acompanyaven Luis Ruiz Costa (l'àlies, com sabem, utilitzat per Manuel Agustín Vicente) i Cristòfol Castellví Sabaté.

Després d'això, Quintela i els seus homes van donar per finalitzat l'interrogatori de Manuel Andreu, però havent constatat que en el seu moment en Sabaté no havia confessat la seva participació en la darrera de les accions esmentades per Andreu, el van tornar a fer pujar a la sala d'interrogatoris, utilitzant llavors mètodes encara més contundents per tal d'esbrinar el motiu d'aquella ocultació.

Un cop arrencada també aquella confessió, Quintela la va resumir emprant aquests suaus i aparentment humans termes:

> *«Preguntado ahora, dice que fué uno de los autores y que si entonces no lo dijo, fué por ver de salvar al MANUEL ANDREU CUBERO, que solo fué a este golpe y al polvorín, y que tiene cinco hijos, cuyo desamparo le inspiraba compasión. Por ello, como si confesaba haberlo hecho se le preguntaría por los demás coautores, optó por callarlo».*

INTERVENCIÓ I DECOMÍS DE L'ARSENAL DE SANT JUST

Sabedors, per la confessió de Francesc Aragó, de l'existència d'aquell pressumptament considerable estoc d'armament de reserva que es guardava amagat en una casa de Sant Just Desvern, els policies de la DGS es van presentar el dia 20 d'agost de 1947 en el domicili de Josep Ibáñez Martí per tal d'intervenir aquelles armes i practicar les detencions que fossin convenients.

En el moment d'arribar, però, l'Ibáñez no es trobava a casa seva. Qui, per mala sort, si que hi era, va ser en Cirilo Fabián Villanueva Lahoz, conseller del comité local de la CNT de Molins de Rei, el qual havia quedat amb l'Ibàñez per tal de tractar sobre un tema puntual de les quotes sindicals. Allà mateix va ser detingut, sent-li intervingut un segell de goma del comité de Molins de Rei a més de segells de cotització i altres documents.

Teresa Descàrrega, mestressa del Casino. La veïna que va emparar Josep Ibáñez quan la policía el va venir a detenir. Imatge: Fons fotogràfic patrimonial d'Helena Pérez Castellví.

Ibáñez, que tot just estaba arribant en aquell moment, va poder ser advertit per un veí de que en aquell mateix moment la policía anava a fer un escorcoll a casa seva, i tot reculant discretament sobre les seves passes, es va fer fonedís, ocultant-se en un primer temps en el Casino, un emblemàtic edifici i antic centre social santjustenc que estaba situat en el número 6 d'aquell mateix carrer, acollint-se a l'empara que en aquells moments li va brindar Teresa Descarrega Amorós, muller de Lluís Castellví Munté i mestressa de l'establiment, la qual, com a conseqüència de la posterior denuncia d'uns veïns, va haver de pagar la seva generositat amb una pena de presó, afortunadament no massa llarga, seguida d'un desterrament temporal.[117]

Després d'una breu estada refugiat al Casino, i per tal de no comprometre encara més aquells que l'havien protegit, Ibáñez va marxar a Barcelona, on va ser acollit per un company de l'organització de cecs, antic superior seu, en el domicili del qual s'hi estaría refugiat durant gairebé tot un any, sent finalment capturat el 14 de juny de 1948. Teresa Ibáñez Palomero, la seva filla, ens recorda aquelles vicissituds:

> *«Quan van venir a buscar el meu pare, ell se'n va donar compte i va fugir. I va passar per aquí al casino, i una altra gent d'aquí Sant Just també el va ajudar i va marxar, i va anar a parar a Barcelona. I com que ell ja venia cupons, aquell senyor era el jefe d'allà i el van acollir a casa seva. I va estar a casa seva anys i*

---

[117] MALARET AMIGÓ, Antoni: *Sant Just Desvern. Aproximació a quaranta anys de vida local (1939-1979)* Dins *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs VIII*. Centre d'Estudis Santjustencs. Sant Just Desvern, 1997. PP. 17 i 55. De tota manera, el fet que Teresa Descàrrega no figuri en cap moment entre els encausats del sumari que en el seu moment es va obrir a tots els que d'alguna manera van estar relacionats amb aquest grup de maquis, ens pot fer suposar que tal denúncia possiblement fos per qualsevol altre motiu.

> *anys fins que el van descobrir i llavors se'l van emportar. I les dates no les puc dir perquè no les recordo».*[118]

No havent pogut capturar en aquella ocasió en Josep Ibáñez, dipositari i custodi de l'arsenal intervingut, el policies van procedir a incautar tot l'armament que es guardava a les golfes d'aquella casa. Els materials que van ser decomisats, segons informe emès pels mateixos policies, van consistir en:

> *«Dos metralletas, un revólver, cinco bombas de piña, veinte y cinco fulminantes metidos dentro de una cajita, un saquito conteniendo munición de fusil, cuarenta y cuatro cartuchos de dinamita, dos rollos de mecha, cierta cantidd de plástico y cinco pastillas de trilita, como asimismo cinco fusiles rusos del tipo utilizado por el Ejército Rojo durante la pasada Rebelión Marxista, que conservaba el procesado IBAÑEZ MARTI, cierto número de folletos clandestinos, salvoconductos, cédulas personales, certificados militares del Regimiento de Infantería de Jaén número veinte y cinco y hojas de movilización, todos estos documentos en blanco y dispuestos para ser falsificados».*

DETENCIÓ I DECLARACIÓ DE LUIS AGUSTÍN VICENTE

Luis Agustin Vicente, àlies Luis Ruiz Costa, de qui en cap moment d'aquesta història ni la policia, ni tan sols els seus companys de lluita van arribar a saber quina era la seva autèntica identitat, era, en paraules del propi comissari Quintela: *«El elemento más audaz de esta banda».*

La matinada del 20 d'agost de 1947, en una acció conjunta de les forces de la DGS i de la guàrdia Civil del post de Molins de Rei, aquest maquis era detingut en el seu domicili de Molins de Rei, situat, com recordarem, en el número 44 del carrer de Joaquim Verdaguer, tot just al costat de l'antic edifici de la Federació Obrera i seu local del sindicat vertical franquista en aquell temps.

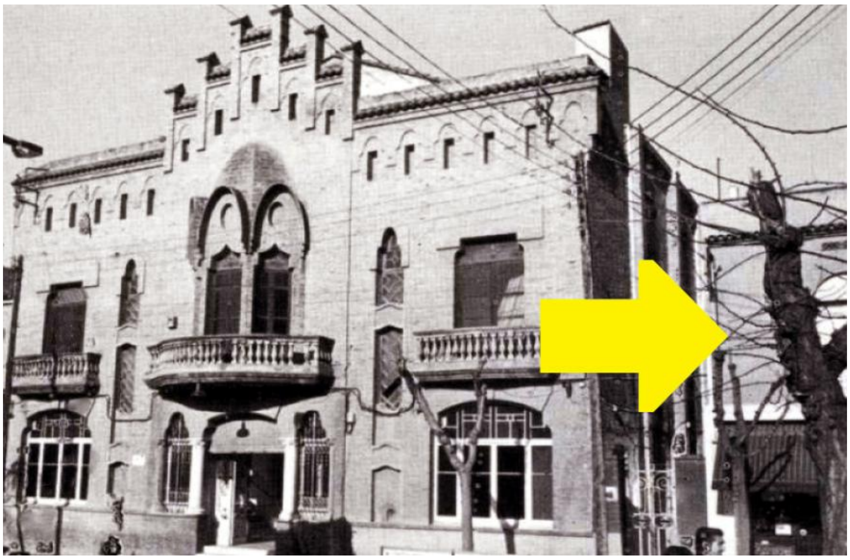

La casa on va ser detingut Luís Agustín Vicente, assenyalada amb una fletxa groga. Imatge: El Llaç.

Quan els policies, tan aviat com van arribar, van trucar a la porta reclamant-lo, van ser contestats des de l'interior per veus femenines dient-los que no hi era, mentre ell, armat

[118] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Entrevista concedida per Teresa Ibáñez Palomero el 6 d'octubre de 2005 a Jordi Amigó, arxiver municipal.

amb una pistola, pujava al terrat tot cercant una possible fugida. Reclamat altra vegada pels policies sense obtenir tampoc resultats, aquests van començar a disparar contra les finestres de la casa fins que al final, i després d'una bona estona, va acabar entregant-se.

En el moment de la seva detenció li van ser ocupades dues pistoles, una de les quals era la que havia estat l'arma reglamentària del tinent de la policia Jesús Puyoles Tella, obtinguda durant l'acció dels Brucs.

Dut immediatament a Via Laietana, va ser interrogat per Quintela i Morán aquell mateix dia i, fent gala d'una sang freda admirable, va mantenir en tot moment que ell es deia, efectivament, Luis Ruiz Costa, que tenia 22 anys d'edat, i que era natural de Càdis, fill de Félix Ruiz i de Dionisia Costa, aconseguint que els seus interrogadors no tinguéssin cap dubte sobre aquella falsa identitat que en tot moment feia creure a tothom.

Després va començar a confessar tota la sèrie d'accions en les quals havia participat formant part d'aquell grup, les quals tenia prou clar que havien de ser ja prou conegudes per la policia per haver-les confessat prèviament els altres companys que havien estat capturats amb anterioritat, reconeixent la seva participació en la major part dels assalts que es van fer a la carretera de Santa Creu d'Olorda, així com també en les accions del Lledoner i els Brucs i en la voladura del polvorí de la pedrera de Santa Creu d'Olorda.

Un cop feta la declaració, i argumentant que tenia dificultats per llegir, va demanar que li fos llegida pels policies, assentint a tot el que en ella es deia, i signant-la finalment amb una falsa signatura a nom de "Luís Ruiz".

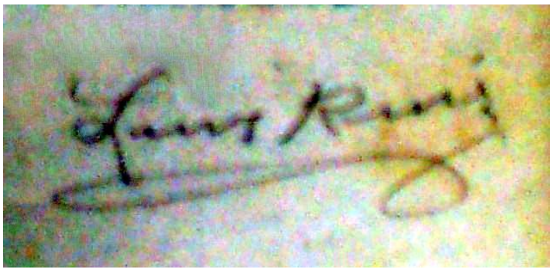

La falsa signatura de "Luis Ruiz". Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer.

DETENCIÓ DE FELIPE LANGA I DARRER COP DELS SEUS ANTICS COMPANYS

El dijous 21 d'agost era detingut Felipe Langa Heras, un dels integrants del grup que es va formar a Paris i que havia vingut des de Tolosa acompanyant Francesc Aragó, del qual només havien arribat a Barcelona Manuel Ruiz Morandeira i ell.

Durant l'interrogatori al que va ser sotmès, Langa va confessar que en Ruiz l'havia posat en contacte amb Avenir Marcé, i que aquest darrer li havia facilitat propaganda, dues pistoles, una certa quantitat d'explosiu plàstic i alguns llàpis detonadors, un material que procedia de la partida d'armament que ell havia ajudat a baixar des de Ripoll i que més tard va ser dipositada en el domicili de Josep Ibáñez, a Sant Just Desvern.

També va confessar la seva participació en l'acció de Martorelles acompanyant els membres de l'altre grup vingut que havia de França i que capitanejava García Avellaneda, així com en l'intent d'atracament a Sant Cugat i el frustrat cop al frontó

Novedades, aquestes dues accions realitzades en companyia d'Avenir Marcé, Manuel Ruiz Morandeira i Wenceslao Jiménez Orive.

Tot i haver caigut ja en mans de la policia Avenir Marcé Tomás i Felipe Langa Heras, i ser plenament conscients de que amb tota seguretat la policia ja els anava al darrera, Wenceslao Jiménez Orive i Manuel Ruiz Morandeira, els altres dos companys d'aquell escamot que entre tots quatre havien format, més moguts segurament per l'acuciant penúria econòmica en què es trobaven que no pas per cap altra cosa, encara van tenir ànims per atrevir-se a intentar la realització d'un nou cop econòmic.

Així, cap a les darreres hores de la tarda del 23 d'agost de 1947, tots dos homes es van dirigir cap a una carboneria situada a Sabadell, en el número 67 del carrer de Vallcorba, el propietari de la qual era Joan Puigdomènech Sitjà, i després d'identificar-se com a agents de la República, li van exigir el lliurament de 5.000 pessetes. Davant la seva negativa, Wenceslao Jiménez Orive va treure la seva pistola i el va amenaçar, però en Puigdomènech, en comptes de cedir, s'engallardí encara més en la seva resistència. Finalment, tement que aquell escàndol acabés atraient possibles espectadors no desitjats, els dos assaltants van optar per renunciar al seu propòsit i fugir d'aquell escenari.

L'INICI DEL FINAL DEL GRUP DE GARCÍA AVELLANEDA

El grup que va venir de França encapçalat per Pedro García Avellaneda ja portava un cert temps instal·lat a la pensió que Victoria Alonso Durán regentava al carrer de la Lluna, en el Raval barceloní.

A la llarga, les nombroses entrades i sortides del seu establiment per part d'aquell grup d'homes mancats d'una ocupació justificable van fer creure a la mestressa que acabarien aixecant sospites i que tard o d'hora ella mateixa podria acabar tenint problemes seriosos amb la policia, així que a finals d'agost els va acabar plantejant la conveniència de que abandonessin la seva pensió al més aviat possible.

La localitat bagenca de Talamanca, on van ser detinguts Francisco Sánchez Berenguer i Saturnino Sanz Velilla. Col·lecció particular.

Entenent els seus arguments i veient que aquella situació també podia suposar un risc per la seva pròpia seguretat, Francisco Pedro León García Avellaneda, Francisco Sánchez Berenguer, Saturnino Sanz Velilla, Pedro Antonio Vicente Baraza i Miguel José Haro Haro es van començar a dispersar progressivament per tal de poder trobar nous allotjaments.

Francisco Pedro León

García Avellaneda se'n va anar a Terrassa, on es va posar en contacte amb el navarrès Bonifacio Zubiría Sáez, de 38 anys i antic seminarista, el qual el va hostatjar a casa seva, situada en el número 63 del carrer del doctor Salvà, i li va facilitar feina a Matadepera, en els treballs d'extracció d'àrids que es duien a terme a la riera de les Arenes.

No gaire lluny seu estaven també Francisco Sánchez Berenguer i Saturnino Sanz Velilla, que havien tornat a la zona de la Serra de l'Obac, on ja van estar en un primer moment quan tot just acabaven de venir de França i en la que encara hi tenien material divers emmagatzemat. El dia 28 d'agost de 1947 es van apropar a la localitat bagenca de Talamanca amb la intenció d'adquirir algunes provisions, i amb aquest propòsit van entrar a l'establiment de queviures propietat de Valentí Sigla, veí d'aquell poble. La seva presència, però va despertar sospites, i al poc es van veure rodejats per guàrdies civils pertanyents a la dotació del destacament local, els quals els van detenir i desarmar sense que oposessin cap resistència, sent-los intervingudes sengles pistoles i diversos carregadors, així com documentació falsa a nom de "José García Velilla" que portava Saturnino Sanz Velilla.

DECOMÍS DELS DIPÒSITS D'ARMES

Convenientment interrogats amb l'aplicació dels expeditius mètodes coercitius que llavors eren habituals, els dos detinguts van acabar facilitant als seus captors tota la informació que els calia per tal de desarmar i desarticular completament aquella partida rebel.

Entre tota aquella informació que els havia estat arrencada estava la localització dels dos dipòsits de material que respectivament havien establert en el seu moment a les immediacions de la masia de La Mata i de l'estació d'Olesa, els quals van ser immediatament intervinguts.

L'informe emès en aquell moment per la guàrdia civil, un extracte del qual apareix reflectit al "Resultando" número 15 de la sentència del judici al que posteriorment tots ells serien sotmesos, ens pot ajudar a fer-nos una idea del grau extrem de precarietat en el que es movien aquells guerrillers:

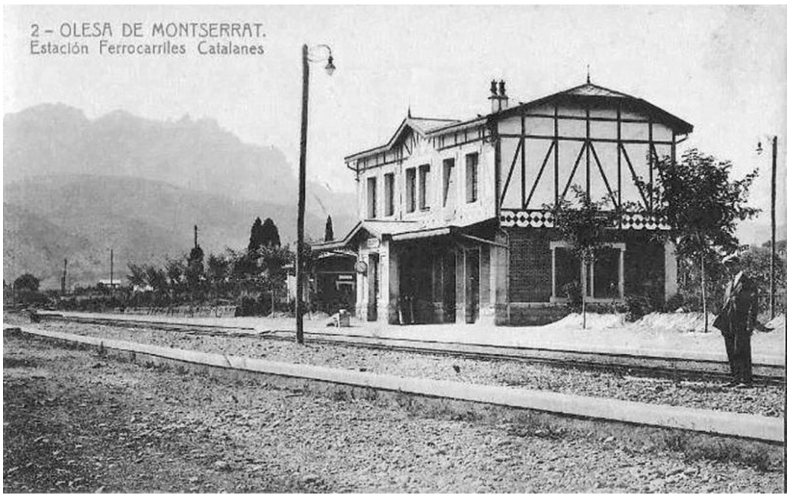

L'estació del carrilet d'Olesa, a les immediacions de la qual els guerrillers havien amagat part del seu armament. Col·lecció particular.

> *«A consecuencia de la detención de los aludidos procesados SATURNINO SANZ VELILLA y FRANCISCO SÁNCHEZ BERENGUER fueron intervenidas algunas de las armas, explosivos y otros diversos efectos que llevaba consigo el grupo*

antes citado del que formaban parte, hallándose ocultos entre unas matas de un bosque próximo a la Masia La Mata, término municipal de Mura (Barcelona) cinco kilos de plástico, siete cabos, veinte proyectiles para pistola del calibre siete sesenta y cinco milimetros, y dos rollos de mecha negra, encontrándose también en un paraje próximo a la Estación de Olesa de Montserrat un macuto conteniendo una manta vieja, cuatro folletos dando explicaciones sobre la forma de utilizar explosivos, una bolsa caqui con una caja de cartón conteniendo cuarenta y un pistones detonadores, una funda de pistola, quince proyectiles para pistola del calibre siete sesenta y cinco milímetros envueltos en un trozo de tela y veinte y cinco más en una caja de cartón, tres metralletas, una linterna con su correspondiente pila (inútil), una caja de celuloide con dos tubos de medicamentos, un par de alpargatas blancas de goma, un carrete de hilo blanco, una máquina de afeitar con algunas hojas, una bolsa de goma para agua, una americana de pana, una compresa de gasa, un quilo de plástico y seiscientos gramos de otro explosivo no identificado».

TRÀGIC TIROTEIG AL RAVAL

Com a conseqüència, també, de l'interrogatori de Francisco Sánchez Berenguer i Saturnino Sanz Velilla, els guàrdies civils de Talamanca van tenir coneixement de l'estada prèvia dels dos detinguts a la pensió del Raval i, suposant que allà es podria trobar més informació conduent a la captura de la resta de membres d'aquella partida, van informar els seus companys de la 331 Comandància de la Guàrdia Civil, que tenia la seva seu al número 92 del carrer de Sant Pau i es trobava relativament a prop de la pensió en qüestió.

Casa número 28 del carrer de la Lluna, en l'entresol de la qual estaba la pensió on es va originar el sagnant tiroteig que es descriu. Fotografia de l'autor.

Rebuda tal informació, des d'aquella comandància van enviar-hi a investigar el sergent Jacinto del Olmo Mora, un element que tot just feia mig any que s'havia incorporat a aquella unitat procedent de la 3a. Comandància Mòbil que estava situada a la Travessera de Gràcia, el qual, el dia 31 d'agost, es va presentar en aquella pensió acompanyat pel número Antonio López Sánchez.

D'improvist, i tot just mentre els dos guàrdies es trobaven en ple escorcoll, es van presentar Pedro Antonio Vicente Baraza i Miguel José Haro Haro, els quals, sense sospitar res, venien a recollir algunes coses que encara hi tenien.

Només veure'ls entrar, els dos guàrdies els van encanonar amb les seves armes, ordenant-los que posessin els braços enlaire, però en comptes d'obeir, ambdós homes es van abalançar sobre ells

El carrer de Ferlandina vist des del carrer de la Lluna. En aquest sector va tenir lloc les escenes més sagnants del tiroteig. Fotografia de l'autor.

intentant desarmar-los. En la topada, Miguel José Haro Haro va poder ser reduït, mentre que Pedro Antonio Vicente Baraza va emprendre ràpidament la fugida pel carrer de Ferlandina en direcció a la Plaça del Bonsuccés i les Rambles, sent perseguit per aquells carrers del Raval pel sergent Jacinto del Olmo, el qual no va parar de disparar al fugitiu.

Les tràgiques conseqüències que van tenir els trets disparats indiscriminadament per aquell guàrdia civil queden suficientment descrites en el "Resultando" número 17 de l'anteriorment esmentada sentència:

> *«Acto seguido salió en persecución del fugitivo, procesado ANTONIO VICENTE BARAZA, el Sargento de la Guardia Civil D. Jacinto del Olmo Mora, produciéndose durante las incidencias de aquella un tiroteo, ya que el procesado VICENTE BARAZA llevaba consigo una pistola que luego le fué intervenida, y teniendo el mencionado Sargento que hacer algunos disparos contra el mismo al desobedecer las reiteradas voces de alto reglamentarias que dió al procesado y sufriendo a consecuencia de este tiroteo algunas lesiones varios transeuntes al resultar alcanzados por los proyectiles así disparados, siendo los mismos el menor Liberto Rodriguez Gonzalez, de trece años de edad, que en este instante se encontraba jugando con otros niños delante del portal de su domicilio, sito en la calle Ferlandina número cuarenta y nueve, primero primera, que resultó herido por arma de fuego en la región inguinal izquierda, pronóstico grave; D. Manuel Abad Rubí, herido por arma de fuego en el vientre, pronóstico reservado; D. Felipe Sitges Álvarez, herido por arma de fuego en la pierna derecha, pronóstico reservado y D. Salvador Romeu Farrerons, que falleció en el acto a consecuencia de la gravedad de las lesiones sufridas por el mismo, y que también resultaron heridos cuando transitaban por las inmediaciones de la calle Joaquín Costa».*

UN PAPER COMPROMETEDOR I MÉS DETENCIONS

Aquella violenta persecució que tan lamentables conseqüències havia tingut, un mort i tres ferits de gravetat, no va servir de res. El fugitiu es va poder escapolir de moment, i el frustrat sergent va acabar tornant a la pensió on l'esperava l'altre guàrdia amb el maqui que havien pogut capturar, al qual li fou ocupada una pistola Bayard de 7,65 mm. amb cinc projectils al carregador i altres quatre solts, a més de documentació falsa a nom de a nom d'Agustín Lozano Pérez, i pressionat pels seus captors, Miguel José Haro

Haro els va informar sobre l'existència d'un tercer dipòsit d'armes que tenia aquell grup.

Continuant l'escorcoll, van trobar una nota que els va posar sobre la pista del cap d'aquella partida. Deia així:

> *«Antonio, si no nos vemos antes de recibir esta nota me marcho a Tarrasa, calle Salva, número sesenta y tres, pregunta por Bonifacio Zubiria, que él te dirá donde estoy yo, y si no en la Rambla de Matadepera me encontrarás a mi trabajando en la arena».*

Aquell paper, que evidentment havia estat escrit per Pedro León García Avellaneda i que estava adreçat a Pedro Antonio Vicente Baraza tot negligint les més elementals mesures de seguretat va permetre la seva localització i captura.

En efecte, els guàrdies civils no s'ho van rumiar gaire, i a l'una de la matinada d'aquella mateixa nit es presentava una de les seves dotacions en aquell domicili egarenc, on el van trobar dormint, detenint-lo sense que els oposés cap mena de resistència. No tenia cap arma i li va ser intervinguda documentació personal falsa a nom de Valentín Batista Juan.

Extracció d'àrids a la Riera de les Arenes, entre Terrassa i Matadepera. Una activitat que encara es va seguir fent anys després. Imatge: ICGC.

Suposant que el fugitiu del tiroteig del Raval podia acabar fent cap a algun dels dos punts esmentats a la nota trobada en l'escorcoll a la pensió, la Guàrdia Civil va muntar tot seguit un dispositiu de vigilància en cada un d'ells, aconseguint capturar-lo algunes hores més tard a la Riera de les Arenes. En el moment de la seva detenció, a la que tampoc va oposar resistència, a Pedro Antonio Vicente Baraza li va ser intervinguda la mateixa pistola de 7,65 milímetres que duia durant la fugida i que no havia arribat a utilitzar, amb un projectil a la recambra, set al carregador, i altres vuit solts a la butxaca.

Seguint les indicacions que els havia donat José Miguel Haro Haro en el moment de la seva detenció, la Guàrdia Civil va poder localitzar i incautar-se del tercer dels dipòsits d'armament d'aquell grup, el qual, com recordarem, estava sota unes pedres prop de l'estació de Monistrol, en el qual van trobar dues metralletes Sten i un centenar de projectils.

De resultes d'aquestes tres darreres detencions, aquella partida de guerrillers que havia sortit de Tolosa el dia 16 de juny de 1947 a petició de la Comarcal del Baix Llobregat,

tot i no haver col·laborat en cap moment amb els seus companys baixllobregatins, quedava també totalment desarticulada.

MORT DE FERNANDO MARAÑA

Des de la seva participació, el 6 de juliol de 1947, en l'assalt de dos cotxes davant mateix de la cimentera Sanson de Sant Just Desvern, res més s'havia tornat a saber de Fernando Maraña Falcón.

Al poc temps d'haver-se instal·lat a viure en el pis del Poble Sec on parava, va començar a tractar, a través del seu amfitrió Vicente Braulio "Clavel", un individu d'aquell barri que es deia Santiago Ferragut Parera, el qual li va presentar al seu torn el sabadellenc Magí Sala Bonet, freqüentant cada cop més assiduament aquests dos nous contactes que havia establert.

Va ser així com Maraña, Ferragut i Sala van planejar la realització d'un cop econòmic en una indústria sabadellenca de rentat de llanes que Magí Sala coneixia[119]. Calia que el cop es realitzés un dissabte, ja que és en tal dia que a les oficines hi ha el metàl·lic necessari per pagar la setmanada als treballadors, i van acordar fer-ho el dia 23 d'agost. Arribat el dia, però, es van trobar mancats de les armes necessàries i van decidir ajornar-ho fins al dissabte següent, dia 30.

Maquis atracant una sucursal bancària a Barcelona. Fotograma de la pel·lícula "A tiro limpio" (1963) de Francisco Pérez-Dolz.

Al mateix temps, cap a les deu del matí del dia 29 d'agost de 1947, es presentaven a la Sucursal del Banc Espanyol de Crèdit situada al carrer de Mallorca número 537, entre Xifré i Rogent, els components del grup d'acció anomenat Talión, un altre grup diferent de maquis, també anarquistes, format per Pere Adrover Font, Celedonio García Casino, Ramón González Sanmartí i un quart company el nom del qual no ha transcendit, autors, com recordarem, de l'execució del confident Eliseo Melis, els quals tot just un parell de setmanes abans, el 13 d'agost, també havien atracat la fàbrica d'automòbils Eucort, obtenint un botí de 100.000 pessetes.

Mentre Ramon González es quedava al volant i l'altre company de nom desconegut es situava a la porta de l'establiment, Pere Adrover i Celedonio García van entrar en el banc i, tot amenaçant els empleats i clients amb les seves armes, els van tancar en un passadís interior i es van apoderar de 210.000 pessetes, emprenent tot seguit la fugida.

---

[119] No hi ha cap dada que permeti associar aquesta indústria sabadellenca de rentat de llanes amb aquella on treballava Avenir Marcé i que ha estat esmentada anteriorment. No obstant això, queda dins del possible que es tracti de la mateixa fàbrica.

L'atracament que havien planejat Maraña, Ferragut i Sala, en canvi, no es va poder dur a terme. Ja feia temps que la policia anava al darrera de Fernando Maraña i aquell dia, de retruc, en comptes d'aquell a qui realment perseguíen van agafar en Ferragut, i aquest ja havia començat a parlar.

Magí Sala també va ser detingut el mateix matí previst per l'atracament mentre estava esperant l'arribada dels altres dos companys.

Molt pitjor va ser el cas de Fernando Maraña: El dia 29 d'agost, quan transitava per Barcelona, prop de la cantonada de la Ronda de Sant Pau amb el carrer del marquès de Campo Sagrado, va ser encerclat per la policía que, com hem vist, ja li anava al darrera, i en resistir-se a la detenció, els agents van disparar repetidament sobre ell, causant-li la mort d'immediat. Escorcollant el seu cadàver, li van trobar al damunt documentació falsa a nom de Juan Sánchez Ruiz, el pseudònim que en tot moment havia utilitzat.

Cantonada de la Ronda de Sant Pau amb al carrer del marquès de Campo Sagrado, on va caure abatut Fernando Maraña Falcón. Imatge obtinguda d'Internet.

Tornant al cas de l'altre atracament, el que havia estat realitzat pel grup Talión, el director d'aquella sucursal bancària va manifestar a la policía que havia pogut veure prou be el desconegut assaltant que s'havia quedat a la porta, i que el podria identificar sense dificultats, i dut al dipòsit de cadàvers de l'Hospital Clínic l'empleat bancari va dir, sense dubtar-ho un moment, que aquell mort era el que havia actuat com a cap en l'atracament en qüestió.

No obstant la rotunditat d'aquella asseveració, no va ser tinguda en compte per la policia, i fins i tot el propi Quintela va manifestar en més d'una ocasió la seva conviccióa de que l'atracament d'aquell banc havia estat obra d'un altre grup diferent que havia estat enviat des de Tolosa.

A DISPOSICIÓ JUDICIAL

La violenta mort de Fernando Maraña Falcón "El Joven", immediatament posterior a les detencions realitzades durant els dies anteriors i que hem pogut anar veient, permetia al comissari Quintela considerar que havia finalitzat amb èxit la seva campanya repressiva contra aquella iniciativa de lluita que mesos abans havia sorgit a la comarca del Baix Llobregat. A falta d'uns pocs elements que s'havien pogut lliurar del setge policial, els tres grups d'acció que havien sorgit d'aquella iniciativa, tant el que s'havia format a la

comarca com els dos vinguts de França, es podien considerar completament desarticulats.

El comissari Eduardo Quintela Bóveda, autor material de la desarticulació d'aquells tres grups de lluitadors.

La premsa d'aquells dies, a través d'una certament triomfal nota redactada per l'agència Cifra, es va fer ressò tant de la mort de Fernando Maraña com de les detencions que darrerament s'havien realitzat. El text del comunicat era el següent:

> *«Captura de una banda de malhechores*
> *El que la capitaneaba resaltó muerto al hacer frente a la Policía*
> *Ayer, en la Jefatura Superior de Policía, fue facilitada la siguiente nota: Han sido detenidos por la Policía, los maleantes que durante el pasado verano dieron varios audaces golpes de mano en diversas carreteras de la provincia y, particularmente, en las cercanías de Molins de Rey. La Brigada Social ha logrado detener a diez componentes de la banda, siendo muerto el que capitaneaba la misma al hacer frente a los agentes que se disponían a detenerle en la Ronda de San Pablo. Se hacía llamar Juan Sánchez Ruiz, pero este nombre es falso, sin que hasta ahora haya sido posible identificarle. En Puertollano y Almadén donde había perpetrado hechos delictivos, se le conocía por José y también por Felipe y por el apodo «El joven». Otros tres componentes de la banda lograron escapar a Francia. La Policía ha recuperado diversas joyas robadas, ocupando á los capturados un nutrido arsenal de armas. Los detenidos: Luis Ruíz Costa, Julián Núñez Gil, Cristóbal Castellví Sabaté, Fabián Villanueva Lahoz, Joaquín Llopis Granell, Avenir Marce Tomás, Felipe Danga Deras, Santiago Ferragut Parera, Magín Sala Bonet, José Asencio García y Manuel Andreu Cubero. Parte de las armas de que disponían había sido traída de Francia por Francisco Aragó Bucillo, a quien se detuvo también. Los detenidos confesaron dieciocho robos, recordando al ser careados con las víctimas de los mismos, los detalles de cada uno y sirviendo sus manifestaciones para determinar en algunos casos la propiedad de las joyas robadas. Todos los detenidos han sido puestos a disposición de los Juzgados que instruían sumarios por los referidos hechos delictivos».*[120]

El 27 de setembre de 1947 es tancaven de moment les actuacions de la BPS pel que feia a aquell objectiu i s'enviava el corresponent informe al jutjat militar permanent número 3 de Barcelona, en el que el tinent coronel d'Infanteria Carlos Fina de Caralt, el coronel d'infanteria Enrique Lucas Mercadé i el comandant de cavalleria Plácido Nasarre Valero[121] van ser els jutges instructors encarregats de tramitar totes i cadascuna de les

[120] La Vanguardia Española de l'1 d'octubre de 1947. P.11 i ABC del 2 d'octubre de 1947. P. 15.

[121] El tinent coronel d'infanteria Carles Fina de Caralt havia nascut feia 54 anys a La Bisbal i es va sollevar l'any 1936 quan tenia el grau de capità i estava destinat a la Caixa de Recluta núm. 29 de Girona, motiu pel qual havia estat jutjat i condemnat a 12 anys i un dia per les autoritats republicanes. En acabar la guerra va ser immediatament rehabilitat pels franquistes.
El comandant de cavalleria Plácido Nasarre Valero era un militar dels anomenats vulgarment "Chusquero". Nascut a la província d'Osca l'any 1902, l'any 1923 va anar de soldat voluntari a Melilla. Durant la Guerra Civil era sergent de l'exèrcit republicà i estava destinat a la caserna de la Remonta quan va ser detingut per conspirar formant part de la

diferents accions que més tard, aplegades, constituïrien el sumari de la causa ordinària que en aquell moment, 2 d'octubre de 1947, s'obria, la qual seria identificada amb la referència número 36127. En ella es consideraven en un principi 34 encausats que, segons les fonts policials, estaven vinculats en major o menor grau amb les activitats d'aquell grup.

El sumari és una part del procediment que constitueix en la fase d'instrucció prèvia al plenari o judici pròpiament dit. En ella, el jutge instructor i els membres del seu equip prenen declaracions a testimonis i es ratifica la denúncia feta per la policia, es demanen informes de conducta política social i moral al rector de la parròquia, l'alcalde, la Guàrdia Civil i la Falange, els quals seran també considerats com a proves documentals. Seguidament es fa l'acte de processament i la declaració indagatòria, ja que en cas de no fer-la podria ser motiu de nul·litat de les actuacions.

Finalitzats aquests tràmits, que segons els casos poden arribar a ser bastant llargs, es redacta la conclusió de la fase de Sumari i el procediment es remet a l'Autoritat Judicial i Militar per tal que determini si cal o no ampliar el sumari amb noves indagacions, i en cas que no, si s'ha de sobreseure'l i també en cas que no, s'elevarà la causa al plenari.[122]

Segell del jutjat militar permanent número 3 de Barcelona, encarregat d'instruir el sumari corresponent. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127.

Al mateix temps que el jutge instructor rebia el dossier preparat pels policies, aquests donaven les oportunes instruccions per l'ingrés a la Presó Celular de Barcelona dels detinguts que fins llavors havien estat en els calabossos de les seves dependències, els quals quedaven des d'aquell moment a disposició de l'esmentat jutge militar.

Els ingressats a la Presó Model en aquella ocasió van ser: "Luís Ruiz Costa", Julián Emiliano Núñez Gil, Francesc Aragó Bocillo, Cristòfol Castellví Sabaté, Joaquin Llopis Granell, Avenir Marcé Tomás, Felipe Langa Heras, Santiago Ferragut Parera, Magí Sala Bonet, Josep Asensio García, Manuel Andreu Cubero i Fabian Villanueva Lahoz.

Pocs dies després era també capturat Manuel Ruiz Morandeira, el qual, un cop obtinguda la seva declaració, seguiria el mateix camí que els seus companys.

Cinquena Columna. L'any 1939, tot just acabada la guerra, les noves autoritats militars el van ascendir al grau d'alferes, progressant després paulatinament. En aquells moments estava destinat a la Caixa de Recluta núm. 36 de Barcelona.
El coronel d'infanteria Enrique Lucas Mercadé havia nascut a Valladolid l'any 1880. Durant la guerra era tinent coronel de l'exèrcit de Llevant franquista i va ser el cap de les forces que van ocupar Xàtiva. Des de l'1 de gener de 1947 estava retirat per haver complert l'edat reglamentària.
[122] Extret de: GONZALEZ PADILLA, Eusebio: *La justicia militar en el primer franquismo*. Dins *Sociedad y política almeriense durante el régimen de Franco. Actas de las Jornadas celebradas en la UNED durante los días 8 al 12 de Abril de 2002*. Almería, 2002. PP 155 – 166.

Com fàcilment es pot constatar, de tots aquells elements que constituïen el objectius perseguits pels elements de la BPS perquè d'una o altra manera havien estat involucrats en les activitats d'aquells tres grups de lluitadors -si descomptem els quatre integrants del segon grup enviat des de França que es van extraviar abans d'arribar-, només s'havien pogut escapolir José Plazas Aparicio, Josep Ibáñez Martí i Wenceslao Jiménez Orive, i contra ells van ser redactades llavors les corresponents requisitòries comminant-los a presentar-se.

ELS DIFERENTS DESTINS DELS TRES RECLAMATS

Josep Plazas Aparicio, ànima de l'atentat al polvorí de Santa Creu d'Olorda, va deixar de freqüentar el grup de maquis baixllobregatins al poc d'haver-se realitzat l'assalt als ocupants de dos cotxes a l'alçada de la fàbrica de ciment Sanson, a Sant Just Desvern, i des d'aquell moment, entre la primera i la segona setmana de juny, no se l'havia tornat a veure. Se suposava que havia marxat a França, però ningú ho sabia amb certesa.

Pel que fa a Josep Ibáñez Martí, recordarem que en haver-se presentat la policia a casa seva el dia 20 d'agost, s'havia amagat de primer en el veí local del Casino i més tard a casa d'un company de treball on, per haver anat relaxant les mesures de seguretat, va acabar sent detingut per la policia el 12 de juny de 1948. Teresa Ibáñez, la seva filla, ens dóna la seva versió:

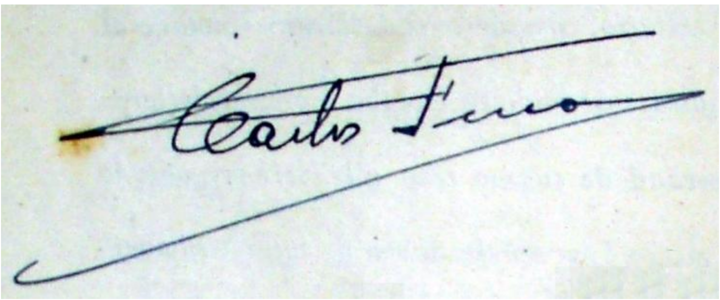

Signatura autógrafa del tinent coronel Carlos Fina de Caralt, un dels tres jutges militars instructors del sumari. Imatge obtinguda del sumaríssim 36.127.

> *«Potser els altres ja estaven agafats en un altre lloc, no ho sabem. Home, per trobar el papa jo crec que ens van estar seguint durant molt de temps. Perquè com que nosaltres sabíem on era l'anàvem a veure, i era fàcil seguir-nos a nosaltres. Era a Barcelona. No anàvem d'amagatotis».*[123]

Quan es produí la detenció de Josep Ibáñez ja feia més de vuit mesos que el jutge militar treballava en la preparació del sumari, i per tal motiu el detingut no va romandre gaire temps a les dependències policials i va ser immediatament tramès a la presó Model, on va quedar a disposició judicial a l'igual del que ja s'havia fet amb els altres detinguts.

El jutge Carles Fina i el secretari que l'acompanyava es van personar a la presó el 17 de juliol i allà van interrogar l'Ibañez, el qual reconegué la seva pertinença a la CNT i el càrrec que ocupava en aquella organització, així com també que en data indeterminada havia rebut uns paquets d'un individu al qual no coneixia però que ara, ja estant a la presó, reconeix que era Francesc Aragó, per tal que els guardés, sense saber en cap

[123] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Entrevista concedida per Teresa Ibáñez Palomero el 6 d'octubre de 2005 a Jordi Amgó, arxiver municipal.

moment quin era el seu contingut. Preguntat per la procedència dels cinc fusells de fabricació soviètica que també es van trobar a casa seva, la seva original resposta va ser:

> *«Que los encontró en la calle delante de su casa en Enero de 1939, recogiéndolos y ocultándolos en el cielo raso de la casa para evitar que alguien hiciese mal uso de ellos, ya que en aquel entonces la persona que entregaba armamento a las autoridades era detenido».*

Obtinguda aquella declaració, Josep Ibáñez Martí va quedar, a l'igual que els altres encausats, en espera de la celebració de la vista definitiva.

Wenceslao Jiménez Orive, veient que tard o d'hora la policia acabaria anant també a per ell, va passar a França, on va treballar primer a Lió i després a París com a obrer ajustador. Estant a París va contactar amb José Luís Facerias i es va integrar en el seu grup de guerrilla urbana, amb el qual va creuar la frontera el 26 de novembre de 1948.

Última fotografía de Wenceslao Jiménez Orive, feta a París el desembre de 1949. Imatge: Ateneu llibertari Estel Negre.

Ja a Barcelona, i a causa de certes discrepàncies, Facerias va prescindir d'ell en la realització d'un atracament al Banc Hispano-Colonial, i molest per aquest fet, se'n va separar i va crear al febrer de 1949 el seu propi grup, anomenat "Los Maños" pel fet que tots els seus integrants eren de procedència aragonesa. Els seus companys a partir de llavors seran Simón García Fleringan "Miguel Montllor", Placido Ortiz Gratal "Vicente Llop", Daniel González Marín "Rodolfo", Mariano Aguayo Morán, Salvador Luís Benito, "Salgado" i Aniceto Pardillo Manzanero "chaval".

La primera acció d'aquest grup, duta a terme aquell mateix mes de febrer, va ser atemptar contra el confident Antonio Seba Amorós, un confident declarat del comissari Quintela, al que van sorprendre quan estava al bar Bracafé del carrer de Casp, a Barcelona, y van disparar contra ell, produïnt-li diverses petites ferides, la principal d'elles a la zona glútia. Després d'això, en Seba va desaparèixer de Barcelona i va marxar a València, perdent-se la seva pista.

El 2 de març de 1949, el seu grup, actuant conjuntament amb el de Francesc Sabaté Llopart "Quico" va dur a terme un espectacular atemptat contra el comissari Quintela, acció de la qual tractarem una mica més endavant.

Després d'aquestes accions el grup de "Los Maños" es va desplaçar a Madrid per intentar atemptar contra el dictador Franco, atemptats que per una o altra causa no es

van arribar a realitzar. Algun temps després passaren a França, on es van estar una curta temporada.

El 22 de desembre de 1949, el grup “Los Maños”, format per Wenceslao Jiménez Orive, Daniel González Marín, Salvador Luis Benito, Plácido Ortiz Gratal i Simon Gracia Fleringan, guiats per Ramon Vila Capdevila “Caracremada” creuava la frontera i arribava a Barcelona, però els moviments d’aquest grup havien estat delatats a la policia per Niceto Pardillo Manzanero, un cenetista que temps abans havia estat expulsat d’aquell grup per mala conducta i que havia passat a ser confident del comissari de policia Pedro Polo Borreguero.

El 9 de gener de 1950, Wenceslao Jiménez Orive va ser tirotejat sense previ avís per la policia quan acabava de sortir de casa seva. Ferit, per no caure pres en mans de les forces de repressió de la dictadura franquista, es va suïcidar prenent una càpsula de cianur que portava muntada a la part superior de la ploma estilogràfica.

Aquell mateix dia serien també capturats Placido Ortiz Gratal i Simón Gracia Fleringan, i hores després Victoriano Muñoz Treserras que els anava a servir de xofer, tots tres van ser jutjats i afusellats el 24 de desembre de 1950.

LA TRAJECTÒRIA POSTERIOR DE LUIS AGUSTIN VICENTE

Interior d’una de les cel·les del Castell de Montjuïc. Fotografia de l’autor.

Pel que fa a Luis Agustín Vicente, que en aquells moments encara era només conegut pel seu pseudònim de Luis Ruiz Costa, no va ser tancat a la presó Model, com era el cas dels altres companys, sinó que atesa la seva condició de desertor del servei militar, havia estat empresonat a les cel·les del Castell de Montjuïc[124] que, des del final de la guerra fins als anys 60 en què la propietat del castell es va cedir a la ciutat de Barcelona, havia tornat a funcionar com a presó militar i tenia una capacitat d’internament prevista per a 270 reclosos, entre penats i preventius (4 caps, 22 oficials, 20 sotsoficials i 224 elements pertanyents a les classes de tropa).

El 28 de setembre de 1952, quan el Jutge militar Carlos Fina tenia ja pràcticament enllestit el sumari i ja es preveia la imminent celebració de la vista definitiva, Luis Agustín Vicente, fent honor al qualificatiu d’audaç que li havia estat atorgat per la mateixa policia, aconseguí apoderar-se de l'arma d'un oficial de presons, i esgrimint-la

[124] El mateix va passar amb Joaquim Llopis Granell, també desertor del servei militar.

es va poder escapar del Castell de Montjuïc juntament amb un altre reclús que el va acompanyar en aquella primera part de la seva fugida.

Un cop en llibertat encara realitzaria un atracament a una fleca de la Rambla de Volart, al Guinardó, i després de romandre un breu temps ocult, va poder passar a França, havent estat ajudat en aquella ocasió pels dos principals passadors llibertaris: Ramon Vila Capdevila "Caracremada" i Jesús Martínez Maluenda "el Duende" els quals, com ja havien fet alguna altra vegada, van actuar plegats.[125]

Havent arribat a França, al cap de poc temps es va traslladar a Itàlia, a la zona de Carrara, on, emprant el fals nom de Mario Miglia es va posar a treballar a les seves conegudes pedreres de marbre. Estant allà, es va unir al grup d'acció que liderava Josep Lluís Facerias, participant amb ell en un robatori a la "Cassa di Risparmio" de la plaça Giovanni Martinez, a Gènova, efectuat el 5 de juliol de 1954, i després, el 15 de gener de 1957, realitzaven un nou atracament, aquest cop a la "Banca di Casale e del Monferrato" de la localitat de Villanova Monferrato, en el que Luis Agustín Vicente es va haver d'escapar a trets dels "carabinieri" que estaven a punt d'agafar-lo.

Poc després, i per tal d'allunyar-se d'aquells escenaris, va passar a França en companyia de Facerias i de l'anarquista italià Goliardo Fiaschi, passant uns mesos en aquell país. Cap a mitjan Agost de 1957 van anar a Tolosa on els van facilitar una certa quantitat de diners i a continuació, muntats tots tres en bicicletes i fent-se passar per excursionistes, van travessar la frontera espanyola pel Coll d'Ares per dirigir-se cap a Barcelona.

Domicili d'Emilio Tena (assenyalat amb una fletxa) on va ser detingut Luís Agustín Vicente. Fotografia de Mariano Rubio publicada al setmanari "El Caso" núm. 279.

A l'alçada de Sant Quirze de Besora es va separar del seu dos companys i va agafar el tren fins a Sant Andreu del Palomar, des d'on va anar a Sabadell, arribant-hi el matí del diumenge dia 25 d'agost.

Allà va ser acollit per Emilio Tena Gorrita, un home de 42 anys originari de Vilafranca del Maestrat i afiliat a la CNT, conegut de Facerias des d'almenys dos anys abans, quan aquest, en companyia dels també guerrillers Antoni Franquesa Fonoll i César Saborit Carralero, havia intentat atemptar contra l'alcalde sabadellenc i destacat falangista Josep Maria Marcet Coll.[126]

[125] SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran: *El Maquis anarquista...* Op. Cit. P. 41.
[126] Sobre aquesta temptativa d'atemptat vegeu: FONT GRASA, Pere: *Magí Colet i Mateu: La vida d'un lluitador.* Dins *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs* núm. XIV. Centre d'Estudis Santjustencs i Ajuntament de Sant Just Desvern. Sant Just Desvern, 2007. PP. 134 – 136.

Emilio Tena el va hostatjar a casa seva, situada al número 337 de l'avinguda de José Antonio (actual avinguda de Barberà). La policia franquista, però, ja anava al darrera d'aquells tres maquis infiltrats, i el matí del 27 d'agost de 1957 Luis Agustín Vicente va ser detingut juntament amb el seu amfitrió per funcionaris de la BPS amb l'ajuda d'altres elements afectes a la plantilla de Sabadell, acompanyats per forces de la policia armada.

El periodista Enrique Rubio, especialista en l'anomenada "Crònica Negra", des de les pàgines del setmanari "El Caso"i en un text que no obvia els detalls grotescos, ens dóna la següent descripció de la seva captura:

> *«En la madrugada del martes, la Policía irrumpió en la casa. Luís Agustín Vicente estaba en el lavabo y hubo de emprender la huída en paños menores. Al saltar la tapia del huerto para introducirse en el de la casa de al lado, se le engancharon los calzoncillos de nylon que llevaba en una alambrada espinosa allí existente, dejándose un trozo de ellos.*
> *Los inspectores de la Brigada Social habían cercado la zona y "el Metralla" hubo de rendirse ante la imposibilidad de intentar toda huída.*
> *Se leo cupó una pistola tipo "Colt" de grueso calibre, y otra del 7,60, una bomba de mano de tipo "piña", mecha, fulminantes y abundante munición».*[127]

Dos dies més tard, el 29 d'agost, era també capturat Goliardo Fiaschi, el qual va ser detingut per sis guàrdies civils de paisà de la caserna de la Travessera quan s'ocultava en una cabana situada prop de la Mina de Sant Medir, a la serra de Collserola.

Placa commemorativa col·locada en el paviment del punt exacte on el guerriller Josep Lluís Facerias va caure abatut per les bales de la policía. Imatge obtinguda de Viquipèdia.

Tots tres, Luis Agustín, Goliardo Faschi i Josep Lluís Facerias, havien acordat per l'endemà, dia 30 d'agost , una cita a Barcelona a la porta de l'Institut Mental de la Santa Creu per tal de trobar-se allà amb un individu anomenat Ernesto que, segons sembla ser, els podria facilitar l'anada de tots tres a Mèxic.

Detinguts i sotmesos a tortura els dos primers, és molt possible que algun d'ells pogués haver acabat confessant a la policia aquella trobada que havien planejat. També és possible que fos el tal Ernesto, que no hi va assistir, qui els hagués delatat. Tant se val. La fatalitat havia jugat en contra d'ells.

Aquell dia, i tal com havien convingut, Josep Lluís Facerias va acudir a la cita ignorant el què els havia passat als seus companys i que convenientment ocults en aquell punt de trobada l'estaven esperant nombrosos elements de la BPS sota les ordres del cap

[127] El Caso. Número 279. P. 9. També se'n parla a La Vanguardia Española del 31 d'agost de 1957. P. 15.

superior Juan Estévez Rodríguez i del comissari Pedro Polo Borreguero, així com un destacament de la Guàrdia Civil sota les ordres del general Juan Luque Arenas.

Quan, a tres quarts d'onze del matí, Josep Lluís Facerias, que venia en bicicleta des del passeig de Verdum, va arribar a l'alçada del carrer del Doctor de Pi i Molist, els policies que l'estaven esperant apostats per tota la zona, fins i tot dalt dels terrats, van apareixer armats amb metralletes i van començar a disparar contra ell, crivellant-lo amb els seus trets. Facerias, tocat per nou projectils, va caure directament a l'altre banda del petit mur de davant del manicomi davant dels horroritzats ulls d'uns nens que en van ser testimonis, morint mentre tractava infructuosament d'activar una granada. El seu cos va quedar estès al terra en el mateix punt on avui hi ha una placa que ho recorda.

Porta principal del Penal de Burgos, a través de la qual Luis Agustín Vicente va recuperar la llibertat l'any 1973. Imatge: Biblioteca histórica de la Universidad Complutense.

Instruït el sumari de la causa 001013//IV57 contra els altres tres companys detinguts, el 12 d'agost de 1958 tingué lloc la vista del corresponent consell de guerra, que es va liquidar en només una hora, fent-se públiques les sentències tres dies després. Luis Agustín Vicente va ser condemnat a 21 anys i 4 mesos de reclusió major. Goliardo Fiaschi a 20 anys i un dia de reclusió major, i Emilio Tena a 4 anys i sis mesos de presó menor.

Després d'haver estat empresonat només 8 anys, l'any 1966 li va ser concedida a Luís Agustín la llibertat condicional[128], però aquella mesura de gràcia no acabaria prosperant, atès que hi ha constància de la concessió d'una nova llibertat condicional l'any 1974,[129] podent llavors sortir del Penal de Burgos on havia passat gran part d'aquell temps. De tota manera, la llibertat definitiva no li vindria fins l'agost de 1973 en que, aplicades totes les rebaixes possibles, va extingir definitivament la seva condemna. Poc després va passar a residir a la murciana ciutat de Lorca, on havia nascut, i en la que va viure durant els darrers anys de la seva atzarosa existència.

EL FALLIT ATEMPTAT CONTRA QUINTELA

Ja havia passat poc més d'un any i mig des de la desarticulació dels tres grups de maquis que s'havien format per iniciativa de la Comarcal del Baix Llobregat i el control de la situació semblava estar totalment en mans de les forces repressores, però en el fons, i cada vegada més, entre els grups llibertaris que encara operaven a l'àrea

[128] BOE del 13 d'abril de 1966. P. 4401.
[129] RILOVA PÉREZ, Isaac: Penal de Burgos (http://palaciodelaisla.es/penal-de-burgos/) Lectura del 29 de juliol de 2021.

barcelonina, anava creixent la convicció de que calia donar a aquell estat de coses una resposta d'envergadura que capgirés la situació. Va ser llavors quan es va decidir reactivar la vella idea de la eliminació física d'aquell que era el seu principal i més perillós enemic, el comissari Eduardo Quintela, el qual, a més, i *«en virtud a los méritos contraídos en el servicio»*[130], havia estat ascendit l'1 de setembre de 1948 a la categoria de comissari principal del cos general de policia.

Quintela (amb ulleres fosques) durant l'enterrament del policía Oswaldo Blanco, mort en un enfrontament amb els maquis. Fotografia de l'agència Cifra publicada a La Vanguardia Española de l'1 de març de 1949, tot just el dia abans del frustrat atemptat contra Quintela.

Wenceslao Jiménez Orive, un dels pocs guerrillers que havien pogut sobreviure a la desaparició d'aquells grups baixllobregatins, va començar a posar fil a l'agulla a aquest projecte juntament amb els seus nous companys del grup "Los Maños", tot seguint les passes d'aquell comissari per tal de determinar el lloc i el moment més favorables per atemptar contra ell, constatant que gairebé cada dia, quan Quintela sortia de la Prefectura de Policia en l'automòbil gris amb distintius oficials que tenia assignat, acostumava a passar entre tres quarts de dues de la tarda i les dues i deu minuts pel carrer de Marina, en direcció al seu seu domicili, que estava situat al carrer de la Vinya, a la barriada del Carmel. El punt idoni que van escollit per realitzar l'atemptat va ser, doncs, el carrer de Marina, en el tram comprès entre els carrers de Mallorca i de Provença.

En el decurs d'aquell seguiment, els components del grup dels "Maños" es van adonar de que per la seva part, un altre grup, el que liderava l'hospitalenc Josep Sabaté Llopart "Quico", també estava preparant la mateixa operació. Posats ambdós grups d'acord i contrastades les dades obtingudes, van comprovar que les d'uns i altres coincidien, per la qual cosa van acabar decidint actuar conjuntament.

Van quedar en que per part del grup "Los Maños" hi participarien Wenceslao Jiménez Orive, Mariano Aguayo Morán i Simón Gracia Fleringan i pel grup de "Quico" Sabaté ho farien el propi Francesc Sabaté Llopart, el seu germà Josep Sabaté Llopart, Carles Vidal Pasanau i José López Penedo.

El dia assenyalat, dimecres 2 de març de 1949, a les 13.45 hores una camioneta estava estacionada al carrer Marina, a cent metres de la Sagrada Família; al seu interior es trobaven Carles Vidal Pasanau, que estava al volant, tenint al seu costat Josep Sabaté

[130] BOE de l'11 d'octubre de 1948. P. 4771.

Llopart. Fora del vehicle i vestit amb una granota blava, Francesc Sabaté Llopart "Quico", feia veure que revisava el motor, com si estigués avariat.

Davant seu, i a certa distància, Mariano Aguayo Morán passejava pel carrer amb un barret marró al cap. A la vorera del davant es trobava aparcat el Fiat amb Wenceslao Jiménez Orive i José López Penedo, armats amb sengles metralletes, i Simón Gracia Fleringan al volant.

Uns cinc minuts abans de les dues, Mariano Aguayo va veure com arribava el cotxe que esperaven i es va treure el barret, donant així als seus companys el senyal d'alerta que havien convingut.

Agafant la metralleta que tenia oculta en el motor de la camioneta, Quico Sabaté es va plantar davant del vehicle que s'apropava i va començar a disparar.

El parabrises del cotxe va saltar fet bocins i el vehicle es va aturar en sec, mentre del seu interior sortien dos dels seus ocupants que intentaven fugir dels trets. Llavors el Fiat va engegar i avançar fins tallar la fugida d'aquells dos homes, que al moment van caure abatuts pel foc de les metralletes de Wenceslao Jiménez i José López.

Esquela del falangista valencià José Manuel Piñol Ballester, víctima accidental d'aquell atemptat. Col·lecció particular.

Quico Sabaté s'aproximà ràpidament per identificar les víctimes, i va ser llavors quan va poder comprovar que cap de les tres víctimes del seu atac era el comissari Eduardo Quintela. L'atemptat, doncs, havia fracassat!

No gaire temps després, el comissari Tomás Gil Llamas ressumia aquella desafortunada coïncidència amb aquestes paraules:

«El vehículo de los infortunados falangistas era idéntico al que solía usar el Comisario, y la confusión les acarreó la muerte».[131]

Els decebuts guerrillers, frustrats en el seu intent, es van retirar al moment d'aquell escenari

Efectivament, el cotxe contra el que havien disparat no era el del cap de la Brigada Político-Social: En aquell vehicle, que anava cap al parc esportiu del "Frente de Juventudes" del Guinardó i que casualment era idèntic al que regularment utilitzava Quintela, viatjaven dos jerarques de la Falange: Juan Manuel Piñol Ballester i José Tella

---

131 GIL LLAMAS, Tomás: *La ley contra...* Op. Cit. P. 242.

Bavoy. Al volant anava Antonio Norte Juárez, i no feia gaire estona que també hi havien viatjat altres dos passatgers: els també falangistes Joaquín Fernández Fernández i Ramon Pujol, fotògraf, els quals, afortunadament per a ells, havien baixat del cotxe una estona abans d'arribar al lloc de l'atemptat.

Les víctimes mortals de l'atac dels maquis havien estat Juan Manuel Piñol Ballester i Antonio Norte Juárez., els quals serien objecte dos dies més tard d'un solemne funeral al que van assistir la pràctica totalitat de les autoritats locals del règim[132] per a ser després sepultats respectivament a València i Badalona. José Tella només va resultar ferit de poca gravetat, recuperant-se aviat de les seves lesions.

Enterrament de Juan Manuel Piñol Ballester a València. Fotografia de José Cabrelles Sigüenza.

La nota oficial que la "Jefatura Superior de Policia" va lliurar a la premsa i que va ser difosa a través de l'agència Cifra deia el següent:

> *«A primeras horas de la tarde de hoy, en la calle de Marina entre Mallorca y Provenza, el coche del Parque Móvil de los Ministerios Civiles en el que viajaban D. Juan Manuel Piñol Ballester, secretario del Frente de Juventudes de este distrito Universitario, y D. José Tella Bavoy, jefe de deportes de dicha Organización, conducido por el chófer de dicho Parque, Antonio Norte, que se dirigía al campo de deportes del Frente de Juventudes sito en la barriada de Guinardó fué objeto de una bárbara agresión perpetrada desde una camioneta que se hallaba apostada en dicho lugar. Los criminales que ocupaban el vehículo dispararon con pistola-ametralladora, ocasionando la muerte de Juan Manuel Piñol y del conductor, Antonio Norte, e hiriendo levemente a José Tella».*[133]

El comissari Eduardo Quintela Bóveda, tan odiat per tots els lluitadors antifranquistes, ja no seria objecte de cap altre atemptat, i continuaria exercint la seva dura i eficaç tasca repressiva fins l'any 1953 en que es va jubilar, després d'haver estat 36 anys al capdavant de la Brigada Político-Social, sent llavors succeït en el càrrec pel seu fidel sequaç, el també comissari Pedro Polo Borreguero.

---

[132] La Vanguardia Española del 5 de març de 1949. P. 10.

[133] Id. del 3 de març de 1949. P. 8

EL VISTIPLAU DEL CAPITÀ GENERAL

Mentrestant, l'aparell judicial continuava funcionant. A principis de l'any 1948 els jutges instructors d'aquella causa van considerar que la seva feina es podia donar per acabada, i que el gruixut dossier que havien preparat podia seguir el seu curs en altres instàncies més decisives, i el 14 de gener de 1948 van remetre la causa a l'Audiència de Guerra per tal que comprovés si reunia els elements suficients per a poder-la elevar a judici i continuar el sumari en la seva fase definitiva del plenari, és a dir, la celebració del consell de guerra pròpiament dit.

El general Juan Bautista Sánchez González, capità general de la quarta regió militar, fotografiat al costat del dictador Francisco Franco.Imatge obtinguda d'Internet.

Revisat per l'auditoria, aquesta va formular el pertinent dictamen, i un cop fet aquell tràmit ho va sotmetre al vistiplau del capità general de la quarta regió militar, el general Juan Bautista Sánchez González.

Les fortes conviccions monàrquiques d'aquest militar, partidari de reinstaurar D. Juan de Borbón, l'havien allunyat cada vegada més dels franquistes, els quals estaven decidits fins i tot a destituïr-lo, i acabaria morint l'any 1957 a Puigcerdà en circumstàncies no del tot aclarides.

> *«La actuación de este general en estos últimos años está velada por múltiples misterios, pero lo que tiene mayores visos de verosimilitud es que se había distanciado del régimen del general Franco y estaba dispuesto a dar un golpe de Estado, sublevando a la guarnición de Cataluña para requerir para sí la presidencia del Gobierno. Su objetivo era erradicar la corrupción y sobre todo a la Falange, por lo que no extrañó que corrieran voces, más o menos fundadas, de que el tal infarto había sido simplemente un asesinato».*[134]

El 19 de juliol de 1950, el capità general Juan Bautista Sánchez González donava la seva aprovació i encarregava al fiscal jurídic militar que formulés les seves conclusions provisionals prèvies a la realització de la vista, passant després al jutjat militar permanent número 2 de Barcelona.

En les conclusions del seu escrit, el general Sánchez González reconeixia que en aquell moment encara hi havia tres encausats fugitius als quals declarava en rebel·lia: José Plazas Aparicio, Wenceslao Jiménez Orive i Josep Ibáñez Martí. D'aquests tres, i tal

---

[134] BLAZQUEZ MIGUEL, Juan: *Juan Bautista Sánchez González*. Dins *Real Academia de la Historia* (https://dbe.rah.es/biografias/6262/juan-bautista-sanchez-gonzalez) Consulta del 24 d'octubre de 2021.

com anteriorment hem pogut veure, el darrer ja havia estat capturat i incorporat als altres encausats, però incomprensiblement el va esmentar com a fugitiu.

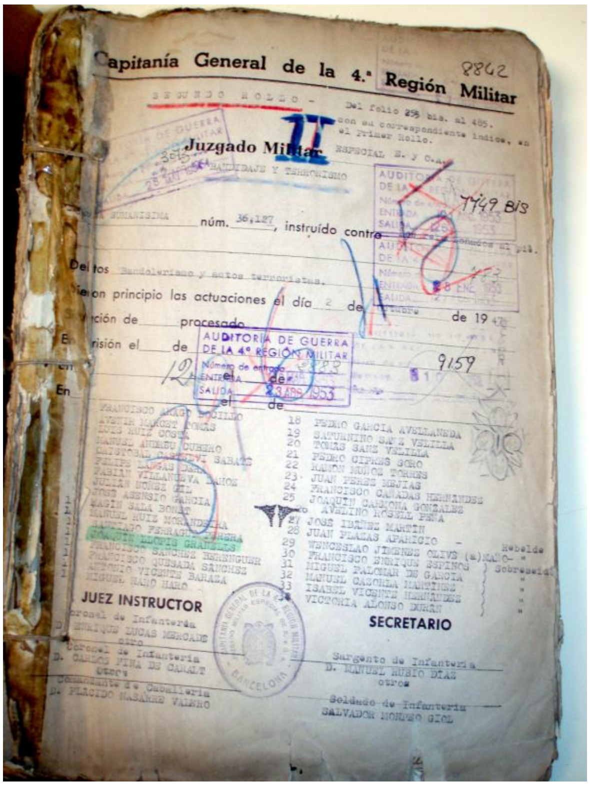

Un dels diversos plecs de què consta el Sumaríssim número 36.127:

També va acordar el sobresseïment de les actuacions instruïdes i la llibertat definitiva de diverses persones que havien estat més o menys relacionades amb els encausats, un cop determinada la seva no vinculació amb el fets dels quals se'ls acusava. Tal és el cas de Francisco Enrique Espinós, Miguel Palomar García, Manuel Cazorla Martínez, Isabel Vicente Hernández i Victoria Alonso Durán, els quals havien romàs engarjolats fins a aquell moment.

En definitiva, l'escrit del capità general acordava l'elevació al plenari dels autes contra tots els guerrillers i alguns dels seus cómplices i encobridors. Els encausats serien: Francesc Aragó Bocillo, Avenir Marcé Tomàs, "Luis Ruiz Costa", Manuel Andreu Cubero, Cristóbal Castellví Sabaté, Felipe Langa Heras, Fabián Villanueva Lahoz, Julián Núñez Gil, José Asensio García, Magí Sala Bonet, Manuel Ruiz Morandeira, Santiago Farragut Parera, Joaquim Llopis Granell, Francisco Sánchez Berenguer, Francisco Quesada Sánchez, Antonio Vicente Baraza, Miguel Haro Haro, Pedro García Avellaneda, Saturnino Sanz Velilla, Tomás Sanz Velilla, Pedro Ciprés Soro, Ramón Muñoz Torres, Juan Pérez Mejías, Francisco Cañada Hernandez, Joaquín Carmona González i Avelino Rosell Peña.

EL CONSELL DE GUERRA

Finalment, després de cinc inacabables anys de presó preventiva, es va anunciar la celebració de la vista, la qual va quedar fixada pel dilluns de la darrera setmana de març de 1953, dia 23.

Aquell dia, a les dependències de l'edifici del govern militar de Barcelona, es va constituïr el tribunal, que d'acord amb la normativa establerta havia d'estar format per un president que havia de ser un militar amb la categoria de cap (de comandant en amunt), tres vocals amb rang d'oficials i un cinquè vocal, el ponent, el qual havia de pertànyer al cos jurídic militar.

En aquell cas, va fer de president el tinent coronel del regiment d'infanteria de Ceuta número 54 Manuel Teruel Alonso, de 51 anys, un vell militar africanista que s'havia graduat l'any 1919 a l'acadèmia d'infanteria. Durant la guerra civil va combatre des del primer moment en el bàndol sollevat, i a partir de 1941 havia estat destinat durant un

El tinent coronel Manuel Teruel Alonso, president del tribunal. Fotograma de la pel·lícula "Lo que nunca muere" (1955), en la que aquest militar va tenir un petit paper en el qual s'interpretava a si mateix.

cert temps en comissió de serveis donant suport a les forces de la Policia Armada. Des de 1949 era ajudant de camp del capità general de Catalunya.[135]

Els tres vocals efectius van ser els capitans del regiment d'artilleria número 62 Victoriano Fernández Santos, Miguel Laclaustra Repiso, veterà de la "División Azul", i Torcuato Raya Martínez, i per cobrir possibles absències que no es van donar, van ser nomenats com a vocals suplents els capitans del regiment d'artilleria Bailén número 44 Adolfo García Romero i Vicente Rico Garzón.

El vocal ponent va ser el capità auditor Sebastián Montserrat Alsina, graduat l'any 1945 per l'acadèmia del Cuerpo jurídico militar, i que des de l'1 de juliol de 1948 ostentaria el càrrec de capità auditor de l'auditoria de guerra de la quarta regió militar. Poc temps més tard d'aquest consell de guerra, l'any 1955, seria ascendit a comandant, i l'any 1958 seria guardonat amb la creu del mèrit militar.

Segons el propi ministeri de l'exèrcit,[136] durant aquell temps, i amb una antiguitat del 28 de juny de 1940, va estar al front de la fiscalia militar de la quarta regió militar el tinent coronel auditor Enrique de Querol Duran, un militar tarragoní de 49 anys, de família carlina, que ja abans de la guerra havia actuat de fiscal en els judicis que van seguir la sufocació del moviment del 6 d'octubre de 1934, i ja més recentment, acabada la guerra civil, també havia exercit l'acusació en molts altres sumaris d'aquell primer franquisme, com el que va sentenciar a mort el president Lluís Companys.

El quadre de togats que hi van intervenir es completava amb els diferents defensors que havien estat designats majoritàriament d'ofici, la major part d'ells militars i molts d'ells amb el grau de tinent, que es van haver de fer càrrec de la defensa tot i no haver tingut accés al sumari fins un dia o dos abans del judici.

Un d'aquells defensors, concretament el que portava el cas de Josep Ibàñez Martí, va ser el capità d'artilleria Antonio Rodríguez de Acuña, veterà de la "División Azul". Teresa Ibàñez Palomero ens recorda la breu entrevista que van mantenir:

---

[135] La Vanguardia Española del 14 de gener de 1949. P. 7.

[136] Ministerio del Ejército. Dirección General de Reclutamiento y Personal. Escalilla del Cuerpo Jurídico Militar. 1º Enero 1953. P. 14.

> *«I llavors van presentar Consell de Guerra, i jo vaig haver d'anar a Sant Andreu als quartels. Vam parlar amb un capità de l'exèrcit que el defensava, perquè nosaltres no teníem diners per pagar un advocat. I ens va dir: "vostè, perquè el defensa el seu pare?" i jo vaig dir:"perquè estem sols i necessitem el pare". I la defensa ho va al·legar al consell. I jo vaig dir-ho al consell de guerra».*[137]

Tal com habitualment passava en aquests casos, la vista va quedar enllestida en poques hores, havent-se desenvolupat més o menys tal com ens ho indica la següent descripció:

> *«La sessió era oberta pel secretari del Consell, que llegia el resum de les actuacions dels encausats. Seguidament, el fiscal prenia la paraula i demanava les penes màximes contra els processats. A continuació, el defensor feia un examen de les actuacions i sol·licitava les penes mínimes pels seus defensats. El següent pas era concedir la paraula als inculpats. En cas que aquests últims s'expandissin en les seves explicacions els presidents dels tribunals els intimidaven per tal que es limitessin a contestar amb un sí o un no. Ja per últim, el tribunal es retirava a deliberar les penes i dictava sentència, a la que no es podía recórrer».*[138]

Celebració de la vista d'un consell de guerra sumaríssim. Fotograma de la pel·lícula "La voz dormida" (2011)

Les condemnes proposades pel fiscal militar en la seva intervenció eren especialmente dures, ja que va arribar a demanar:

Mort: per Julian Emiliano Núñez Gil i Cristòfol Castellví Sabaté.

Trenta anys de reclusió major: per Francisco Aragó Bocillo, Manuel Andreu Cubero i José Asensio García.

---

[137] Arxiu Històric de Sant Just Desvern: Entrevista concedida per Teresa Ibáñez Palomero el 6 d'octubre de 2005 a Jordi Amigó, arxiver municipal.

[138] TARRADELLAS PRAT, Enric (et alii): *La sèrie documental de procediments judicials militars (sumaríssims) 1939-1980 de l'arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Barcelona, 2015. P. 19.

Vint anys i un dia de reclusió major: per Antonio Vicente Baraza, Pedro García Avellaneda, Manuel Ruiz Morandeira, Felipe Langa Heras, Saturnino Sanz Velilla, Avenir Marcé Tomàs i Francisco Sánchez Berenguer.

Quinze anys de reclusió menor: per Joaquín Llopis Granell, Miguel Haro Haro i Josep Ibáñez Martí.

Deu anys de presó major: per Magí Sala Bonet i Santiago Ferragut Parera.

Sis anys i un dia de presó major: per Juan Pérez Mejías, Ramón Muñoz Torres, Tomás Sanz Velilla i Pedro Ciprés Soro.

Sis anys de presó menor: per Fabián Villanueva Lahoz.

Sis mesos i un dia de presó menor: per Joaquín Carmona González i Avelino Rosell Peña.

Dues penes de tres mesos d'arrest major per Francisco Cañadas Hernández.

Acabades les diferents intervencions, i tal com era preceptiu, el tribunal es va retirar a deliberar, sortint no gaire temps després per pronunciar la sentencia, en la qual les diferents condemnes, a l'igual que havia fet el fiscal militar en la seva exposició, apareixien ordenades de major a menor. És de destacar que tot i la seva tremenda duresa, les diferents condemnes van ser sensiblement més lleus que les demanades inicialment.

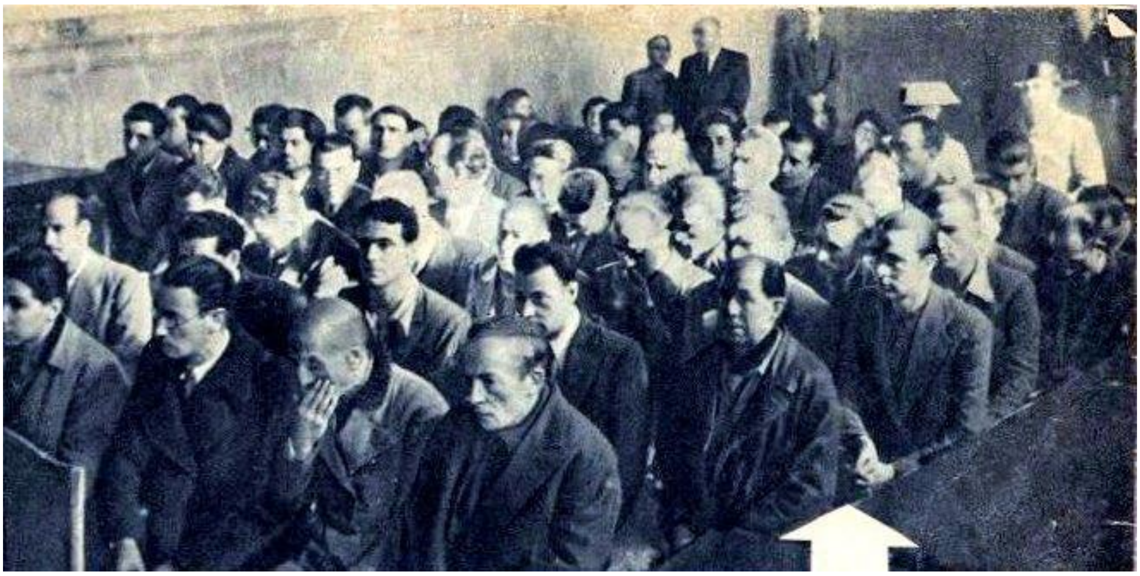

Encausats durant la celebració d'un consell de guerra sumaríssim. Imatge publicada l'any 1940 a la revista "Semana".

Per tal de fer-la més entenedora, m'he permès presentar-la desglossada reunint els components dels diferents grups que havien intervingut en els casos jutjats:

Membres de la Comarcal del Baix Llobregat:

ARAGÓ BOCILLO, Francisco - Dotze anys de presó major.
IBÁÑEZ MARTÍ, José - Vuit anys de presó major.
VILLANUEVA LAHOZ, Fabián – Tres anys de presó menor.

Membres del grup d'acció del Baix Llobregat:

CASTELLVÍ SABATÉ, Cristóbal - Trenta anys de reclusió major.
NÚÑEZ GIL, Julián Emiliano - Trenta anys de reclusió major.
ASENSIO GARCÍA, José - Vint anys de reclusió menor.
ANDREU CUBERO, Manuel - Dotze anys de presó major.

Membres del grup format a Tolosa:

VICENTE BARAZA, Antonio - Vint-i-cinc anys de reclusió major.
GARCÍA AVELLANEDA, Pedro - Dotze anys de presó major.
SÁNCHEZ BERENGUER, Francisco - Dotze anys de presó major.
SANZ VELILLA, Saturnino - Dotze anys de presó major.
HARO HARO, Miguel de - Vuit anys de presó major.

Membres del grup format a París:

RUIZ MORANDEIRA, Manuel - Dotze anys de presó major.
LANGA HERAS, Felipe - Vuit anys de presó major.
LLOPIS GRANELL, Joaquín – Vuit anys de presó major.

Altres guerrillers que van participar en les accions d'aquests grups:

MARCÉ TOMÀS, Avenir - Dotze anys de presó major.
FERRAGUT PARERA, Santiago - Tres anys de presó menor.
SALA BONET, Magín – Absolt.

Còmplices, encobridors i altres implicats:

PÉREZ MEJÍAS, Juan - Tres anys de presó menor.
MORA GARCIA, Francisco - Quatre anys de presó menor i tres mesos d'arrest major.
MUÑOZ TORRES, Ramón - Tres anys de presó menor.
CIPRÉS SORO, Pedro - Sis mesos d'arrest major.
CAÑADAS HERNÁNDEZ, Francisco – Sis mesos d'arrest major.
CARMONA GONZÁLEZ, Joaquín – Absolt.
ROSELL PEÑA, Avelino – Absolt.
SANZ VELILLA, Tomás – Absolt.

Acabada la vista, tots els encausats que havien resultat condemnats van tornar altra vegada a la presó per tal d'enfrontar-se a les seves respectives penes.

Mentrestant, i tal com queda aclarit en el següent capítol, es procedia a aplicar una determinada reducció extraordinària sobre aquelles condemnes que tot just acabaven de ser sentenciades.

EL CONGRÉS EUCARÍSTIC

L'any immediatament anterior al judici, mentre tots els encausats encara estaven tancats en presó preventiva, havia tingut lloc a Barcelona un important esdeveniment que a la llarga els hi podria aportar algun lleuger avantatge. Aquell esdeveniment va ser el Congrés Eucarístic.

Un Congrés Eucarístic Internacional és una assemblea de l'Església catòlica que, convocada pel Papa, es reuneix durant uns dies a una ciutat determinada per la Santa Seu, per donar culte a l'Eucaristia i orientar la missió de l'Església Catòlica en el món. Reuneix bisbes, sacerdots, religiosos i fidels laics presidits pel mateix Papa o per un delegat especialment nomenat.

Entre el 27 de maig i l'1 de juny de 1952, i sota el políticament tendenciós lema de "La Eucaristía y la Paz", va tenir lloc a Barcelona el XXXV Congrés Eucarístic Internacional, promogut pel bisbe de Barcelona Gregorio Modrego Casaus,

Vista de l'avinguda Diagonal, plena de gom a gom, durant el solemne acte de clausura del Congrés Eucarístic. Imatge: Filmoteca Nacional.

En els fastos d'aquell congrés, que segons com es mirés no eren res més que un bany de purpurina per amagar la situació de misèria generalitzada en què es vivia, s'hi va bolcar tot l'aparell propagandístic governamental, àvid de tenir, almenys en aquests temes, una projecció internacional que no fos negativa.

El centre neuràlgic del Congrés se situaria a l'avinguda Diagonal, a l'alçada de l'actual plaça de Pio XII on es pensava construir un monumental altar, però tot aquell sector estava ocupat des de l'any 1940 per miserables barraques construïdes per gent d'arreu que havia arribat a la ciutat impulsada per la fam. Era imperatiu sanejar aquella zona i amagar al món aquella lamentable imatge de misèria.

Les barraques ocupaven el costat muntanya de la Diagonal, als solars i horts que hi havia als actuals carrers de Capità Arenas, Manuel Girona i Numància. Només en aquesta zona n'hi havia unes 200, a més d'algunes coves també habitades. Unes 60, el nucli més dens, es trobaven prop de l'església de Santa Gemma, i per això aquest barri de barraques rebia el nom de "barraques de la Diagonal i Santa Gemma".

Aquest assentament va ser un dels primers exemples de l'enderrocament massiu a la postguerra d'un barri de barraques amb el trasllat dels seus habitants a polígons remots d'infrahabitatges (a Can Clos, a Montjuïc, i a les "Viviendas del Gobernador", al Verdun). El procés de reallotjament va ser un dels més greus que hi va haver a la ciutat,

ja que els pisos i la urbanització del sector en què els van reubicar encara no estaven acabats i presentaven greus deficiències.

La construcció, aquell mateix any del 1952, a Sant Andreu del Palomar de les anomenades “Viviendas del Congreso”, una iniciativa particular de l'Església, i no estatal, va suposar l'antítesi d’allò que llavors eren les actuacions urbanístiques oficials, en edificar tota una barriada d'habitatges racionals, còmodes i assequibles per les classes treballadores, en franca contraposició a les pràcticament coetànies “Viviendas del Gobernador” abans esmentades.

Van participar 77 països i 300.000 congressistes, entre ells 12 cardenals, 302 arquebisbes, bisbes i abats i 15.000 sacerdots, religiosos i seminaristes. Entre altres actes, hi va haver una ordenació massiva simultània de 820 preveres a l'estadi de Montjuïc, la més multitudinària de la història.

I evidentment, van assistir al Congrés el dictador Francisco Franco i la seva esposa Carmen Polo, els quals van arribar el 28 de maig a bord del creuer Miguel de Cervantes.

Amb la mateixa fredor, Franco signava indistintament el indults o les penes de mort. Imatge: Filmoteca española.

També, i com acostumava a ser tradició en aquest tipus d'esdeveniments, especialment religiosos i de gran magnitud, com era el cas del Congrés Eucarístic, amb data 1 de maig de 1952, Franco va dictar un decret en virtut del qual concedia tota una sèrie d'indults totals i parcials, als quals es podrien acollir fins i tot aquells reus que encara no havien estat jutjats, ja que eren aplicables a totes les faltes que haguessin estat comeses amb anterioritat a la data en què va dictar el decret, i estava previst que en les causes pendents, com era el cas, el tribunal sentenciador, una vegada hagués signat la sentència, hauria de procedir a aplicar l'indult, rebaixant-la automàticament.

En virtud d’aquest decret, redactat pel carlí Antonio Iturmendi Bañales, ministre de justícia de Franco des del 18 de juliol de 1951 fins al 7 de juliol de 1965, els condemnats a penes que no excedissin de dos anys podrien obtenir l'indult total (article 1 del decret); els condemnats a penes que no excedissin de sis anys obtindrien l'indult de la meitat del temps (article tres) i els condemnats a penes que no excedissin vint-i-cinc anys obtindrien l'indult de la quarta part del temps (article quatre).

Tot i que l’aplicació d’aquest indult era un tràmit que s’havia de fer d’ofici, alguns dels encausats, per si de cas, van presentar respectivament sengles instàncies en les quals demanaven acollir-s’hi. Tal va ser el cas de Francesc Aragó Bocillo, Miguel de Haro

Haro i Felipe Langa Heras, dels casos dels quals hi ha constància, éssent, però, molt possible que fossin bastants més els que també ho van demanar.

DESTINS DIFERENTS

Una vegada finalitzada la vista, aquells encausats que havien acabat sent absolts van poder recuperar la seva enyorada llibertat, de la qual els havien privat durant cinc llargs anys. Tal va ser el cas de Joaquín Carmona González, Avelino Rosell Peña i Tomás Sanz Velilla, que a l'igual que, no gaire temps abans, havien fet aquells altres, la causa contra els quals havia estat sobreseguda, van tornar als seus respectius domicilis per reintegrar-se de la millor manera possible en aquella societat que els havia bandejat temporalment.

Tot i que la sentència de Magí Sala Bonet havia estat absolutòria, és molt probable que d'una manera paral·lela i possiblement posterior tingués alguna altra cuita amb la justícia, ja que hi ha constància de la seva estada a la presó Model fins al 10 d'octubre de 1958, en que es va decretar la seva llibertat provisional. Va morir a Pamplona el 18 d'octubre de 2010.

Anys 40: Tribuna d'autoritats en el panòptic de la Presó Model durant una celebració. Imatge: Arxiu fotogràfic de l'Ajuntament de Barcelona.

Tots els altres encausats que van resultar condemnats van haver de complir les seves sentències, a les quals, com hem vist, els van ser aplicats els beneficis de l'indult concedit amb motiu del Congrés Eucarístic.

Això suposaria la llibertat immediata de dos d'ells, Francisco Cañadas Hernández i Pedro Ciprés Soro. Pel que fa al primer, així va ser, i de ben segur, mai més se li passaria pel cap tocar una bicicleta que no fos seva cap altra vegada en la vida. Pel que fa al segon, alguna cosa hauria de passar, el cas és que va romandre tancat a la presó Model fins que el 15 de juliol de 1955 li va ser concedida la llibertat condicional.

Francesc Aragó Bocillo va complir la seva sentència a la presó Model de Barcelona, on va dur a terme en tot moment una eficaç tasca organitzativa, formant part del comitè intern al temps que també mantenia contactes amb el Secretariat Intercontinental de l'Exili. Quan finalment va poder sortir excarcerat va passar a residir a Viladecans juntament amb la seva esposa Rafaela Rubio Lorenzo i la seva filla Alícia, guanyant-se la vida com a fuster ebenista en un taller de fusteria que tenia a la veïna localitat de Sant Boi. Francesc Aragó va morir el 23 de juliol de 2009 a Viladecans, i les seves restes reposen en el cementiri d'aquesta localitat.

Josep Ibáñez Martí també es va beneficiar de l'indult que rebaixava la seva condemna, i va poder sortir de la presó Model el dia 23 de setembre de 1953, reintegrant-se tot seguit al seu domicili de Sant Just amb la seva família, on va portar una existència molt discreta, suportant el rebuig d'un determinat sector dels seus veïns que no li van perdonar el que hagués tingut aquells perillosos explosius amagats a casa seva.

Cirilo Fabián Villanueva Lahoz també va sortir aviat de la presó, reintegrant-se immediatament a la vida associativa local de Molins de Rei. Gran aficionat al ciclisme, va exercir des de març de l'any 1954 el càrrec de tresorer de Club Ciclista de Molins de Rei. Més endavant, els anys 1966, 1973 i 1976 tornem a tenir notícies seves, sempre relatives a temes relacionats amb aquell esport.

Juan Pérez Mejías també va acabar aviat la seva curta condemna, tornant altre cop al seu ambient habitual al voltant del Barri "Xino". Va viure al carrer Nou de la Rambla fins al 6 de setembre de 1967, en que va morir.

Sense dades sobre el moment de l'alliberament de Felipe Langa Heras, hi ha constància de que almenys l'any 1992 ja feia temps que havia sortit, que residia a Alacant, i que guardava una vinculació molt estreta amb la revista "Siembra", una publicació trimestral editada per l'associació d'estudis llibertaris Anselmo Lorenzo.

Anys 40: Una galería de la Presó Model durant la celebració de la missa. Imatge: Arxiu fotogràfic del'Ajuntament de Barcelona.

Complerts els sis anys i un dia als que havia quedat reduïda la seva condemna, Saturnino Sanz Velilla va ser excarcerat tornant a ser lliure el març de 1953.

També era alliberat en aquelles dates el seu company Francisco Sánchez Berenguer, el qual no trigaria gaire en creuar la frontera i anar a viure a Tolosa, on va morir el 13 de juliol de 2001.

Avenir Marcé Tomàs també va ser alliberat en aquell temps. Poc després va creuar la frontera, fixant la seva residència a la localitat de Roanne (Loire), on va morir el 26 de febrer de 2003 a l'edat de 83 anys, sense haver arribat a perdre mai del tot la seva vinculació amb la seva localitat natal, havent ocupat, a títol d'exemple, un lloc honorífic en la llista d'ERC de Sabadell per les eleccions de 1999.

També per les mateixes dates havia sortit en llibertat el seu paisà Manuel Ruiz Morandeira, portant a partir de llavors una vida un tant atípica en aquell temps, ja que hi ha constància de que l'any 1987 en que ell ja havia mort, dues dones diferents, Josefa

Ferrer Boada i Magdalena Tatcher Molins, van reclamar al mateix temps la pensió de viudetat causada pel seu decès.

Pedro García Avellaneda es va quedar a viure a Barcelona, un cop recuperada la llibertat, morint en aquesta ciutat el 22 de febrer de 1979.

Cristòfol Castellví Sabaté va ser un dels que van haver de complir les condemnes més llargues, però finalment va poder sortir en llibertat condicional de la presó valenciana de San Miguel de los Reyes els primers dies de l'any 1964.

Antonio Vicente Baraza, que també va complir una condemna llarga, va passar a França, morint a Paris el 27 de desembre de 1992.

També lliure, Manuel Andreu Cubero va portar una vida familiar molt discreta, ja que fins i tot nebots carnals seus mai van arribar a saber res dels seu trepidant passat.

A l'igual que l'anterior, altres encausats amb condemnes llargues o curtes, com és el cas de Ramón Muñoz Torres, Francisco Mora García, Joaquim Llopis Granell, Santiago Ferragut Parera o Miguel de Haro Haro, van seguir també unes trajectòries tan discretes que de moment no ha estat possible esbrinar quin va ser el seu parador.

Cas apart és el que va passar finalment amb Luís Agustin Vicente, un dels elements més audaços i actius, si no el que més, d'aquell conjunt de maquis. Recordarem que, conegut en tot moment pel seu pseudònim de "Luís Ruiz Costa", havia estat detingut i encausat sota aquella falsa identitat. També recordarem que havia pogut fugir abans de ser jutjat i que havia tornat més tard acompanyant el també maquis Josep Lluís Facerias, sent llavors capturat i engarjolat, i aquesta vegada ho seria sota la seva autèntica identitat. L'11 de febrer de 1966, estant reclòs al Penal de Burgos, es va dictar una ordre concedint-li la llibertat condicional, la qual no va arribar a prosperar. Finalment, l'agost de 1973, va poder deixar definitivament aquell centre penitenciari, i ja a partir de 1980 el podem trobar residint durant els seus darrers anys a la seva ciutat natal de Lorca.

EL TRÀGIC FINAL DE JULIÁN EMILIANO NÚÑEZ GIL

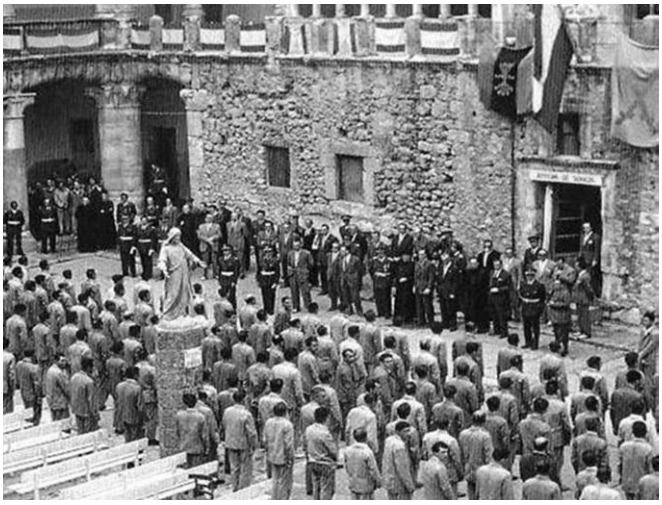

Pati central del penal de Cuéllar durant els anys 50. Imatge obtinguda d'Internet.

No tots els protagonistes d'aquesta història, com a remat de les seves agitades vides varen poder gaudir de les sovint apacibles darreres etapes que acabem de veure. Als tràgics finals, ja vistos anteriorment de companys com Fernando Maraña Falcón "el Joven" o Wenceslao Jiménez Orive "Wences" o "El Maño", cal afegir un altre, més tardà, i no menys trist: el de l'antic guerriller extremeny Julián Emiliano Núñez Gil.

Les pèssimes condicions higièniques, escassa i deficient alimentació, l'amuntegament,... que havia estat patint al llarg de la seva dilatada condemna van afectar greument la fràgil salut de Julián Emiliano Ñúñez Gil, que, com tants altres captius d'aquella època, acabaria sent víctima de la tuberculosi, aquella terrible plaga que va planar sobre la depauperada Espanya durant aquella nefasta època.

Va ser dut per tal motiu al castell de Cuéllar (Segòvia), una imponent fortificació d'origen medieval que havia estat cedida durant la guerra al bàndol franquista pels seus propietaris els ducs d'Alburquerque per tal que funcionés com a presó, i que havia estat habilitada ja en plena postguerra com a sanatori antituberculós penitenciari.

Estant allà internat, i tot veient que amb el seu precari estat de salut les seves perspectives de supervivència, a l'igual que les dels altres 200 interns d'aquell centre, es limitaven a anar-se consumint en espera de l'arribada de la mort, va ordir, juntament amb altres quatre companys, un pla per fugir d'allà, aprofitant que en vista de la tònica general dels reclosos, ni el grau de solidesa de les estructures ni les mesures de seguretat que s'hi aplicaven eren especialment dures.

Els seus companys de projecte van ser: Francisco Biendicho Prats, de 40 anys i també greument malalt com ell, Diego Martínez Vázquez, de 34 anys, Joaquín Aguilar Gil, de 26 anys i Emilio Moya Álvarez, de 27 anys. Aquests tres darrers no tan greument malalts com els dos primers. Tots ells estaven a la sala novena, una gran habitació que compartien una trentena de presos.

Novelesca fuga de cinco presos

Dos de ellos fueron muertos a tiros por la guardia exterior de la prisión de Cuéllar

Cuéllar, la magnífica y populosa villa segoviana, se ha visto estos días sacudida por un suceso del que hoy habla toda España. La Prensa lo ha comentado con más o menos amplitud. La fuga de presos de las penitenciarías no es tema corriente de información. No se producen.

EL LUGAR DE LA EVASION

En las afueras de Cuéllar, lindando con las carreteras de Valladolid, puesto de guardia número 3, situado en la zona norte del castillo, en medio de una oscuridad total y absoluta, el guardia don Marciano García Domingo, quien, por cierto, llevaba tres días consecutivos de guardia —sufrido servicio el de la Benemérita—, escuchó ruidos extraños en su sector. Pronto pudo darse cuenta de que entre la oscuridad se movían con ligereza felina extrañas sombras procedentes de las murallas del castillo casi 40 de altura. Es cuando preguntamos al teniente del benemérito Cuerpo.

—¿Podría usted decirnos qué espesor o grueso tienen los muros del castillo?...

—Por el sector de la evasión —dijo—, entre noventa centímetros y un metro.

—Pero esto —insistimos— es difícil de hacer en una noche o en una tarde, a no ser que hubiesen utilizado herramientas que no están al alcance de gente recluida en esta clase de establecimientos...

—Los útiles de que se valieron —concretó el teniente don Cándido Galindo Martín— fueron una cuchara convertida en punzón a fuer- [...]

El guardia civil don Marciano García Domingo charla con el enviado especial de EL CASO, en las afueras de Cuéllar

[...] dia Civil. Nuestra llegada a los muros exteriores del castillo —la [...]

Amb la truculencia que el caracteritzava, el setmanari sensacionalista "El Caso", es va fer ressò d'aquell tràgic episodi.

Foradant un envà de quart contigu al llit que ocupava Biendicho, van poder accedir a una petita estança tancada, desconeguda per part dels funcionaris i dels altres interns,

des de la qual van poder foradar sense ser vistos el mur exterior d'una de les torres, a través del qual es podrien despenjar fàcilment a l'exterior.

El 17 de febrer de 1957 havia començat a nevar copiosament a primera hora del vespre i el torb fuetejava amb violència. Després del toc de silenci, els cinc reclusos van posar fil a l'agulla. Van nuar vuit llençols, van franquejar l'envà perforat i ja a l'estança van empènyer cap a l'exterior uns blocs del mur que els dies anteriors havien estat descarnant, fent-los caure i deixant al seu lloc un esvoranc practicable. A continuació van despenjar els llençols pel forat i van iniciar el descens, emprenent la fugida d'aquell lloc tan aviat com anaven arribant a baix.

Els últims a baixar van ser Núñez Gil i Biendicho Prats, amb tan mala fortuna que en baixar aquest últim, es va desfer un dels nusos dels llençols, precipitant-lo a terra.

En sentir el soroll de la caiguda, el guàrdia civil Marciano García Domingo, que estava de guàrdia a uns quinze metres d'aquella torre, va sortir de la garita i els va poder entreveure a través de la nevada... Els va donar l'alto i immediatament va començar a disparar. Tots dos fugitius van caure al moment, fulminats.

Francisco Biendicho Prats va ser trobat mort amb quatre trets al pit. A Julián Emiliano Núñez Gil només el va tocar un tret, al pòmul esquerre i amb trajectòria ascendent.

L'endemà, de bon matí, els cossos d'aquells dos infortunats presos van rebre sepultura al cementiri de Cuéllar.

* * *

Durant el Franquisme es van arribar a incoar només a Catalunya 81.966 procediments anàlegs a aquest que hem pogut anar seguint al llarg del present escrit, dictant-se com a conseqüència d'ells quatre-mil quatre-centes onze penes de mort...

La creació, l'any 1963 del Tribunal d'Ordre Públic va suposar el pas d'aquests casos de la jurisdicció militar a la jurisdicció civil, però de cap manera la seva desaparició.

Juli Ochoa
Sant Just Desvern, gener de 2022

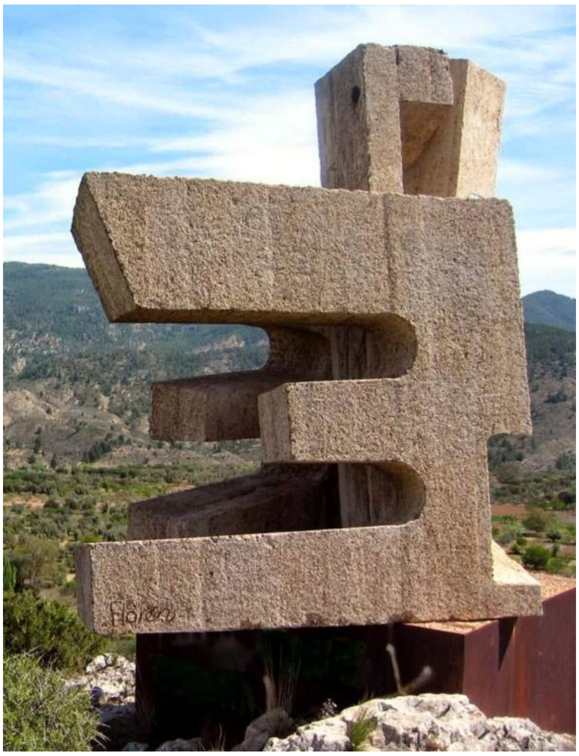

Monument als maquis erigit l'any 1991 a Santa Cruz de Moya.

«Hubo gentes que con un coraje desmedido no aceptaron la dictadura ni lo que estaba suponiendo en aquellos tiempos durísimos, dolorosísimos, de posguerra, y empezaron a luchar como podían, como sabían, como debían... para recuperar el régimen de libertades.

No era una lucha igual, sino una lucha absolutamente desigual que ellos supieron llevar con la mayor dignidad del mundo.

Estaban luchando por la democracia y poco a poco ese mérito se les empieza a reconocer».

(Fragments de la proposta de rehabilitació moral i política dels maquis presentada per Luis Felipe Alcaraz Masats, diputat d'IU en el Congrés dels Diputats, durant la sessió del 16 de maig de 2001, moció que va ser aprovada per unanimitat).